RbL 1,80

LAUL, AVA TIIVAD

GUSTAV ERNESAKS

GUSTAV ERNESAKS

GUSTAV ERNESAKS

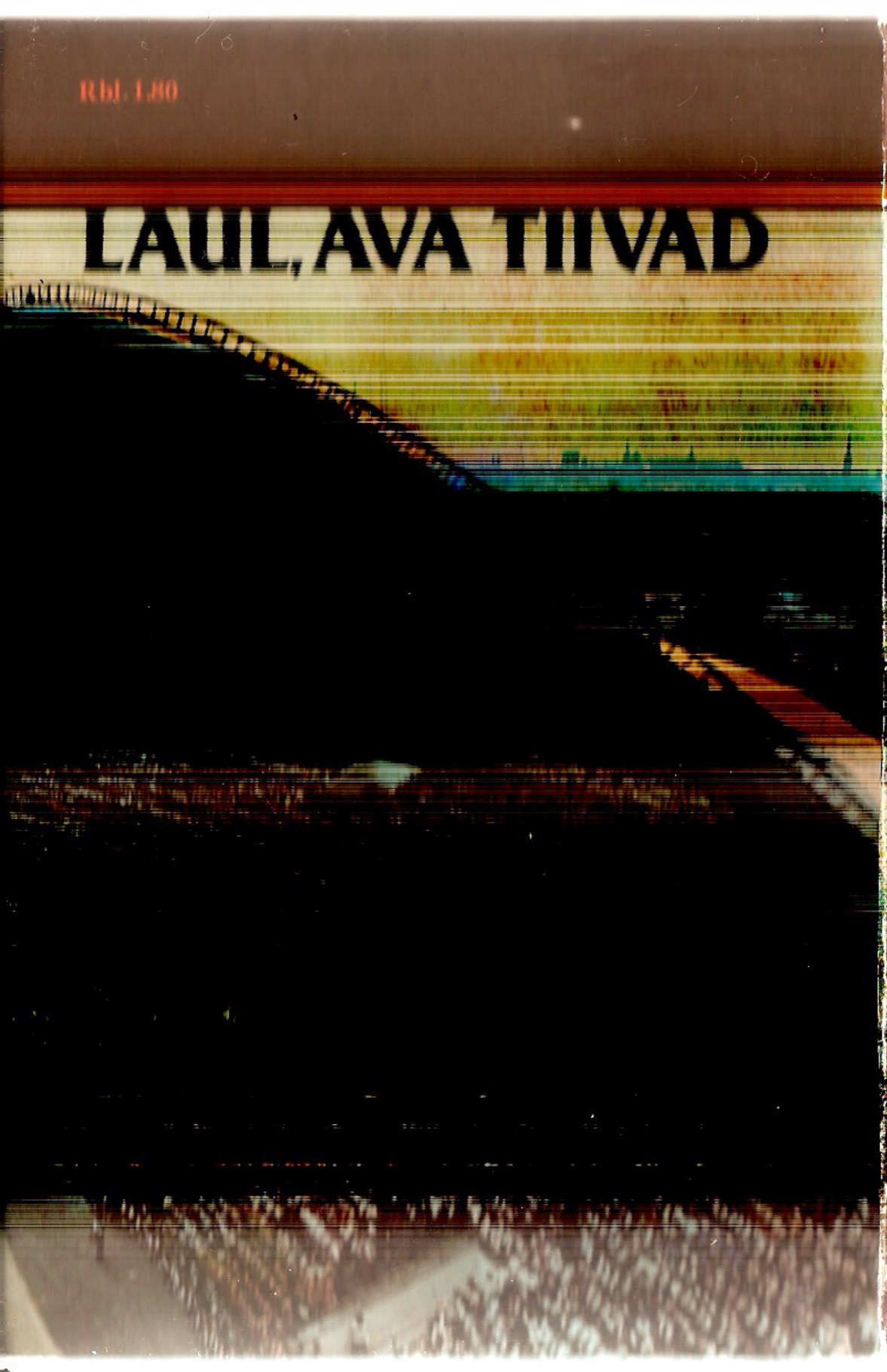

Pühendan selle raamatu meie üldlaulufriidude endistele, tanartele, tulevartele osavõtjatele, juhtidele, helilooajatele, luuletajatele, korraldajatele ja kogu laulurahvale.

XX üldlaulupeo
tornitale valgel
Gustav Ernesaks

GUSTAV ERNESAKS

LAUL, AVA TIIVAD

TALLINN «EESTI RAAMAT» 1985

78E
E79

Toimetaja Valdar Viires

Kunstiline kujundaja Tõnu Soo

Fotod: A. Alla, H. Arro, G. German, J. Kilvet, P. Kuznetsov, E. Kärmas, E. Köster, J. Laigu, G. Loss, V. Maask, A. Moskalik, A. Nilson, E. Norman, J. Prooso, S. Rosenfeldt, V. Rudko, H. Saarne, K. Suur, V. Vahi, E. Veliste, J. Vendelin, O. Vihandi; Eesti NSV Teatri- ja Muusikamuuseumi fondidest ning Eesti Televisiooni ja ETA arhiividest.

Šaržid ja joonistused:
Gori (A. Kunileid, K. A. Hermann, M. Härma, K. Türnpu, A. Läte, R. Tobias, C. Kreek, J. Aavik, J. Simm, M. Saar, E. Aav, T. Vettik, A. Kapp), Felix Randel (Redo) (R. Kull, K. Leinus, H. Eller), Jaan Jensen (M. Lüdig, V. Kapp, H. Lepnurm, K. Leinus), Alfred Saldre (R. Päts), Hugo Hiibus (J. Variste, H. Kaljuste, H. Uibo, K. Areng, O. Oja, A. Üleoja, V. Laul, V. Loogna, L. Muldre), Heinz Valk (E. Tamberg, V. Tormis, T. Kaljuste) ja Juuro Kuusik (G. Ernesaks, R. Ritsing, U. Uiga).

Ernesaks, G.

E79 Laul, ava tiivad. — Tln.: Eesti Raamat, 1985. — 296 lk., ill. 32 lehte.

NSV Liidu rahvakunstniku, Lenini preemia laureaadi, sotsialistliku töö kangelase, Eesti NSV teenekaima koorijuhi laulupeoraamatusse on koondatud publitsistika, mis seondub eesti nõukogudeaegsete laulupidudega. Laulupeolugudega liituvad ka muud kooride elu ja tegevust käsitlevad artiklid, ülevaated, sõnavõtud ja mõtteavaldused.

Illustreeritud must-valgete ja värvifotodega, sõbralike šaržide ja joonistustega.

E 4905000000—265 / 901(15)—85 TL—3—56—85

85.23(2E)

© Kirjastus «Eesti Raamat», 1985

I

KUI MINA HAKKAN LAULEMAIE

Laulupeod, eestlaste ajaloolised rahvuslikud pidupäevad

75 aastat on möödunud ajast, millal Johann Voldemar Jannsen astus koorijuhina I laulupeo peaproovil ühendatud meeskooride ette. Muret oli ettevalmistustega palju olnud. Takistusi samuti. Paljudel polnud usku ettevõtte õnnestumisse. Kui oli aga lauldud esimene laul, säras postipapa rõõmust. Laul oli korraga alanud, korraga lõppenud. Rõõm oli suur, et kõik nii «nööri pidi läks», nagu ütles Jannsen, laulupeo keskne kuju.

Ühendkoori juhatas ka Aleksander Kunileid. Tema loodud olid esimese üldlaulupeo kaks ainukest eesti laulu — «Sind surmani» ja «Mu isamaa on minu arm».

Esimesele järgnenud kümme üldlaulupidu on näidanud meie kooriliikumise pidevat tõusu. Aastakümneid kestnud pideva töö järel kujunesid välja paljud kontsertkoorid, kes koos üle maa tegutsenud sadade väiksematega moodustasid üldlaulupidude ühendkoori, hiigelsulatusahju, kus valmisid kõige laiemaid hulki haaravad võimsad laulud. Nõukogude võimu maksmahakkamisel liikus muusikalistes ringkondades mõte korraldada eesti kõigi aegade kõige suurem laulupidu. Sõja puhkemine tõmbas sellest kriipsu läbi. Ometi pole sõda nüüdki takistanud eesti koorimuusika arendamist.

Sõbralikes liiduvabariikides rändavad ringi ERKA koorid, tutvustades nii oma uut töövilja kui ka varasemate laulupidude toredamaid numbreid, leides kõikjal head hinnangut ja vastuvõttu. Tagalas töötavad noored heliloojad, on loodud umbes sadakond uut koorilaulu, millest mõndagi võime kasutada järgmisel, suuremal ja võimsamal, XII üldlaulupeol vabastatud Eesti pealinnas Tallinnas.

Ja see on varsti!

«Rahva Hääl» 1944, 29. juuni

Koju jõudes

Aastaid on möödunud sellest, kui lahel olid laevad.

Tervitusi helises rannalt laevadele: kõlasid leelod meeste merele minnes. Vastu kostis vanu võitluslaule.

Varem kostsid sinu kauneil kaldail sinu uhkuspäevadel — laulupidudel — mehised leelod. Sinu kallastel rõkkas noorus.

Sina, Tallinn, põhjamaa laulude linn, oled jälle valmis vastu võtma oma poegi, kes sind kunagi pole unustanud, kes su pärast on võidelnud ja võitnud.

Ole tervitatud kodulinn, laulude linn, lahkuvate ja jälle tulevate laevade linn.

Olgu tervitatud Sinu laulikud,
Sinu lauljad,
Sinu kuulsad koorid,
Sinu uljas noorus!

1944, oktoober

Laulukoorid tööle

Tervitades Eesti Nõukogude Heliloojate Liidu nimel kõiki muusikuid ja muusikakollektiive, tuleb avaldada kõige otsekohesemat rõõmu selle üle, et kõigi raskuste kiuste on meie muusikarahva võitlused olnud viljakad. On säilinud endiselt võitlusind ja oskus olukordi kainelt hinnata. On oldud võidukad okupatsiooniraskustele vaatamata.

Mida ootab eesti rahvas nüüd oma muusikakunstnikelt? Ikka seda, et olla temaga, kõik temale anda. «Kunst kuulub rahvale». Just nüüd — suurte heitluste päevil — ootab rahvas uut ja kõrgeväärtuslikku muusikat: uusi helindeid, head ooperit ja head koorilaulu.

Juba koondub muusikapere oma asutuste ümber. Konservatooriumi uutes ruumides keeb vilgas, organiseeriv elu, et peatselt võiks alata uue muusikakaadri pidev juurdekasv. Juba otsivad meie paremad ja suuremad isetegevuskoorid ruume, et jätkata seda, mis kunagi pooleli jäi. Eksivad need, kes arvavad, et koorid on nüüd surmale määratud. Ei — vastuoksa. Neid asutatakse veel juurde. Nõukogude tagalas tegutsenud Eesti Riiklike Kunsti-

ansamblite sega- ja meeskoor on kuude kaupa rännanud paljudes Nõukogude Liidu linnades ja andnud sadu kontserte. Kõikjal on eesti koorilaulu suure elavusega vastu võetud, ja seda mitte üksi laiades massides, vaid ka asjatundjate poolt. Nõukogude Liidu vastavate spetsialistide erilist hindamist on leidnud meie koorilaulu omapära — *a cappella* stiil. Eksib see, kes arvab, et ainus õige koorikunst on see, kui hulk lauljaid laulab ühel-kahel häälel, pluss lõõtspill, ja käes ongi see kõige õigem koorikunst.

Peame edasi arendama seda, mis on hea ja vastab meie traditsioonidele. Kõrvaldagem teelt kõik takistav. Sest koorilaul on kõige otsesemalt masse haarav musitseerimise vorm, pealegi kättesaadav kõigile. See meie rahva muusikaharrastuse lemmikvorm on meie rahvusliku muusika tähtsamaid aluseid. Oleme seda ala arendades jõudnud hiigelkooride esinemisteni laulupidudel. Kindlasti toimuvad laulupeod ka edaspidi ning on laiaulatuslikumad ja sisukamad kui varem.

Alles hiljuti võisin Moskvas jälgida ülevaatlikke kontserte üle maa kokku tulnud kooridelt. Kuuldu tõendas, et sellele muusikaliigile osutatakse suurt hoolt. Jääb vaid soovida, et jätkuks häid koorijuhte. Mõelgem pealekasvule ka meil.

Mida laulda? Arusaadav, et aukohale tuleb asetada rahvalaul ja selle töötlused. Selle kõrval ei tohi unustada mineviku väärtusi — klassikuid. Teisest küljest tuleb pakkuda täiesti uut. Niisiis — olgu aukohal vana, mis väärtuslik, ja selle kõrval uute radade ja väljendusvormide lakkamatu otsimine. Siin on maksev Ülemiste vanakese müüt — ka eesti muusika pole veel valmis. On vaja täit arusaamist ja õiget suhtumist kõigilt asjaosalistelt, et jätkata täie innuga eesti muusika arendamist. Ja seda kõigi sõjaraskuste kiuste.

Jääb soovida, et heliloojad asuvad jällegi koorilaule looma ja et luuletajad omakorda tunnetaksid uute tekstide kirjutamise vajadust ja annaksid oma parima. Leidku veel rohkem kui varem kasutamist meie vanad pillilood ja runod.

Nõukogude Liidu tagalas viibinud eesti heliloojad tõid koju kaasa üle 200 suur- või väikevormis teose, millest pooled koorilaulud.

Olen kindel, kui tutvuda ka siin loodud töödega, saame möödunud võitluspäevilt küllaltki soliidse tulemuse, mis on tugevdanud vaimu, milles pole asjatut halisemist, vaid kinnihakkamist sarvist seal, kus see vajalik.

Koondugem! Võitlus kestab.

«Sirp ja Vasar» 1944, 14. oktoober

Riiklik konservatoorium eesti muusikakultuuri arendajana

Täna on Tallinna Riiklikul Konservatooriumil mitmeti ajalooline päev. Meie õppeasutusel möödub 25 aastat sellest, kui esmakordselt avanesid uksed muusikat õppida soovivatele noortele. Enne seda oli muusika õppimine korraldatud juhuslikult.

Õppeasutus alustas tööd väga kitsastes ja mitmeti rasketes oludes. Võimalik oli kasutada «Estonia» kontserdisaali kõrvalruume, mida aga oli vähe.

Kevadsemestriks 1922 jõuti siiski niikaugele, et kõrgem muusikakool asus tööle oma ruumides Müürivahe tänavas.

Juba 1925. aastal andis konservatoorium esimese lennu lõpetajaid. Sama aasta oktoobris nimetati ametisse lisaks endistele, A. ja T. Lembale, uued professorid — Raimond Bööcke, Artur Kapp, Johannes Paulsen, Peeter Ramul ja August Topman.

Õpilaste koosseis paranes järjest. Lõpetajate seast tõusis mitmeid tunnustatud kunstnikke. Ka õppejõudude valik oli lõpetanute arvel kõvasti paranenud.

Eriti suurt rõhku pandi koosseisude suurendamisele nõukogude võimu kehtima hakkamisel. Kui me vaatleme praegust õppejõudude nimestikku, siis leiame sealt 34 inimest, kes on lõpetanud Tallinna Konservatooriumi. Paljud on läinud tõsiste töömeestena rahva hulka. Jääb soovida, et see põlvkond, juba täistegutsemise ikka jõudnud, jätkaks julgelt tööd, mis ühiskond talle on usaldanud.

Meie keskel on veel inimesi, kes kogu veerandsaja kestel on olnud seotud õppeasutuse tööga ja kes ühes konservatooriumiga võivad tagasi vaadata ühistele pingutustele, rohkele ja tulemusrikkale tööle.

Sõja puhkemisega katkes ühine töö. Pere paiskus laiali. Konservatooriumi rahvast jätkus kõikjale, küll tulejoonele, küll pingsale tööle tagalas. Suur hulk on pidanud kannatama okupatsiooni all . . .

Me algame eelolevat semestrit täiesti uutes tingimustes. Uutes ajutistes ruumides, uue struktuuriga, uute õppekavadega, aga ka uue jõuga.

Päris selge on see, et ruumide kitsus põhjustab suuri raskusi. Ent kui ka peaks mõnikord väga raske olema, ei tohi kunagi käega lüüa. Raskusi peab ületama. Arusaadav, et praegused ruumid, nii korralikud kui nad ka on, ei vasta meie töö ulatusele. Ometi on neid just nii palju, et jälle alata inimestele muusikalise erihari-

duse andmist. Olgu siinkohal nimetatud, et on asutud uue hoone projekteerimisele, kuid teadkem ühtlasi, et selle nurgakiviks on meie tubli töö. Tõusku sõja tuhatõdedest omakorda tõsiseid ja julgeid mõtteid. Olgu iga kirjutatud, mängitud või lauldud noot mõtestatud ehituskivina, mis viib meie rahva vabale ja mehisele tulevikule.

Kõnest konservatooriumi 25. aastapäevale ja taasavamisele pühendatud aktusel 15. nov. 1944. a.
«Sirp ja Vasar» 1944, 18. november

Koorilaul auväärsemale kohale

Hoogne organiseerimis- ja taastamistöö on hõlmanud ka meie muusikaelu. Näeme kõikjal uute muusikakollektiivide asutamist. Kindlasti tõstame meie rahva lemmikala, koorilaulu, auväärsemale kohale kui kunagi varem. Seepärast ärgem lükakem hetkekski edasi uute üksuste asutamise päeva. Koorijuhid asugu oma armsakssaanud tööalale, et pingelise tööga teha tasa senised viivitused.

Koorijuhid on alati olnud rahvaga kõige tihedamas seoses. Nende õlgadele langeb kahtlemata ka väga vastutusrikas ülesanne: tuleviku suurürituste, laulupidude läbiviimine.

Sisustagem nõukogulikku rikast muusikaelu omalt poolt kvaliteetse panusega, omapärase rahvusliku koorikultuuriga!

«Rahva Hääl» 1945, 26. jaanuar

Määrus nr. 178 ja meie laulupeod[1]

«Koorilaulu arendamise otstarbel korraldada ülemaalised laulupeod üks kord kolme aasta jooksul. Kaheteistkümnes eesti laulupidu korraldada 1947. a. suvel.»

See lühike ja selge otsus on kogu meie muusikapere ja lauljaskonna poolt kõigiti tervitatav. Ta sisaldab eneses süsteemi meie isetegevusliku muusikaelu taastamiseks ja annab roopad, millel tööd suunates võiksime ületada endised suurüritused. Määrus hõlmab kogu meie koorimuusika ja puhkpilliorkestrite kahe aasta raamkava. Selles väljendub kõige sügavamalt ja kujukamalt hüüdlause «Kunst kuulub rahvale».

Kuna üldlaulupeo tähtpäev on väga lähedal, tuleb aega viitmata tööle asuda.

Millest kohe alustada, on isetegevuskooride ja puhkpilliorkestrite organiseerimine. See on vastavate organisatsioonide peamine ülesanne. Meie päevil pole enam mõeldav, et koorid tekivad vaid laulupeole sõitmiseks. Muidugi ei suuda säärased koorid täita minimaalsemaidki nõudeid. Teame, et paremad koorid ei teki üleöö, vaid nende kunstilised võidud olenevad pikaajalisest pingerikkast tööst. Ka XII üldlaulupeo tulemus oleneb sellest, kuivõrd ettenägelik, plaanikindel ja asjatundlik on eelnev töö. Sõjaolustikust hoolimata on juba nüüd mõndagi tehtud. Laiema, ulatuslikuma aktsioonini pole ettevalmistus veel ulatunud. Detailne plaan selgub lähemal ajal vastavate komisjonide tööleasumisel.

Arvan, et eelolevast laulupeost peaksid peale meeskooride, naiskooride, segakooride ja puhkpilliorkestrite osa võtma ka kõik noortekoorid, kõik koolide koorid. Vanemate õpilaste koorid võtaksid osa oma liiki kuuluvaist üksustest (s. o. sega-, mees-, naiskooridest), lastekoorid esineksid eraldi, osaledes võib-olla ka uues laulupeo avakantaadis.

Veelgi võimsama ja löögijõulisema hiigelsegakoori saaksime, kui täiendada seda nais- ja meeskooridega, andes neile lisaülesande — õppida ära veel 5—6 segakoorilaulu vastavad partiid. Kui rakendada ka noorsookoore, oleks laval seniolematuis mõõtmeis koor. Endastmõista peavad laulud vastama hiigelkoori tehnilistele võimetele. Peame saavutama endise kunstilise taseme ja selle ka ületama.

Kindlasti peab järgmine laulupidu peale kunstilise külje näitama ka repertuaari kasvu.

See ei tähenda, et me ei kasutaks endistest kavadest üksnes

Gustav Ernesaks

«vanu kahureid» — läbiproovitud laule massikoorile. Nende kõrvale on aga vaja uut repertuaari kõigis kooriliikides. Käesoleva ajastu heroism kajastugu ka laulupeokavades. See olgu hoogu andev, suure ülesehitustöö vääriline. Siin ei tohi ükski luuletaja ega helilooja kõrvale jääda: autorid saavad oma teoste kaudu astuda rahvaga kõige otsesemasse kontakti. Tuleb loomingulisele tööle asuda mõttega, et tulemused kanduksid kümnete tuhandete suust sadade tuhandete kuulajateni.

Kuna karm sõjakurn on oma tööd teinud täie valjusega, siis peaks laulupeo eeltööde käimapanemise kõrval taastama koorijuhtide võrgu. Koorijuhist oleneb kõik. Tuleb korraldada jälle ja jälle uusi kursusi, nii lühi- kui ka pikaajalisi. Suvel võiksid need kesta kuu aega, kusjuures osavõtjatest moodustatakse koor. Ettekantavaisse lauludesse ise praktiliselt süvenenud, oleksid juhid hiljem märksa enesekindlamad. Andekamaid noori aga tuleks suunata soovitud erialal edasi õppima muusikakooli ja konservatooriumi.

Juhtide edasiarendamiseks võiks uudisena asutada maakond-

likke koorijuhtide koore. Pärast kodust ettevalmistust koguneksid lauljad kaheks-kolmeks päevaks kusagile keskusesse, kus töö jätkuks hea ja vilunud dirigendi käe all. Kuigi mõte võib tunduda paljudele uudsena, on see praktiliselt täiesti teostatav. Tšehhid-slovakid on taoliselt moodustatud õpetajatekooridega andnud hiilgavaid kontserte. Kui täita nii reamehelikult kõiki ülesandeid, võib kindel olla, et nähtud vaeva tasuvad hiljem mitmekordselt kodus hästi laulvad koorid.

Koos XII laulupeoga, mis toimub arvatavasti rahuajal, tuleks korraldada esimesed suurejoonelisemad muusikapidustused, kus toimuksid ooperietendused, sümfoonia- ja kammermuusikakontserdid. Miks ka mitte konkursid nii loomingulisel kui ka ettekandelisel alal. Üldise koorilaulutaseme tõstmiseks toimuksid enne laulupidu maakondlikud võistlused.

Omaette küsimus on laulupeo väljaku leidmine. Tundub, et vana, täiesti sobimatu akustikaga lava pole mõtet enam korrastada. Tuleb ehitada uus. Mäletatavasti peeti meil kõige paremate akustiliste tulemustega laulupidu staadionil. Uudisena on lisanenud tribüünile katus. Nüüd tuleks selgitada selle tegelik mõju.

Lisaks kõigele eelnevale tõuseb päevakorda rahvarõiva kasutamine eeloleval laulupeol. Ka siin peab mõjule pääsema rahvalooming.

Loodame, et partei ja valitsuse poolt kehtestatud korraldav määrus leiab vaimustatud vastuvõttu, et laulupidu kasvab nii osavõtjate massilisuse poolest kui ka kunstilises mõttes enneolematuks. Meid aitavad rohked senised kogemused ja uued värsked ideed muusika rahvahulkadesse viimisel.

«Sirp ja Vasar» 1945, 24. märts

Tallinna koore üle vaatamas

Eelmisel pühapäeval oli võimalus heita pilku Tallinna kooride praegusele tasemele. Kuigi ülevaatusest ei võtnud osa veel kõik koorid ja lühike ettevalmistusaeg ei võimaldanud neil esineda veel endises vormis — ometi on olemas kõik eeldused pidevaks tõusuks. Rohkem häälekooli on vaja, enam süvendatud läbitöötamist ja repertuaari täiendamist. Samuti on vaja ülimat vastutulekut kooridele paremate töövõimaluste loomiseks.

Olnud mõne aasta siinsete kooride tegevusest (õigemini tegevusetusest) kõrval, on mul eriti huvitav tutvuda praeguste töötulemustega ja kõrvutada neid varasematega.

J. Tombi nimelise Kultuurihoone meeskoor on koosseisult tunduvalt kannatanud. Vanas kõrgetasemelises ansamblis[2] on säilinud vaid paarkümmend endist lauljat. Uusi mehi on ligi 50. Vähene harjutuste arv nädalas (1) pole muidugi küllaldane, et sulatada kuu aja jooksul kõik ühiseks tervikuks. Ka tundub, et hääle kvaliteedi suunas tuleb teha tublisti tööd. Kohati segas üldist kõlapilti liiga kahisev tooniandmine.

Hetkel tuleb soovitada harjutuste arvu suurendada ja uutele lauljatele hääleseade korraldada. Pole mingit põhjust kahelda, et koor peenetundelise ja hea maitsega juhi helilooja Alfred Karindi juhatamisel ei suudaks juba mõne aja möödudes pakkuda õnnestunud muusikalisi tulemusi.

Segakoor «Raudam» Karl Leinuse juhatusel võidab materjali kõlavärskuse ja puhtusega. Hästi kõlavad bassid. Ka teised rühmad on sümpaatse värvinguga. Kuigi pole saavutatud endist kõlaküllust, mis alati on olnud «Raudami» uhkus, võib koosseisuga ometi rahul olla. On vaja tähelepanu osutada tõlgitsuslikule küljele. Kõikide laulude juures ilmnes teatud ülepakkumine detailides liigse õrnutsemise, põhjendamatute puhanguliste paisutuste ja omamoodi tempode rakendamise näol. Need ei lase laulul kujuneda tervikuks, üldine ettekandejoon katkestatakse.

J. Tombi nimelise Kultuurihoone meeskoor on koosseisult tunon täiesti uus koor. Lauldi küllaldase uljusega, segas kahisev tenor. Rühmad pole veel liitunud tervikuks. Üldist ettekannet kahjustas liiga tagasihoidlik sisuline süvenemine. Tuli puudus elavast laulust. Vaja on kandvamat tooniandmist ja hoiduda fraaside katkestamisest pisiosadeks. Tervitada tuleb juhi energiat uue kooriüksuse rajamisel. Esialgne organiseeriv etapp on läbi, algab koori kunstiline kujundamine.

Haridus- ja kunstitööliste naiskoor[3] on kannatanud koosseisult. Sopranitel (ka altidel) pole endist kõlavust. Liigse ärevuse ja närveerimise all kannatasid peaaegu kõik laulud. On vaja rohket tähelepanu pöörata tõlgitsuslikule küljele. Naiskoor on ju teataval määral kammermuusikaline üksus, kus on vaja välja töötada viimane kui peensus. Seekord tundusid laulud nagu liiga suurest laastust tahutud. Kahtlemata võime ka siit loota kõige lähemal ajal küpsemat esinemist.

Väiksematest kooridest tuleks esile tõsta Tööstuskaubastu naiskoori. Siin näidati, et koor ka väiksemas koosseisus on elujõuline.

Meeldiv oli kuulda Ehitustrusti naiskvartetti. Sümpaatne esinemine rahvarõivais koos hästi viimistletud kavaga jättis mulje vastutustundega tehtud teadlikust tööst.

«Sirp ja Vasar» 1945, 31. märts

Meie kooride praegusest tasemest

Eesti NSV kunstilise isetegevuse esimene ülevaatus on lõppenud. Omajagu ärevust põhjustas kooride reastamine paremuse järgi. Liigse püüdlikkuse tõttu kalduti sageli üle pakkuma. Andis tunda vähene ettevalmistusaeg. Tavaliselt on meie koorid harjunud hästi esinema. Seda saab teha siiski vaid pikaajalise «sisselaulmise» tulemusena, kui laulud saavad mõni aeg seista, kui lauljad unustavad tehnilised raskused ja iga detail sadestub endastmõistetavas lihtsuses ning selguses oma loomulikule kohale. Oldagu teadlikud ka sellest, et uute kooride kõlapuhas sulamine ühiseks tervikuks võtab kaua aega.

Üllatas TARTU KESKKULTUURIMAJA MEESKOOR V. Kliimandi juhatusel. Tähelepanuväärne on suur kasv, mis kooriga on toimunud A. Lätte 85. a. juubelikontserdiga võrreldes. Tuleb konstateerida sisuka koorijuhi V. Kliimandi tublit tööd.

Tähendama peab aga seda, et liigne lopsakus kõikide kõlamasside rakedamisel ahvatleb forsseerivale tooniandmisele, mis omakorda kahjustab kõlapuhtust. See ilmnes I tenoris. Tenorite vähesusest hoolimata pääseb koori häälematerjal niigi mõjule. Hääle tämber on pealegi toreda pehme värvinguga. Omamoodi üllatav oli see, kuivõrd hästi kostis sama lüürilise materjaliga koori esi-

mesel esinemisel kõlaküllane unisoon laulus «Mull' lapsepõlves rääkis». Õppimise värskuse all kannatas mõnede laulude intonatsioon. On lauljaid, kelle hääle vibratsiooniamplituud on liiga suur, mille tõttu akordid ei sula kõikjal veel kokku. Kuigi lõppkontserdil ei ulatunud koor esimese esinemise tasemeni, võime siiski rõõmsad olla arenemiskäigu üle ja loota peatselt sõjaeelset kvaliteeti.[4]

RAKVERE KESKRAHVAMAJA SEGAKOOR (juhatas E. Raatma) suhtus koori probleemidesse läbimõeldult ja erksalt. Tähelepanu fookusesse olid tõstetud diktsioon, laulude tehniline kui ka sisuline väljatöötlus, samuti koori täielik allumine juhi tahtele. Ometi oli tunne — kas ei läheneta mõnele laulule liigse tragidusega. Üldmulje võib tulla seetõttu pisut rahutu. Laulud tunduvad nagu liistule tõmmatuna pisut pingelisemalt, kui see olnuks loomulik. Väga huvitav oleks koori kuulata mõne aja pärast, kui õppimise värskus enam muljet ei sega. Lähem ülesanne on kõrvaldada naishäälte liiga vibreeriv tooniandmine, sest see takistab koori kujunemist kõlapuhtaks, viimistletud vokaalüksuseks. Järgnev tööperiood hõlmab ka meeslauljate täiendamist. Esile tuleb tõsta koori püüdlikkust uue repertuaari õppimisel.

VÕRU MAAKONDLIKU KULTUURIMAJA MEESKOOR näitab jällegi, et väikelinnas on võimalik ka sõja ajal tubli meeskoor organiseerida. Koorijuht P. Elken on jõudnud lühikese ajaga ellu rakendada 35-liikmelise ühtse üksuse ja tulemuseks on päris mõnus ja muhe võrulaste laul. Tõlgitsus oli sisukas ja loogiline. Edasine töö näib kujunevat kindlasti eksaktsema rütmiseerimise ja tooni parandamise suunas. Pisut tähelepanu tuleks pöörata juhatamise tehnikale ja piirata liikumist poodiumil.

Ilusaks kunstiliseks üllatuseks oli ka KOHTLA-JÄRVE SEGAKOOR A. Ranne juhatusel, kes pääsis eriti mõjule «Estonias» peetud lõppkontserdil. Koor oli arvukas ja laulis kunstiliselt hästi. Paelusid rütmiline värskus, hea diktsioon ja rühmadevaheline tasakaal. Ettekanne püsis lihtsuse ja loomulikkuse piires, jättes kaevandustööliste laulutasemest hea mulje.

Omamoodi huvitavalt esines PAIDE KESKRAHVAMAJA SEGAKOOR J. Zeigeri juhatamisel. Uudislauluna esitati J. Zeigeri «Värava mäng». See on hästi koorilik, üles ehitatud huvitava polüfoonilise käsitlusega. Laul esitati täpselt ja emotsionaalselt. Süvenemine oli hea ka teiste laulude juures. Küsitav on aga liigne pisiosade väljatõstmine. Üksikud sõnad ühinegu tervikuliseks mõtteks ühise kumera ettekandelise joone kaudu, muidu võib lõppmulje jääda liiga kunstlikuks.

TALI KOOR PÄRNUMAALT S. Tamme juhatusel üllatas hea «Kaera-Jaaniga». Samuti peab märkima tabavat tempokäsitlust uute laulude juures. Muidugi on koor veel algaja, vajab viimistlemist. Korrigeerima peab diktsiooni, tasandama mõningaid lamedusi naishäälte peres. Koor on aga eeskujuks neile, kes kardavad, et väikese kooriga ei saa midagi ära teha.

VASTSE-KUUSTE RAHVAMAJA NAISKOOR R. Soku juhatamisel on õppinud kiiresti kõik uued laulud ja esitas need suure püüdlikkuse ja õnnestumisega. Jällegi näide, mida võib teha energiline juht — tuua maalt naiskoor ja esineda sellega vägagi väärikalt. Pole karta, et kuulajaskonnas naiskooride vastu poleks huvi. Koori vooruseks oli loomulik tooniandmine ja korralik diktsioon («Sõõru, sõõru»).

NARVA KESKRAHVAMAJA SEGAKOOR esines toredates rahvarõivastes. Raskuspunkt langegu koori edaspidises töös diktsiooni parandamisele ja enam kokkusulavamale tooniandmisele.

Mis puutub Tallinna kooride esinemisesse, siis jääksin üldjoontes 31. märtsi «Sirbis ja Vasaras» avaldatu juurde. Peab tähendama, et mõnepäevane vahe sisaldab märgatavaid edusamme. Laulud olid kindlamini käes. Esinemine oli stabiilsem. Esialgne liigne esinemispinge oli asendunud tasakaaluka sisulise süvenemisega.

Kokkuvõttes märgime kõikide kooride püüdlikkust hästi esineda. Üldiselt tundub, et tulevikus peaks samasugustel üritustel korraldama pärast esinemisi omavahelisi töötulemuste arutlusi. Need oleksid edaspidise töö juhisteks. Sõbralikud nõuanded tohiksid olla omal kohal, kuna tahame kiiresti taastada kooride sõjaeelse taseme ja sellest edasi areneda. Hea koor on linna, alevi, küla, käitise uhkuseks. Tuleb luua senistele kooridele töövõimalused ja julgesti asuda uute kollektiivide ellukutsumisele. Kuna «kaadrid otsustavad kõik», siis on koorijuhtide kursuste-seminaride korraldamine hädavajalik. On vaja nii maa- kui ka linnakooride juhtide oskuslikkust edasi arendada. Teame, et koori töö on pikk ja järjest arenev protsess. Seepärast ärgu katku saadud (veel vähesed) loorberilehekesed enesekriitikat ega lastagu end unutada mõnusasse rahulollu.

Kuigi žürii on hetkel märkinud oma otsuses kooride praeguse vormisoleku, võib mõne aja möödudes edetabelis tulla tunduvaid muudatusi. Igas kooris on veel peidus midagi.

Möödunud kirevaid esinemisi kuulas pideva huviga saalitäis kiiresti reageerivat publikut. Lavalt tihti saali kanduv lopsakas maahõng lõi hea kontakti lauljate ja kuulajate vahel.

«Sirp ja Vasar» 1945, 14. aprill

Tervitame võitu

On kõlanud viimased akordid suurest sõjasümfooniast.

Kahurite tulipillide koorid kõmavad nüüd rahu auks, aga hoiatavad ka rahuvaenulikke jõude, kui neid veel tõesti peaks leiduma pärast säärast hävingut.

Kahurid valatakse peatselt kandlekeelteks ja sõjalaulude asemel kuuleme ülevaid võidulaule:

laule noorusele,
laule kaunile tulevikule,
laule rõõmsale jällenägemisele,
laule kodule ja suurele
ülesehitavale tööle.

Elagu maailma kõikide rahvaste õitsev tulevik ja igavene sõprus.

«Sirp ja Vasar» 1945, 12. mai

Homsele laulule

Pidupäevil leidkem aega mõelda ka homsele päevale.

Sõja eel kõlas linn ja maa koorilaulust — hoogustades ja elustades rahvast paremate saavutustele. Ent vaenlase tulles vaikis laul mitmeks aastaks. Alles kodumaa vabastamise järel hakkas hõõguma vana tuluke — sama tuluke, mis on leegitsenud juba ärkamisaja päevil.

On aeg mõelda juba täna järgmise hooaja pingsamale tegevusele. Piinlik olgu sel asutusel, käitisel ja vabrikul, kus pole moodustatud veel laulukoore. Juba nüüd tuleb leida koorijuht, varuda vajalikud harjutusruumid-ruumid jne. Muidu seisame tuleval kevadel isetegevuskooride ülevaatusel jällegi nõutult ja lausume: «Oleks pidanud varem asjaga peale hakkama.» Teadkem, koor pole instrument, mis kohe käsu järgi kõlama pannakse. See vajab tööd ja sellesse töösse head suhtumist. Veel pole kõik tehaste, asutuste, käitiste juhid võtnud endale auasjaks luua väärikas esinduslik üksus, mis tõendaks asjaomase kultuurilisi huve.

Töö elavnemist tahaks näha tulevasel hooajal ka koolikooride poolel.

Peame silmas — laulupidu on tulemas. Kümne ega saja koo-

riga laulupidu meie muidugi ei tee. See on paras laulupäev. Aeg on võtta avaramad mõõdud ja tunda täit laulupidude tuult tiibade all. Järgmine hooaeg ongi suur hoovõtmine ja tiibade proov. Viime täide partei ja valitsuse otsuse korraldada XII üldlaulupidu 1947. aastal.

Mõelgem kohe ka koorijuhtide juurdekasvule. Kuuldavasti kavatseb konservatoorium eeloleval sügisel pöörata nimetatud alale enam tähelepanu. Mõelgem päris konkreetselt, keda saata edasi õppima. Tuleks avada sama asutuse juures ka suurem õpperühm algajaile, kes pole veel suutelised täitma kõrgema õppeasutuse nõudeid.

Möödunud aasta, tuhast tõusmise aasta, on mõningal määral elustanud rahva kultuurilist tegevust. Las eeloleval aastal hoogustub see tuulehooks, mis tuha viib.

Head on uued seinad, mis on ehitatud savist ja kivist. Tugevamad on nad aga siis, kui nad on ehitatud savist, kivist ja laulust.

«Sirp ja Vasar» 1945, 20. juuli

Laulupeod — eesti rahva kaunis traditsioon

Asjatu on hakata põhjendusi ja õigustust otsima laulupidude korraldamise vajalikkusele ja sobivusele uues sotsialistlikus ühiskonnas. See kollektiivne muusikat arendav vorm haarab kõige laiemaid masse. Samuti on ta kuulajaile väga arusaadav oma otsekoheses mõjus. Laulupeod on eesti koorilaulu laialdaselt populariseerinud ja temale tunnustatava koha võitnud.

Asudes XII üldlaulupeo korraldamisele pole sugugi ülearune tutvuda veidi laulupidude ja nende arengulooga. On vaja kasutada varasemaid kogemusi, et poleks asjatut ekslemist ega kobamist säärase suurürituse läbiviimisel ja edasiarendamisel. Kuigi eelmised laulupeod korraldati pärast pikaajalist ettevalmistamist, loodame, et nüüd suudame tarvilikke samme astuda kiiremas tempos.

Enne esimest üldlaulupidu, mis peeti teatavasti 1869. a. Tartus, toimusid mõned ühendatud kooride kontserdid, millest võtsid osa ümbruskonna koorid, tekkinud peaasjalikult kihelkonnakoolide ja kirikute juures. K. A. Hermann teab oma «Laulu- ja Mängulehes» kõnelda sääraste kooride olemasolust alates 1800. a.

Esimestest parematest nimetagem Põltsamaa laulukoori (asutatud 1840). Tunnustatud kooriks kujunes C. R. Jakobsoni isa Adam Jakobsoni asutatud Torma laulukoor (1844). On teateid hea koori olemasolust Kaarmas, mille tegevusest võtsid osa Kihelkonna koolmeistrid.

Nende kooride mõjul tekkis mitmel pool uusi. Erilist kohta omas laulukooride hulgas Anseküla koor Sõrve säärel. Kiitvalt kirjutati temast Tallinna, Tartu ja Riia ajakirjanduses. 1863. a. korraldas kirikuõpetaja Martin Körber sama kooriga esimese ilmaliku kontserdi. Mujal lauldi samal ajal üksnes vaimulikke laule.

Laulupeo eelkäijana korraldati Ansekülas «Sõrvemaa laulupüha». Hilisematest nimetagem Jõhvi laulupüha 1865. a., millest võttis osa 119 lauljat. 1865. a. korraldati Pärnu kihelkonna laulupüha 250 osavõtjaga. Ettevalmistus toimus kõikjal koolmeistrite juhatamisel. Nemad olidki koorilaulu arengu algaastail laulupäevade peamised teerajajad.

Vaatamata laulupäevade võõrapärasele sisukehvusele äratasid nad siiski huvi ja osutasid selgesti rahva kultuurijanule. Et linnades oli saksluse mõju tugevam, jäid need koorielust esialgu eemale. Alles siis, kui Jannsen asus Tartusse, hakkas linnades kõlama eestlaste koorilaul. «Vanemuise» ja «Estonia» seltsi asutamisega loodi kooridele esimesed organisatsioonilised alused.

Tähtsus oli ka pillikooridel, mis pääsesid välja vennastekoguduste palvemajade seinte vahelt. Esimesi arendajaid sel alal oli jällegi Torma köster A. Jakobson, kes asutas 1848. a. esimese korrapärasemalt tegutseva puhkpilliorkestri. Eriti kuulsaks sai Väägvere mängukoor. Kuivõrd tõsiselt Väägvere pillikoor töösse suhtus, näitab 1851. a. maksma pandud kodukord: «Väägvere mängokori Eeskirri ehk põhja sädus. Kuis eggaüts henda peb ülles piddama nink mes man veel on tähele panna». See orkester kontserteeris mitmel pool ja tema õhutusel tegutses sajandi lõpul juba üle 100 pillikoori, ligikaudu pooled neist olid asutatud pasunakooride isa D. O. Wirkhausi kaasabil.

Esimese üldlaulupeo keskseks kujuks tõusis J. V. Jannsen. 1865. a. asutatud «Vanemuise» selts hakkas esialgu meeskoorilaulu arendama. Küpses kavatsus korraldada esimene eesti üldlaulupidu. Jannseni ettepanekul võtsid sellest osa üksnes meeskoorid, sest «kuidas olleks võinud meeste ja naisterahvas iggast maanurgast, kui ka ühe päeva peale, kokku kutsutud saada, ilma et seal pahandust poleks ette tulnud».

Segakooride kõrvalejätmine oli kahtlemata väärsamm, mis avaldas ka hiljem pidurdavat mõju ega lasknud koorilaulul areneda täies ulatuses.

Kuna laulupeo korraldamise luba saadi vaid mõni kuu enne pidu, oli tõsiseid kahtlusi asja heas kordaminekus. Rahva ühes osas langetas meeleolu viljaikaldus, ja et leidus ka muidu kõhklejaid, soovitas Jannsen hädas mitte viriseda, vaid rõõmsalt tegutseda.

Toimus «Eesti rahva 50 aastase Juubelipidu» pärisorjuse kaotamise tänuks. Kohale ilmus 45 koori 789 lauljaga. Kooliõpetajaid oli tegelaste seas ligi 50%, põllumehi 15%, käsitöölisi, töömehi ja sulaseid niisama palju. Laulupeo kava koosnes peaasjalikult saksa lauludest ja koraalidest, sisaldades ainult kaks algupärst tööd: Kunileidi «Sind surmani» ja «Mu isamaa on minu arm». C. R. Jakobson polnud olukorraga rahul ja nõudis vähemalt poole kava ulatuses eesti ja soome laule. Tundes hästi rahva olukorda, kirjutas ta vägagi halvakspanevalt «priiuse laulupeo» nime tarvitamisest.

Hiljem, II laulupeo puhul, läks võitlus veelgi tugevamaks. Jakobson esitas Vändrast nõude — «enam eesti laule, muidu oleks meie laulupidu saksa laulupidu eesti keeles, sest siis ei ole meie laululipud muud lehvitanud, kui et Eesti rahvas üks hulk talupoegi on, keda sakslased mõne kunsttüki peale välja õpetanud». Ta nimetab eesti tekstide laulmist saksa viisidel «võõraste ehete kandmiseks ja oma enese loomuse ära salgamiseks». Ta ütleb enamgi: «Kui meie ei jõua korda saata, et meie soovimisi selles asjas täidetakse, siis oleme tunnistanud, et meie veel pärisorjad oleme, siis pühitseme tuleval suvel oma vaimu orjuse juubelipüha.»

Esimese laulupeo aegne liedertafellik laul ja tihe side kirikuga andsid hulgaks ajaks meie koorilaulule võõra ilme. Jannsen ei suutnud meie rahvaviiside ilu õigesti hinnata ja pidas küllaldaseks, kui saksa viisidele pandi alla eestikeelsed sõnad. Olukord oli muidugi kurb. Küll aga hindab Jannsen laulu tähtsust omamoodi õigesti, kui ta ütleb: «... laul kossutab südant, pelletab mured ja pahhad mõtted laiali, kergitab kässi ja jalgo hea töle ja tele ning on kaunis vaimo harriduse abbi.» Laulupeo õnnestumise üle on Jannsen otse lapselikult rõõmus. Kõigile oli üllatuseks, kuidas kõlas esimene *a cappella* ühendmeeskooride laul. Jannsen märgib kokkuvõttes: «Küsib nüüd keegi, kelle abil, kui pidulaul nii korda on läinud, siis on meie kohus tunnistada: see oli võimalik meie vahvate köstrite ja kihelkonna koolmeistrite läbi, kes enamasti Valga seminari tubli direktori Cimze juhatusel seks on õpetatud ja kasvatatud.»

II üldlaulupeo korraldamine lükkus edasi, algul loa puudumise,

hiljem Vene-Türgi sõja tõttu. Pidu toimus 1879. aastal 46 koori ja 1056 lauljaga. Esmakordselt esinesid ka 18 pasunakoori 202 mängijaga. Kavas näeme rohkem oma loomingut. Arvestatud oli mõningal määral Jakobsoni soove. Kava olulisemas osas oli aga ikka liedertafellik laul. Kava ise aga töötati läbi põhjalikumalt. Isegi Tartu linna politseiülem oma ametlikus aruandes Liivimaa kubernerile märgib tugevat arengut. Üldtaseme tõusule aitas kaasa ka võistulaulmine. Et esimese laulupeo hiigelvaimustus käis läbi Jakobsoni arvustava puhastustule, hakati mõistma ka laulupeo sotsiaalseid ja poliitilisi kontuure. Päevakorda tõusis abinõude otsimine vaimuelu arendamiseks ja saksa ülemvõimu ja eestkoste alt pääsemiseks.

III üldlaulupidu peeti 1880. a. Tallinnas «Keiserliku Majesteedi Aleksander II 25. a. valitsemise püha mälestamiseks». Kavas oli 17 meeskoorilaulu, neist 15 ilmalikku. Kavas leidus 8 eesti autori tööd, neist 3 rahvalaulu. Jakobsoni võitlus oli vilja kandmas. Osavõtjaid oli 40 koori 684 tegelasega. Ka kunstilised tulemused olid pisut tagasihoidlikumad, ent ometi ergutasid nad ümbrust niipalju, et ka Põhja-Eesti sai lahti oma tardunud olekust. Kuigi pidustustel elavnes rahvarõiva kandmine, kirjutas «Postimees», kuidas Jüri kihelkonna koor linnas rahvarõivais liikudes ei pääsenud veel mitte igast uksest sisse, kust untsaka lõhkine saba üsna lahkesti läbi sai . . .

Algas meie poliitelu raskeim ajajärk. Teame — Jakobson suri, mitmed ettevõtmised ebaõnnestusid. Oodatud reformid Aleksander II poolt jäid tulemata. Majanduslikud olud hälvenesid. Sel

segasel, ideekehval ja väiklaste isiklike tülitsemiste ajajärgul kujunes koorilaul jõuduandvaks allikaks.

IV üldlaulupeo kesksekс kujuks tõusis K. A. Hermann. Laulupidu peeti Tallinnas 1891. aastal. Tegelaste arv kasvas 2100-le. Esmakordselt võtsid sellest täieõiguslikult osa ka segakoorid. Kava sisaldas 15 mees-, 11 segakoorilaulu ja 4 laulu mõlemale koorile. Ka pasunakooride osas oli märgata edu nii osavõtjate arvus (500) kui ka mängutasemes. Tegelaste üldarv ühes ühendatud keelpillimängijatega tõusis 2700-le. Algupärandeid oli kavas 14. Eriti meeldis rahvalaul «Laulge poisid». Omajagu andis kooride tegevusele ergutust eelmiste laulupidude eeskujul korraldatud võistulaulmine. Selle laulupeo kunstiline tase kujuneski suhteliselt kõrgeks.

V üldlaulupeo korralduse raskustest annab kujuka näite K. A. Hermanni kirjutis.

«Aga just see asi ärgu pangu meid kohkuma ega meelt ära heitma, vaid olgu meile kibedaks ja siiski kasulikuks õpetuseks uutel töödel. Ei ole veel mitte kõigi päevade õhtu, ei ole ka veel meie rahva viimane hingeviivakene löönud, vaid meie rahvas tahab veel kasu saata ja tööd teha ning igas hääs asjas edasi astuda. Niisuguste kasulikkude asjade tarvis peame jõudu koguma, ühendust kasutama, töörõõmu kasvatama, mida kõike kolme oleme aegade jooksul ja ettevõtete nurjumisel suurel osal kaotanud.» 1894. aastal möödus 75 aastat, kui Vene valitsuse poolt anti Eestimaale pärisorjusest vabastamise seadus, mis küll tegelikult tõi vähe paremusi, kuid andis siiski tõuke eesti rahvuslikule uuesti-

sünnile. 1894. a. paiku oli kibedustunne tsaarivalitsuse vastu suureks paisunud. Eestlastelt olid võetud kõik oma üritused, suleti Eesti Kirjameeste Selts, Eesti Aleksandrikool, nõuti eesti keele asemel vene keele tarvituselevõttu igapäevase keelena. Poliitiline pinge teravnes.

V üldlaulupeo kava sisaldas 17 laulu segakoorile, 16 meeskoorile, 6 mõlemale koorile. Pooled laulud olid oma autorite looming. Kavas leidus ka 3 vene ja 3 soome, 1 läti, 1 leedu ja 8 saksa laulu. Pasunakoorid mängisid ikka ainult võõraid helindeid.

Üldjuhtidest kujunes kõige populaarsemaks helilooja K. Türnpu. Laulupeol leidsid eriti hea vastuvõtu rahvalaulud. Osavõtjate arv näitas järjekindlat tõusu. Kohal oli 131 segakoori, 94 meeskoori ja 38 pasunakoori kokku 4000 tegelasega. Registreerunud oli koguni 9000 tegelast. Osavõtjaid oli ka Pihkvast ja Peterburi ümbrusest. Kooride kunstiline tase oli hea. Korraldati jälle kooridevahelisi võistlusi. Tunnustavalt konstateerisid meie laulukunsti kõrget taset ka vene lehed.

Sajandi lõpul hakkas Tallinna ilme muutuma. Asutati uusi vabrikuid, tehaseid, mis tõmbasid linna tuhandeid inimesi. Reformeeriti «Estonia» selts, asutati uusi laulu- ja pillikoore. 1896. a. laulupidu viidi 5000-liikmelise tegelaskonna poolt läbi suure eduga. K. Türnpu ütles: «Kes seda laulu kuuldes endiseid laulupidusid meelde tuletas, pidi ütlema, et eestlased on kunstlaulus tõesti edasi läinud.» Laulupeo kava sisaldas 21 laulu, millest 14 oli eesti autoreilt.

Suuremaks sündmuseks kujunes 1910. a. peetud VII üldlaulupidu Tallinnas. Vahepeal oli eesti ühiskondlik elu teinud edusamme. Kui eelmiste laulupidude aegu oli Tallinn veel uinumas, siis järgmised võitlusaastad olid edukamad. Märkigem kas, või eestlaste

ülekaalukat võitu sakslaste üle Tallinna linnavalimistel 1901. aastal.

Tsaari hoolimatu reaktsioonipoliitika viis rahvamassid 1905. a. võitlustesse. Ülestõusu mahasurumine ei suutnud aga lämmatada rahva vabadustahet ja tungi eestkostmisest vabaneda.

Suurürituseks kujunes Tallinnas «Estonia» teatrimaja ehitamine. Nurgakivi panemise ajal otsustati korraldada ka laulupidu, kuhu kogunes juba 10 000 tegelast. Registreeritud oli 359 segakoori, 145 meeskoori, 17 lastekoori, 94 pasunakoori.

Säärase hiigelkoori ettekanne polnud aga veel küllaldaselt viimistletud. Eelproove ei korraldatud vajalikul määral. Tegelaskonna suurenemise ja vähese ettevalmistamise tõttu ei suudetud kõiki kavas olnud laule ette kanda. Pealegi oli kava liiga raske. Sellest leiame isegi säärase tehniliselt keeruka laulu nagu Tobiase «Noored sepad». Võrdlemisi hästi õnnestus lastekooride esinemine. Edukalt täitsid oma ülesande ka pasunakoorid populaarse D. O. Wirkhausi juhatusel.

Kõrvuti üldlaulupidudega peeti paljudes kohtades ka laulupäevi.

* * *

Edasised sõja- ja Saksa okupatsiooni aastad mõjusid koorilaulule pidurdavalt. Hiljem hakati uuesti ridu koondama. Asutati uusi koore, nende kujundamisest võtsid osa meie paremad muusikud. Seitse eelmist üldlaulupidu olid alusmüüriks, millele võis ehitada uue korruse.

Peatselt tuli helilooja K. Türnpu õnnelikule mõttele asutada eriorganisatsioon, mille ülesandeks oleks kooride ja puhkpilliorkestrite arendamine. Kutsuti kokku lauljaspere esindus — loodi Lauljate Liit. Lühikese ajaga suudeti kiratsevad koorid uuesti tööle rakendada. Organiseeritud kooride pere ulatus 14 000 lauljani. Väljuti liedertafellikust ajajärgust. Süsteemikindlama tööga loodi laulupidudele tugevamad alused. Laulupeo ettevalmistus rajati esmakordselt pikemaajalisele ja põhjalikumale eeltööle. Selleks korraldati pidevaid koorijuhtide kursusi. Lauljate organisatsioon suurenes: loodi meeskooride sektsioon (1929), puhkpillide sektsioon (1931), naiskooride sektsioon (1935), koorijuhtide sektsioon (1937) ja noorsookooride toimkond. Loomisel oli segakooride sektsioon. Iga sektsioon hoolitses oma liikmete hulgast valitud esindajate kaudu oma kooriliigi arendamise eest. Nii kasvas 20-aastase tegevuse järel kooride arv 965-le, kokku 25 000 tegelasega. Samad

Juhan Aavik

organid hoolitsesid ka vastava literatuuri trükkimise eest. Nii ilmus segakooridele 335 laulu 1303 lehekülje ulatuses, meeskooridele 117 laulu (377 lk.), naiskooridele 31 laulu (106 lk.). Peale noodikirjastamise tegeldi vähemal määral ka muude trükitöödega. Ilmus T. Vettiku «Laulukoori juhataja», A. Kasemetsa «Eesti muusika arengulugu», J. Zeigeri «Eesti rahvaviisid» jt. Ilmus kuukiri «Muusikaleht», mis käsitles ulatuslikumalt ka kooride tegevust. Pidevalt korraldati uute laulude võistlusi. Ja seda kõik äärmiselt vähese toetuse najal. Näiteks korraldas meeskooride sektsioon 5 meestelaulupäeva, et saada summasid meeskooriliteratuuri täiendamiseks ja trükkimiseks.

Peamine tegevus suunati laulupidude läbiviimisele. Kooride kooslaulu arendamiseks korraldati üldlaulupidude vaheaegadel maakondlikke laulupäevi. Need kujunesid uue materjali läbilöövuse katsekojaks ja olid ühtlasi tuhandete lauljate ühised harjutused enne suuri laulupidusid.

Heites pilku maakondlikele ja kohalikele laulupidudele näeme

Evald Aav

kooriliikumise elavnemist ja arenemist. Juba varem oli peetud vähemaid laulupäevi, näiteks Narvas 1912. aastal, kus esinesid ka lastekoorid, nende seas Narva Kreenholmi koor 220 lauljaga. Tänu koolilauluõpetuse tasemele ja tarvilikule laulmistundide arvule tõusis üldine koorilaulu tase. Tallinnas ja mõnelgi pool mujal korraldati ka koolilaste laulupäevi. Laulupäevade ja muude laulupidustuste puhul olgu alla kriipsutatud nende ergutav mõju. Peaaegu igas linnas ja suuremas keskuses hakati korraldama ühiskontserte.

Nii on Saaremaal lisaks Sõrve kooride alustatud esinemistele veel korraldatud 6 laulupäeva (1894—1937). Niisama palju on olnud ka Sakalamaa laulupäevi (1911—1931). Peale Tartus peetud üldlaulupidude peeti seal ka hulk maakondlikke laulupäevi, kusjuures külaliskooride arvel teistest maakondadest tõusis tegelaskonna arv järjest, ulatudes üle 12 tuhande.

Pärnu maakondlikke laulupäevi on alates 1900. a. toimunud kuus. Nimetagem veel laulupäevi Järvamaal, seal on korraldatud neid juba kümmekond.

Hiiumaa, Võru, Rakvere, Alutaguse, Viru-Ingeri, Nissi, Nõmme, Tapa, Väike-Maarja, Ambla, Kanepi, Türi, Haapsalu ja paljud teised kohad on olnud suure laulukultuurilise töö tunnistajateks ning ühtlasi sepikodadeks, kus taoti valmis üksikosad suurte üldlaulupidude ehitamiseks.

Paremate tulemuste saamiseks VIII üldlaulupeol, mis peeti Tallinnas 1923. aastal, jagati terve maa 70 ringkonnaks, kus proove juhatasid kahe aasta vältel kindla kava alusel üldjuhid ja instruktorid. Ainult sellisele süstemaatilisele ettevalmistusele tuginedes võis loota korralikke kunstilisi tulemusi. Rekordiliseks kujunes ka peoliste arv — 15 000 tegelast ja sada tuhat kuulajat.

1928. a. IX üldlaulupidu arendas tulemusi süvitsi. Uue repertuaari hankimiseks korraldatud võistlus tõi kokku 117 laulu. Osa võttis 476 koori 15 049 tegelasega. Peeti 225 eelproovi. Tänu üldjuhtide ja instruktorite põhjalikule tööle kujunes üldkoor hästi kunstiküpseks. Õnnestusid ka raskemate laulude ettekanded.

Kümnenda üldlaulupeo korraldamisele asudes oli kasutada juba rohkesti kogemusi. Kava jaotati nüüd ühendsegakooride, erisegakooride, ühend- ja erimeeskooride vahel. Esitati 85 laulu. Koorilaulude võistlusele saadetud 96 laulust kasutati 2. Osa võttis 402 segakoori 15 433 lauljaga, 43 meeskoori 1637 lauljaga, 19 naiskoori 626 lauljaga ja 99 orkestrit 2229 mängijaga. Kokku 563 üksust 19 915 tegelasega. Eeltööde läbiviimisel kasutati esmakordselt raadio abi ja korraldati kooridele 15 laulupeotundi. Sama toimus hiljem orkestritele. Üldse korraldati 170 eelproovi. Seetõttu esines ühendkoor harukordselt hästi. Ka erikooride tase oli väga kõrge. Nõrgem oli sellel laulupeol meeskooride osa. See asjaolu virgutas

mehi meestelaulupäevade korraldamisele — ja järgmiseks laulupeoks tõusiski erimeeskooride tase tunduvalt. Rööbiti laulupeoga korraldati esimesed muusikapidustused.

Järgmine üldlaulupidu 1938. aastal toimus jällegi Tallinnas.

Kui esimesest üldlaulupeost võttis osa 45 meeskoori kokku 789 lauljaga, siis XI üldlaulupeo tegelaste üldarv tõusis 661 üksuseni 20 638 tegelasega. Selle laulupeo kunstilised tulemused on veel hästi meeles. Meenutagem näiteks, kuidas üldjuht T. Vettik esitas 15 000-liikmelise kooriga sääraseid koorilaulupärleid nagu M. Saare «Põhjavaim» ja «Leelo».

Huvitavaks on kujunenud aja jooksul ka tegelaste rongkäigud. Kirevad rahvarõivad väljendasid värvi- ja elurõõmu ning kooride ja kodukoha iseärasusi.

Siinjuures tuleb meeles pidada, et viimased suured laulupeod on korraldatud muusikategelaste ja lauljate eneste algatusel, ilma et kodanlik riik neid seejuures oleks märkimisväärselt abistanud. See andis korraldajaile omamoodi sõltumatuse.

Nüüd on olukord muutunud. Nõukogude võim on algusest peale võtnud laulupidude korraldamise oma hoole alla, mistõttu peo õnnestumine on kindlustatud.

Rõhutagem, et laulupidude lõpptulemus rajaneb kõigi meie lauljate otse jonnakale tahtele näidata meie rahvakunsti maksimaalselt hästi. Lauldes ei ole lastud end häirida muredest, vaid laulupidudest on ammutatud uut jõudu ja vaimustust raskuste võitmiseks.

Tahaksin loota, et eelolev XII üldlaulupidu kujuneb oma ulatuselt ja kvaliteedilt kõigiti oma eelkäijate vääriliseks. Kajastagu

uus laulupidu käesoleva aja heroilisust. Ta peab olema tuletorniks, mille järgi koorid suunavad oma teed.

XII üldlaulupeos peegeldugu suure Lenini mõte «Kunst kuulub rahvale».*

«Sirp ja Vasar» 1945, 13. ja 20. oktoober

Olge tervitatud, lauljad,

kes olete kogunenud ülemaaliselt esmakordsele loendusele pärast suurt, laastavat sõda. Koondagem uuesti kõik read, et ühiselt minna uuele tõusule ja viia kõrgele meie koorilaulu tase.

Kinnitagem täna kaheteistkümnendat korda kogu maailmale:

tahame olla laulja rahvas,
tahame olla töökas rahvas,

kes ürgse jõu ja kangekaelse visadusega püüdleb uuele tõusule, parema homse poole.

Kandku Vanemuise leelotamme uus, kaheteistkümnes haru uusi elujõulisi oksi ja lehti — laulukoore ja lauljaid — ja olgu meile kauniks varjuks, kus ammutame jõudu uuteks võitlusteks ja võitudeks.

«XII üldlaulupeo juht», Tallinn, 1947

---

* Autor kasutab temale tollal kättesaadavaid arve. Kuigi need ei ühti hilisemates trükistes (ENE jt.) avaldatutega, pole neid siin muudetud. — *Toim.*

Meeskooride päevaküsimusi

XII üldlaulupidu on möödunud. Me võisime veenduda, et möödunud raske sõda ja hitlerlik okupatsioon pole suutnud murda rahva elujõudu ega lauluarmastust.

Ei tuldud sellele suurele üldrahvalikule kokkutulekule mitte kui nukrale ohvrite loendusele, vaid laulumaleva segipaisatud ridade uueks korraldamiseks ja tema löögijõu proovimiseks.

Mis puutub meeskooride esinemisse, siis võiksin juhipuldilt vaatajana öelda — meid oli vähe, aga olime küllalt tugevad, et esitada nõudlik kava tubli kordaminekuga. Kuigi paljud arvustajad ja külastajad märkisid meeskooride esinemist silmapaistvana, lubatagu siiski veel kord pilku heita XII üldlaulupeo ettevalmistusele.

Meeskooride kava koostamise ajal oli olukord selge: tegutsesid mõned üksikud, kuid head meeskoorid. Seetõttu võis kava kujundada kontserdikooridele vastavaist paladest. Ei tarvitsenud arvestada laulude tehnilisi ega sisulisi raskusi. Meeskooride südamiku, nelja-viie parima kontserdikoori võrdlemisi kõrge tase võimaldas koostada tüseda lauludevaliku. Nende kooride juhid on meile tuntud muusikud, seepärast polnud mingit kahtlust töö edukuses. Ehkki uute laulude noodid saabusid hilja, suudeti need kiiresti selgeks õppida. Suurem osa kooridest kasutas juba jooksvates kontserdikavades peamiselt laulupeo laule. Iga kavva võetud lauluga tehti põhjalik ettevalmistustöö.

Tallinnas toimus kolme suurema meeskoori ühisüritusena kontsert, mille kava koosnes üksnes XII üldlaulupeo lauludest. Lisaks sellele eelnes üldjuhi töö iga üksiku kooriga eraldi, kus kohaneti ühtlasi tema juhatamisstiiliga. Seega koor tundis laule tõesti hästi. Kontserdile anti hea hinnang.

Et teised laulupeost osavõtnud meeskoorid olid peamiselt Tartust, siis korraldati ka seal ühisproov, olgugi ilma sellele järgneva kontserdita. Kahjuks jäi ära ka kohapealsete kooride töökoormuse tõttu kavatsetud ühiskontsert Riikliku Filharmoonia meeskooriga. Küll aga andis see meeskoor kontserdi Tartu I Keskkoolis, kus lauldi ühiselt pool kava. Lisaks kava kohta toodud märkmetele «XII Üldlaulupeo Teatajas»[5] korraldati raadios kaks meeskooride erisaadet. Eelnev ettevalmistus võimaldaski meeskooridel esineda julgelt ja suure kindlusega, ning mis eriti tähtis — väga lühikeste, aga sisukate peaproovidega. See moodus peaks tulevikus jääma ka teistele kooriliikidele eeskujuks. Esmalt eeltööd kontrollida üksikute kooride kaupa, edasi aga eelproovid siduda avaliku kontser-

diga. Laulupeo peaproovil jääks üldjuhil ainult õli tulle valamine ja esinemisel laululeegi juhtimine sinna, kuhu vaja. Peaproov pole tõesti enam laulude õppimise koht, seal toimuks ainult viimistlus ja kontakti loomine üldjuhiga. Nii ettevalmistatult kujutlen ma järgmise laulupeo kava esitamist võrratult kunstiküpsemana.

Üldjuhina on mul raske anda objektiivset hinnangut meeskooride esinemisele XII üldlaulupeol. Tase tundus olevat kõigi laulude juures ühtlane. Kuulajaile meeldisid nagu ikka tugevad, hoogsad ja tuntumad laulud. Isiklikult tundus, et etteheiteid ei tohiks teha ka vähem tuntud teoste esitamisele. Võis kahelda, kas jõutakse küllaldase küpsuseni päris uute helitöödega (E. Kapi «Sind ei unustand ma ära», A. Karindi «Tagasi tulles», E. Arro «Õnn», G. Ernesaksa «Jüriöö marss»). Ometi võis ka nende ettekandega rahule jääda. Koorid jälgisid üldjuhti erksalt ja heas mõttes tujukalt. Peaproovidel loodud vastastikune kontakt lõi soodsa loomingulise õhkkonna, mistõttu ettekannete sisuline vormimine toimus loomuliku ladususe ja lihtsusega. Usun, et meeskoorid viisid laulupeolt kaasa teadmise, et nad tegid palju meeskoorilaulu hoogsaks taaselustamiseks.

Meeskooride edasine töö peaks kulgema kahes suunas: sügavuti ja laiuti; see tähendab — esiteks edasi arendada kontsertkooride kõrget taset ja teiseks organiseerida massiliselt uusi meeskoore.

Mõlemad aga sõltuvad eelkõige uue repertuaari loomisest ja selle kättesaadavusest. Pole kahtlust, et olemasolevad meeskoorid jätkavad pidevat kontserditegevust, et tekivad uued koorid. Ere näide siinkohal oleks Tallinna Polütehnilise Instituudi meeskoor, kes on tõusnud aasta jooksul väljapaistvaks kooriks ja väärikaks kaaslaseks oma eakamate sõprade ringis. Veel pole meeskoorid taaselustunud Viljandis, Võrus, Haapsalus, Põltsamaal ja mitmel

Juhan Simm

pool mujal. Ärgem jäägem liiaks ootama. Löögem hääled lahti! Kõrvuti sellega pöörakem tähelepanu meeskoorilauljate järelkasvule. Meil on kooli-, töölis- ja maanoorte näol rikkalik kasvubaas, kust on võimalik leida uusi tegevliikmeid nii olemasolevate meeskooride tugevdamiseks ja ka uute kollektiivide moodustamiseks.

Samuti on võimalik luua hoopis eriilmelisi koore, kui ainult leiduks energilisi algatajaid. Meil võiksid eksisteerida näiteks maakondlikud õpetajate koorid, kui mitte esialgu kontserdikooridele vastavas kvaliteedis, siis vähemalt üldmeeskooride tasemel. Meie õppeasutused, eriti seminarid, peaksid peale segakooride (missuguseid peaksid olema meie parimad segakoorid!) ellu kutsuma ka meeskoore.

Et meeskooride organiseerimisele veelgi suuremat hoogu saada, võiks tõsiselt kaalumisele tulla XIII üldlaulupeoks koorijuhtidest meeskoori moodustamine. Iga koorijuht on ju võimeline kodus iseseisvalt laulud selgeks õppima. Kursustel toimuks kooslaul ja ka esinemine. Peale vajalikkude kogemuste annaksime hoogu uute meeskooride asutamiseks.

Tuudur Vettik

Suurema massilisuse ja ka paindlikkuse saamiseks on tingimata vajalik järgmisel üldlaulupeol esineda kahes osas: erimeeskoorina (nõudlikuma kavaga) ja üldmeeskoorina, kusjuures viimase hulka kuuluksid kõik väiksemad koorid, nagu koolide, noorsoo-, spordi- ja ametiühingute ning ametiasutiste meeskoorid jne. Selle üldmeeskoori kava peab sisaldama väiksema ulatusega jõukohasemaid laule, et tõesti kõik saaksid kaasa laulda.

Eelkõige oleneb uute kooride töö jõukohasest repertuaarist. Muretsegem seda aegsasti, et koori asutamisel kindlustada selle häireteta hoog. Neis kohtades, kuhu kavatsetakse asutada meeskoor, soovitaksin luua kontakt Riikliku Filharmoonia meeskooriga. Olen meeleldi nõus nimetatud kooriga esinema kohapealsetele meeskooridele, soovitatavad ja teostatavad on ka Riikliku Filharmoonia meeskoori ja kohalike kollektiivide ühisesinemised juba varem kokkulepitud lauludega. Kasutagem iga võimalust meestelaulu propageerimiseks. Loodagu meeskvartette, kahekordseid kvartette. Ükski meeskoor pole liiga väike ühiskooris kaasalaulmiseks.

Tööd tõhustaksime organisatsiooniliselt ka sellega, kui iga kooriliik (mees-, nais-, sega-, lastekoor) kutsuks ellu alltoimkonna XIII üldlaulupeo peakomisjoni juurde, kes peaks sidet oma koorilõigiga ja aitaks kõigiti kaasa XIII üldlaulupeo heaks kordamineküks.

Järgmise üldlaulupeo eel tuleks korraldada võistulaulmine. Erinevais klassides. Eelvõistlused toimuksid maakondades ja lõppvõistlus mõni päev enne üldlaulupidu Tallinnas. Võistluse tingimustes oleks üheks oluliseks punktiks paari laulu esitamine laulupeo kavast loosi teel. See tagaks kogu kava hea väljaõppe. Mõelda tuleks sedagi, kas ka meeskoorid ei võiks esineda XIII üldlaulupeol rahvarõivastes.

«XII üldlaulupeo album», Tallinn, 1948

Meie muusikaelu probleeme ja lähemaid perspektiive

Nõukogude ühiskonnas on võimalused loominguks ja selle levitamiseks saanud suure ulatuse. Eriliselt peab seda märkima muusikalise loomingu kohta, mille levitamisvõimalusi on rohkemgi kui teistel kunstialadel: nootide kirjastamine, filharmoonia, isetegevuskollektiivid, lektooriumid, massiüritused. Siin ei ole keelelisi kitsendusi, nagu näiteks kirjandusliku loomingu puhul, mille levik toimub vahefaasi — tõlke — kaudu.

Kas on eesti nõukogude heliloojad kõiki võimalusi kasutada püüdnud ja millisel määral?

Mõtlen, et esiteks pole meie heliloojad seni suutnud küllalt täielikult kasutada oma organisatsioonilisi võimalusi. Me pole veel suutnud aktiviseerida kogu oma liikmeskonda. Mitte kõik heliloojad ei tööta heliloomingu alal veel nii viljakalt, kui nad seda võiksid. Sama on maksev meie kriitikute ja muusikateadlaste kohta. Meie muusikakunst vajab aga kõiki jõude, et veelgi kaalukamalt areneda.

EN Heliloojate Liit korraldab rohkesti töökoosolekuid. Need toimuvad esijoones uute helindite läbikuulamiseks ja arutamiseks. Peab märkima, et see töö on viimastel aegadel muutunud tõhusamaks kui varem, mil liigse tagasihoidlikkuse tõttu hoiduti mõnegi küsimuse lahtikoorimisest ja teravamast piiritlemisest. Ent selles

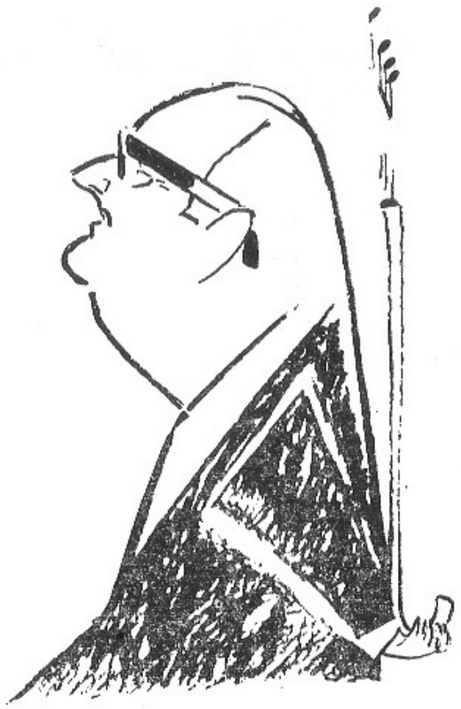

Riho Päts

suunas peaks töö veel tublisti süvenema. Rohkem peaksime kasutama kolleegide sõbralikku nõuannet loominguprotsessi käigus. Nii töötati eriti tõhusalt Jaroslavli päevil. On arusaadav, et nüüdne töökoormus ja pingeline töö kõigi aega tublisti piirab, kuid see pole veel põhjus, et läbiproovitud praktikast loobuda, pealegi kui oleme täiesti teadlikud, et see toob asjale aina kasu.

Suurimaks puuduseks meie Heliloojate Liidu töös on tihedama sideme puudumine nii NSVL Heliloojate Liiduga kui ka meie oma Tartu liikmeskonnaga.

Me pole samuti küllaldaselt hoolitsenud väljaspool Tallinna asuvate heliloojatega sideme pidamise eest: pole kutsunud neid välja oma tööde tutvustamiseks ega saatnud oma esindajaid kohapealse tegevuse suunamiseks ja elustamiseks.

Arengu mõttes oleks hea, et meie heliloojad võtaksid endale suuremaid ja nõudlikumaid ülesandeid. Ent mingil juhul ei tohi me vaadata väikevormidele kui teisejärgulisele ülesandele. Vokaalliteratuur on meil veel mitmeti puudulik, eriti algajate ja väiksemate kooride tarvis. Kirjutame vähe seesuguseid laule, mis oma struktuurilt kui ka ulatuselt oleksid sobivad koolikooridele.

Heino Eller

XIII üldlaulupeoks näiteks on tarvis lihtsamaid laule kooridele, palasid puhkpilliorkestritele, käigumarsse jne. Loomingu selleski osas tuleks aga hoiduda šabloonilisusest, primitivismist, diletantismist. Enesestmõistetavalt peavad need helitööd olema ideeliselt sügavad, muusikalt ja tekstilt laiu masse haaravad, tehniliselt sobivad üldkooridele, peavad vastama vabaõhu tingimustele. Nende kirjutamisega on vaja kiirustada, kuna XIII üldlaulupeo kava pole vajalikus ulatuses veel valmis.

Viimastel aegadel on vähe loodud sisult kui ka ulatuselt kaalukamat koorimuusikat: poeeme, ballaade jne. Meil on juba terve rida võimekaid koore, ärgem unustagem nende vajadusi.

Kuidas on lood juba valmis helinditega? On neid küllaldaselt populariseeritud, ette kantud, trükitud, jäädvustatud? Neile küsimustele vastates tunnistame avameelselt, et oleme liialt tagasihoidlikud. Kui laul või helind on korra ette kantud, siis peame teda vanaks ja nagu sobimatuks rohkem esitada.

Rääkides Riiklikust Filharmooniast tuleb tunnistada, et see organisatsioon elab juba pikemat aega nii öelda peost suhu: tal puudub muusikat arendav perspektiivplaan. Mitmed helitööd on sootuks ette kandmata. Üks kutseline koor muidugi ei suuda kõiki uusi laule esitada, kuid osa neist võiks suunata mõne teise suurema suutelise koori repertuaari. Töö parandamiseks olgu tulevikus Heliloojate Liidu ja filharmoonia vahel tihe side ja ühine kindlalt kooskõlastatud plaan. Raadiokomitees on tehtud paljugi, kuid

uute helindite propageerimiskontserdid vastavate populariseerivate selgitustega on väga harvad. Kui silmitseda nädala saatekava, siis soovime pikemata, et eesti muusika osatähtsus võiks olla märksa suurem. Ka autorite osas peaks amplituud olema avaram (seni peaaegu ainult E. Kapp, H. Eller, L. Auster).

Kirjastuste kaudu ilmub meil noote veel üldiselt vähe. Muusikafond paljundab koorinoote käsitsi. «Ilukirjandus ja Kunst» töötab aeglaselt. Laulupeo noodid ilmuvad suure hilinemisega. Nende väärnähtuste kõrvaldamiseks peavad ka heliloojad ise õigel ajal samme astuma.

Mis puutub Muusikafondi tegevusse, siis tahaksin siin tulevikus näha suuremat efektiivsust. Kirjanike ja kunstnike liitudel on oma maja, oma puhkekodud. Miks puuduvad need heliloojail? Siis veel: kas ei oleks loominguliste tellimuste puhul võimalik koordinatsioon Muusikafondi, Kunstide Valitsuse, Kirjastuskeskuse, Raadiokomitee, Filharmoonia ja teatrite vahel? Selles asjas on EN Heliloojate Liidul seni olnud vähe öelda. Tahaks näha julgemat ja suurejoonelisemat pealehakkamist uute tööde tellimise süsteemis.

Meil seisab ees käesoleva viisaastaku lõpetamine, ENSV X aastapäev ja XIII üldlaulupidu. Väärilisteks monumendiks sellele teeksin ettepaneku kuulutada 1950. a. esimene pool kõigi eesti muusikaliste jõudude ülevaatuseks, muusikapidustusteks, kuhu oleks seniolematus ulatuses koondatud kogu meie uus, väärtuslik heliloming.

«Sirp ja Vasar» 1948, 17. aprill

Millest kõnelevad maakondlike laulupäevade kunstilised tulemused

Tänavusuvised maakondlikud laulupäevad tõendasid veel kord, milline populaarsus ja massilisus on meie *a cappella* koorilaulul. Ühtlasi olid need pidupäevad XIII üldlaulupeo tõsisteks eelproovideks. Käesolevas kirjutises huvitavad meid peamiselt küsimused, millele tuleks tähelepanu pöörata, mõeldes eelseisva, XIII üldlaulupeo kunstilisele ja organisatsioonilisele õnnestumisele. Järgnevad märkmed selles suhtes on tehtud Harju- ja Virumaa laulupäeva muljete varal.

Üldise puudusena tuleb kahjuks märkida, et mitte kõik koorid ei täida veel täpselt endale võetud kohustusi. Tullakse küll suurele peole, kuid osa laule on selgeks õppimata või on neid siis ainult möödaminnes puudutatud. Eriti maksab see uuemate laulude kohta. Kuigi osa noote ilmus hilja, tõendavad mitmete kooride kogemused, et nendega võis hea tahtmise juures korralikult hakkama saada. Pealegi oli uusi laule maakondlike laulupäevade kavas väga vähe.

Veel lahutab meid mitu pikka kuud XIII üldlaulupeost, millise aja jooksul jõuame parandada mõndagi. Seepärast tuleb igal koorijuhil ja lauljal oma ülesannet täies suuruses mõista ja vastavalt tegutseda.

Üldlaulupeol ei saa olla juttu viimistletud ettekandest, kui lauljad laulavad veel noodist. Siis ei suudeta üldjuhti vajalikul määral jälgida. Üldjuhi ülesanne pole laulupeol enam «otsade kokkuajamine», vaid just viimistlev töö, nagu me seda teeme iseseisvate esinemiste ja kontsertide puhul. Laul peab olema niivõrd korralikult «sisse lauldud», et üldjuht ei tarvitseks enam «üksikuid noote taga ajada» ega partiisid õpetada. Veel kord: laulupeo eelproovidel tuleb anda laulule lõplik kujundus, mille tingimatuks eelduseks on see, et laul oleks täiesti selgeks õpitud. Kui mõnel pool esineb veel lohakust, minnalaskmist, siis on vaja selle vastu kõige tõsisemalt võidelda.

Kuidas me ka oma töötulemusi ei analüüsiks, ikka jõuame koorijuhtide ja kooride distsipliini juurde.

Kunas jõuame ükskord niikaugele, et me laulupäevade ja laulupidude prooviaegadest täpselt kinni peame? Ei ole normaalne, kui harjutused algavad väljakuulutatud ajast terve tunni hiljem. Kogu järgnev tegevus kannatab selle all. Iga viivitatud minut mõjub esinemise kvaliteedile. Lohakus täpsuses näikse edasi elavat ka

selle tõttu, et puudub igasugune kontroll proovide ja esinemiste üle. Edaspidi tuleks alati esile tõsta eeskujulikke koore, lohakad aga lihtsalt osavõtjate hulgast eemale jätta. Ütleme julgesti välja: proovidele hilinejad või neilt puudujad on laulupeo hea kordamineku vaenlased! Kuid ka see laulja on kasutu, kes proovidest küll osa võtab, aga esinema ei tule. Koorijuhid, kasvatage oma lauljad täpsemaks ja teadlikumaks.

Teisest küljest peavad korraldavad toimkonnad töögraafiku ja päevakavad esitama napisõnaliselt, äärmiselt selgelt, et need ulatuksid iga lauljani. Selleks kasutage kõiki võimalusi: kooridele ja koorivanematele kätte jagatud päevakavasid, teadetetahvleid majutuskohtades jpm.

Paremini on tarvis organiseerida ka peorongkäike. Koorid peavad täpselt teadma, kuhu ja kuidas koguneda, kuhu minna. Ei tohi alustada kiirmarsiga. Soovitav on üksikute gruppide vahele jätta pisut suuremad vahed, et saaks käigu tempot sujuvaks reguleerida. Ka ei tohi lauljaid pärast lavale jõudmist koormata kurnava ootamisega. Kui arvame, et lauljad puhkavad marssimise väsimusest, siis eksime. Iga ülearune ootamine toob kaasa lauljate energia tunduva vähenemise. Tõsi küll, publik tahab rongkäiku lõpuni näha ega jõua nii kiirelt pääsmeid lunastada. Seetõttu aga korraldatagu märksa paremini eelmüüki.

Kava läbiviimisel tuleb arvestada paljusid pisiasju. Üleliigne tühi minut kahandab massipidustuste mõju. Lauljaskonna vahetus laval toimugu senisest kiiremini ja vilunud inimeste juhtimisel. Üksikute juurdetulemine lavale, eriti aga sealt äraminemine mõjub häirivalt.

Kohila laulupäeva kava täitmine kulges paremini selle tõttu, et peost võtsid osa meie paremad valikkoorid ja juhatasid üldlaulupeo üldjuhid. Peaks mõtlema, kas maakondlikel laulupäevadel ei võiks üksikult esineda ka meie parimad kontserdikoorid. Samuti oleks soovitav laulupäeva eelõhtul korraldada kooride vastastikuseid esinemisi. Osavõtjaile pakub ääretult palju õpetlikku uusi laule kuulata ja nende tehnilist ja sisulist väljatöötamist jälgida. Üldlaulupeo eelaastal poleks sugugi ülearune korraldada kooride võistlusi, kooride suurusest, võimetest olenevalt muidugi eri klassidesse liigitatuna.

Naiskoore ja segakoore tuleb tugevasti täiendada. Naiskooride arengus tundub paigaltammumist. Meeskooride küsimusi puudutan teisal pikemalt. Rohkesti tööd on vaja teha puhkpilliorkestritega. Eelkõige tuleb mängijailt kindlamat distsipliini nõuda. Millega seletada näiteks, et Virumaa laulupäeval vedeles puhkpillide esi-

nemise ajal kaks komplekti pille põõsas? Jällegi just juhid on need, kes peavad mängumeestele selgeks tegema, mida laulupeole kogunevad rahvahulgad neilt ootavad.

Probleemiks jääb valjuhääldajate kasutamise küsimus. Ikka kostab laul ja pillimuusika nende kaudu mitmest kohast eri ajal. Asjatundjad peaksid probleemi lahendama nii, et valjuhääldajaist oleks kuulajaile kasu. Praegu on nad aga enamasti osutunud kuulamise segajaiks.

Maakondlikud laulupäevad andsid palju kogemusi, et kujundada XIII üldlaulupidu igakülgselt kordaläinud üldrahvalikuks suurpeoks.

«XIII Üldlaulupeo Teataja» nr. 7, Tallinn 1949

Tervitame sind lauludega, uus aasta

Sa oled eesti rahvale eriti tähtis. Oled uute võitude aasta, oled Eesti NSV 10. aasta. Nende tähiseks on XIII üldlaulupidu, millest võtab osa kogu rahvas.

Meie, koorijuhid, tervitame Sind, uus aasta.

Tahame kogu oma oskuse ja jõuga abiks olla, et nõukogulik laul kõlaks mõjuvamalt ja võimsamalt. Algab üldlaulupeo ettevalmistustööde viimane etapp, see kulgegu hea hooga ja tulemuslikult.

Meeskooride üldjuhina kutsun üles kõiki tõstma töö tempot ja taset. Kuigi Pärnus peetud ülemaaline meestelaulupäev näitas häid tulemusi, jääb siiski veel palju teha. Täiendagem oma ridu, viimistlegem ettekandeid. Noortekoorid! Teil kõigil on võimalus üldlaulupeost osa võtta. Tere tulemast meeste ridadesse. Kooliõpetajad üle maa! Koondugem maakondade kaupa õpetajate meeskooridesse, et osa võtta ühendmeeskooride esinemistest. Toogu järgmine üldlaulupidu põhjapanevat murrangut meie meeslaulu arengusse.

Jõudu kõigile lauljaile ja koorijuhtidele.

Tere tulemast, võitude ja laulude aasta!

Eesti Raadio, 1950, 1. jaanuar

Laula, vaba rahvas!

Lauldes üldlaulupeol oma tööst demonstreerime oma saavutusi sisult sotsialistliku, vormilt rahvusliku muusikakultuuri ja rahvakunsti arendamisel.

Ühtlasi on Nõukogude Eesti 1950. a. üldlaulupidu tähtsaks etapiks, kus me seame uusi sihtjooni koorilaulu, puhkpillimuusika ja rahvakunsti arendamisel, et järgmine nõukogude üldlaulupidu toimuks ideeliselt ja kunstiliselt veelgi kõrgemal tasemel.

Maakondlike laulupäevade ja üldlaulupeo proovide kogemused näitasid, et ühendkoorid on saavutanud tunnustusväärse kunstilise taseme. Hoole ja armastusega tehtud pidevas töös, üldlaulupeo ettevalmistuste käigus on välja kujunenud arvukas sega-, nais- ja meeskooride võrk, millest igaüks suudab esineda terviklikult ja kunstiküpselt. Neid kooriliike liites ja neile jõukohaseid ülesandeid andes võime saavutada erakordseid tulemusi. Kõik oleneb edaspidi sellest, kuidas helilooiad ja koorijuhid oskavad selle hiiglasliku kollektiiviga kohaneda ning välja tuua temas peituvad kvalitatiivsed ja kvantitatiivsed väärtused.

Nõukogude Eesti 1950. a. üldlaulupidu annab kindlasti palju väärtusliikku, mis on aluseks meie koorilaulu ja muusikakultuuri edasisele arendamisele. Andku ülevad piduhetked uut hoogu ja jõudu tööks koorilaulu kui ühe kõige demokraatlikuma muusikavormi viljelemisel.

Kajagu võimsalt meie laul tööst, meie olevikust ja tulevikust. Laula, vaba rahvas!

«Rahva Hääl» 1950, 22. juuli

Veelgi sisukamale tööle

Rajoonilaulupäevadeni on jäänud aega veel mõni nädal ja 1955. a. üldlaulupeoni üksainus aasta. Meie isetegevuskollektiivid on seega jõudnud kõige pingsamasse tööperioodi. Kuna käesoleva aasta laulupäevade kava on valitud just üldlaulupeo kavast, siis toimub sellega koos ka järgmise üldlaulupeo ettevalmistamine. Seda enam on vaja pühendada tähelepanu eelseisvaile laulupäevadele.

Rajoonilaulupäevade komisjonidel lasub suur vastutus nii pidustuste organiseerivas kui ka kunstilises ettevalmistustöös. Mõnel pool arvatakse, et aega on veel küllalt. Laulupäev, veel enam üldlaulupidu pole kampaanialik nähtus. Laulupäevad ja üldlaulupeod illustreerivad kujukalt pikema aja töötulemusi, näitavad, kui palju on suudetud organiseerida uusi koore, kui palju on arenenud kooride kunstimeisterlikkus. See kõik tähendab pidevat tööd, alalist hoolitsust kunstilise isetegevuse eest. Paljudest kooridest kasvavad aja jooksul tublid kontsertkoorid. Korrapärased kursused kasvatavad uusi koorijuhte. Koolides toimugu järjekindel muusikaõpetus.

Väga tähtis on, et koorid õpiksid varakult oma partiid kantaatides, et need kui pikemad palad ei kulutaks liialt nappi peaproovi-aega.

Kuna ka tavalistel kontsertidel esimesed laulud ei lähe veel täie hooga, vaid kuidagi kohmetult, siis on tarvis tähelepanu pöörata eriti ühendkoorile määratud repertuaari põhjalikule õppimisele. Iseenesest mõista tuleb kogu repertuaar esitada peast.

Segakoorid on jaotatud eelolevaks üldlaulupeoks kahte rühma, et võimaldada igale koorile jõukohane esinemine. Kuna kooride tublidus suurusest ei olene, siis on väiksema koosseisuga headel kooridel võimalus osa võtta ka erisegakooride esinemisest.

Ka meeskoorid esinevad eelmise üldlaulupeo eeskujul kahes osas. Erimeeskoorid laulavad kava raskeima osa.

Uudisena esineb üldlaulupeol sümfooniaorkester. Organiseerimisel on vene kooride esinemine. Arvatavasti võtab laulupeost osa armee ühendmeeskoor. Suurepäraseks vaheldukseks kujunevad kindlasti ka külaliskooride esinemised.

Kui siia juurde arvata veel repertuaaritoimkonna ettepanek «Estonia» teatrile lavastada vabaõhuooperina E. Kapi «Vabaduse laulik» (kohandatuna vabaõhu tingimustele) ja rahvakunstiõhtu, siis saamegi küllalt huvitava vahelduse nii kava kui ka selle esitajate osas. Kavas on klassikalist koorilaulu, rahvalaulu ja kaasaeg-

set koorimuusikat. Esitatakse vennasvabariikide ja rahvademokraatiamaade laule.

Nii üldjuhtidel, instruktoreil kui ka kõikidel koorijuhtidel seisab ees väga vastutusrikas periood. Tuleb loota, et viimastele peaproovidele jääb ainult viimistlemise ja suure ansambli kujundamise töö. Võimaluse korral peaksid koorid aasta jooksul oma esinemistel ette kandma kogu nendele määratud repertuaari. Arvamine, et aega on küllalt õppida, on põhjalikult ekslik. Üldlaulupeole ei või minna vaid mõnekuise ettevalmistusega. Nüüd, kui noodimaterjal ilmunud, on võimalik kõikidel kooridel ettevalmistustöö viia aasta jooksul korralikult lõpule.

Koorijuhtidel tuleb osa võtta juulis Pärnus peetavatest suvekursustest. Ärgu seda võimalust jäetagu kasutamata. Kursuslastest moodustatakse koorid, mida juhatavad üldlaulupeo juhid. Kõik küsimused ühtlustatakse juba kursustel. Samas korraldatakse kursused ka rahvapilli- ja puhkpilliorkestri juhtidele.

Kogu üldlaulupeo repertuaar on kavatsetud esitada detsembrikuus «Estonia» kontserdisaalis, et oleks võimalik veel teha ümberpaigutamisi programmis, kui seda peaks tarvis olema. Kontserdid toimuvad laiemale kuulajaskonnale.

Peatsetele rajoonilaulupäevadele saadetakse üldlaulupeo juhte, instruktoreid ja Üldlaulupeo Peakomisjoni liikmeid, et tutvuda tehtud tööga.

Ärgu leidku ükski rajoon ega kollektiiv oma nime mahajäänute nimekirjast! Ärgu lootku keegi, et kohale sõitvad koorijuhid suudavad imet teha! Eelnev töö peab olema tehtud sisukalt. Rajoonilaulupäev pole formaalne plaani täitmine, et tehtud ja asi korras.

Veel pole kõik kollektiivid end registreerinud ei rajoonilaulupäevale ega üldlaulupeole. Kui sellega ei saa hakkama mõned kohalikud komisjonid, siis tehku seda koorijuhid ise. Veel pole registreerinud end ansamblid, kvartetid, kahekordsed kvartetid. Nende tegutsemise vastu pole kellelgi midagi, kuid laulda mõnel peol ainult kahe- või koguni ühehäälselt klaveri saatel, see pole saavutus. Aasta jooksul õpitagu vastav repertuaar ja tuldagu rahva hulka — laulupäevadele, üldlaulupeole. Paljudest pisiüksustest kasvavad hiljem tublid kollektiivid. Suured jõed algavad oma teed nirekestena — kaua meie siis ühel häälel laulukest niristame?

Tasakaalustada tuleb laste- ja naiskooride häälerühmad. Mõnede lastekooride registreerimisandmed näitavad, et esimest häält üksi on rohkem kui kõiki teisi kokku. Seesama pahe ilmneb mõnel pool naiskooride juures. Ei ole mingisugune eriline au laulda esimest häält. Igaüks peab kuuluma oma hääle omadustele vastavasse

rühma. Meeskoorid näivad olevat selles mõttes paremas olukorras. Segakooridel tuleks eeloleva aasta jooksul püüda parandada oma meeshäälte koosseisu.

Halastamata tuleb aga kõrvaldada kõik pidurid, mis takistavad edasist tööd. Elav laul peab kõlama üle bürokraatlikust sulekrabinast. Organisaatorite töö olgu samuti loov. Raskustest tuleb informeerida peakomisjoni. Võetagu vaatluse alla üksikute kooride töö. Seltsidel tuleb eeloleval hooajal anda tõhusat abi ja mitte üksi lubaduste näol. Vajalik oleks ka ajakirjanduse tõhusam abi.

Laulupäevad ja 1955. a. üldlaulupidu peavad näitama meie laulukultuuri tõusu. Vabaõhukontserdid, laulupäevad ja üldlaulupeod on kujunemas meie võimsa sotsialismimaa üheks silmapaistvamaks muusikakultuuri avalduseks. Olla esimeste seas sellel alal tähendab lauljate, koorijuhtide, heliloojate ja organisaatorite pidevat ja järjekindlat tööd.

Veelgi sisukamale tööle! On aeg!

«Rahva Hääl» 1954, 30. mai

Puudustest, mis võivad saada harjumuseks

Märjamaa laulupäev toimus pühapäeval, 13. juunil k. a. 700 osavõtjaga. Kavas oli laule ühendkooridele, mudilas-, laste-, nais-, mees- ja segakooridele. Esinesid ka puhkpilliorkestrid ja rahvatantsurühmad, ning et väljak oli radiofitseeritud, siis veel deklamaator, lauluansambel ja laulusolistid.

Laulupäev võimaldas pilku heita, kuidas rajoon on end ette valmistanud järgmisel aastal peetavaks üldlaulupeoks. Kuigi seekord ei esitatud kõiki üldlaulupeo kavas olevaid laule, võiks öelda, et koorid jõuavad sel tööaastal täita oma ülesanded väärikalt.

Puhkpilliorkestrite esinemine aga veenis, et pillid on vananemas. Üldlaulupeo Peakomisjoni ette tõuseb väga oluline küsimus — aidata muretseda pille, ja seda mitte üksi äsjakuulduid orkestritele.

Ei peatuks siinkohal laulupäeva üksikute numbrite juures. Võiks öelda üldiselt — kogu kava esitati vastavalt sellele, kuidas oli toimunud ettevalmistus. Tulemused olid rahuldavad.

* * *

Kui ma nüüd puudustest kõnelen, siis seda selle mõttega, et need esinevad ka mujal ja isegi suurematena. Neid on ka meie üldlaulupidudel ja võivad korduda järgmistel pidustustel.

Kõigepealt, kooride ja orkestrite distsipliin ei ole veel selline, et kõige hädavajalikumatest proovidest võtaksid osa kõik tegelased. See on aga massesinemiste puhul otsustav. Kuigi eeltöö on tehtud väga korralikult, on see üksikute kollektiivide puhul paljudes küsimustes erinev ning vajaks ühtlustamist. Puudumine peaproovilt on suurim kuritegu laulupäeva ja laulupeo vastu. Viga algab pahatihti koori- ja orkestrijuhist enesest. Iga juht peab andma oma kollektiivile täpsed juhendid ja aitama neid ellu viia. Kontrolli puudumine üha süvendab säärast lohakat suhtumist proovidesse. Lohakas laulja tuleb korrale kutsuda. Osavõtt eelproovist (tihti ainukesest) olgu sajaprotsendiline.

Märjamaa laulupäeva peaproovist ühendkooridega võttis osa ainult 7 orkestranti. Ja nii tuligi kontserdil kaks orkestri kaastegevusel ettenähtud laulu esitada üldse ilma saateta.

Juhiksin tähelepanu veel ühele laulupäeva kahjustavale asjaolule. Viga on, et esinejate ja kuulajate vahemaa on liiga suur. Tihti ulatub see mitmekümne meetrini. Vahepealset avarat platsi kasutatakse rahvatantsude ettekandmiseks, kuid vähemate kooride puhul neelab suur vahemaa sellegi kõlajõu — laul jääb mannetuks, kontakt kuulajatega nõrgaks või üldse saavutamata. Rahvatants võib kuuluda laulupeokavasse, kuid selle jaoks peab leitama sobiv koht mujal, mitte ilmtingimata lava ja kuulajaskonna vahel. Mõneminutilise tantsu ettekandmiseks ei tohi ohverdada kogu kontserdi kava õnnestumist. Rahvas lähemale lauljatele!

Veel mõni sõna peo korraldamisest. Väga segav on istuda kuulajate ridades, kui kogu aeg kutsutakse ja otsitakse mikrofoni kaudu tegelasi. Korralduste täitmine sageli venib. Säärane esinemise tempo kahjustab üldist meeleolu, kuulaja tähelepanu on kistud sellele, kuidas lõpeb esinejate ja diktori duell.

Laulupäevade ja rahvakunstiõhtute kava ladusale läbiviimisele on vaja hakata pöörama rohkem tähelepanu. Teadustajale-kavajuhile peab olema abiks hulk liikumisjuhte ja sidemehi. Teinekord ei anta informatsiooni tegelastele täpselt õigel ajal. Põhjalik ettevalmistus siin peaks viima meid selleni, et «lavatagune elu» ei häiriks «kontserdisaali». Kava läbiviimisel ei tohi olla venimist, seisakuid, esinejate otsimisi. Me võime mõnigi kord hästi tehtud tööd kahjustada just esinemise halva korraldamisega. Tingimata on tarvis juurde tõmmata inimesi, kellel on sellekohaseid kogemusi (koorijuhte, teatriinimesi). Hea oleks, kui iga tegelane saaks

kohe saabumisel täpse kava nii proovide kui ka esinemiste kohta. Juba üldproovidel tutvustagu liikumisjuhid tegelasi kõige vajalikuga. Kava olgu välja pandud lava taha. Enneköike informeeritagu kõiki kollektiivijuhte ja -vanemaid.

Tuleb sedagi ette, et esinemise ajal osa lauljaid jääb kuulajate ridadesse. Sellised hoolimatud «transpordikoormajad» tuleb kooridest kõrvaldada. Iga laulja kohaks esinemise ajal on lava.

Kahjuks oleme neis küsimustes liiga leplikud, peame neid asja juurde kuuluvaks ega võitle nende vastu.

Eeloleva aasta üldlaulupeo kunstilise ettevalmistamise kõrval on vaja tähelepanu pöörata ka distsipliini küsimustele ja üldisele esinemiskultuurile.

«Sirp ja Vasar» 1954, 18. juuni

Valmistume hästi 1955. a. üldlaulupeoks

Suvel korraldatud rajoonilaulupäevad andsid ülevaate meie koorilaulu praegusest tasemest. Nad näitasid, kuidas tegutsevad koorid ning kui kõrged on nende kunstilised võimed, kuidas edeneb 1955. a. üldlaulupeo ettevalmistus. Ühtlasi selgus, kuidas töötavad kohapealsed laulupäevakomisjonid. Pidustusi aluseks võttes saame teha mõningaid järeldusi.

Rajoonilaulupäevade komisjonid peavad tundma rajooni iga kollektiivi üksikult, samuti nende juhte, töötingimusi, tööruume, muusikainstrumente. Komisjonid olgu teadlikud, miks ühe või teise kollektiivi töö lonkab või on mingisugusel põhjusel takerdunud. Tuntagu muret, kas on võimalusi uusi koore asutada ja kuidas olemasolevaid täiendada. On tarvis tähele panna, kust ja keda suunata edasi õppima. On ju vaja uusi koorijuhte. Ei tohi tegelda üksnes päevaprobleemidega, vaid tuleb näha kogu rajooni muusikalist arenguteed pikemas ajalõigus. Hea, kui ka juhtivad töötajad võtaksid osa istegevusringide tööst. Elu näitab, et seal, kus kolhoosiesimehed või brigadirid tegelevad laulmise või mängimisega, õitseb isetegevus.

Vahel nagu häbenetakse pärast presiidiumis istumist esineda kuulajate ees, kardetakse, et see madaldab autoriteeti. Kuid just elav side rahvaga loob sügavama lugupidamise juhtkonna vastu. Loogem kohalikest muusikaentusiastidest tubli aktiiv. Lauljad ootavad, et nendega ei tegeldaks mitte üksnes siis, kui neid vaja-

takse esinema, vaid et neid kogu aeg ümbritseksid tähelepanu ja hoolitsus. See on ju hiigeltöö, mida lauljad oma vabast ajast teevad. Kahtlemata on see ühiskondlik kohustus ja sellisena tuleb seda ka arvestada. On vaja parandada kollektiivide töötingimusi, soodustada lauljate-mängijate alalist, korrapärast kooskäimist. Usun, et ka mitme vahetusega tehaste tööd on võimalik seada nii, et isetegevuskollektiivid saaksid täies koosseisus regulaarselt proove teha. Lauljad ju oma suure töö eest majanduslikke hüvitusi ei saa. Raske on aga ilma abita pidevalt oma päevatööd ümber seada või endale asendajat leida.

Laulupäevakomisjon peab olema koostatud läbimõeldult, nii et igas selle lõigus oleksid oma ala tundvad inimesed (muusikaline ettevalmistus, majanduslikud küsimused, transport jne.).

Suurimaks puuduseks oligi, et paljude komisjonide tööst olid kõrvale jäetud muusikainimesed — kollektiivide juhid. Sellega kaotati elav side tegelaskonnaga. Mõnel pool näidati täielikku võhiklikkust ka laulupäeva kava koostamisel. Oli isegi seda, et peakomisjonile saadeti kinnitamiseks keskajalehtedes avaldatud soovitatavate laulude nimestik (koos trükivigadega), kuigi see oli mõeldud kohalikele oludele vastava valiku tegemiseks. Ilmselt mindi siin kava koostamisel spetsialistidest täiesti mööda.

Käesolevast sügisest peale tuleks rajoonilaulupäevade komisjonide töö suunata 1955. a. üldlaulupeole. Tuleb luua tihe side rahvamajade, kolhoosiklubide ja kollektiivide juhtidega. Seltsküsimustes näidakem rohket omapoolset initsiatiivi. Umbsõlmedest informeerigem üldlaulupeo peakomisjoni.

Kokkuvõtet tehes näemegi, et just laulupäevakomisjoni õigeaegne ja asjalik töö tagas kordaläinud esinemise (Vändra, Paide, Rakvere, Võru, Haapsalu jt.). Kus aga organisatsiooniline töö lonkas, oli ka tulemus vastaval tasemel (Tapa, Kose, Abja, Põlva, Elva, Narva jt.).

Väga vajalik on edaspidi senisest rohkem tähelepanu pöörata

akustiliste tingimuste parandamisele. Mõnel pool on lava ja auditooriumi vahel mitmekümne meetri laiune lagendik. Kui sellele lisaks on veel esiread kuulajatest hõredad, siis pole võimalik isegi häade ettekannete puhul saavutada õiget kontserdimeeleolu. Kuulajate ligiolek on repertuaari valiku ja selle esitustaseme kõrval üheks olulisemaks vajaduseks, mis pahatihti jäetakse silmapaari vahele.

Meelehärmi valmistab, et ikka püütakse ettekandeid pakkuda läbi võimendi. Me jääme niimoodi ilma koorilaulule, eriti massikoorile omasest tämbrilisest võlust. Moonutatud ülekanded, ülevõimendamine, mikrofonide vähesus ja nende asjatundmatu asetus on laulupäevadesse toonud palju «pleki plärinat».

Ka programmide koostamisega pole asi alati korras. Kõigepealt tuleb selgeks teha, kas tahame korraldada laulupäeva, rahvakunstiõhtu, estraadikontserdi või muidu kireva kavaga peo. Igaühel neist on eluõigus. Tihti kipub rahvakunstiõhtu minema laulupäevaks (pigem küll estraadikontserdiks) ja laulupäev rahvakunstiõhtuks. Saame mitu eri nimetusega programmi — kõik aga sama sisuga. Mõnikord oskame võõrkehana kavva lülitada veel akrobaatika- või võimlemisnumbrid. Julgeksin siinkohal küsida, kuhu on jäänud meie kunagised massilised võimlemis- ja tantsupidustused?

Kavu on vaja koostada stiilsemalt. Igal asjal on oma aeg ja koht.

Laulupäeva kunstiliste küsimuste kõrval mõelgem ka sellele, et einelauad ja kioskid asuksid esinemiskohast kaugemal, et kontserdi ajal ei müüdaks lastevilesid ega korraldataks samal ajal muid üritusi (jalgpallivõistlusi) jne.

Kahju, et mõned rahvamajad on oma suurest mugavusest lasknud laguneda elujõulistel kooridel ja orkestritel, asendades neid väikeste vokaalansamblite või estraadiorkestritega. Nendega on mugav ringreise teha ja parem plaani täita. Ei saa muidugi vaenulikult suhtuda ühessegi isetegevuskunsti väljendusvormi, kuid nad ei tohi vastastikku üksteist kahjustada. Talvel oli kord isegi niisuguseid hääli kuulda, et Tartu üliõpilaste mees- ja naiskoori baasil kavatsetakse asutada laulu- ja tantsuansambel. Ei tohi lõhkuda häid kollektiive, neid tuleb edasi arendada. Loomulikult võivad eksisteerida tantsuansamblid, nii nagu võiksid eksisteerida TRÜ ja TPI juures ka võimsamad segakoorid.

Nüüd, laulupeo eelaastal, soovitaksin, et ka kõik vokaalansamblid asuksid üldlaulupeo kava õppimisele ja võtaksid osa meie suurest üritusest, iga ansambel oma kooriliigis.

Erilist rõhku tuleks panna sega- ja meeskooride täiendamisele. On olemas veel rajoone, kus pole üldlaulupeoks registreeritud ühtki meeskoori (Tõrva, Vastseliina, Suure-Jaani, Räpina, Rapla, Pärnu-Jaagupi, Pärnu linn ja rajoon, Mustvee, Loksa, Lihula, Narva).

Seltsimehed direktorid Kiviõlis, Kohtla-Järvel ja Jõhvis!

Kus on teie võimsate kaevanduste meeskoorid? Kui te seda ise tahate, tekivad teil koorid peatselt ja nad võiksid osa võtta ka tulevast laulupeost. Ühendmeeskooride kava pole raske ega laule palju. On täiesti reaalne, et isegi eeloleval sügisel loodud meeskooriga on võimalik üldlaulupeole sõita.

Lastekooride osas on vaja tasakaalustada häälerühmade proportsioone. Ainult heade ja võrdsete rühmadega kooridel on laulupeole sõidu õigus.

Suhteliselt nõrgalt esinesid möödunud suvel puhkpilliorkestrid. Peaproovidelt puudumise ja osalt kehva ettevalmistuse tõttu olid ühendkooride saated liialt «improviseeritud». Raskusi on siin muidugi palju. Esmajoones hoolitseme lubamatult vähe juhtide järelkasvu eest. Konservatoorium ega muusikakoolid neid ette ei valmista. Ainuke eeskujulik puhkpilliorkester filharmoonia juures muudeti vist rahvamajade eeskujul estraadiorkestriks. Isetegevuslastel pole eeskujuks ühtki suurema tegevusraadiusega puhkpilliorkestrit.

Rajoonilaulupäevade komisjonid, võtke oma tööplaani parandada puhkpilliorkestrite tööd. Ei saa ju enam leppida olukorraga, et paljudel laulupäevadel esinevad orkestrid väga nõrgalt, et laulusaatjaina nad koore rohkem segavad kui toetavad. On muutunud juba kõnekäänuks: «Must kui puhkpilliorkestri laulusaade rajoonilaulupäeval.» See käib ka Tallinna kohta.

Heliloojailt aga ootame uut repertuaari, lisaks häid käigumarsse.

Kahjuks jäid kahvatuks ka meie väheste sümfooniaorkestrite esinemised. Kutselised dirigendid soovitasid liiga raske kava. On täiesti mõeldav, et ühes isetegevussümfooniaorkestritega esineksid ka meie kutselised orkestrid. Küsimuse lahendamine jääks laulupeokomisjoni tööplaani.

Tõhusalt aitasid kaasa 1955. a. üldlaulupeo ettevalmistamisele k. a. suvel Pärnus toimunud koorijuhtide kursused. Ligi 170 kursuslasest moodustati «laste»-, nais-, mees- ja segakoorid. Nii omandati praktilises tööprotsessis üldjuhtide juhatusel palju vajalikku. Kahjuks ei olnud osavõtjaid mitte igast rajoonist (Loksa, Pärnu-Jaagupi, Tartu rajoon), ka mõned vanemad kolleegid arvavad, et

ega nendel midagi enam õppida ole. Kui seekord piirduti peamiselt laulupeorepertuaari läbitöötamisega, siis edaspidi peame jagama tööd nii algajaile, edasijõudnuile, kontsertkoorijuhtidele kui ka instruktoritele. On vaja välja töötada vastavad kavad. Eriline tähelepanu kuulugu algajaile. Õppekavu võiks veelgi laiendada (kooliliteratuur jne.). Ka edaspidi tuleks kursuslastest moodustada koore, millega töötaksid vilunud juhid.

Meie muusikaelu tulevik oleneb suurel määral õpetajatest. Kui kooli muusikaõpetajate ettevalmistamise ja koolilaulmise korraldamisega on kõik korras, siis on tulevikus meie ees «roheline tee». Kursuslastelt kuulsime aga murelikke hääli kooliõpetajate muusikalise ettevalmistamise kohta. Elu on näidanud väga veenvalt, et kui kaotame pedagoogiliste õppeasutuste vastuvõtueksameil musikaalsuse nõude, järgneb koorikultuuri arengus seisak. Nüüd, kui meil on koolis laulu- ja koorilaulutunnid, püsib päevakorras vajadus õppejõudude vastava ettevalmistamise tugevdamise järele. Üldlaulupidude ajaloo vältel on just õpetajad olnud need, kes koorilaulu arengut oma õlgadel on kandnud. Laulutund on raske tund. Lauluõpetajail lasub ka pidude ettevalmistamine, aktuste sisustamine ja muud esinemised. Seepärast peavad laulmistunnid olema samaväärsed teiste õppeainetega. Lubamatu on neid kasutada muuks otstarbeks, nagu mõnel pool seda tehakse.

Kuigi lauluõpetust puudutan siin üksnes möödaminnes, teadkem ometi, et selles peitub kogu meie muusika tulevik.

Septembrikuus algab 1955. a. laulupeo ettevalmistamistöös uus järk. Algavad eelproovid kõikidele kooriliikidele (3 ringi segakooridele, 2 teistele kooriliikidele). Asugem kõigepealt raskemate laulude õppimisele.

Ühelgi juhul ei tohiks keegi arvata, et aega on küllalt. Näiteks isegi valitud koosseisuga Riiklikul Akadeemilisel Meeskooril kulub uue kontserdikava (12—14 laulu) ettevalmistamiseks 100 tundi. Kui isetegevuskoori lauljate võimed oleksid samasugused, läheks tal kahe prooviga nädalas aega 25 nädalat. Seepärast asugem kohe tööle. Püüdkem kõiki laule laulda ka oma kontsertidel, et need muutuksid täiesti omaseks ja et kogu kava võidaks laulda peast. Koorid, kes ei oska repertuaari, kustutagem üldlaulupeost osavõtjate nimestikust.

Argem unustagem end pidupäevaks rahvarõivastesse panna!

Kogu tegelaskond ootab, et laulupeo rajoonikomisjonid, samuti juhtivad komisjonid (ka propagandakomisjon) asuksid tööle täie hooga.

«Rahva Hääl» 1954, 17. september

Palju peab veel tegema, palju saab veel teha

16. jaanuaril toimus Märjamaa rajooni laulupeokomisjoni ja rajooni koorijuhtide ühine nõupidamine. See vähene aeg, mis üldlaulupeoni on jäänud, sunnib veel kord hoolikalt kontrollima rajooni kõikide kunstikollektiivide tööd. Palju peab veel tegema ja palju saab ka veel teha.

Vajaliku hooga töötab Märjamaa kultuurimaja meeskoor J. Algma juhatusel. Pidevalt suureneb lauljate arv. Eriti agaralt võtavad koori tegevusest osa põllumajanduspanga kohaliku osakonna ning ehitus- ja remondikontori töötajad eesotsas oma asutuse direktoriga. Osavõtt võiks veelgi elavam olla teistest asutustest (tööstuskombinaat jt.). Meeskoor on võimeline üldlaulupeoks selgeks õppima isegi erimeeskooride repertuaari. Kollektiivil on tihe side Riikliku Akadeemilise Meeskooriga.

Üldmeeskoori repertuaariga loodab hakkama saada Kolovere Põllumajanduse Mehhaniseerimise Kooli meeskoor.

Segakooridest soovivad üldlaulupeole sõita Märjamaa kultuurimaja segakoor J. Algma juhatusel (50 lauljat), Haimre 20-liikmeline segakoor J. Kurepalu juhatusel, Sipa rahvamaja niisama suur koor J. Algma juhatusel, Sooniste segakoor O. Parksepa juhatusel. Kava õppimisega on olnud raskusi Kolovere Põllumajanduse Mehhaniseerimise Kooli ja Märjamaa Keskkooli kooridel. Koorijuhid S. Tuisk ja A. Uritamm andsid mõlemad lubaduse tulla üldlaulupeole hästi viimistletud lauludega. Osa segakoore oli vahepeal varjusurmas ja isegi laulupeo büroo nimestikest kustutatud. Haimre segakooris laulis varem 45 lauljat, nüüd siis ainult 20. Olukorra parandamiseks on kiires korras vaja kohaliku laulupeokomisjoni organisatsioonilist abi.

Üldse tundub, et väikesi koore saaks hea tahtmise korral elujõulisemateks liita. Kas poleks õige näiteks Väimõisa koori ümber koondada teisigi? Kindlasti abistaks kolhoos «Sirp ja Vasar» transpordiküsimuse lahendamisel ja Väimõisa lauljad võiksid laulda koos Vardi, Põlli ja Russalu rahvaga. Mis oleks, kui Kullamaa tublid naislauljad ulataksid käe Kolovere meeslauljaile? Vahemaa on siin ainult kuus kilomeetrit ja tee hea. Nii saaks aga elujõulise segakoori. Peaks tõsiselt mõtlema Märjamaa kultuurimaja ja kohaliku keskkooli segakoori liitmisele. Sellega saaks Märjamaa suure esindusliku koori. Lauljad näeksid meeleldi, et kooliõpetajad

koori tööst aktiivselt osa võtaksid ja ka kooli direktor heatahtlikku abi osutaks suure, võimsa koori arendamiseks.

Lahendus tuleb leida Põlli rahvale. Nad tahavad väga laulda, aga puudub juht. Rajoonis on üle kümne koorijuhi ja lauluõpetaja, kes suuremal või vähemal määral saaksid olemasolevaid koore abistada. Arvan, et ka teistes rajoonides võiks kaaluda ansamblikeste ja käärbuskooride ühendamise, koorijuhtide õige paigutuse kui ka kooritööga seoses olevate transpordiküsimuste lahendamise võimalusi.

Naiskooridest on rajoonis tugevam Märjamaa kultuurimaja oma (40 lauljat). Teised koorid on jäänud hoopis väikesteks. Paeküla tuleb laulupeole 8, kolhoos «Sangar» 10 lauljaga. Kõik need kollektiivid olid varem arvukamad. Kas ka siin pole koore laastanud «ansamblitõbi»? Peaks ju olema vastupidi: ansamblid peaksid olema selleks tuumaks, mille baasil kujunevad koorikollektiivid.

Lastekooridest valmistuvad laulupeoks Märjamaa Keskkooli, Silla, Väimõisa, Loodna, Maidla, Haimre 7-kl. kooli koorid. Neist tuleb Loodnal ja Maidlal tugevasti pingutada, et kava selgeks õppida. Liivi 7-kl. Kool on püüdnud seni läbi ajada kahehäälse kooriga — sellest muidugi ei piisa üldlaulupeole pääsemiseks. Lastekooride tööd takistab nootide puudumine. Neid oodatakse Tallinnast.

Kurb on rajooni puhkpilliorkestri olukord. Pillid on vanad, neist mitmed ei kannata enam remonti. 12 pillist on kasutamiskõlblikud ainult viis. Ilmselt ei suudeta sellistes tingimustes üldlaulupeo kava ära õppida. Tuleks veel siin ja seal leiduvaid pille kokku koguda, et orkester saaks kaasa lüüa vähemalt üldlaulupeo rongkäigus mõne marsi mängimisega.

Rahvatantsijaid kavatsetakse välja tuua 52. Segapaare suunab rahvakunstiõhtule ainult Märjamaa kultuurimaja. Rajoonil tuleb tõsiselt mõelda tantsujuhtide kasvatamisele. Tuleb vastavatele kursustele saata ka paremaid tantsijaid. Juhtide kasvatamiseks peab rajoonil olema kindel perspektiivplaan pikema aja peale ette. Kui kursused ja seminarid ei anna hiilgavaid jõude kohe, sellest pole midagi. Mõne aasta pärast võib nii mõneltki noorelt oodata tõhusat abi. Kahjuks on meil kollektiivijuhtide kasvatamisega üldse nii, et otseselt üldlaulupeo eel ei jõuta enam sellega tegelda, sest pole enam aega, pärast laulupidu näib, et küsimus pole sugugi aktuaalne, kuna aega on ju küllalt (ka Üldlaulupeo Peakomisjonis). Juhte ei saa kasvatada tormamisi — ühe kuuga. Kui meil mõneski kohas kunstiline isetegevus tammub kohal või isegi kiratseb, siis on selles enamasti süüdi vastava kaadri nappus. Vaidlusteta on vajalik nii nüüd kui ka pärast üldlaulupidu erilist rõhku panna

kollektiivijuhtide kasvatamisele. Samal ajal tuleb kõige tõsisemalt võidelda selle eest, et meil paraneks lauluõpetajate ettevalmistamine. See on ammugi selge ka asjast eemalseisjaile.

Üldiseks mureks Märjamaal on rahvarõivaste küsimus. Oodatakse, et vastavad asutused asja lahendaks. Lubamiste eest tänatakse väga, aga sellega ei lepita. Ka oodatakse pikisilmi «Üldlaulupeo Teatajat», kus tuuakse ära üldjuhtide näpunäited repertuaari omandamiseks ja noodivihikutes esinevate trükivigade õiendused.

Iga rajooni laulupeokomisjoni mureks olgu hästi ettevalmistatult läbi viia eelproovid nii kunstilises kui ka organisatsioonilises osas. Eelinformatsioon olgu täpne ja ulatagu õigel ajal iga koori juhini ja lauljani. Komisjonid olgu kõikjal abiks sooja südamega. Õigesti toimis Märjamaa rajooni laulupeokomisjon, kui ta kinnitas iga komisjoni liikme vastava kollektiivi juurde. Seda oleks pidanud tegema juba ammu.

Lauljaskond nii Märjamaa rajoonis kui ka mujal ootab tõhusamat abi ka oma rahvamajade juhtidelt. Rahvamajad peavad kujunema tõelisteks kultuurielu keskusteks, vastasel korral hakkavad neid funktsioone täitma õllepoed. On vaja, et ametiühinguorganisatsioonid rakendaksid oma hea tahte ja oskuse, et aidata meie isetegevust muuta veelgi massilisemaks.

Kultuuriosakondade juhid aga loogu oma ümber teguvõimsad aktiivid kollektiivide juhtidest, kollektiivi vanematest ja innukamatest isetegevuslastest, kes võiksid abistada asjatundlikult paljudes küsimustes.

Kohalikelt rajoonikomisjonide esimeestelt ootaks aga tõhusamat ja otsustavamat abi organisatsioonilistes küsimustes. On vaja tihedat ja asjalikku sidet rahvaga. Tegelda kultuuriküsimustega on auasi.

«Sirp ja Vasar» 1955, 21. jaanuar

Elu nimel

Ülemaailmse Rahunõukogu üleskutse anda allkirjad uute hävingute ja sõjaohtude vältimiseks on leidnud tee kõikjale.

Ka meie, heliloojad, muusikainimesed ja üldlaulupeol esinejad, teame, mida tähendavad elutud tuhakõrbed, ahervaremed ja laialipillatud perekonnad.

Me igatseme ühes miljonite inimestega, et algaval aatomiajastul lööksid õitsele inimsoo aastatuhandete kogemused ja paremad soovid. Me nõuame, et uued leiutised rakendataks rahulikus ülesehitustöös.

Me oleme võlutud sellest, kui värsiridade sädemeist tõusevad laulude leegid ja laulude leekidest rahvaid innustav elutuli. Me oleme surmatule vastu. Me tahame kuulata Bachi, Beethovenit ja Brahmsi, mitte aga suurtükimürinat.

Ei saa olla teist valikut, kui heaks kiita Ülemaailmse Rahunõukogu üleskutse anda oma allkirjad aatomi- ja vesinikurelvade keelamiseks.

Alla kirjutades me mõtleme: me oleme õitsvate põldude ja kõlavate laulude poolt.

«Ohtuleht» 1955, 29. märts

Võtke pidupäevilt kaasa uut hoogu

Vana Tallinn avas järjekordselt oma väravad, et vastu võtta kümneid tuhandeid lauljaid, mängijaid, tantsijaid. Tegelaste värvirõõmus pidurong voogab peatselt kui võimas jõgi Kadrioru kaunile rannale, et rivistuda seal vabaõhu suurkontserdiks — üldlaulupeoks. Meie isetegevuslaste pere tahab esitada oma möödunud viie aasta töö tulemusi.

Olge tervitatud suure vaeva nägijad, kes te olete leidnud võimaluse osa vabast ajast pühendada meie rahvakunsti edasiarendamisele. Teie elu on lauludega nii põimunud, et ei või ette kujutada, kuidas võiks elada ja olla lauluta.

Tänu suure eeltöö eest nii esmakordselt pidupäevist osavõtjaile kui ka vanadele üldlaulupidude veteranidele. Teile, kallid laulutraditsioonide kandjad ja edasiviijad, kuulub pealtkuulajate imetlus ja austus.

Armsad kolleegid-kollektiivide juhid. Teie töö on pidupäeviks lõpule viidud. Raskustega võideldes olete oma koosseise kasvatanud ja juhtinud. Laulupeo hiigelhelimaal on meie ühine töö. Peamine töö on olnud teie teha, üldjuhtidel oli vaja vaid tehtut viimistleda ja ühtlustada.

Võtke pidupäevilt kaasa uut hoogu. Kandke see oma kodukohtadesse. Võtke kaasa osake selles suurest rõõmust, mis loidab Lauluväljakul. Ühtlasi mõlgutagem mõtteid sellest, kuidas edasi arendada meie üldlaulupidusid. Vajame uut tõusu nii organisatsioonilises töös kui ka ettekande meisterlikkuses. Tundkem rõõmu tehtud tööst ja teritagem nõudlikkust homse suhtes.

Kallid sõna- ja laulumestrid, täname teid loodud teoste eest. Lauljate säravad silmad pangu teie mõtted ikka ja jälle liikuma uute, haaravate teoste loomiseks.

Rohkearvulistele rahvakunsti sõpradele, kuulajatele, lubage kinnitada kogu tegelaskonna nimel, et meie parimaks püüdeks on omalt poolt kõik teha, et laulmise rõõm kasvaks kuulamise rõõmuks.

Me kohtume Lauluväljakul!

«Sirp ja Vasar» 1955, 21. juuli

Mõtteid 1955. a. üldlaulupeost

Mulje möödunud üldlaulupeo kunstilisest õnnestumisest on üldiselt hea ja mõnes osas isegi väga hea. See tõendab, et koorijuhid on täitnud oma ülesandeid hoolikalt. Kaaluv osa peotegelasi võttis osa kõigist ettenähtud harjutustest ja esinemistest. Eelproovid toimusid mõnes liigis isegi minutise täpsusega. Kuigi esines ka vastupidiseid näiteid, võib siiski täheldada üldist distsipliini paranemist.

Ühendkooride kunstiliste võimete ja kõlajõu kasvu kõrval võis märgata meeshäälte rohkenemist. Koor ise aga oma kolmekümnetuhandelises koosseisus lahendas talle pandud rasked ülesanded edukalt (kantaadid «Laul Leninist» ja «Tuhandeist südameist»). Sellele hiigelkoorile tuleb kirjutada tema iseärasusele vastavaid teoseid. Üldse peaks tulevikus kasvama nende laulude osatähtsus, millest võtavad osa sega-, mees- ja naiskoorid.

Ülesaamatuks probleemiks praeguse lava juures jääb kõigi tegelaste ülespaigutamine. Lastel puudus ühendkooride ajal võimalus soodsalt häält kuulajateni juhtida.

Villem Kapp

Segakoorid olid muutunud arvukamaks ja nende tase oli kõrgem kui eelmisel suurpeol. Ehkki erisegakoore oli arvuliselt vähe, ei tohi me seda liiki ka tulevikus kõrvale jätta. Kes muidu esitaks nõudlikumat osa segakooride repertuaarist? Kõikidele segakooridele pole aga kõik laulud jõukohased. Üldsegakoorid, kuhu kuuluvad ka koolide ja algajad koorid, saavad esitada üksnes neile jõukohaseid laule. Ülesandeks jääb suurendada erisegakooride arvu. Seda on võimalik teha, kui koorid saavad aegsasti raskemate palade õppimisele asuda.

Lastekoorid esinesid seekord edukalt. Häälerühmad olid heas tasakaalus. Esinemise mõjukusele peaks edaspidi veelgi tabavam laulude valik kaasa aitama.

Ettekannete taseme tõusu kindlustame sellega, kui laulupidude vahel korraldame rohkesti lastekooride kontserte ja kevadisi ühisesinemisi — koolide laulupäevi.

Meeskooride esinemine kahes liigis (üldmeeskoorid ja erimeeskoorid) nagu segakooride puhul õigustas end igati. See moodus annab algajaile ja noortekooridele võimaluse laulda jõukohast

Jüri Variste

kava, erimeeskoorid aga hoiavad ära repertuaari tehnilise taseme liigse madaldumise.

Märgatavaid tulemusi on andnud mõned pidevad šeflusniidid maa- ja linnakooride vahel. Oleks soovitav, kui iga suurem koor hoiaks tihedat sidet mõne väiksema vennaga.

Naiskoorid esinesid nagu ikka väga tujuküllaselt. Ettevalmistus oli korralik. See võimaldab edaspidi suurendada nõudeid repertuaarile ja selle esitamisele.

Puhkpillimuusika arengus ootame uut tõusu. See oleneb niihästi materiaalse baasi tugevdamisest kui ka uute juhtide pealekasvust. Uusi orkestreid tuleb luua nii koolides kui ka tehastes ja maa-asulates.

Vene kooride esmakordne esinemine andis asjaosalistele uut hoogu. Edasine tähelepanu suundugu nii kvantiteedile kui kvaliteedile.

Kuidas olid lood peorepertuaariga? Kooriliigid esitasid kõik ettenähtu. Isegi raskemad lood kanti hästi ette («Voogavad põllud», «Hommik kolhoosiväljadel» jt.). Eesti klassika osatähtsuse kasv andis kavale palju juurde. Esitati Lüdigi, Lätte, Härma jt. laule.

Richard Ritsing

Edaspidi on vaja suurendada rahvalaulu kõlapinda. Tuleb pead murda laulupeo sisulise ülesehituse üle. Mõnegi kooriliigi laulude valik oli liiga kirju — ja mitu kirjut kõrvuti loob isesuguse monotoonsuse. Oli ka n.-ö. kaelamurdvaid üleminekuid ühelt laulult teisele. See on tingitud sellest, et pidasime kinni põhimõttest — iga kooriliik laulgu nii klassikat, uusloomingut kui ka rahvalaulu. Peaks katsetama, kas saab ülesandeid jagada eri kooriliikide vahel. Lähtepunktiks peaks olema mõte, et ei püütaks üksikutest lauludest kava teha, vaid et kava kindlale ülesehitusele leitakse vastavad laulud.

Saateorkestrid esinesid seekord kindlamalt kui varem. Ikkagi tuleb täiendada orkestri koosseisu. Ühendkooride saate puhul tuleb orkestri koosseisu suurendada mitmekordseks.

Kõnelgem veel sellest, mis pidi olema, aga kahjuks ära jäi — nimelt sümfooniaorkestrite esinemine. Isetegevuslikud sümfooniaorkestrid ootavad meie kutselistelt dirigentidelt nõu ja abi. Kol-

lektiivid loodavad väga, et nende juurde «alla» astutakse. Võiks mõelda ka sellele, et laulupeol võiks esineda meie kutselistest orkestrantidest moodustatud suur sümfooniaorkester. Mis oleks, kui mõneks jõukohaseks palaks liituksid nii isetegevuslased kui ka professionaalid (kutselised koorid võtavad ju alati osa laulupeost)! Kutsugem dirigendid kokku ja pidagem nõu!

Kavatsusel oli ka ooperi vabaõhuetendus. Kahjuks RAT «Estonia» ei riskinud sellega välja tulla. Vabaõhuooperiga võiks siiski julgemalt katsetada ja tuua publiku ette igal kevadel mõne etenduse. Aga miks ka mitte mõne sõnalavastuse. Arusaadavalt ei saa see olla mingi etenduse mehaaniline ülekandmine ruumist looduisesse. Uued tingimused nõuavad suurt tegelaskonda, eriti aga palju tahet ja julgust. Seda on varem jätkunud.

Üldlaulupeo ettevalmistamisel on vaja kaasa tõmmata kõiki rajoonide spetsialiste. Lubamatu on, et mõnes komisjonis polnud ühtki muusikajuhti. Kasutagem dirigentide nõu ja abi julgemalt, rakendatagu tööle kogu muusikaaktiiv. Pidagem meeles, et oluline ongi just üldlaulupidude vaheline aeg. See on kooride asutamise ja kasvu aeg. Tõsise töö aeg. Üldlaulupidu ise on tehtu kokkuvõte. Tavalise kontserdielu kõrval ei pea unustusse jääma ka ühisesinemised.

Tõstkem nõudlikkust ka laulupeo välise külje suhtes. See käib nii rahvarõivaste, peoväljaku kui rongkäigu kohta. Rahvarõiva propageerimine võiks võtta suurema hoo. Sellest ei piisa, kui küsimusega tegeldakse vaid mõni kuu enne üldlaulupidu. Mis oleks, kui meie arvukas kunstnikepere ühes kunstiõppeasutustega võtaks osa kooride rõivastamisest ja embleemide kavandamisest. Nii nagu üldlaulupidu haarab iga koorijuhti, peaks haarama rongkäigu kujundamine omakorda kunstnikke. Tundub, et on rohkeid varusid, kuidas muuta rongkäik veel efektsemaks ja pidulikumaks. Tuleks kooridele nõu anda, kuidas nad saavad esindada oma kodukohta, tehast või asutust, millises riietuses esineda ja milliseid muid maitsekaid vahendeid kasutada.

Rongkäigu «komponeerimine» ise vajab veel nuputamist. Pole ükskõik, milliseid värvilaike siin ja seal näha. Tähtis on, kuidas rongkäiku alustada, kuidas lõpetada. Võiks mõelda isegi mõõdukale laulmisele. Väike lahtilaulmine on ju vajalik, kavad pole ju üksiklauljale väga koormavad. Värvikas ja helisev «laulujõgi» oleks aga eriti meeldejääv.

Astumise tempot valides on vaja arvestada kõigepealt lapsi ja vanemaid inimesi. Algtempo olgu väga ühtlane ja pidulikult rahulik. Iga võnge rongkäigu peas avaldab mitmekordset segavat mõju tahapoole, kus siis seistakse või tormatakse. Puhkpilliorkestrite paigutamisele tuleb samuti varakult mõelda, arvestada võimaluse korral ühtekuuluvaid kollektiive.

Lavale tulekuks ja sealt minekuks peab leidma veelgi kiiremaid, efektsemaid ja monumentaalsemaid liikumisskeeme. Kiirendada tuleks kooriliikide vahetamist. Lubamatud on veerandtunnised või isegi pikemad ülesrivistamised.

* * *

Millest oleneb üldine koorikultuuri kasv? Peatingimuseks on korrapärane repertuaari kättesaamine. Koorid kasvavad hästi valitud, jõukohase repertuaari najal. Eriti tähtis on, et koorid saaksid pärast suurt pidu kohe sügisel uute ülesannete juurde asuda.

Ka heliloojatel tuleb mõtlema hakata järgmise laulupeo laludele. Rõõmustab, et peaaegu kõik meie heliloojad loovad koorilaule. Kuid kas meie ei tunne koori ja lauljaid siiski veel liiga vähe? Oleks soovitav, et helilooja tegeleks mõne kooriga või oleks temaga tihedamas kontaktis. On vaja tunda neid iseärasusi, mis on peidus vokaalkunstis. Algajatele koorikomponistidele soovitaksin mõnda aega koorides kaasa laulda.

Luuletajaid täname kõige selle hea eest, mida oleme neilt saanud, kuid ootame tõhusat lisa. Kohati on tulemusi andnud otsene luuletajate ja heliloojate ühistöö.

Alalist tähelepanu vajab meie koorijuhtide kaadri täiendamine. Ei saa loota ainult muusikaõppeasutustele. On vaja, et Tallinnas või Tartus toimuksid aastavahetusel algajate koorijuhtide kursused, hiljem suvel pikem kursus Pärnus, Viljandis või mujal, kus selleks olemas vastav baas.

Kui me lühidalt räägime kooride asutamisest ja olemasolevate eest hoolitsemisest, siis märkigem, et veel pole iga ettevõte ja asutus jõudnud äratundmisele, et laulmine on ühiskondlik kohustus, mis toob au ja tööhoogu kogu tehasele. Seepärast rohkem koore ettevõtetesse!

Kollektiivide organiseerivas osas tunneme suurt vajadust koondava ja koordineeriva tsentrumi järele: meil puudub asjakohane kooride või lauljate ühing.

Tahaksin lisada veel, et järgmise üldlaulupeo raamatulaudadel peaks olema ka kõrgetasemeline üldlaulupeo juht. Vast ilmuvad selleks ajaks ka eesti muusika ajalugu ja väljaanded meie koorilaulude paremikuga. 1955. aasta üldlaulupeost ootame kirjastuselt teost, mis oleks kohane kingitus kõigile osavõtjaile ja külalistele.

Kuigi loetlesin hulga soove, ometi on veel puudutamata laulupeo väljaku akustiline olukord. Kui hästi me ka laulaksime, hiigelprotsent kõlajõust haihtub lihtsalt laiali. Näha on palju, kuulda vähe. Kaod on suured. Lava kohale on tarvis ehitada vastava kallakuga katus, mis suunaks kogu kõlajõu väljakule. Võrrelgem Pärnu staadioni katuse all antud kontserte või esinemisi väiksematel, aga hästi ehitatud laululavadel Paides, Tõrvas ja mujal.

Kuna praegune lava nõuab niigi remonti, siis parandagem sellega koos ka akustilisi tingimusi.

Mõtted mõlguvad selles suunas, kas lava ei võiks ühtlasi mõnevõrra laiendada. Astmeid peaks juurde tulema nii üles- kui allapoole. Tõus võiks järsem olla. Lastele määratud tasapinnaline väljak võiks olla kallakuga ettepoole või lahendada see astmeliselt kuni kuulajateni.

Uuel amfiteatri laadis ehitatud väljakul avaneksid kõik võimalused suurteks pidustusteks, laulupeoks, rahvakunstiõhtuks, võimlemis- ja tantsupidustusteks, vabaõhuteatri ja sümfooniaorkestrite esinemiseks.

Kui toodud märkused peaksid lugejat viima mõttele, et möödaläinud üldlaulupidu jättis palju soovida, siis vastaksin, et jättis nii mõneski osas. Aga see, mis oli hea, lubab kokkuvõttes ütelda, et ta oli paremaid lehekülgi meie laulurahva raamatus. Miks ei peaks seda kaunist traditsiooni edasi arendama? Loodan kindlasti, et järgmine üldlaulupidu on nii sisult kui vormilt, akustiliselt ja organisatsiooniliselt veelgi täiuslikum ja demonstreerib mõjukalt uut tõusulainet Nõukogude Eesti koorikultuuris.

«Noorte Hääl» 1955, 12. august

Lydia Koidula

Esimese üldlaulupeo mälestuskivi Tartus Narva mnt. ja Puiestee t. nurgal

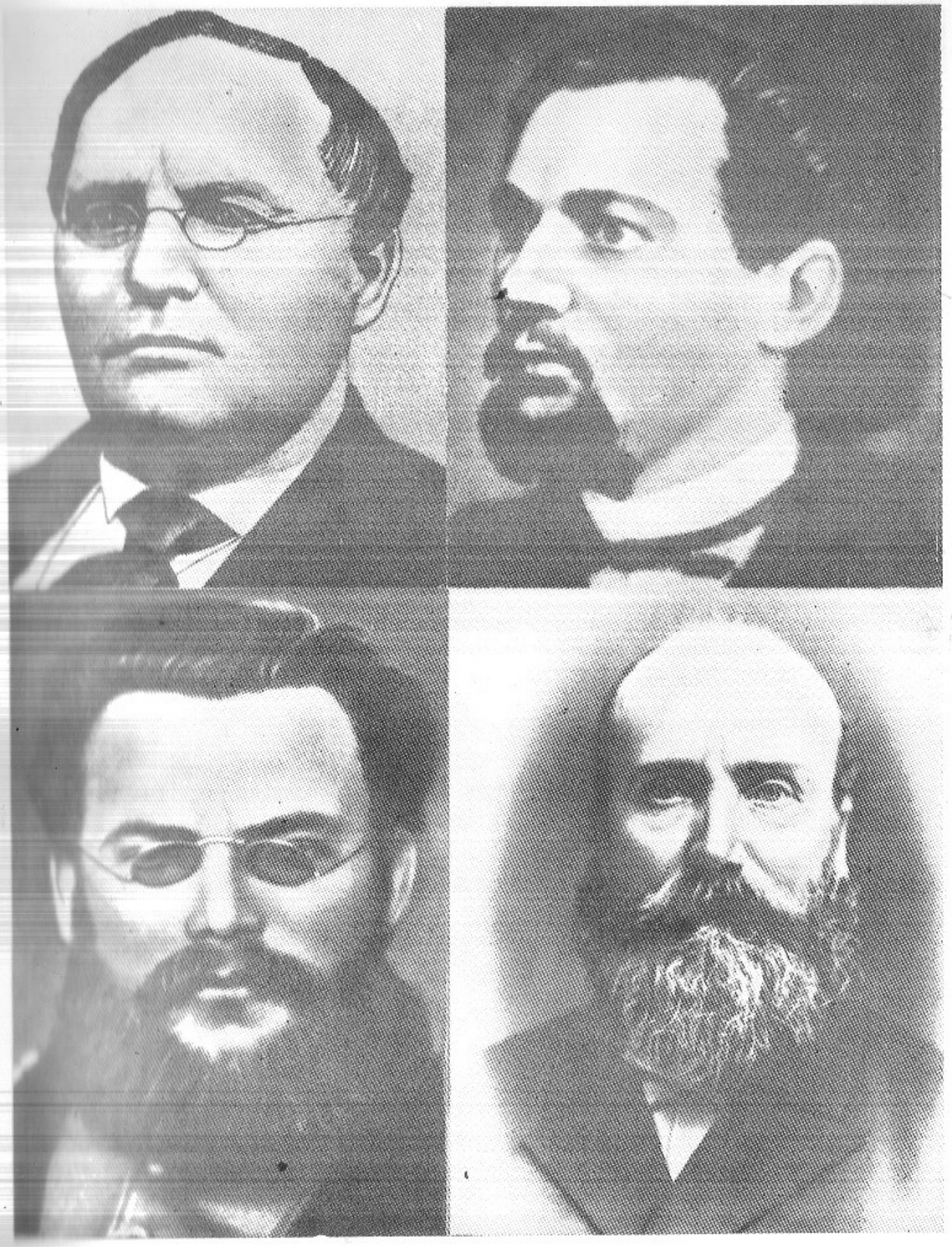

Johann Voldemar Jannsen
Carl Robert Jakobson

Aleksander Kunileid
Jakob Hurt

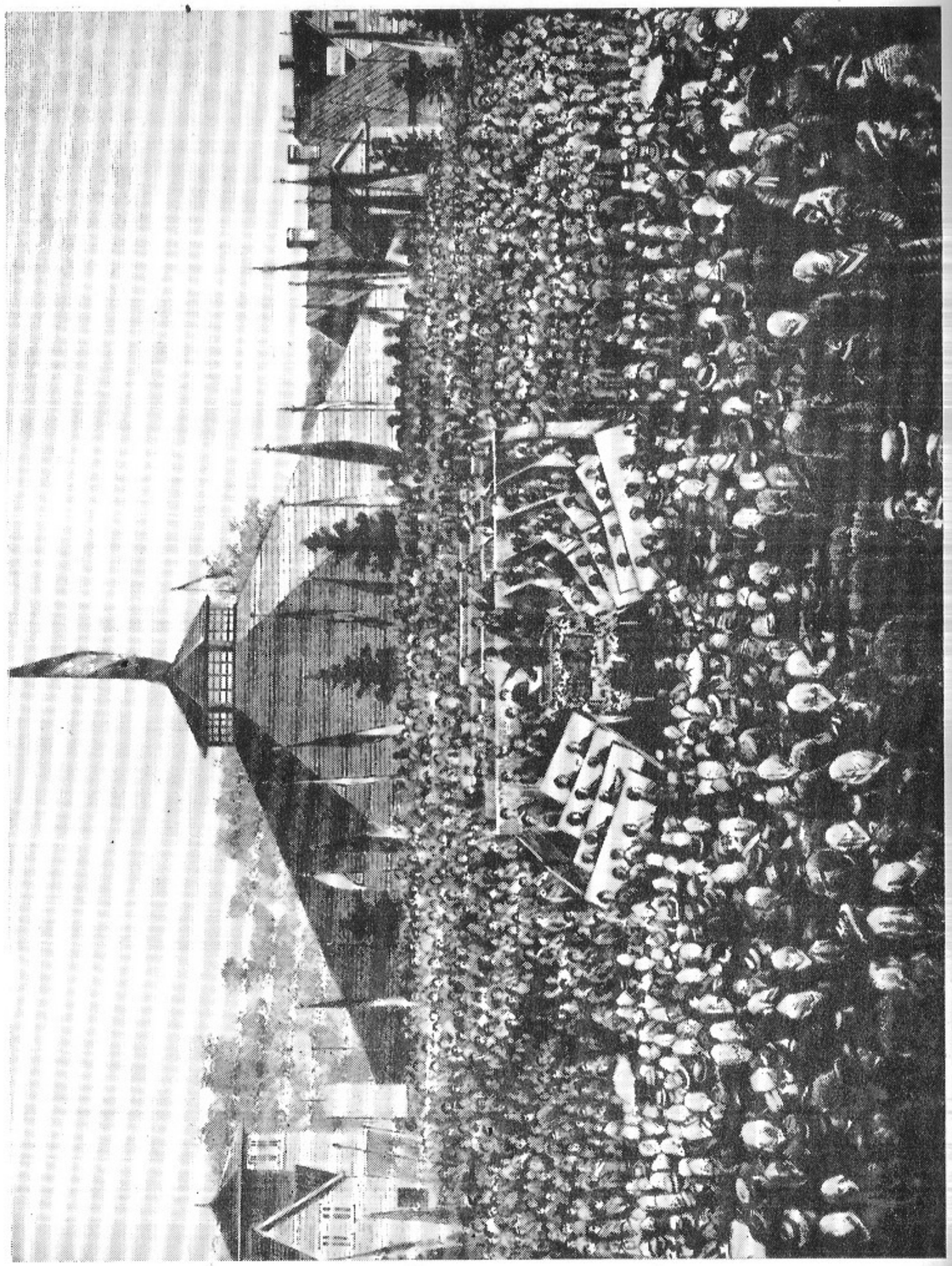

II üldlaulupeo üldvaade

III üldlaulupeo mälestuskivi Tallinnas

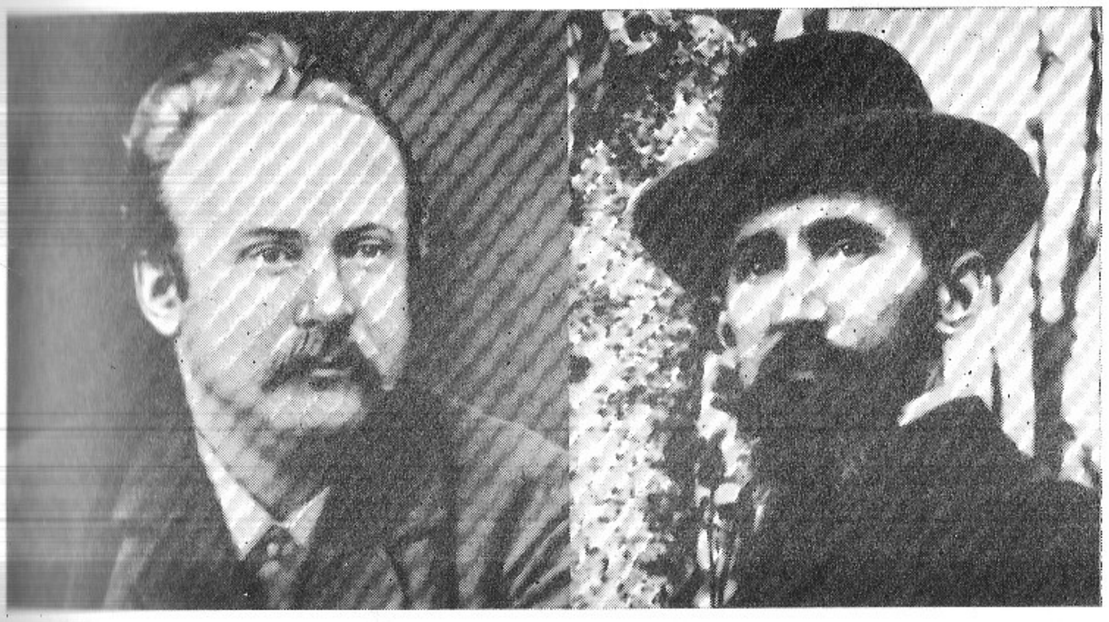

Friedrich Saebelmann

Johannes Kappel

IV üldlaulupeo üldvaade. Juhipuldis vasakul Karl August Hermann

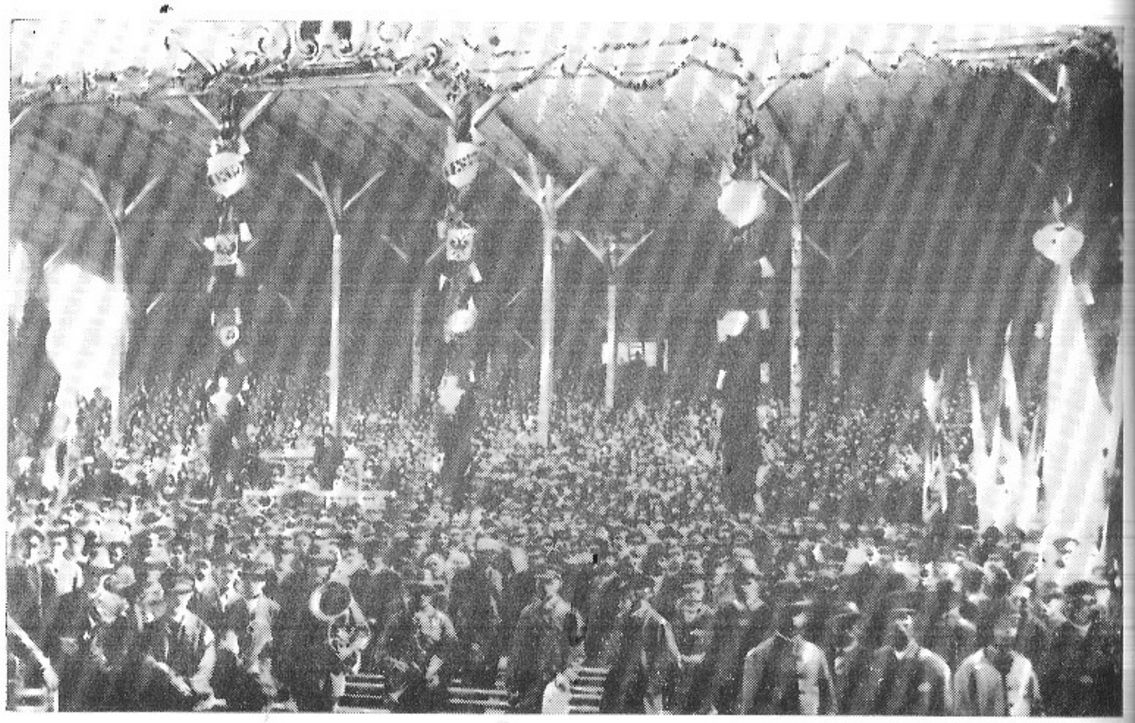

V üldlaulupeo üldvaade

David Otto Wirkhaus
Rudolf Tobias

Karl August Hermann
Aleksander Läte

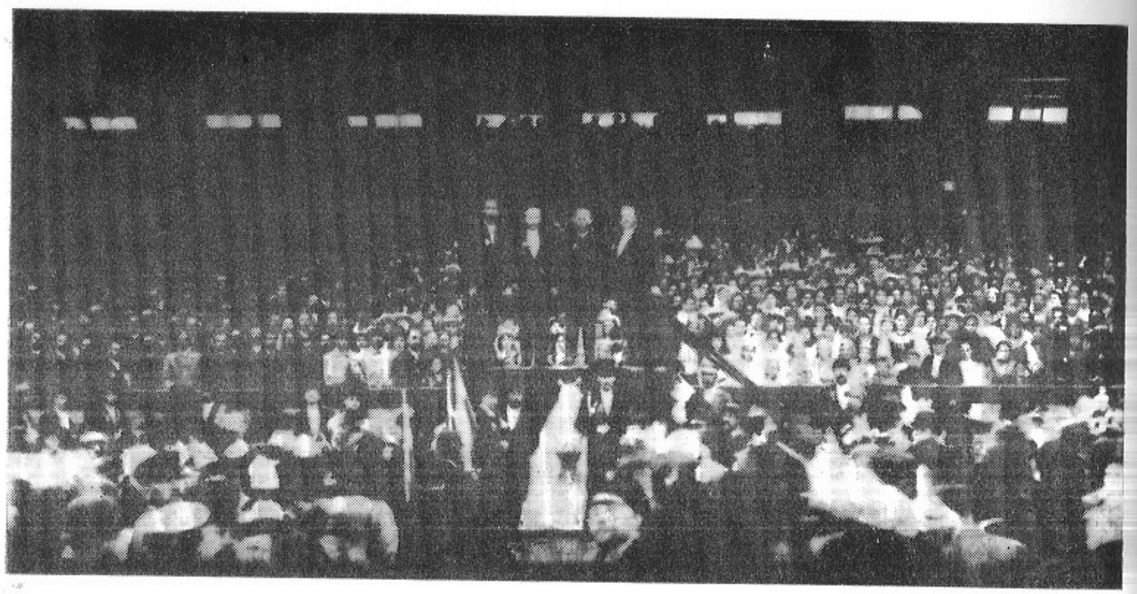

VI üldlaulupeo ülevaade. Juhipuldis (vasakult) Johannes Kappel, Konstantin Türnpu, David Otto Wirkhaus ja Karl August Hermann

Konstantin Türnpu

Mihkel Lüdig

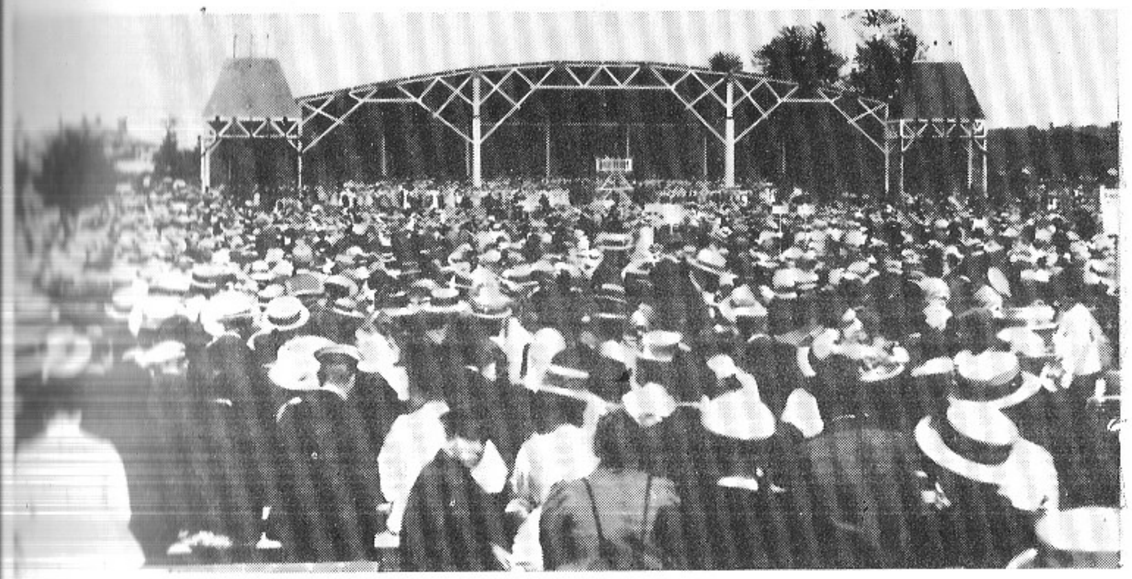

VII üldlaulupeo üldvaade

Mart Saar

Artur Kapp

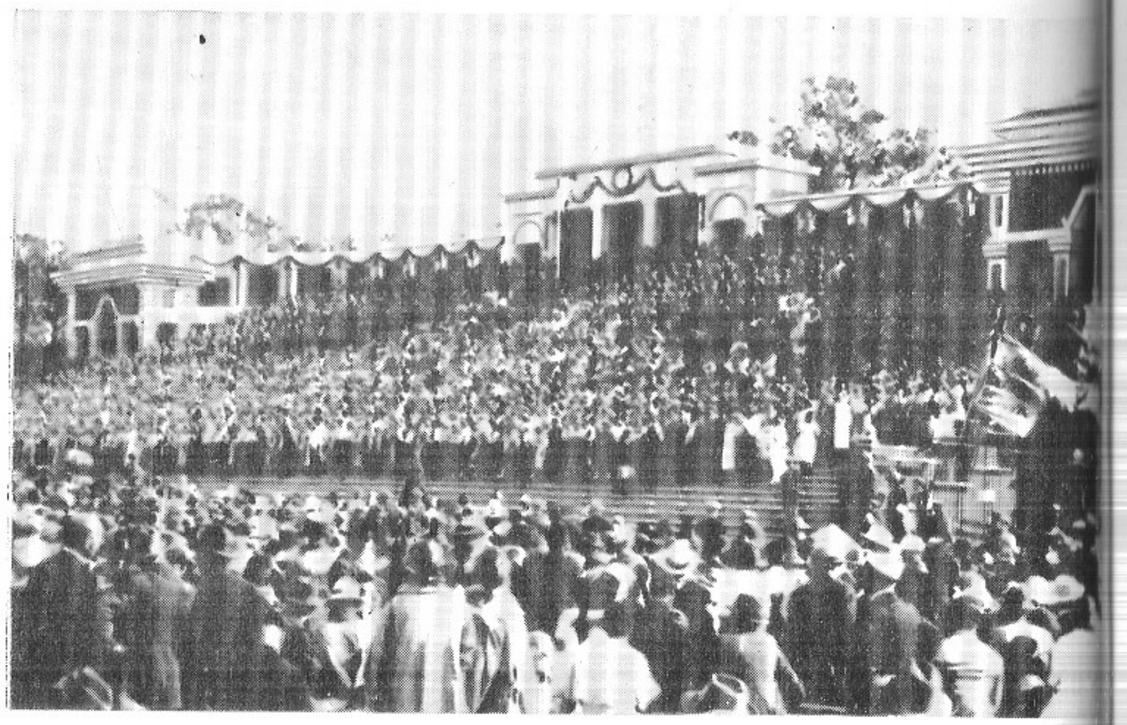

VIII üldlaulupeo üldvaade

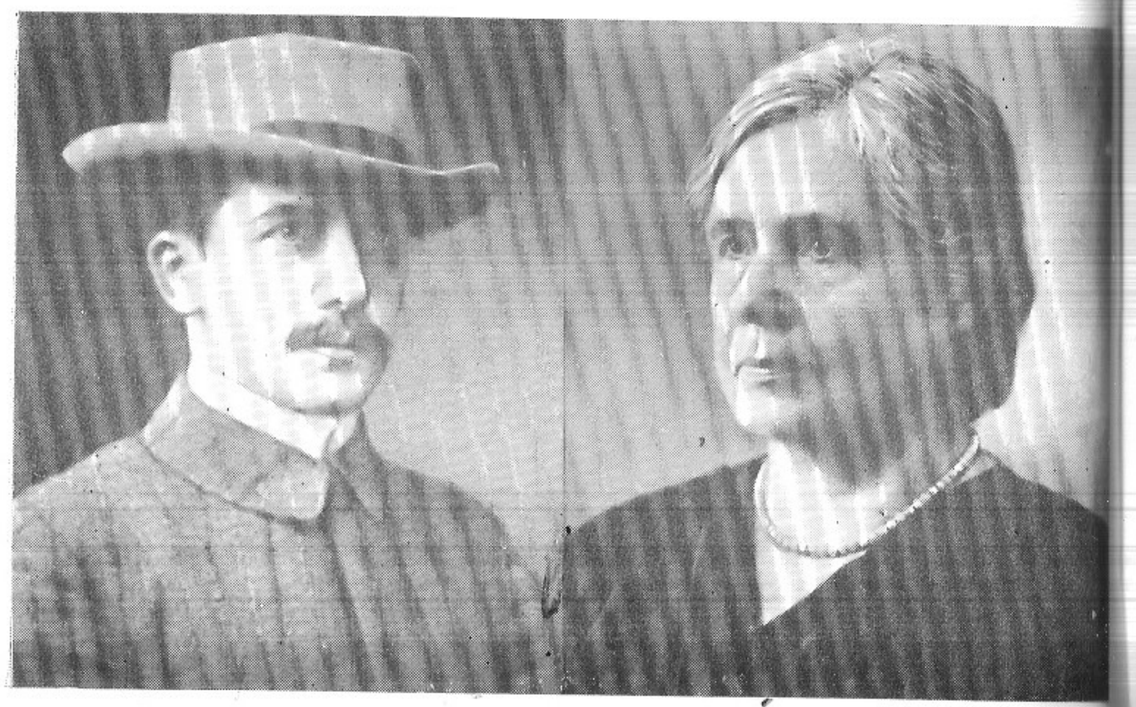

Gustav Suits

Anna Haava

Juhan Aavik

Juhan Simm

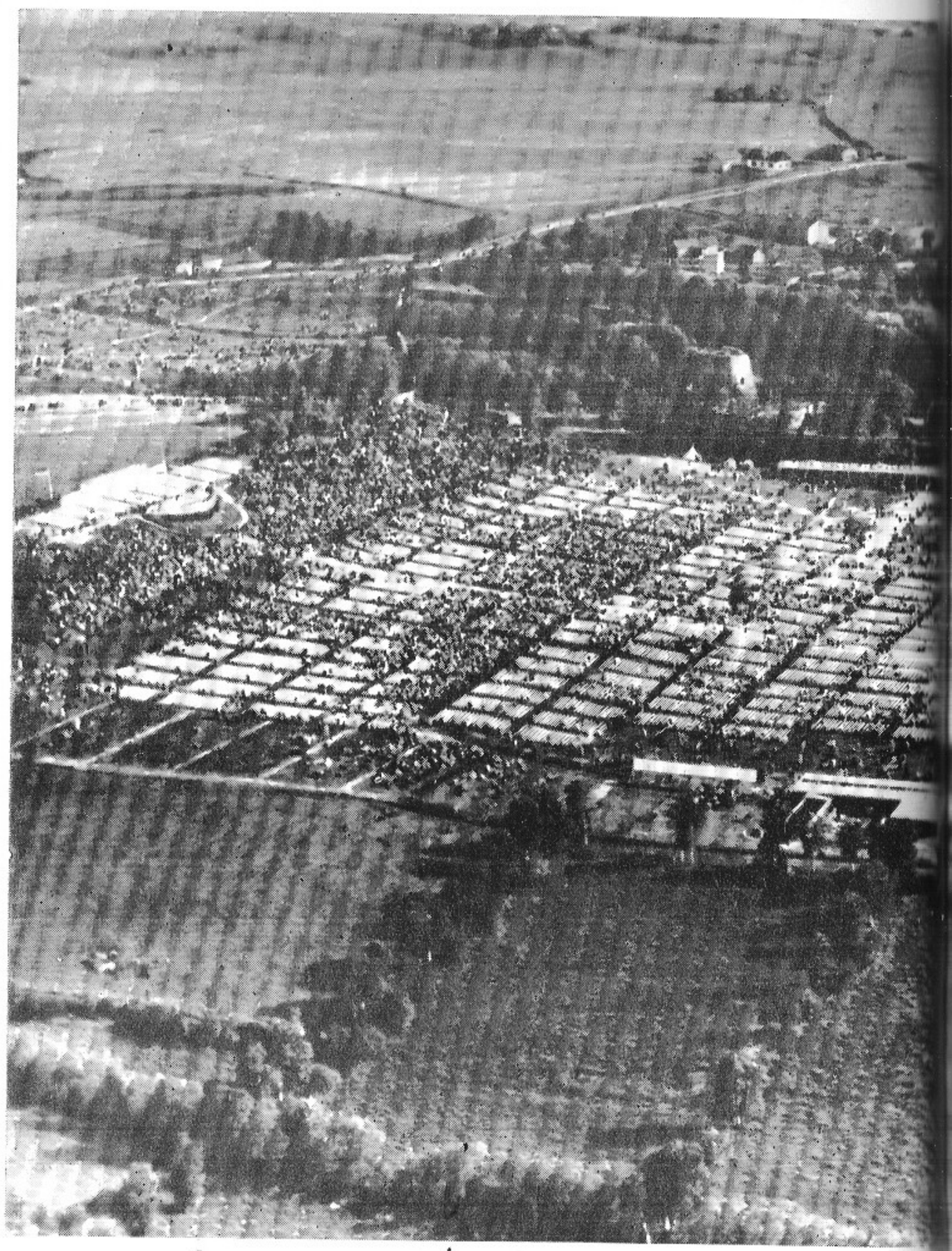

Uus lauluväljak ja laululava IX üldlaulupeo ajal

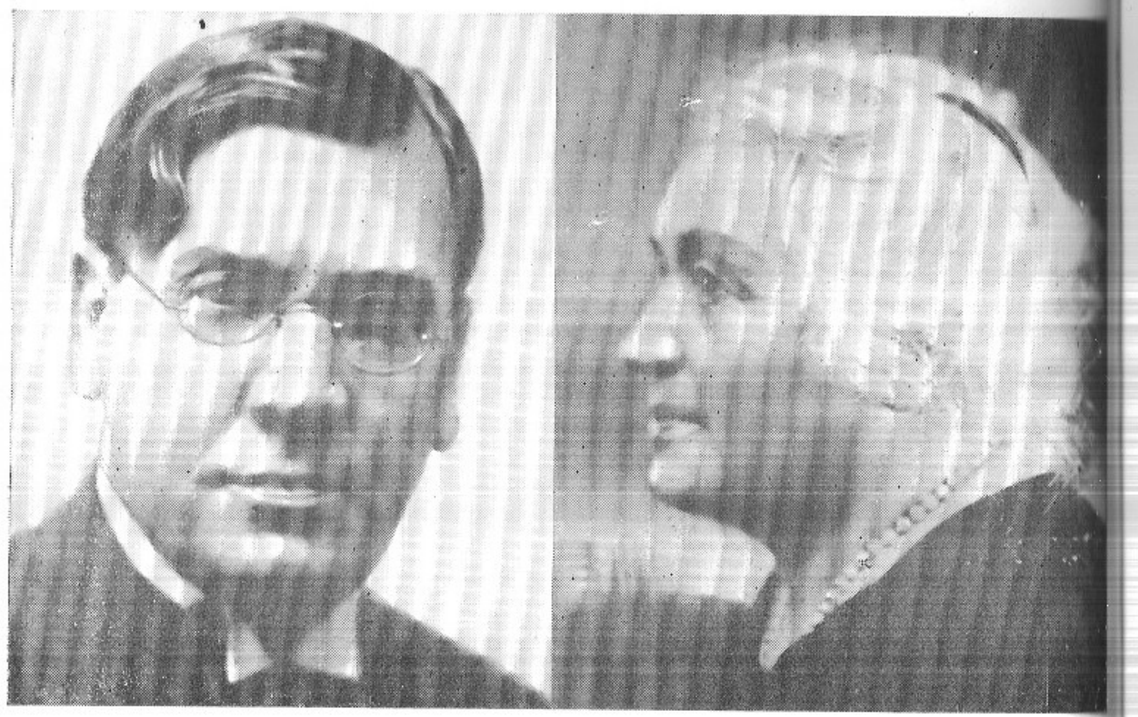

Raimund Kull

Miina Härma

Evald Aav

Verner Nerep

Koorijuhtide ja muusikaõpetajate päevadest osavõtjad 1931. a.

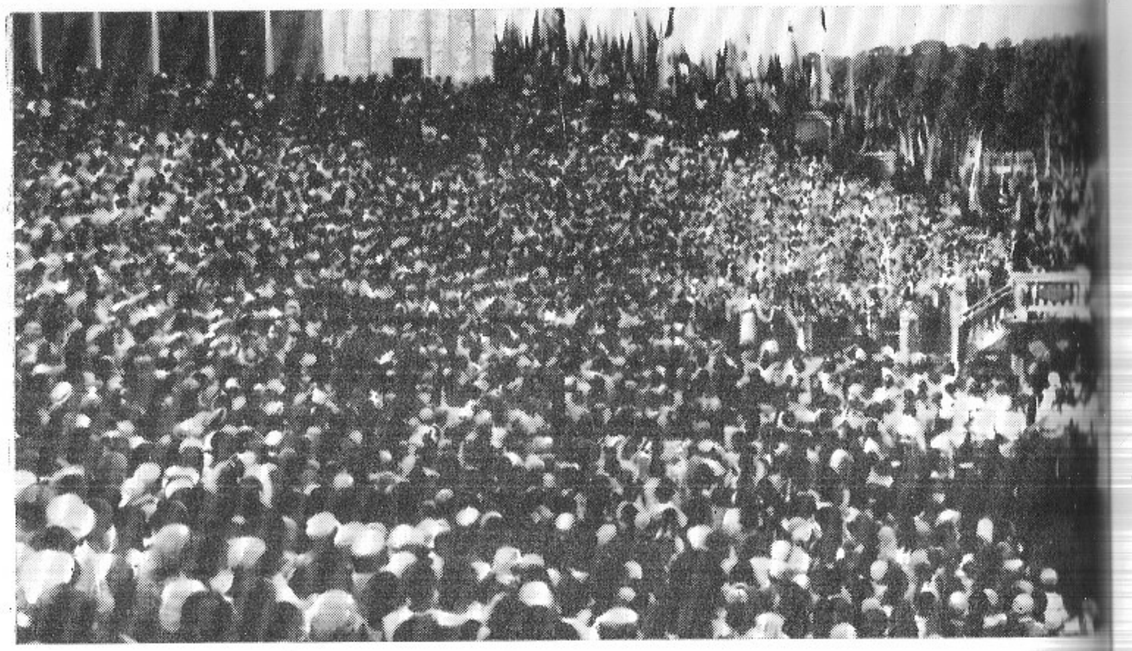

X üldlaulupeol

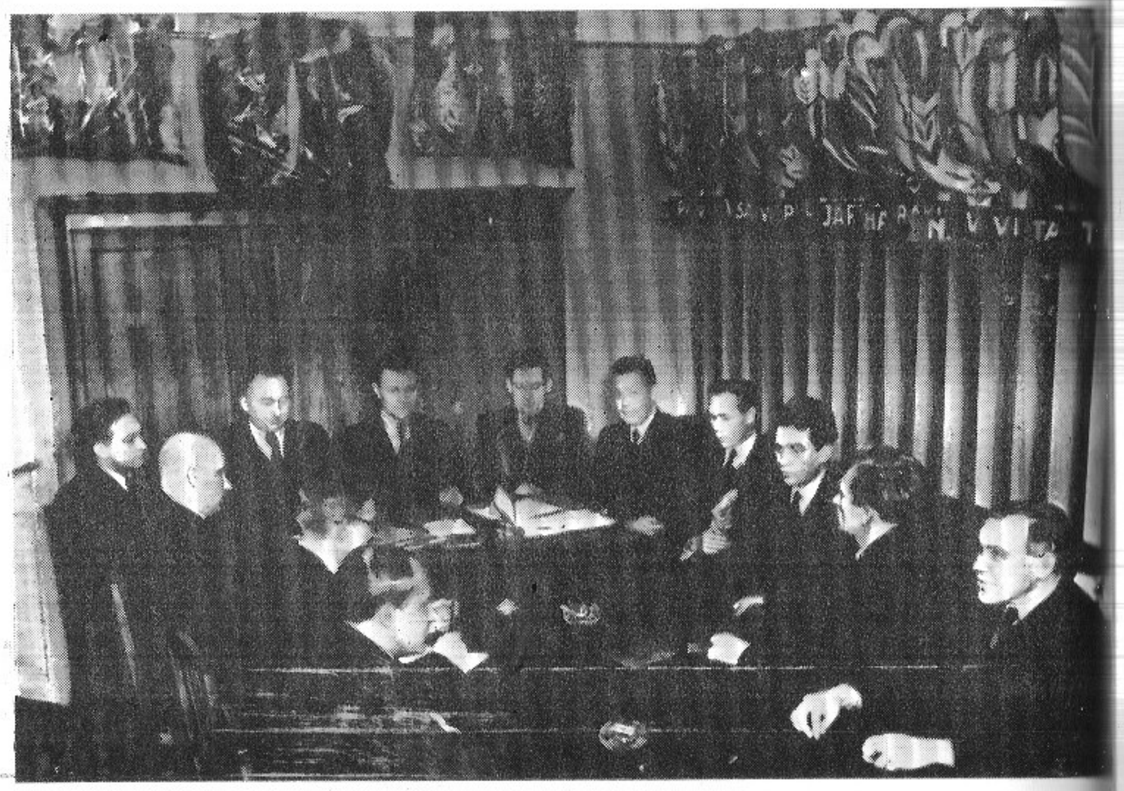

XI üldlaulupeo üldjuhid ja korraldajad

Alo Hoidre laulupeoplakat

1947. a. üldlaulupeo üldvaade

1947. a. üldlaulupeo üldjuhid Riho Päts, Alfred Karindi, Tuudur Vettik ja Gustav Ernesaks

Johannes Vares-Barbarus

Johannes Semper

1950. a. üldlaulupeol

Villem Kapp
Eugen Kapp

Edgar Arro
Boris Kõrver

Paul Rummo
Debora Vaarandi

Mart Raud
Ellen Niit

Vabariiklik koorijuhtide segakoor pärast avakontserti 1958. a. Esireas istuvad Aksel Pajupuu, Laine Väinmaa, Ado Velmet, Tuudur Vettik, Mart Saar, Arnold Green, Gustav Ernesaks, Jüri Variste, Aleksander Ansberg, Erika Käppa, Riho Päts, Villem Kapp, Karl Leinus

Juhan Smuul
Rein Ploom

Ralf Parve
Gennadi Podelski

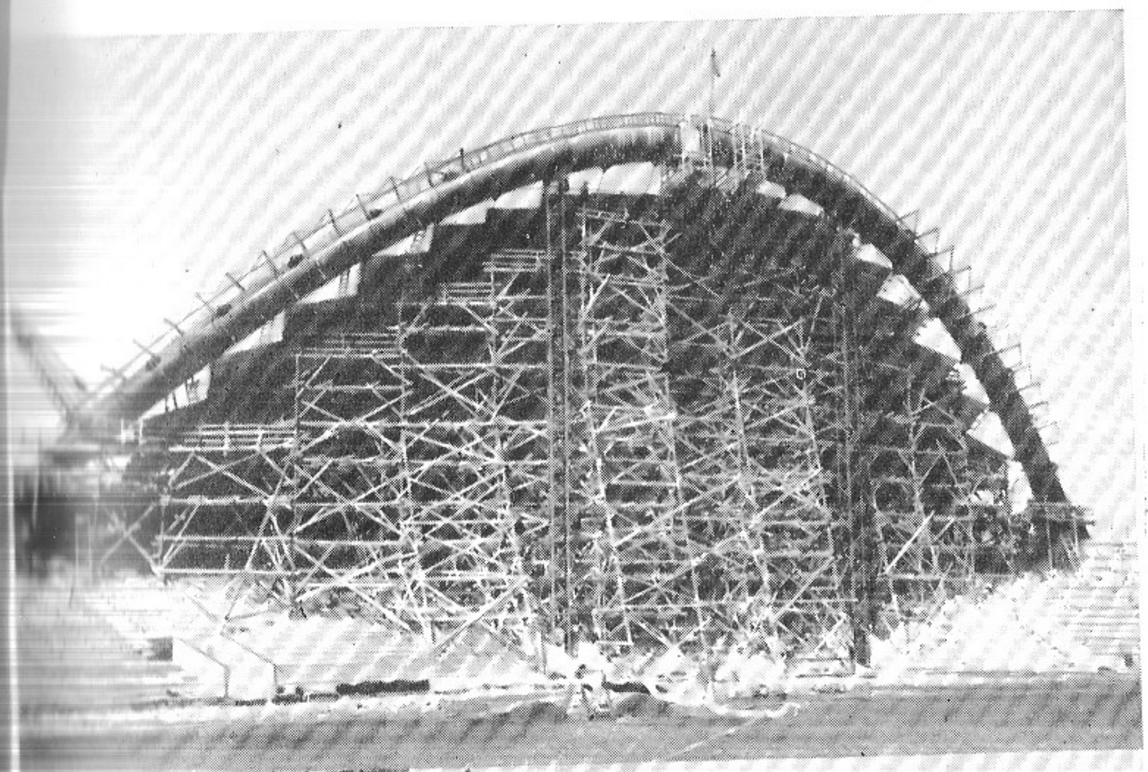

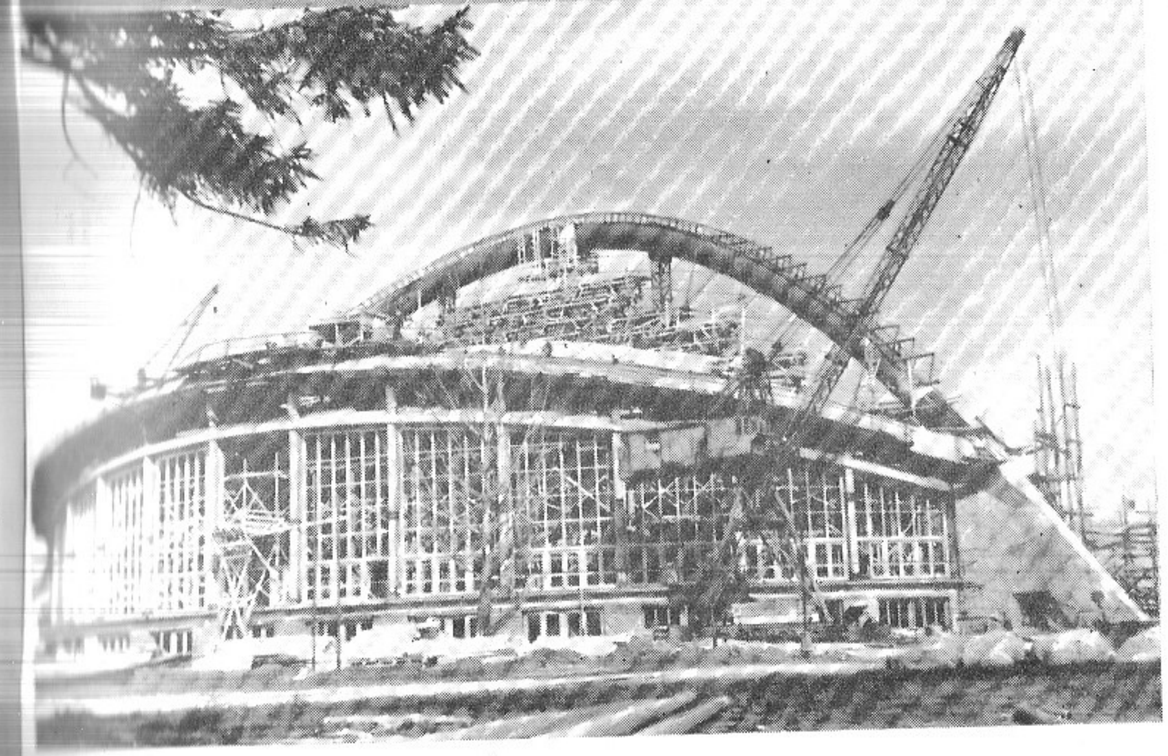

Valmimas on uus laululava. Arhitektid Alar Kotli, Henno Sepmann, insener Endel Paalmann, konsultandid Heinrich Laul ja Helmut Oruvee

1960 a. üldlaulupidu uuel laululaval

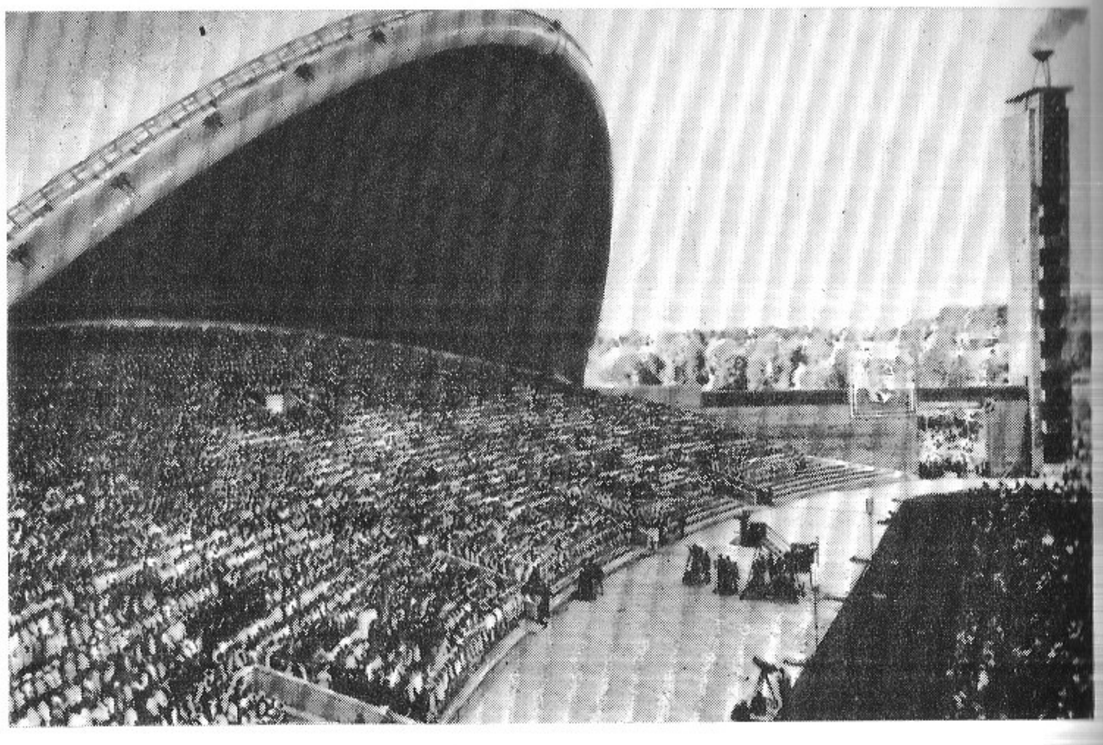

1965. a. üldlalupeol. Esinevad segakoorid

Aleksei Müürisepp, Anastass Mikojan ja Johannes Käbin 1965. a. üldlaulupeo rongkäiku jälgimas

Uno Naissoo

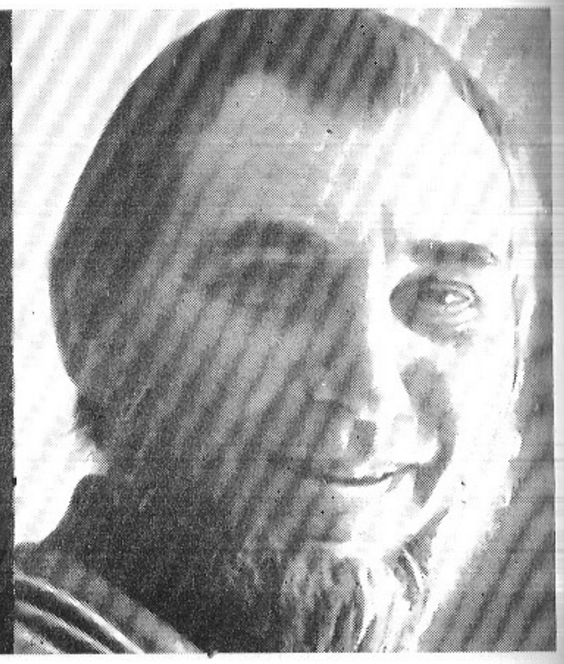

Veljo Tormis

Eino Tamberg

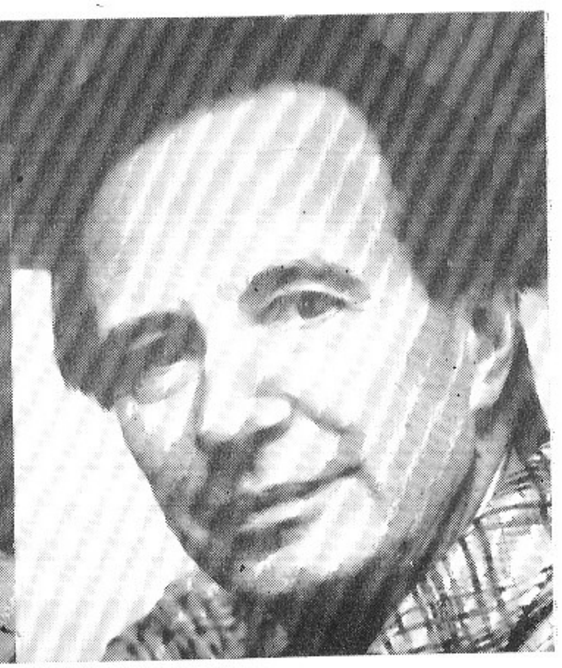

Raimund Läte

Algamas on juubelilaulupidu. Raadi kalmistu põlispuude all mälestatakse möödaniku kultuuri- ja muusikategelasi.

Juubelilaulupeo tuli süüdati päikesekiirtest. Loitnud kaks päeva Tartu peaväljaku tuleurnis, toodi see pidulikult läbi vabariigi kõikide rajoonide Tallinna. Siin võtsid tule vastu Rein Ristlaan ja Johannes Undusk

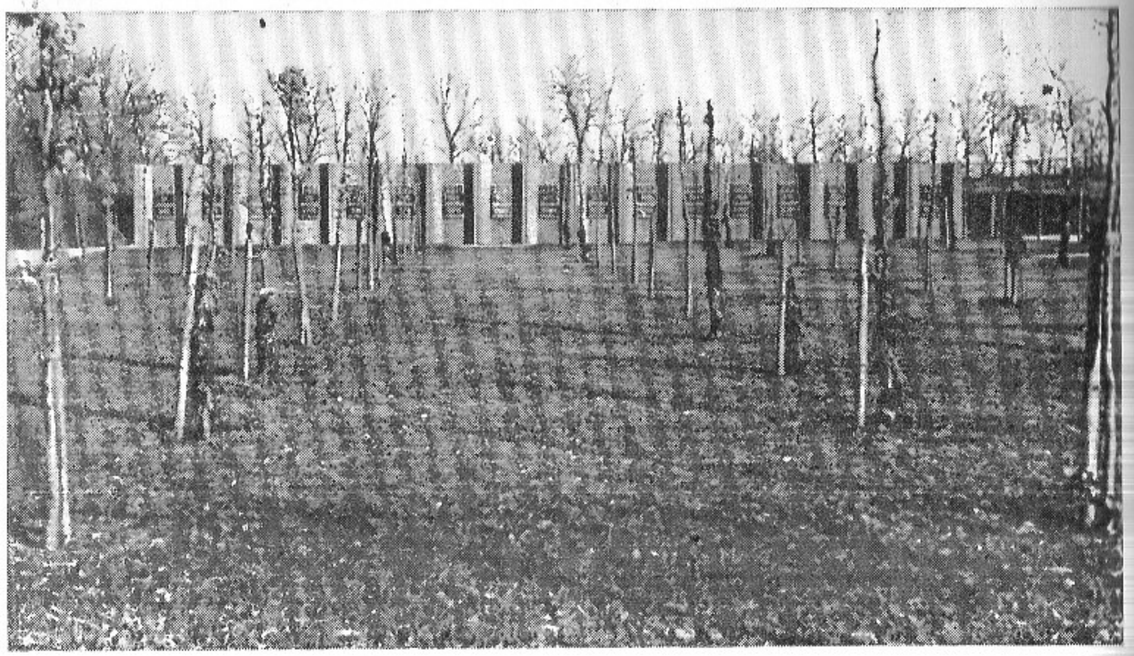

Tallinna Lauluväljaku paeastangule rajati üldlaulupidude memoriaalsein ja saja puuga tammik

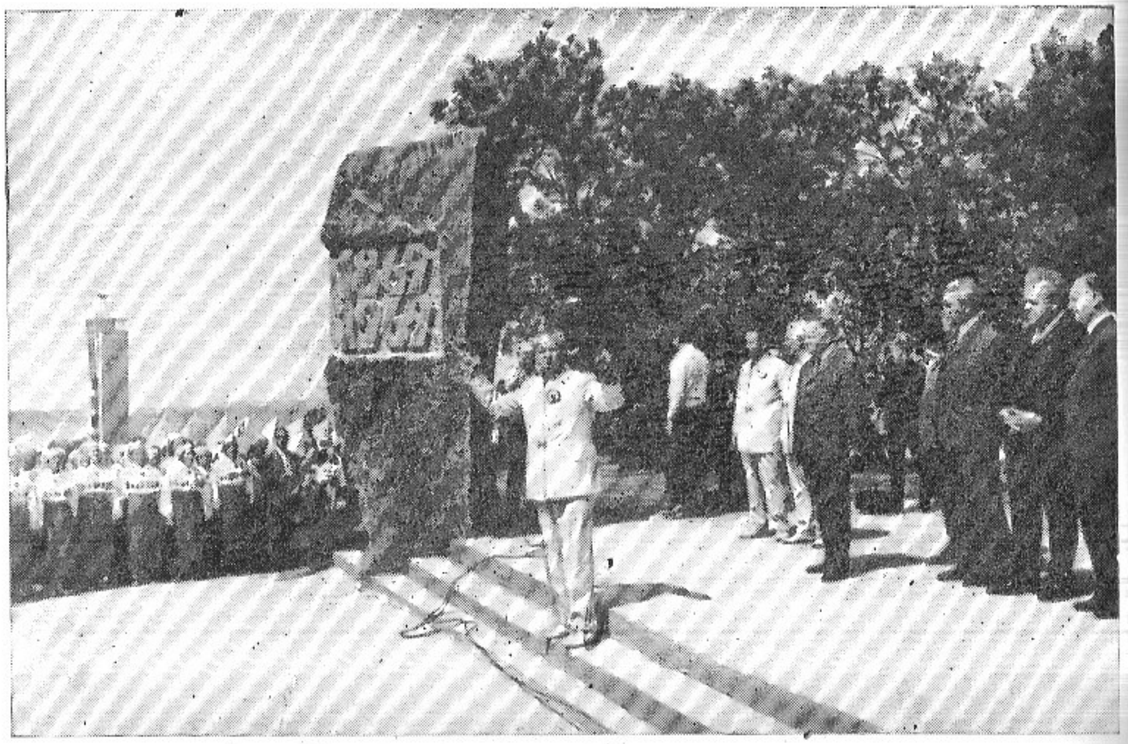

Mälestuskivi avamisel. Koore juhatab Jüri Variste

Tehtu üle tunnevad rõõmu Gustav Ernesaks, Arnold Green ja Raoul Viies

Pidupäevahommikul kõlas peolinna paljudes paikades äratusmäng. Keskpäeval alanud rongkäiku jälgisid tuhanded

Heino Eller juubelipeo dirigendipuldis

Helmut Orusaar Karl Leinus Roland Laasmäe

Naiskooride üldjuhid Richard Ritsing, Ado Velmet, Laine Karindi ja Lembit Verlin

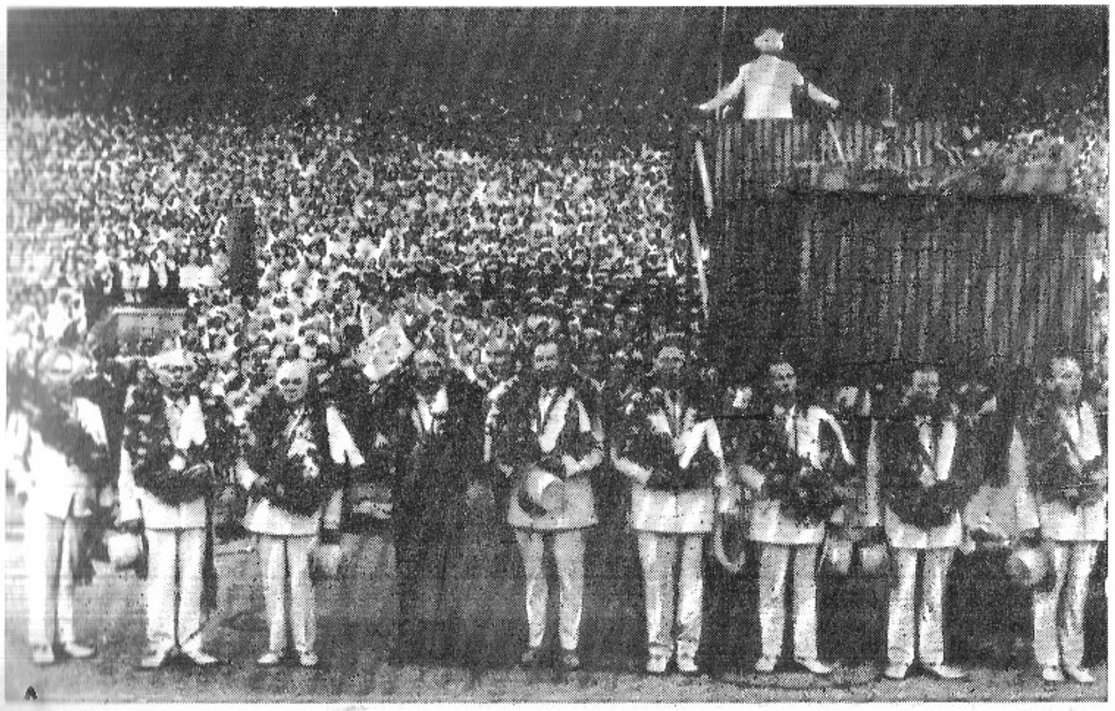

Kolmkümmend tuhat esinejat, sajad tuhanded kuulajad — nii kõnelevad arvud

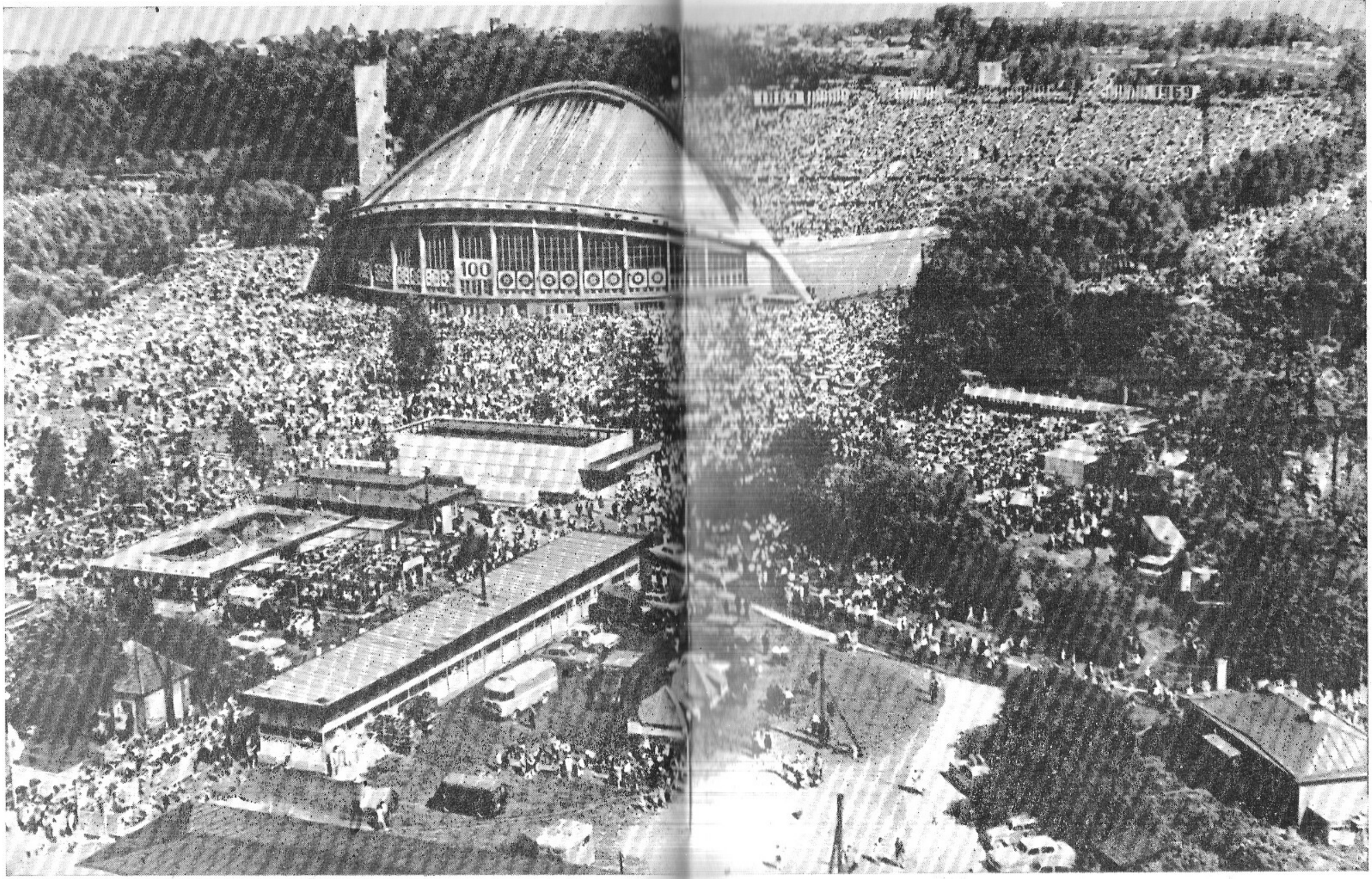
100

Gustav Ernesaks
Harald Uibo
Ants Üleoja

Arvo Ratassepp
Venno Laul
Heino Kaljuste

Tuudur Vettik
Richard Ritsing
Jüri Variste

Kuno Areng
Uno Järvela
Vello Loogna

John Tungal
Ants Sööt
Olev Oja

Uno Uiga
Leho Muldre
Lembit Verlin

1980. a. üldlaulupeo mees- ja poistekooride üldjuhid Kuno Areng, Venno Laul, Gustav Ernesaks, Uno Uiga ja Olev Oja
Laulupeo aukülaline NSV Liidu Ülemnõukogu presiidiumi esimehe esimene asetäitja Vassili Kuznetsov. Teda saadavad Rein Ristlaan ja Arnold Green

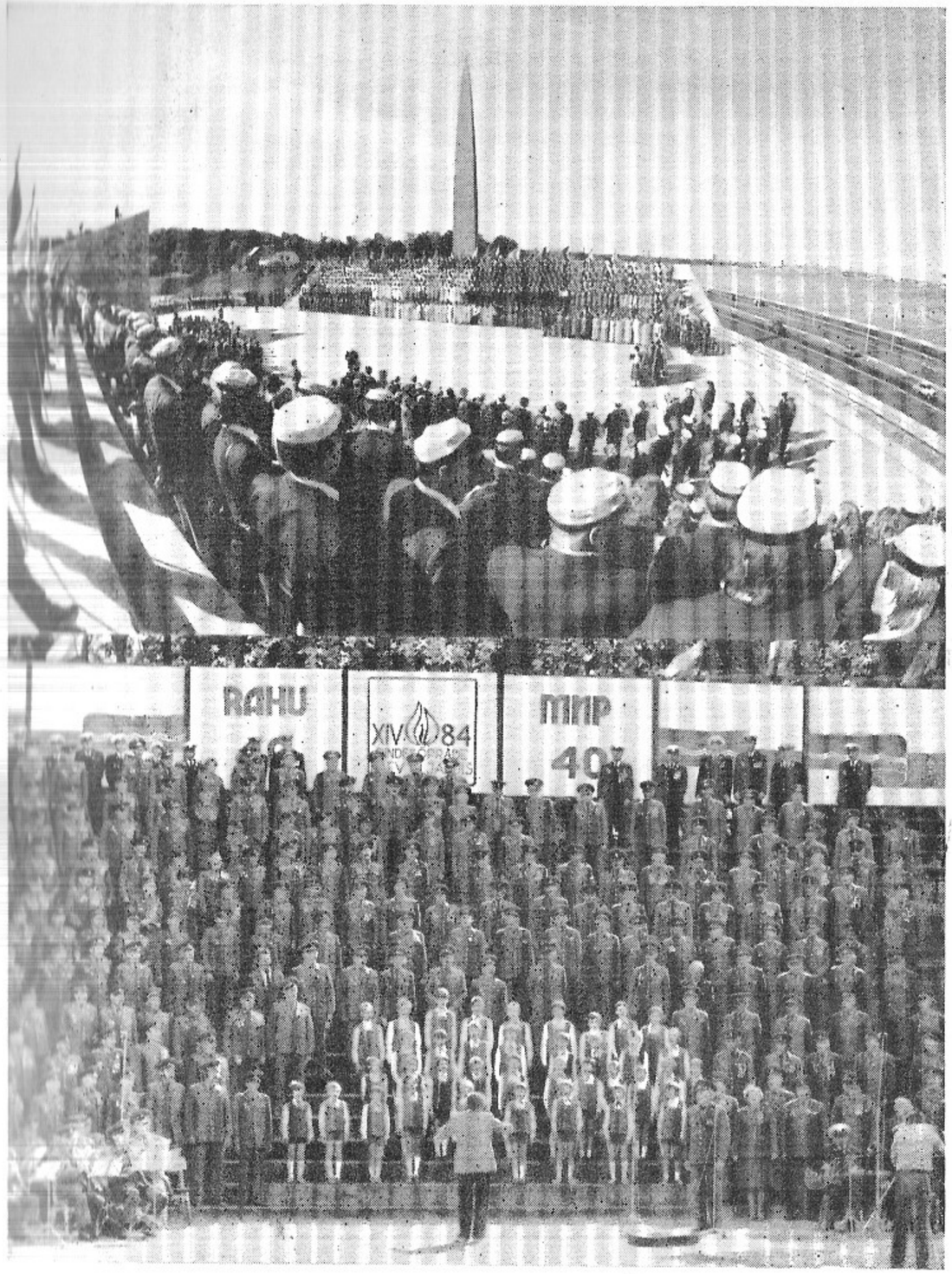

Balti liiduvabariikide üliõpilaslaulupidu «Gaudeamus IX» (1984) avati miitinguga Maarjamäel Vabariiklik rindesõprade päev Viljandis

Vabariiklik koorijuhtide segakoor pärast 25. aastapäeva kontserti «Estonia» kontserdisaalis (1983)

Segakooride laulupäeval Intsikurmus (1984)
Mart Saare 100. sünniaastapäeva tähistamise pidulikumaid hetki oli helilooja monumendi avamine (1983)

2

UUE LAULUKAARE ALL

Missugust lauluväljakut vajame?

Millised on põhjused, mis sunnivad meid mõtlema praeguse laululava ümberehitamisele?

Esimeseks ja ühtlasi peamiseks põhjuseks on see, et hiigelkoori jõud hajub ja pole suunatud publikusse. Kaod on väga suured. Et heli kanduks väljakule, tuleks üle laululava ehitada vastavas suunas heli peegeldav ekraan (katus). Mäletame hästi Pärnus kaetud staadionitribüünil korraldatud meestelaulupäevi. Väheste lauljate kõlajõud pääses täiel määral maksvusele. Riia uue laululava katus aitab meeslauljate hääli mõjuvalt kuuldavale tuua. Kahjuks on seal aga ekraan kaugemale välja arendamata. Peegeldav ekraan tuleks ehitada nii kaugele, kui tehnilised arvestused vähegi lubavad. Akustilisi katseid kooridega võiks korraldada «Dünamo» staadionil, kus on kate üle tribüüni.

Ka tuleks mõelda laululava külgehitustele. See peaks lahendama kaks ülesannet: esiteks kaitsma laululava külgtuulte eest ja seega aitama kaasa heli suunamisele, teiseks, tiibade ehituslaad peaks võimaldama ühendkooride esinemise ajal paigutada sinna lastekoorid. Ühtlasi võiksid küljed kujuneda arhitektuuriliseks üleminekuks laululava tornidest väljaku servadeni. Kas mitte kasutada ehitusmaterjalina Lasnamäe paasi? Tiibehitustel peaks olema võrdlemisi laiad avaused lauljate tulekuks ja minekuks. Laval pole neid vaja, välja arvatud kaks sügavamal asetsevat läbipääsu (mitte lava keskel!).

Teiseks praeguse lava puuduseks on tema mahuline mittevastavus ühendkoorile. Ma ei arva, et me peaksime ühendkoori palju suurendama. Ka vähendamist ei oska ma ette näha, sest kindlasti tuleb säilitada laulupeo massilisus. Ta peab jääma suureks laulupeoks.

Arvan, et piisab, kui laululava ridade arvu suurendame eriti ettepoole, mõnevõrra ka ülespoole. Kasu on sellestki, kui ridade vahet ettevaatlikult vähendame. Ärgem aga unustagem tiibehitusi erakorralisteks massesinemisteks. Laululavale astmete lisamine ettepoole on aga seotud nõudega, et kogu väljakuosa laululava ees viidaks märgatavalt sügavamale. Piiri määravad siintorustamine ja põhjavee kõrvaldamise võimalused.

Sellega suurendaksime tugevasti laululava kõige kasulikumat osa — tsentrumi. See lava osa (katusega kaetud!) peaks minu arvates mahutama nii sega-, nais- kui meeskoorid — olgugi tihedamalt, kui nad seda üksikesinemistel on. Laval võiks veel kasutada

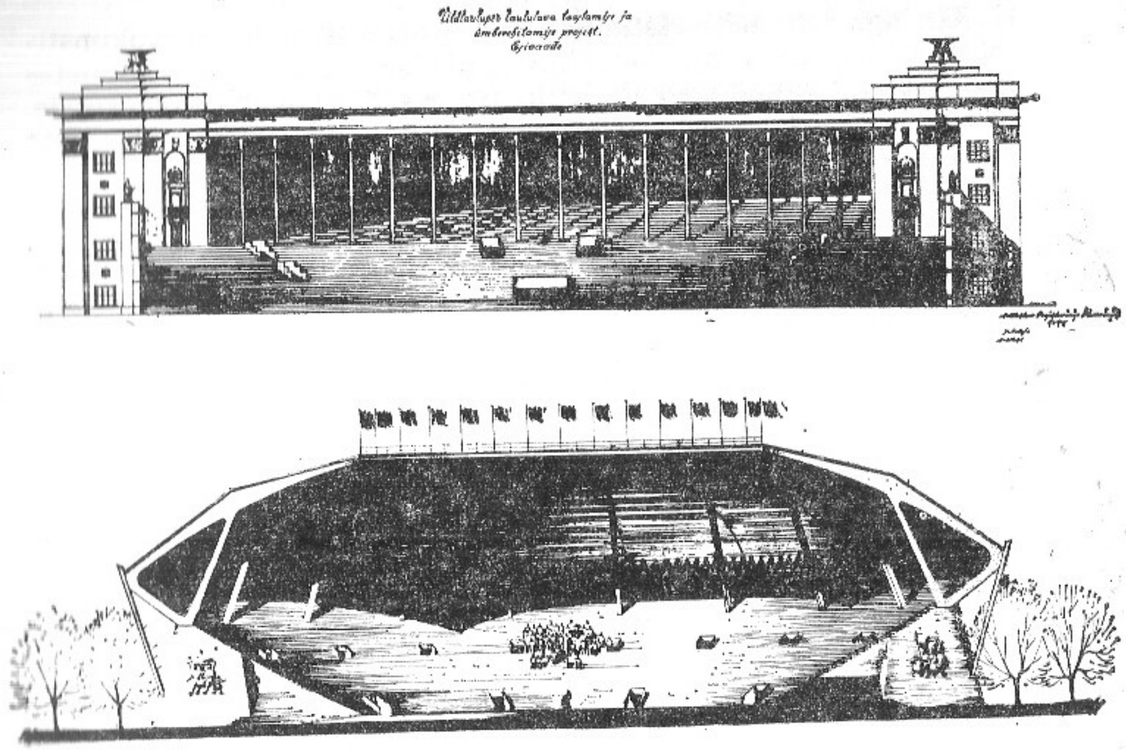

Laululava taastamise ja ümberehitamise projekt 1947. a. üldlaulupeoks
Üks uue laululava võistlusprojektidest

vaheastmeid (poolastmeid), et iga laulja saaks osa võtta laulmisest võimalikult kasulikult. Kui aga lisanduvad lastekoorid, asetagem nad külgedele, ja usun, et osa saab neid asetada veel täiskasvanute ette lavale ja lavaesisele poodiumile. Kuigi nii laia koori on raske juhatada, on see siiski ainuke lahendus. Ridade juurdekasv on ikkagi piiratud, sest koori sügavust ei saa suurendada lõpmatuseni, ilma et esimeste ja viimaste ridade vahel kooslaulus hõõrumisi ei tekiks.

Lavale peab jääma istepinkide monteerimise võimalus, et muuta laululava pealtvaatajate istepaigaks ja lavaesine pind ettekanneteks sobivaks. Kogu lava ja tiibehitised moodustaksid kontserdisaali. Lavaeelsel poodiumil võiksid toimuda kontserdid, spordivõistlused. Sel poodiumil peaksid olema vähemalt normaalse teniseväljaku mõõtmed.

Kui aga tahetakse lauluväljakul korraldada ka rahvakunstiõhtuid, siis oleks vaja rahvakunstijuhtide poolt antud mõõtmetes (80×100 m) väljak kaevata laululava ees märgatavalt sügavamale. Et aga ettekanded oleksid hästi nähtavad peale laululaval olijate ka kõigile teistele, tuleks arvestada mullatööde mahtu märksa suuremana, kui see oleks vajalik ainult laulu kuulamiseks. Nägemine vajab suuremat kallakut. Seepärast peaks tasasest tantsuplatsist algav tõus olema nii tahapoole kui külgedele märksa suurem. Sellega aga muutub kogu lauluväljak ka akustiliselt paremaks.

Väljaku välisservadele tuleb istutada suuri puid. Väljaspool puudega piiratud hiigelkontserdisaali rajatagu laiad prospektid jalutajaile, et nad ettekannete ajal kuulamist ei segaks.

Rahvakunstiõhtu jaoks reserveeritud väljaku tarvis aga olgu teisaldatavad pingid, et laulupeokontserdi ajal saaksid seal kuulajad istuda. Lubamatu oleks laulupeo ajal see osa väljakust tühjaks jätta, sest siis kaoks kontakt lava ja väljakul viibijate vahel.

Selle variandi nõrkus on selles, et laulupeo ja rahvakunstiõhtu harjutused toimuvad ühel ja samal ajal ning mõlemad vajavad lava ja väljakut vähemalt 18 tundi päevas. Uue harjutusväljaku rajamine rahvatantsijaile lahendaks olukorra.

Talvel aga kasutatagu väljakut liuväljana, hokivõistlusteks (milline pealtvaatajate tribüün!). Mõlemale poole lauluväljakut («fuajeedesse») organiseeritagu laste kelgumäed, nagu need eksisteerisid mõnikümmend aastat tagasi Kadrioru lossi kõrval. Tahaks loota, et meie teatrid kasutavad laululava hoopis julgemini, kui nad seda seni on teinud, nii sõna- kui muusikalavastuste ettekandmiseks.

Võib-olla leiavad planeerijad võimaluse lava külgedele või mujale lähedusse Kreutzwaldi ja Koidula monumentide paigutamiseks. Aga võib-olla on Koidula koht lava vastas oleval mäenõlvakul? Kas ei või lauluväljaku Pirita-poolsesse parki rajada puiestee, kus on A. Lätte, K. Türnpu, M. Härma, A. Kapi ja teiste skulptuurid? Võib-olla astume sisse sinna lähedusse ehitatud muusikamuuseumi?

Palve! Mitte aega kaotada! Lava tuleb valmis ehitada 1960. aastaks. Niikuinii tuleks kogu vananenud puitkonstruktsioon vahetada. Ja kui ehitada, siis juba korraga kõik vajalik.

«Sirp ja Vasar» 1957, 17. mai

Ehitada plaani kohaselt

Seltsimehed rahvasaadikud! Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrusega kinnitati 1958. aastal rahvamajanduse näituse ja lauluväljaku ning laululava ehitustööde eelarve. Lauluväljaku ja -lava ehitamiseks 1958. a. eraldatud 1,5 miljonist rublast kasutati ära ainult 0,7 miljonit rubla, sealhulgas laululava ehitamiseks eraldatud summast ainult 15%.

Oleks väga vaja, et me juhiksime Eesti NSV Rahvamajanduse Nõukogu Ehitusvalitsuse tähelepanu sellele, et just käesoleval aastal saaks suunatud kogu energia mainitud objektile, s. o. laululava täielikule valmisehitamisele ettenähtud projekti kohaselt.

Sõnavõtust Eesti NSV Ülemnõukogu IV koosseisu 8. istungjärgul, «Rahva Hääl» 1959, 14. jaanuar

Tööde maht on suur, aeg lühike. I

Tuleval aastal on Nõukogude Eesti 20. aastapäev. Aastapäeva pidustuste raskuspunkt kandub rahvamajanduse ja kultuuri näituse alal lauluväljakule, kus peetakse Nõukogude Eesti 1960. a. üldlaulupidu. See väljak on praegu ehitustellinguis. Tööd peavad olema lõpetatud hiljemalt järgmise aasta 1. juuniks. Aasta algul ei suutnud ehitajad oma ülesandeid graafikukohaselt täita. Kas nad suudavad selle vastutusrikka tööga tähtajaks toime tulla? Sellele küsimusele vastuse saamiseks organiseeris «Rahva Hääle» toimetus kontrollretke.

Lauluväljaku maa-ala on võtnud uue ilme ja see muutub iga päevaga. Endise laululava asemele on kerkinud uued kandekonstruktsioonid. Nende monteerimine on põhiliselt lõpetatud. Väljak ise on suurenenud ligi kolm korda ja võtab peagi projekti autori A. Kotli kavandatud kuju. Väljaku kaunistamiseks ettenähtud umbes 400 suurest pärnast ja kasest on 80% juba kohale istutatud. Kerkivad rahvamajanduse ja kultuuri näitusepaviljonid.

Ehitustööde tempo on viimastel kuudel tunduvalt kiirenenud. Käesolevaks aastaks assigneeritud 5,5 miljonist rublast on viie kuuga kasutatud üle 1,5 miljoni rubla, nii et ehitustööde tempo edasisel tõstmisel on aastaplaani täitmine reaalne. Tallinna Ehitustrusti juhtkonna initsiatiivil kutsutakse iga nädal kokku ope-

ratiivnõupidamine, millest võtavad osa kõigi allettevõtjate ja ka tellija esindajad. Selle tõttu kõrvaldatakse enamik kitsaskohti kiiresti tööde käigus ja luuakse ehitajatele tingimused tööde lõpetamiseks pigem varem kui viimasel minutil.

Ent kui võrrelda graafikut ja tehtud tööde hulka, selgub, et üksikutes töölõikudes esineb siiski veel mahajäämust. Kolme nädala võrra ollakse ettenähtust taga laululava ülemise kaare tugisammaste rajamisel. See võlgnevus tekkis juba aasta esimestel kuudel mehhanismide vähesuse ja mitmesuguste teiste takistavate tegurite tõttu. Praegu on asjad korras ning, nagu töödejuhataja väidab, jõutakse peagi graafikule järele ka tugisammaste püstitamisel.

Laululava ehitamisel on jõutud niikaugele, et võiks alata astmepaneelide monteerimine. Neid paneele läheb tarvis üle kuuesaja. Lasnamäe Raudbetoondetailide Tehas saadab neid ehitusplatsile vaid 6—7 tükki päevas. Sellises tempos kuluks astmepaneelide valmistamiseks rohkem kui kolm kuud ja ehitajate töö oleks pidurdatud. Ehitajad ootavad, et tehas kiiremini annaks üle need detailid ettenähtud koguses. Eriti suuri pretensioone Lasnamäe Raudbetoondetailide Tehasele on ehitajatel lagede kattepaneelide osas. Juba aasta algusest oodatakse neid ehitusdetaile põllumajandus-, aiandus- ja tööstusnäituse paviljonide jaoks. Paviljonide seinad on üleval, lagede kattepaneelide puudumise tõttu aga on töö pidurdatud.

Rahvamajanduse ja kultuuri näituse ning lauluväljaku ehituste müürid laotakse põhiliselt puhta vuugiga. Silikaatkive saadavad selleks Männiku Ehitusmaterjalide Tehas ja «Silikaat». Müürsepad ei ole sugugi rahul nende tehaste toodanguga. Kivide paksus kõigub lubatud 63—67 mm asemel 58—72 mm ja nende servad on sageli katkised. Seetõttu on raske laduda puhasvuukseinu. Kõne all olevate tehaste juhtivatel töötajatel oleks tarvis tõsiselt mõelda toodangu kvaliteedi parandamisele.

Kuna eelseisvate tööde maht on suur ja aeg lühike, tuleks ka Tallinna Ehitustrustil veelgi rohkem tähelepanu pöörata ehitajate abistamisele sel tähtsal objektil. Ikkagi pidurdab aeg-ajalt monoliitse raudbetooni valamise töid saematerjalide vähesus raketiste jaoks. Monoliitset raudbetooni aga on tarvis valada vähemalt 1500 m^3. Väljaku planeerimistööde kiirendamiseks oleks otstarbekas anda ehitajate käsutusse täiendavalt veel üks buldooser.

Väljaku toorkeha kujundamine oleks võinud valmis olla juba möödunud aastal, siis oleks saanud külvata varakult ka muru. Muru külvamine on nüüd üks pakilisemaid ülesandeid. Kui sellega

lähemail päevil algust tehakse, siis võib loota, et järgmisel aastal tõepoolest on lauluväljak silmale rõõmuks.

Uue, ajakohase ja heakorrastatud lauluväljaku valmimisele on märkimisväärselt kaasa aidanud ka pealinna kommunistlikud noored. Hästi organiseeritult ja tublilt töötasid hiljuti E. Vilde nimelise Pedagoogilise Instituudi üliõpilased. Ühiskondliku töö korras on võimalik teha mullatöid, kaevata istepinkide postide auke jne. Eesti NSV Riikliku Akadeemilise Meeskoori liikmed võtaksid kindlasti nendest töödest osa. Sama saaksid teha ka kõigi Tallinnas asuvate kooride, orkestrite ja rahvatantsurühmade liikmed. Nende kaasatõmbamise rahvamajanduse ja kultuuri näituse ning laululava ehitamise töödele peaksid endale võtma Eesti NSV Rahvaloomingu ja Metoodilise Töö Keskmaja töötajad.

«Rahva Hääl» 1959, 2. juuni (koos P. Tampere ja Ü. Jeretiga)

Tööde maht on suur, aeg lühike. II

Sama pealkirjaga artikkel ilmus «Rahva Hääles» neli kuud tagasi, 2. juunil, kus märgiti rida puudusi, mis takistasid ehitajate tööd. Pärast artikli ilmumist suunas Tallinna Ehitustrusti juhtkond laululava ehitusele täiendavalt 20 puuseppa ning ka metsamaterjali ja mahajäämus puusepatööde alal likvideeriti.

Olukorda laululava ja -väljaku ehitamisel arutati ka Eesti NSV Rahvaloomingu ja Metoodilise Töö Keskmajas. Pärast seda organiseeris Üldlaulupeo Peakomisjon ehitustöödest ulatusliku osavõtu. Graafikukohaselt hakkasid laululava ja -väljaku rajamisel abistama Eesti NSV Riikliku Meeskoori liikmed, Eesti Raadio töötajad, Eesti NSV Riikliku Filharmoonia tantsurühma liikmed ning töötajad väga paljudest Tallinna ettevõtetest ja organisatsioonidest.

Ühiskondliku töö korras on ehitajatel abiks olnud üle 4200 tallinlase. Nad on kaevanud 7000 istepingiposti auku. Tallinna Ehitustrusti ehitusvalitsuse nr. 3 kollektiiv oma jõududega poleks selle tööga õigeaegselt toime tulnud. Pealinna ettevõtete ja asutuste töötajad abistasid lauluväljaku ja -lava rajajaid väljaku planeerimisel. Lauluväljaku maa-ala on võtnud uue ilme.

Ehkki ehitustööde tempo suvekuudel kiirenes, ei ole kaugeltki loodud veel kõiki eeldusi selleks, et rahvamajanduse ja kultuuri

näituse ning lauluväljaku väljaehitamine suudetakse lõpetada 1960. aasta 1. juuniks, nagu see plaanis on ette nähtud.

Praegu on just laululava ehitamine kõige rohkem jäänud graafikust maha. Lava töömahukaima osa, monoliitsest raudbetoonist tagumise kaare betoonitööd pidid graafiku kohaselt valmis olema juba 30. septembril. Senise töötempo juures on kahtlane, kas need suudetakse lõpetada isegi 15. oktoobriks.

Selle kaare taga seisab ka peakaare monteerimine, mis esialgsete kavade kohaselt pidi algama juba 1. augustil, siis lükati edasi septembrikuusse, aga tõenäoliselt võib alata alles oktoobri keskel.

Laululava tagakaare ehitustööd on pidurdatud põhjusel, et Tallinna Ehitustrusti Lasnamäe Raudbetoondetailide Tehas ei valmistanud õigeaegselt kaare armatuurkarkasse ja teisi armatuurdetaile. Esimesed kümme armatuurkarkassi toodi küll ehitusplatsile, kuid hooletuse tõttu olid need valepidi painutatud. Nüüd tuleb vea parandamiseks asjatult raisata metalli ja teha lisatööd, mis kõik võtab jällegi aega.

Osalt sama tehase süü tõttu on maha jäänud ka armatuuritööd peakaare tugisamba pea juures, kuhu vajatakse 13 tonni armatuurdetaile. Peakaare ehitamist pidurdas samuti tööjooniste hilinemine.

Tööde aeglane tempo võib kaasa tuua uusi ebameeldivusi ja takistusi. Peagi on talv käes, kuid betoneerida on enne talve tulekut kõnesolevate lavakaarte juures veel üle 500 m^3. Talvetingimustes aga on nende tööde tegemine hoopis raskem ja kulukam ning kannatada võib ka tööde kvaliteet.

Kiirendada on tarvis ehitustöid ka vabariikliku rahvamajanduse ja kultuuri näituse ning lauluväljaku teistel objektidel. Põllumajandus-, aiandus- ja tööstusnäituse paviljonide seinad on üleval. Möödunud nelja kuu jooksul pole nende juures midagi märkimisväärset ära tehtud, sest ikkagi puuduvad veel lagede kattepaneelid, millest oli juttu juba eelmise kontrollretke puhul. Neid paneele peab samuti valmistama Lasnamäe Raudbetoondetailide Tehas, kelle ettepanekul muudeti paviljonide lagede konstruktsiooni. Tehas lubas hakata valmistama lagede jaoks kahepoolse kaldega karppaneele. Neid on tarvis 130 tükki. Ehitusplatsile aga on neist saabunud vaid üks.

Rahvamajanduse ja kultuuri näituse ning lauluväljaku ehitustöid on tarvis kiirendada, tänavu tuleb teha ära võimalikult rohkem. Tööde veeretamine järgmisele kevadele võib kaasa tuua tormamise kõigi selle pahedega. Ehitusplatsil ehitustehnikat jätkub, samuti ei saa nuriseda ehitajate vähesuse üle. Kui vähegi võimalik, on otstarbekas organiseerida ehitamist kahes vahetuses. Tööde edu peamiseks eelduseks aga on ikkagi materjalide ja detailide õigeaegne ehitusplatsile transportimine. Siin peaks Eesti NSV Rahvamajanduse Nõukogu Ehitusvalitsus osutama ehitajatele tõhusamat abi. Tööjõu osas ei keela kunagi oma abi pealinna kooride, orkestrite ja rahvatantsurühmade liikmed ega asutuste ja ettevõtete töötajad, kui ehitajad neile sellekohast soovi avaldavad.

«Rahva Hääl» 1959, 3. oktoober (koos Ü. Jeretiga)

Üldlaulupidu on lähemal, kui arvame

1960. a. üldlaulupeo ettevalmistus on jõudnud kõige otsustavamasse järku. On ju käes viimane hooaeg ja õppeperiood enne pidulikku kokkutulekut. See tähendab, et kõikidel üldlaulupeost osavõtvail kollektiividel on õige aeg asuda viimistlevale tööle. Kuigi teame, et laulude õppimise kiirus on kooridel mõnevõrra tõusnud, oleks viga eelseisvat tööd veel edasi lükata. Ka ülesanded pole väikesed. Ettevalmistustöö põhjalikkus peaks ulatuma selleni, et laulupeo repertuaaris olevat iga laulu võiks ka oma kollektiivi kontsertidel edukalt esitada.

Hoolega tuleks vaadata eelproovide plaane, et ei tekiks üllatusi kooride kontrollimisel. Ei tahaks soovida ühelegi koorile, et ta puuduliku ettevalmistumise tõttu koju peaks jääma. On ju mõeldamatu, et laval oleks «lauljaid», kes kaasa ei laula. Hirmsam oleks veel see, kui nad siiski püüaksid kaasa laulda.

Meie üldlaulupidude kunstiline tase peab kindlasti näitama tõusuteed. Ükski koorijuht ega laulja ei tohi enam külmalt suhtuda eelolevasse pingelisse aastasse.

Muusikalise ettevalmistuse kõrval ärgem unustagem ka muid küsimusi. On vaja mõelda tõsisemalt peo välisele küljele. Veel pole kõikidel kooridel rahvarõivaid. Veel pole ühtlast riietust. Kui vaene oleks meil laulupeo rongkäik ilma värvirikka rahvarõivata! Ka nende valmistamiseks on praegu viimane aeg.

Väga tõsise küsimuse ees seisavad lauluväljaku ja laululava ehitajad. Kuidagi ei tohi enam viivitada, sest tähtpäevad pole edasilükatavad.

Soovime üldjuhtide poolt kõikidele koorijuhtidele ja lauljatele,

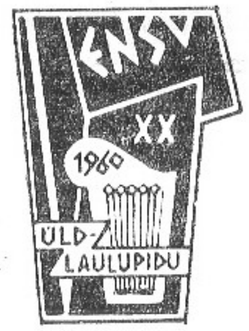

pillimeestele, tantsijatele, ehitajatele uut energiat ja head töötempot. Ärgem lükakem enam midagi homse peale!

Külvame vilja õigel ajal, et see jõuaks küpseda lõikuseks, suureks pidupäevaks — üldlaulupeoks.

«Eesti NSV 1960. a. Üldlaulupeo Teataja» nr. 1, Tln. 1959

Jutt on muidugi muusikast

Jutt on muidugi muusikast. Kõlab omamoodi imelikult — tootmispraktika[6] muusikas; meie ei tooda silmaga nähtavat, tegeleme rohkem õhuga ja osasaaja on kõrv. Kas on vaja konservatooriumis õppijatel kokku puutuda oma tulevase kutsealaga? Teisiti pole see mõeldavgi. Seda on tehtud varemgi. Nii mõnedki üliõpilased on laulnud koorides, teatris, instrumentalistid mänginud orkestrites, agaramatel koorijuhtidel on vahel juba õpiajal silmapaistev kollektiiv. Vahel aga on mõnel üksikul vastupidine hädaoht, et ta on rakendunud väljaspool õppeasutust rohkemgi, kui see soovitav oleks. Kuid õpingute sidumist tegeliku eluga võib üksnes tervitada ja laiendada kõikidele aladele.

Kõige positiivsemaks uuenduseks konservatooriumi elus pean äsjatehtud muudatusi, et koorijuhid ei spetsialiseeruks mitte ainult kooridele, vaid et nad suudaksid, vastavalt elu nõuetele, olla muusikapedagoogid kõige laiemas mõttes. Nad peavad olema võimelised koolides muusikatunde andma, orkestreid juhatama jne. Aga kas ei olene ka meie koorilaulude ja üldse laulude väike arv sellest, et konservatoorium tegeleb noorte heliloojatega vokaalmuusika alal veel vähe? Ja kas saabki noor heliloojá luua head laulu

või koorijuhataja juhatada head koori, kui ta ise pole reamehena osa võtnud ühegi koori tegevusest?

Edaspidi tuleb konservatooriumis õppijaist koosnevaid kontserdibrigaade rakendada ulatuslikumalt. Oleks vaja esineda ka väljaspool Tallinna. See annaks väga rikkalikke kogemusi. Ka peaks konservatoorium, rakendades lähemal ajal ellu muusikaerikeskkooli ja kaugõppe, taotlema oma hoone projekti veelkordset ühist läbiarutamist, ja meie siis aitaksime kiirendada ehituse teokssaamist.

Veel ei laula kogu rahvas. See tähendab, et meie muusikaõpetus koolides, meie muusikaõpetajate kaader pole veel arvuliselt ja võib-olla ka oma võimetelt sellel tasemel, et kaasa tõmmata kogu oma ümbrus. Eriline tähelepanu olgu siitpeale suunatud muusikaõpetajate kaadri paremale kasvatamisele, koolimuusika paremale organiseerimisele, sest siin on see baas, millele tuginevad meie muusika nõudlikumad üksused.

Kindlasti parandab olukorda ka kaugõppe võimaluste avanemine konservatooriumi juures.

Alles hiljuti alustas tegevust vabariigi koorijuhtide 200-liikmeline segakoor. Iga laulja elab ise kohas. Koos on harjutatud kaheksa päeva ja selle vältel antud isegi neli kontserti. Mida tähendab aga niisuguse alalise koorijuhtide kursuse olemasolu? Kasvavad nõudlikkus ja kunstimeisterlikkus, ühtlustatakse repertuaar üle maa, praegusel juhul järgmise üldlaulupeo kava. Niisuguseid koorijuhtide ja õpetajate koore võiks olla hulgaliselt üle maa. On ju õpetaja olnud alates esimese üldlaulupeo päevist see, kellel otsustav sõna öelda rahva muusikalises kasvatamises.

Me oleme tihti uhked oma estraadikunsti kasvu üle. Mina pean osavõttu kooridest ja puhkpilliorkestritest, keelpilli- ja rahvapilliorkestritest võrreldamatuks vahendiks esteetilise maitse kasvatamisel, noorte distsipliinitunde arendamisel. Miks ei võiks meie noorte kogunemistel, kongressidel, istungitel kõlada ka ühislaul? Kas ei peaks meie koolid ja koorid aitama lühendada vahemaad mittelauljast kuni koori tegevusest osavõtjani? Mida laulab siis keskmine kooris mittelaulev inimene? Vanemad neist puudulikult mõne algussalmi «Kungla rahvast» ja «Õllepruulijast», nooremad aga mõnda estraadilaulukest ja sellega sageli kõik piirdubki. Kultuurimajade ja klubide juures võiks korraldada ühislaulude ohtuid. Orkestrites mängimine peaks kujunema noortele auasjaks. Konservatooriumis õppivatel noortel on kõigil nendel aladel ütelda nii mõndagi. Saanud mitmekülgset praktikat, võivad nad ühtlasi aidata muuta meie elu kaunimaks.

Olemasolevate kollektiivide täiuslikumaks väljaarendamiseks ja uute üksuste loomiseks, samuti selleks, et kaasa aidata kaadri kasvatamisele ning sobiva repertuaari saamisele, oleks siiski vaja ühtlustavat organisatsiooni, kelle korraldada jääks kooride ja orkestrite töö. Öeldakse, et praegune tase on küllaltki hea. Kuid mis oli eile hea, on homme vaid rahuldav. Ei ütleks, et see organisatsioon peaks olema kooride liit. Selle ühingu funktsioonid võiksid olla mõne teise asutuse juures. Kuid see asutus peab olema. See asutus või organisatsioon tegeleks pidevalt üldlaulupeo ettevalmistamisega. Laulupidude vaheline aeg just ongi selleks, et arendada meie muusikat. Laulupidu ise on pidu ja aruanne vahepealsest pidevast tööst.

Ma loodan, et kogu meie muusikaõppeasutuste töö on tulevikus hästi seostatud tegeliku eluga. Meie heliloojad, luuletajad ja ka kõik teised professionaalsed muusikud astuvad veelgi lähemale rahva isetegevuse arendamisele. Kui tulevikus on uus konservatooriumihoone, kui loeme muusikat ja laulu propageerivat muusikaajakirja ja laulame peatselt valmival uuel laululaval koos meie tuhandete lauljatega rõkkavaid laule, eks me nende vahenditega avagi kuldsele noorusele tee säravasse homsesse.

Sõnavõtt Eesti NSV Ülemnõukogu V koosseisu 1. istungjärgul 23. aprillil 1959

Laulupeole uus kvaliteet

Veel mõned nädalad ja koorid-orkestrid kogunevad Tallinna laululväljakule esimesele üldproovile. Kontrollandmete najal võib julgesti öelda, et meeskoorid — eelkõige neist on sedapuhku juttu — tulevad eelproovile tõhusama ettevalmistusega kui ühelegi eelmisele laulupeole. Õigupoolest oleme juba sealmaal, et võiksime kas või homme asuda laululavale (kui see ainult päris valmis oleks) ja ühendatud meeskooriga ära pidada esimese üldproovi. Ometi ei tähenda see veel, et võiksime juba nüüd käed rüppe panna ja häälepaeltele puhkust lubada. Enne uuele laululavale tulemist saame kodus ära teha veel tubli tüki tõsist tööd!

Öeldu käib kõigi, nii väikeste laulukollektiivide kui ka suurte kontserdikooride kohta, kes arusaadavatel põhjustel laulupeo repertuaari said päris tõsiselt käsile võtta viimastena. Uute laulude

õppimiseks on ju igal kooril oma aeg; oleksid kõik koorid sel hooajal õppinud ja esitanud ainult laulupeolaule, siis oleksid meie kontserdisaalid ühesuguste kavade tõttu tühjaks jäänud.

Momendil on ettevalmistustega suhteliselt kaugele jõudnud väiksemad koorid. Nii on näiteks Haapsalust, Hiiumaalt ja Saaremaalt tulnud väga rõõmustavad hinnangud. Olin eelproovidel Rakveres, Võrus ja Kohilas. Tööd on tehtud hoole ja armastusega. Kooride kontrollimine ja hindamine, kuigi see mõnelegi võis meenutada koolipoisipäevi, andis ettevalmistusele lisahoogu.

Üllatavalt hea mulje jättis Kohila kultuurimaja segakoor, kelle kohta mõni nädal varem võidi anda ainult keskpärane hinnang. Hiljutisel proovil näitas koor, et südametunnistusega töötades võivad lauljad teha lausa imet. Lühikese ajaga oli repertuaar omandatud väga hästi ja see esitati toredasti!

Pärast kuuldud proove tahaksin soovida head tahtmist ja jõudu ka viimasteks laulupeo-eelseteks nädalateks. Ühtlasi juhiksin tähelepanu kolmele asjaolule.

Tallinna uuel laululaval peaksid kõik koorid laulma peast juba esimesel üldproovil! Ärgu olgu ühtki lauljat, kes laululaval hakkab noodist sõrmega järge taga ajama. Kõik see, mille helilooja on pannud nootidesse ja nende vahele, hakkab kõlama alles siis, kui lauljate pilgud pole noodis, vaid dirigendil.

Siin-seal on mõne enam lauldud ja juba mällu sööbinud laulu juures üks või teine ilus nurgake ümaraks kulunud, helilooja poolt antud noot kaduma läinud ja selle asemele tulnud midagi muud. Seepärast peaksid kõik koorid üle kontrollima ka paljulauldud laulud.

Kolmas märkus käib distsipliini kohta, mis Tallinna lauluväljakul olgu veel parem kui kodus. Eelproovideks on laululava hommikust õhtuni kinni, kooride ja orkestrite vahel on see ära jaotatud täpse ajakava kohaselt. Hilinemised lööksid graafiku segamini. Proovideks määratud aegadest peab täpselt kinni pidama. Minuti pealt. Teisiti lihtsalt ei saa.

Kui koorid ka viimaste allesjäänud nädalate jooksul heatujuliselt ja hoolsalt töötavad, siis võime eelolevalt laulupeolt oodata väga palju. Tänavu lauldakse ju uuel laval, tohutus kõlakojas, mis peaks tunduvalt soodustama laulu mõjulepääsemist. Meie oleme kõik tundnud, kuidas kontserdisaalis sajaliikmelist koori kuulates oleme nagu helidemeres, mille võimsad lained üle ja läbi kuulajate käivad. Samuti mäletame eelmistest laulupidudest, et ebasoodsa akustika puhul jõuab kümnete tuhandete laulust kuulajateni ainult osake, ülejäänu hajub tuulde. Tänavu seda ei peaks

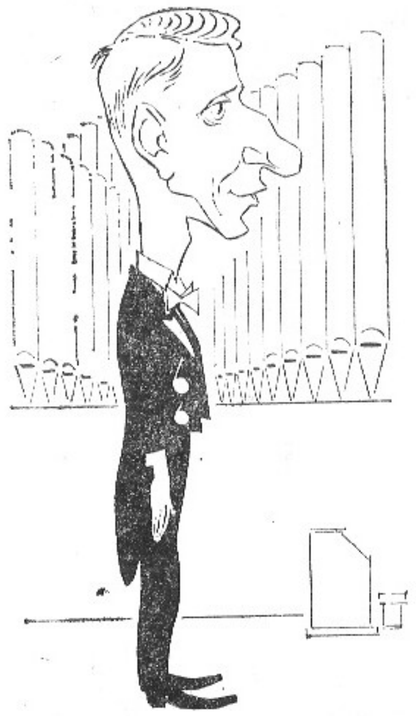

Hugo Lepnurm

juhtuma. Hästi ettevalmistatud koorid, pluss uus, hea akustikaga laululava — nii peaks see laulupidu meile andma rohkem kui eelmised.

Selle eesmärgi nimel — laulupeole uus kvaliteet — peaksime juba nüüd mõtlema järgmisele laulupeole, ülejärgmiselegi! Nende korraldamine pole ju eesmärk omaette. Iga laulupidu on omamoodi loominguline aruanne meie vabariigi lauluviisaastakust, viie aasta viljadest. Varasemate lauluviisaastakute jooksul on olnud kõike — loorberitel puhkamise pikka pausi, kesist nokitsemist ja peoeelset tormamist. Kui mõne koori pikemaajalist tegevust kujutada graafiliselt, siis saame pildi, mis vägisi tuletab meelde palavikujoont haigevoodi kohal. Pärast 1960. aasta üldlaulupidu peame need jooned õgvendama.

Juba sügisel pangem käed tööle uute laulukooride loomiseks, sest laulukollektiividega on nagu viljapuuga: kui palju kulub tööd, vaeva ja hoolt, enne kui mulda pandud seemnest võrsub puu! Ka laulukoor vajab pikka aega, rahulikku rahutust ja häid peremehi. Loogem rohkesti uusi lastekoore, sest kes lapsena laululaval on

laulnud, see kerge südamega koori tööst ja järgmisest laulupeost kõrvale ei jää. Kes aga õige aja mööda laseb, see võib muusikaliselt sootuks «ärkamata» jääda.

Nähtavasti on tarvis mõelda, kuidas ühendada tugevamaks ja elujõulisemaks kollektiiviks lähestikku asuvaid pisikoore. Ka nüüdseil kontrollkäikudel võis veenduda: väikesed koorikesed omaette jäävad jõuetuks ja kahvatuks, aga pane nad kokku, siis laulavad nii, et lust kuulata!

Ilmtingimata on tarvis hakata «kiusama» koorijuhte. Üsna mitmel pool võis näha, et koorijuhist, kes mingil põhjusel ei saa või ei taha oma pesast välja tulla, hakkab koor mööda minema. Ka koorijuhtidele on tarvis liikumist ja loomingulist laadimist. Eeldustega algajatele olgu mitmesugused kursused, edasijõudnuile õppimine muusikakoolis või konservatooriumis, tööpraktika tugevamate kontserdikooride juures. Aga ka kontserdikooride dirigendid peaksid aeg-ajalt saama loomingulisi komandeeringuid Moskvasse ja Leningradi või hoopis Tšehhoslovakkiasse ja Ungarisse, kus koorikultuur on kõrge ja õppida palju.

Ülesanne, mis juba järgmise lauluviisaastaku algul ootab lahendamist, on organisatsiooni loomine, kes pidevalt tegeleb lauluga ja kooridega, nende repertuaariga, koorijuhtide ettevalmistamisega.

Meie armastame laulda. Eesti laulul on juba mainet vennasvabariikides ja kaugemalgi, kuid ei tule arvata, et oleme juba vägaväga tugevad ja meil pole enam kusagile püüda. Täna mõtleme Jannseni aegadele muigamisi. Sellelt tasemelt oleme jõudnud kaugele-kaugele, hoopiski mitte aga võimiste laeni! Ja kus on lagi? Kas ei saa iga parimgi koor mõnd teost esitada veel sisurikkamalt, veel kõlavamalt, veel nõtkema dünaamilise paindlikkusega? Kas on lage üldse olemas?

Olgu viimane küsimus määratud ka nendele kooridele, kes võibolla arvavad, et repertuaar eelolevaks laulupeoks on käes, enam ei tarvitse vaeva näha. Ei saa näpuga näidata ühelegi teisele koorile, ainult oma akadeemilise meeskoori kohta ütleksin, et ka sellel on kava viimistlemisega veel ees tõsine-tõsine töö.

«Sirp ja Vasar» 1960, 10. juuni

Sõpruse kaare alla

Jälle lööb Lasnamäe veerul leegitsema laulude-jaaniku tuleriit.

Saagu see hiigelrõõmupidu meie kooride viie aasta töö kauniks kokkuvõtteks.

Paiskugu uue laulukoja kumera kupli alt töö- ja teo-, elu- ja ilutahtelise lauljaspere võimas rõkatus.

Peo kunstilise õnnestumise kohta me täna veel hinnangut anda ei saa, ent ei kunagi varem pole meie koorid nii hoolsalt harjutanud.

Nüüd aga koondagem kogu tähelepanu tehtud töö väärikale lõpuleviimisele.

Ulatagu meie uue kõlakoja laulukaared sõprussildadena igasse suunda ja ühendagu meid kogu maailma rahuarmastavate rahvastega.

Kohtumiseni!

«Kultuur ja Elu» 1960, nr. 7

Sellest, mis oli, on ja tulema peab

Lätsive nii ilusa päeva ja kik.
Lätsive, kuid noo tulevõ viil.

Selle loo motoks võetud sõnadega algab kiri, mille saatjad nimetavad endid lihtsalt laulusõpradeks kolhoosist. Nagu paljud teised, nii kirjutavad nemadki oma muljetest-mõtetest sündmuste puhul, mis jäägitult haarasid meie kõikide südamed ja meeled.

Suurest peost on veerenud päevi ja nädalaid. Möödunud aeg on küllaldane selleks, et mitte enam peovaimustuses hõisata, vaid asjalikult-kainelt endale aru anda: mis oli, on ja tulema peaks.

Mis oli siis see, mis meid kõiki haaras? Miks helendab meie mälestusteekraan veel praegugi möödunud üldlaulupeo piltidest?

Eelmistel üldlaulupidudel oli mõnus istuda ja **vaadata** tohutut ühendkoori. Viieteistkümnendal üldlaulupeol oli hea seda koori ka **kuulata.**

Esmakordselt võimaldasid akustilised tingimused hiigelkoori kogu jõu paisata otse publikusse. Laul kõlas lava igast kohast ühtlaselt ja oli hästi kuulda üle väljaku, helikaod laululavalt

kuulajani olid minimaalsed. Tegelaste ansambliline enesetunne oli hea, sest häälerühmade omavaheline side oli korras. Lühidalt: on tekkinud olukord nagu heas kontserdisaalis, kus pääseb maksvusele isegi väiksema üksuse esitus.

Poolteist kuud tagasi ütlesin, et eelolev laulupidu peaks meile andma rohkem kui kõik eelmised. Kas ei olegi nüüd tekkinud kõigile märgatav murrang meie üldlaulupidude kunstilises kvaliteedis? On tunne, et juba saavutatud hea on lootustandvaks alguseks millelegi uuele ja väga heale!

AU EHITAJATELE! Ärgem siis mingem ükskõikselt mööda suure vaeva nägijatest, kõikidest projekteerijatest ja ehitajatest, kes andsid meile nii hea kontserdisaali. Tegelaste nimel suurim tänu nii akustikameistritele ja heliekraani julgetele ehitajatele kui ka kõigile neile, kes töötasid sellel ainulaadsel ehitustandril! Suur aitäh ka sellele kümneaastasele poisile, keda tihti kohtasin ehitusplatsil. Küllap kohtume peatselt samas paigas.

Kuidas küll sooviksin käes hoida kaunilt kujundatud brošüüri, millesse on kirja pandud kõige olulisem uue laululava kavandamisest-ehitamisest ja kõikide töömeeste nimed![7]

Uued tingimused võimaldavad järgmiste üldlaulupidude kava paremat koostamist ning iga üksiku pala hoolsamat viimistlemist. Esialgu vaid üks soov: kuulajaskond olgu kümmekond meetrit laululavale lähemal. Siis oleks kontakt lava ja saali vahel veelgi tihedam. Tahaksin meelde tuletada, et kui rajoonides korraldatakse laulupäevi ja rahvakunstiõhtuid samal päeval ja samas kohas, siis ongi lauljate ja kuulajate vaheline suur vahemaa see, mis takistab laulu mõjulepääsu.

Nüüd, kus meie vabariigi pealinnal on olemas hea akustikaga VABAÕHUKONTSERDISAAL, oleks lausa patt, kui me ei oskaks seda kasutada ka üldlaulupidude vaheaegadel. Hoidume ainult üldlaulupidu matkivatest esinemistest («just nagu laulupidu»), et jätta suurele peole temale omane nägu ja värskus. Nii väldime ühtaegu ka üldlaulupeo laulude «kulutamist».

Laululava võiks kasutada ka vastupidiselt, s. o. kuulajad laval ja esinejad all. (Meeskooriga oleme seda moodust mitmel staadionil edukalt katsetanud.) On teisigi võimalusi — esinejad asuksid näiteks lava keskel-üleval ning kuulajad oleks lava vabades osades.

Mis takistaks meid sellelt lavalt sümfooniakontserte pakkuda? Arvan, et siit suudaks mõju avaldada isegi üks orkester. Ent liitkem kõik Tallinna kutselised muusikud ühiseks suureks sümfooniaorkestriks! Selle uue katuse alla mahub palju head muusikat!

6 G. Ernesaks

Harald Uibo

Ainult üht ei tahaks mingi hinna eest lubada — et sellele väljakule lipsaksid labasus ja maitsetus! Lauluväljakule tulek tähendagu alati ilusat, meeliülendavat elamust!

Jõudu teile ja julget pealehakkamist — kohalikud koorid ja orkestrid, Tallinna ja Tartu teatrid ning külaliskollektiivid!

Üheks olulisemaks teguriks peo õnnestumises oli HOOLAS ETTEVALMISTUS, põhjalikum kui kunagi varem. Seejuures mängisid tähtsat osa kontrollvoorud ühes täpsemate hinnangutega. Kuigi tehti vigu nii hindamisel kui töö planeerimisel, pälvib lõpptulemus kiitust. Millega aga enam tegemist ei tahaks teha, on veel siin-seal esinev moonakameeleolu: mis mul muret, tuleb šeff, konsultant või üldjuht, õpetab häälepartiid selgeks ja teeb ära teisedki tööd. Ei! Eeltöö kohtadel olgu tulevikus nõudlikum. Rajoonid mõtelgu ise, kuidas oma jõudusid paremini kasutada. Hästi varakult. Mitte alles siis, kui suurüritus juba ukse ees. Lõppude lõpuks pole ju üldlaulupidu üksnes pidu, see on ka kokkuvõte viie aasta jooksul tehtud muusikalisest tööst.

Kahtlemata mõjus hästi üldlaulupeo laulude lülitamine rajoonilaulupäevade kavasse. Edaspidi võiks seda praktiseerida veel julgemalt. Kohati nopiti laulupeo repertuaarist välja kõige lihtsam.

Ilmaaegu. Kuid see, et naiskoorid mitmel puhul laulsid A. Karindi «Tiinat», kindlustaski selle raskeima laulu õnnestumise üldlaulupeol. Kava koostamisel ei tohi piirduda üksnes kõige kergema ja mugavamaga. Lihtsamate laulude kõrval olgu tingimata ka mõned «pähklid» — nõnda kasvavad hambad tugevamaks. Pudi süües võime hammastest ilma jääda!

Kordan uuesti laulupeo eel avaldatud mõtet lähestikku asuvate pisikooride ühendamisest. Pikendagem pisut tegevuse raadiust, vaadakem kaugemale oma asutuse või kolhoosi piiridest.

Praegu on aeg mõelda NOORTE KOORIJUHTIDE kasvatamisele. Iga suurem kontserdikoor võib kaasa aidata kaadri kasvatamisele. Nii on ju varemgi võrsunud uusi juhte. Kui me täna alustaksime külvamist, siis näeksime juba mõne aja pärast noort metsa, kus võib sirguda mõnigi mastipuu. Ka iga hea koorijuhi endastmõistetav kohus on kasvatada endale abilisi, järglasi. Iga koorikollektiiv vaadaku järele, et tema juht seda ka teeks. Koorijuhte on tarvis eriti maale. Tegevust jätkub kõigile!

Vähe sellest, et saadame kursustele eeldustega algajaid. Ka kogenud koorijuhid vajavad ergutamist. Ent peame ka ise, kallid kolleegid, tähele panema, et koorid meist nii või teisiti üle ei kasvaks, eriti repertuaari omandamise tempos. Niisiis, sirutagem kaela, et võiksime paremini näha, ka ennast.

VÕLAVAHEKORDADEST. Sümfooniakontserdi ettevalmistamisel ei lepi ükski külalisdirigent vähema kui kolme prooviga. Kolm proovi kutseliste muusikutega! Üldlaulupeol kukkus aga sedapuhku välja nii, et näiteks kantaati saime kogu tegelaskonnaga harjutada ainult ühel proovil. Harjutuspäevi oli kavakohaselt küll kaks, ent esimesest ei võtnud Tallinna lauljad osa.

Arvan, et nii palju harjutuspäevi kui leedulastel (4) või lätlastel (7) hea eeltöö korral poleks tarvis. Kolmest päevast piisaks — selle ajaga saab juba mõndagi ära teha. Liigsete proovidega võib elava laulu ära tappa, piiratud ajaga ei jõuta teda aga isegi ellu äratada!

Peaksime kolmele harjutuspäevale kindlaks jääma — nendeta meie järgmised peod ei ela. Võidakse öelda, et laulja, tavaliselt tubli tööinimene, jääb harjutuste-esinemiste tõttu oma tööpingile volgu. Usun, et võimalik võlg tehakse varem või hiljem toreda töölustiga tasa. Küll aga võiks arvata, et vahepealne pidev töö viie aasta vältel ja oma vabast ajast loobumine kaunite puhketundide võimaldamiseks teistele õigustab mõnepäevase preemia saamist. Kogu selle hoole ja tähelepanu, mille pühendame isetegevuslastele, annavad nad rahvale kuhjaga tagasi!

Heino Kaljuste

TAGANTJÄRELE TARK olles ütleksin, et oleksime pidanud laululava sissekäigud pisut laiemad ehitama. Lauljad saaksid lavale minna ja sealt tulla laiema rindena. Kooriliikide vahetamine läheks ladusamalt. Oleks minu olemine, paneksin lava keskele ehitatud läbikäigu hoopiski kinni. See asub lava kõige magusamas kohas. Loodetavasti saame mingisuguse ehitusliku võtte abil jätta esinejatele kogu laululava kasuliku pinna.

OSAVÕTJATE ARVU pole tarvis ei suurendada ega vähendada. Tuleb juurde mõni mees- või naiskoor, kes kava hästi valdab — palume. Erilist propagandat nende kooriliikide organiseerimiseks vist tarvis polegi. Nad arenevad isegi hästi. Peame vaid jälgima, et pealiik — segakoor — teistest maha ei jääks. Mis aga puutub kooride koormusesse, siis tuleks seda pigem vähendada kui suurendada.

LASTEKOORIDE esinemine kujunes üldlaulupeol efektseks, ometi tuli kogeda, et laste arvu suurendada suurel peol pole võimalik. Saime välja tuua ainult osakese neist lastest, kes peole toomist väärisid. Tuhanded jäid koju, kuigi ka nemad olid laulud selgeks õppinud ja isegi ühtsele riietusele mõelnud. Lapsed ilma laulupeota jääda aga ei tohi!

Teeksin ettepaneku korraldada iga 2—3 aasta tagant lastelaulupäevi, millest saaks osa võtta iga laululaps. Need laulupäevad võiksid olla vabariiklikud, neid võiks korraldada eraldi Põhja-Eestis ja Lõuna-Eestis või koguni rajoonide kaupa. Suurel üldlaulupeol esinegu üksnes 6000—7000 hoolikalt valitud lapsest koosnev «pisikoor».

Jäägem siis nendesse arvulistesse raamidesse, mis uus laululava võimaldab. Osavõtjate arvu suurendamise asemel mõelgem: «Veel parem kava!» ja «Veel tõhusam ettevalmistus!»

Et mind võõriti ei mõistetaks, seepärast olgu kohe lisatud: kasvagu vabariigis laulukoore kui seeni! Iga lauluhuviline saagu jõukohaselt laulda. Teisest küljest, et kaasaja kõrgenenud nõudeid täita, olgu järgmisel üldlaulupeol kooride kunstiline selektsioon veelgi valjem. Lohakatele kooridele, proovide ja kontsertide ajal publiku hulgas istuvatele lauljatele meie poolehoid ei kuulu.

Meeskooride kavas oli seekord ka PIKEMAID HELITÖID, mille ettekandmine oli seotud mõninga riskiga. Proove oli vähe. Käsi väriseski, kuid siitpeale tuleks mõtteid mõlgutada veelgi julgemalt. Kas mitte järgmiste (veel mitte valminud!) helitööde saateks ei võiks kasutada sümfooniaorkestrit (Eesti Raadio + «Estonia» + «Vanemuine» jne.). Mitmekülgsema kava saamiseks maksaks mõelda sellelegi, et iga kooriliik võtaks laulda ühe suurema helitöö. See ei tarvitse tingimata olla saatega, sest kuhu jääks siis igavesti võluv *a cappella*. Erinumbrina võiks kuulajaid rõõmustada Tallinna kooride esinemine mõne uue, seks puhuks loodud teosega. Võib-olla aga tahavad hoopis Tartu koorid meeldiva üllatuse valmistada? Laululava võib autribüüni pakkuda ka mõne eeskujuliku rajooni koondkoorile. Nõnda kava rikastades saame kooride üldist koormust vähendada. Jääks rohkem aega viimistlustööks.

Mul oli võimalus viibida lätlaste laulupeo esimesel päeval, jälgisin ka leedulaste rahvakunstiõhtut. Riias esinesid esimese päeva jooksul ainult segakoorid vaheldumisi mõne tantsu ja orkestriga. Olgu öelgud, et läti segakoorid esinesid väga hästi. Kõik 21 laulu, mis keskeltläbi olid raskemad meie omadest, esitati meisterlikult. Teisel päeval laulsid ainult nais- ja meeskoorid. Selgus, et ühendkoori, millest võtavad osa kõik kooriliigid, kasutame ainult meie.

Tundub, et meie kooriliikide sagedasem vahetus, ehkki pisut aegavõttev, toob kavva suuremat vaheldust.

GENERAALPLAANIST. Poleks õige sihte seada ainuüksi suurvormide suunas. Kuhu jääksid siis kaunid *a cappella* laulud, nii

Mihkel Lüdig

uusloomingulised kui ka klassikalised, ja eredad rahvalaulud? Viimastele võiksime anda suuremagi osatähtsuse. Võrdluseks olgu öeldud, et meil oli kavas 6 oma rahvalaulu, lätlastel 9 ja leedulastel koguni terve tosin!

Hoidugem kava koostamisel äärmustest. Ei oska me ette kujutada «õiget» üldlaulupidu üksnes klassikalise repertuaariga, ainult rahvaste lauludest või ainult uusloomingust. Peame suutma koostada peokava nii, et selles peegelduks kooride tänapäev kogu oma žanrilises, sisulises ja tehnilises rikkuses.

Samal ajal ei tohi kõike eelöeldut pakkuda segipaisatult. Tuleks koostada mingi generaalplaan, mis kavandaks terve linna (üldlaulupeo). Pärast üksikute kvartalite (kooriliikide) planeerimist hakkame paigale panema iga üksikut hoonet (laulu). Et kokku oleks kõike — torne, väljakuid, ilusaid ja sobivaid ansambleid!

Niisugusele plaanile orienteerudes ei tohiks ka üksikute kooriliikide laulude valik olla ülearu kirju (uut, vana, klassikat, rahvalaulu jne.). Ühel kooriliigil võiks olla uuslooming pluss rahvalaul, teisel uuslooming pluss klassika, kolmandal uuslooming pluss rahvaste laulud. Toetumine ainult ühele lõigule poleks õige, sest üldlaulupeole eelnevatel aastatel määrab koori ilme tema õppimisel olev repertuaar.

Ei saa kava koostada ka üksnes vägevatest lauludest. Meeldiv, vaiksem lüüriline laul kahe tugevama vahel toob eredalt välja

kõik kolm. Tuleks hoiduda ka liigsest lüürikast. Näiteks naiskooride kava võinuks laulupeol olla isegi pisut «mehisem».

LAULUPEO NAELAST. Kahju, et viieteistkümnendal üldlaulupeol polnud võimalik kõiki kavas olnud teoseid ette kanda. Vihm! Et aga rahvas kuulas järgmisel päeval laulupeo kontserti kaheksa tundi järjest[8], siis tähendab see, et kavas oli, mis köitis. See hiigelkontsert tõendas, et eluõigus on kõikidel kooriliikidel. Igaüks neist elab oma elu. Peo nael tuleb kujundada siiski kõigest kokku. Ühendkoori liini ei tule üksnes säilitada, vaid ka edasi arendada. Mõndagi saaks sellele kalevkoorile seada. Küllap saame ka uusi teoseid, mis seda hiigelorelit väärivad! Heliloojail tuleks kasutada kõiki ühendkoori ainulaadseid omadusi. Ta kätkeb endas tohutuid tõuse ja mõõnu. Küllaldaste proovide puhul on ka suur ühendkoor painduv ning ühele mõttele ja viipele alluv. Oma viimast sõna pole hiiglane veel öelnud! Tõsi, Lüdigi «Koidu» ajal laetalad juba raksatasid. (Laul ise tuleks täiesti selgeks õppida.) Võimsalt kõlasid ka kantaadi peateema ja lõpp.[9]

HOMSE PÄEVA MURESID. Tundub, et noorte koorilaulumeistrite read ei kasva sama hooga nagu noorte heliloojate read. Aga neid mõlemaid tahaksime näha ühes isikus või otse öeldes: iga helilooja kirjutagu tingimata ka koorile.

Senist lünka põhjustavad mitmed tegurid. Tuleks täiendada muusikaõppeasutuste tööd. Tundub, et varem oldi kooridega tihedamalt seotud. Lauldi ise, hiljem hakati juhatama. Nii käis peaaegu kõigi vanema põlve heliloojate käsi. Sellest tingituna tundsid nad hästi koori spetsiifikat. Vajaliku repertuaari saamiseks haarasid ise sule. Õnnestumiste ja ebaõnnestumistega. Kümmekond esimest võivad minna aia taha, aga ilma esimese kümneta teise kümne juurde ju ei pääse!

Nüüd kuulen mõne noore etteheitvat vahelehüüet: «Ma ju kirjutasin ühe laulu, miks te seda ette ei kanna?»

Muidugi on selles hüüdes oma tõetera sees. Alati pole me tõesti seda esimest laulu ette kandnud.

Kallis kolleeg, sa ju tunned väga hästi sümfooniaorkestrit, tunned estraadiorkestrit, ent sinu koorikogemustes on nähtavasti veel mõnesugused lüngad. Võta kätte M. Lüdigi, A. Lätte, M. Härma, R. Tobiase, K. Türnpu või M. Saare ja C. Kreegi laulud. Uuri pisut, mis neis on see, mis on pannud koore laulma ja laule kõlama. See võlu vanameistrite laulus pole üksnes kompositsioonitehnika. (Seda on sul võib-olla rohkemgi.)

Jäägem sümfoonilistesse kõrgustesse. Jäägem, aga astugem vahepeal meie kümnete tuhandete hulka ja tehkem mõni samm

Cyrillus Kreek

koos nendega. Astugem lähemale kooridele. Te hakkate neid armastama. Kindlasti!

Kooridele ja koorijuhtidele omakorda olgu öeldud — looge sidemeid ka nooremate heliloojatega. Andke neile konkreetseid ülesandeid. Pistke neile mõni kena tekst pihku. Kandke ette nende laule. Uskuge, saate sõpradeks!

Meil on veel üks liik koorikomponiste. Neid on peaaegu niisama palju kui koorijuhtegi — paljud neist kirjutavad ise laule. Ja vahel mitte halvasti. Kuid, kolleeg, kui sa kirjutad laulu ja julged seda ette kanda, miks sa siis edasi ei õpi? Ära jää jonnakalt dilletandiks.

Meil töötavad noorte heliloojate seminarid. Võtke osa nende tööst. Koorijuhtide kursuste kõrval tuleks organiseerida kokkutulekuid ka koorikomponistidele. Kasutagem julgemini Heliloojate Liidu muusikaalast konsultatsioon. Kes õppida tahab, küll see tee leiab.

Need read pole kirjutatud sellepärast, et kardame isetegevuslike laulude uputust või et tahaksime nende autoreid tagasi tõrjuda.

Mitte sinnapoolegi. Lisagem vaid meie kooride repertuaarile kaalukust!

LAULUPEO RONGKÄIK ON SUURIM PIDUPÄEV SILMADELE. Väsimust tundmata ja kõike muud unustades võiks seda ülevat pilti jälgida ei tea kui kaua.

Eriti populaarseks on tegelaste rongkäik kujunenud just meil. Lauluväljaku asukoha poolest oleme lõunanaabritest soodsamas olukorras. Lätlased näiteks korraldavad oma rongkäigu 6 tundi enne laulupeo algust Riia peatänavail. Nad lihtsalt ei saa üheskoos marssida peoplatsile. See asub südalinnast liiga kaugel.

Millega naabrid meid siiski ületasid, oli rongkäigu võimsam kujundus. Otsustavaks polnud üksnes rahvarõivad, mille kandjate protsent oli meie omadest suurem, ega ka loosungid-transparendid, mida nad oskavad paigutada meist läbimõeldumalt. Südamlikult mõjusid lillekimbukesed lauljate käes. Enamasti vaid lihtsad põllulilled, mis olid pealegi heas kooskõlas kooride riietusega. Vahel vaid võhumõõgad ja viljakõrred. Mõnikord roosidki. Polnud ainustki lauljat ilma nende südamlikkude relvadeta. Värviküllane laulujõgi õitses sõna otseses mõttes.

Vähemalt täismetraažilise filmi täie värvikaid mälestusi andis ka meie üldlaulupeo rongkäik — kui palju kirevaid kolonne kodulinna pidurüüs tänavail. Ometi lisaksin: kallid lauljad, kauneid lilli kasvab meilgi!

KODULINN! Temastki kuluks öelda hea sõna — meie iidne Tallinn oli võtnud meeldiva ilme.

Kuid Tallinn pole veel valmis ega peagi valmis saama, sest siis uputaksid rahulolu lahjad ja laisad veed kogu linna. Kunstnikud, ehitusmeistrid ja linnarahvas ise — kõndigem veel kõik kohad läbi ja loogem oma kodulinnast tõeline meistriteos! Usun, veel annab palju teha, palju avastada.

Ärgem oodakem uut pidupäeva, vaid jätkakem «uues vaimus». Restaureerigem väärikaid objekte. Loogem uusi hubaseid nurki kõigile (mänguväljakuid jõnglastele). Olgu puid ja lilli! Olgu uus konservatooriumihoone kah! Sellepärast — ehitajaile:

Aitäh tagantjärele! Aitäh juba ette!

Kujutan, et ka RAHVAKUNSTIÕHTU võiks olla suurepärasem tervik oma liikumise, värvide ja kujunditega. Tundus, et seekord polnud me kõike veel lõpuni läbi mõelnud.

Kes meist ei peaks lugu suurtest ja võimsatest spordipidustustest või võimlejate esinemisest (annab ainult imestada, et neid nii harva näha saab!). Ent seekordne võimlejate ja akrobaatide lülita-

mine rahvakunstiõhtu kavasse ei teinud seda sugugi tihedamaks ega huvitavamaks, vaid omamoodi lõhkus tervikut.

Öeldakse sedagi, et tantsud üksi, olgu igaüks neist kui paeluv tahes, hakkavad lõpuks väsitama. Kui neid liiga palju on, siis — nõus. Miks siis mitte tuua rahvakunstiõhtu kavasse ka rahvamuusikat? Kuidas sobiks, kui ühendatud puhkpilliorkester staadioni nõlvakul mängiks rahvaliku loo? Kui sellele vastuseks kostaks teiselt nõlvakult rahvalaul? Lisan, et leedulaste rahvakunstipidustustel pidi imelihtne, aga vägev külakapell otse tormiliste kiiduavalduste nõudel kõiki esitatud palu kordama.

Vilnius pakkus palju meeldejäävat. Imetlesime leedulaste rahvatantsuseadeid, milles hakkasid mõjukalt kaasa mängima suured joonised. Need olid üheaegselt lihtsad, ometi suurejoonelised ja rikkad hästi paigutatud värvitoonidest. Kavaleht jutustas, et niisugune imeilus tulemus oli saadud tantsujuhtide ja kunstnike ühise loomingulise töö viljana. Suurepäraselt lahendasid leedulased oma pidustustel rahvaste sõpruse teema. Ilusaks finaaliks oli lühike ja hoogne sõprusvalss. Ütleksingi leedulaste rahvakunstipidustuste kohta — seal oli kõik lihtne, aga mõjuv, ilma odavavõitu tingeltanglita, õhupallideta ja mootorratasteta.

Nõustun peojuhtidega, et niisuguse tervikliku kava esitamine nõuab tõsisemat ja pikemaajalist ettevalmistust. Ent ka rahvakunstiõhtu tuleks kavandada varem hoolikalt läbimõeldud suurkompositsioonina, aga mitte juhuslikku laadi elementide aritmeetilise liitmise teel.

PEAME MINEMA ÕPPIMA! Tantsujuhtide kategoorilise nõudmise peale loobuti rahvakunstiõhtul rahvapilliorkestritest. Kahju! Minu arvates oli see samm niisama ebaõige nagu paljude tantsude saatmine ainult lõõtspilliga. Muidugi, nõnda on kergem ja mugavam. Mikrofoni juurde ühe hea akordionimängija leidmine on ju võrratult lihtsam kui rahvapilliorkestrite elluäratamine ja arendamine. Lubatagu aga küsida, kelle hoolde peaksid siis jääma rahvapilliorkestrid? Neid on ju otse hädasti vaja just rahvatantsu saatjana, samuti vahemängudeks.

Leedulaste pidustustel nägimegi, missuguse hoole ja maitsega oli mitmesuguseid rahvapilliorkestreid rakendatud tantsude saateks. Tulemused olid vaimustavad. Nähtavasti tuleb minna leedulaste juurde õppima, kuidas koostada, kasutada ja edasi arendada rahvapilliorkestrit.

Olgu sõbraliku hoiatusena veel öeldud, et rahvapilliorkestrite üle pead murdes ei maksa mingil juhul uuesti hakata leiutama sümfooniaorkestrit. See on juba leiutatud!

VEEL ÜHT-TEIST! Oleks aeg kõnelda mitte ainult rahvapilliorkestritest. Kas ei tundu, et rahva vana hea sõber — viiul — on teenimatult jäänud vaeslapse ossa? Vägisi hakkad mõtlema, et K. A. Hermanni ajal mängiti viiulit rohkem.

Vististi on tegemist jällegi vana tõega: kui ei külva, siis ei lõika. Praegu ei suuda ka muusikaõppeasutused ette valmistada nii palju viiulimängijaid, kui kontserdiorganisatsioonid neid vajavad.

Loogem taas keelpilliorkestreid, ansambleid, kvartette. Täiendame hiljem koosseisu mõne puu- või vaskpilliga ning ongi valmis tore pillikoor. Ootaksime väga, et meie kutselised orkestridirigendid oma igapäevase töö kõrvalt leiaksid pisut aega mõne «pillipõngerja» jaluleaitamiseks.

Teiselt poolt loome tantsu- ja estraadiorkestreid kõikjal, eriti koolides! Neid turgutame ja ergutame igati, korraldame võistlusi, ühisesinemisi. Erilist pingutamist see poputamine ei nõuagi, sest vastuvõtlikku pinda leidub. Tunnistan, et koolipoisipõlves mängisin minagi tantsuorkestris, mis arendas rütmitunnet. Mitte maitset! See tuhin läheb kõigil noortel pillimeestel üle, kui oskame leida ja anda neile sisukamaid ülesandeid. Hakakem tõsisemalt vaagima, millega me noori ja nende maitset kasvatame. Alustagem uuesti keelpilliorkestrite, segaorkestrite, sümfooniaorkestrite, puhkpilliorkestrite ja külakapellide loomisest!

Suure hooga asutame ka mitmesuguseid ansambleid — harilikult laulukoori baasil (mõnikord aga laulukoori varemeil!). Olgu ja elagu ka ansamblid. Ent olen selle vastu, et ansamblitele repertuaari valimisel joondutakse kõige madalama maitse järgi. Tahaksin, et igasuguste võistluste žüriid ja repertuaari valijad-väljaandjad endale selgeks teeksid kõikide võimalike rongide lõppjaamad!

ÜLDLAULUPEOLE VABAÕHUOOPER! Nii kõlas ka minu hääl selleteemalises kooris: meil on ju sobiv lava. Kui üldlaulupeo lõppetenduse ajal suurtükipaugud matsid muusika, siis ei tohiks see tähendada, et vabaõhuooperi mõte tuleb kah maha matta.[10] Ei. Paukude peale kulutatud summa kanname üldlaulupeo fondi, valjuhääldajad korjame kokku ja paneme esialgu luku taha — ehk saab nendetagi läbi.

See, kui halvasti me oskame muusikat valjuhääldajate kaudu edasi anda, on mõnikord otse imeteldav. Võib küsida, kas pole vastav tehnika küllalt hea (seda ma ei usu!) või ei osata valjuhääldajaid õigele kohale panna ja õigele kraadile keerata (seda ma usun!). Esialgu kuulakem Maasikut ja Kuusikut otse lavalt, mitte plekikõlalise konservina. Kui katse ei anna soovitud tulemusi, siis

asetame võimendajad kuskile tegelaste keskele, et kuulaja oleks hästi ära petetud.

Asume siiski vabaõhuooperi loomisele. Neid ei tarvitse tingimata ette kanda ainult üldlaulupeol, vaid näiteks lihtsalt ühel ilusal suveõhtul. Riski pole. Saju korral viime etenduse järgmisele õhtule.

PEO «PRÄÄNIKUID». Tunnistan ausalt, et meie, muusikud (mõned teised kah!), võime suure asja korraldamisel olla üsna mühaklikud: ei oska tänada isegi tekstide autoreid! Käsi südamel, kinnitan nüüd, et kogu tegelaskonnaga tunneme oma süüd ja kahetseme seda. Luuletajad, «tasuge kätte» sellega, et kirjutate meile uusi ülevaid tekste!

Kui endale tuha päheraputamist jätkata — eks olnud see meie süü (ei julge teisi süüdistada!), et pidasime küll rahvaste sõpruse pidu, aga see ei ulatunud sinna, kuhu ta oleks pidanud ulatuma. Sõpruse laulud olid. Sõpruse sild oli — puudus vastaspoolne sillapea. Laulsime rahvaste laule, laulsime hästi ja südamest, kuid ainult enestele.

Unustasime külla kutsuda muusika- ja kooritegelasi mujalt. Aga kelle kaudu siis saaks areneda tõsine sõprus kui mitte ühesuguste huvidega inimeste kaudu?

Näib, et meie suur pidu vajab veel üht väikest, aga tarka komisjoni, kes võtaks enda peale külaliste kutsumise, kutsete õigeaegse saatmise, kohtade varumise ka heliloojatele, poeetidele ja koorijuhtidele, veteranidele jne.

Trükitoodete võrdluseks olgu öeldud, et leedulaste «Üldlaulupeo juht» ilmus heal paberil ümmarguselt saja sügavtrükipildiga (hind 2 rubla 50 kopikat). Ka lätlaste «juht» oli parem kui meil — maksis 2 rubla. Meie vabariik oma paberivabrikutega ja kuulsa polügraafiaga andis näolt ja teolt kõige tagasihoidlikuma, aga hinnalt kõige kallima trükise (3 rubla).

Torn lauluväljakul oli hea. Tuli tornis oli hea. Tule hääl oli hea. Kaks viimast võiksid tulevikus väiksemad ja vaiksemad olla. Peamine tuli ja hääl tulgu lauluhiiglase kurgust!

*

Praktiliselt jäi jälle lahendamata side juhipuldi ja laululava vahel. Meie, koorijuhid, saime oma korralduste andmisega kuidagiviisi hakkama, aga peokõnest jäid 30 000 laval viibijat jälle ilma!

*

Fotomeestel jäi üks väga hea ja iseloomulik foto tegemata. (Polnud vist vaba fotograafi!) See oli fotomeestest «tort» rahvakunstiõhtul, mille sisse Laine Mesikäpp ära kadus!

Jäädvustama peab! Kasutagem selleks siiski teleobjektiive. Lätis ja Leedus polnud näha ainustki fotomeest, aga ajakirjanduses avaldati pilte kui palju. Meil oli fotograafe musttuhat, ent pilte üpris kasinasti.

*

PEOJÄRGSES AJAS ei saa olla kooride seisukohast tähtsamat juttu kui repertuaar. Eelmise üldlaulupeo laulud on oma ülesande koigiti täitnud. On vaja uusi laule, et koorid sügisel hingitsema ei jääks. Koor aga peab hingama täie rinnaga.

Senini oleme uusloomingut andnud üsna tagasihoidlikult. Saadud laulud kohe lendu! Järgmise üldlaulupeo laulud hakaku kohe võitlema oma eluõiguse eest.

Koorijuhid ja heliloojad olgu tekstide saamisel ka ise aktiivsemad. See on kindlasti perspektiivikas: ees on kolm võimalust — luuletaja lubab, aga ei tee; lubab — teeb; ei luba, aga teeb siiski. Nii et kaks võimalust kolmest on ikkagi viljakad! Sama lugu on laulu saamisega.

LÖÖME KÄED ja sõlmime kõiki haarava kokkuleppe:

1. Ärgu jäägu keegi laisklema ega lesima möödunud üldlaulupeo loorberitel.
2. Olgu uue lauluviisaastaku kahe esimese aasta jooksul meie peateemaks repertuaari loomine ja levitamine.
3. Kolmandal aastal olgu vähemalt pool kava trükitud, kätte saadetud ja õpitud.
4. Jäägu neljas aasta peamiselt kava teise poole õppimiseks ja viies viimistlemiseks. Rajoonides selgitatagu üldlaulupeole pääsejad.
5. Raugematu tähelepanuga juhtide kasvatamisele.
6. Kohe mõelda järgmisele rahvakunstiõhtule: leidkem ideekavandeid.

Tuhandehäälne
hiiglane laulis
suure sõpruse kaare all.
Laulis tunni, laulis teise,
laulis tüki kolmandastki.

Juhipuldist vaadatuna oli lauljatepere kui suvises tuules hälliv viljapõld või lugematutes õites õilmitsev aas, oli merevoogude ja tuulehoogude taoline.

Ta võis häält tõsta ka kõue kombel. Ja kuulaja oli naelutatud kohale kaheksaks tunniks!

Kuulas. Ja kuulis hiiglase võiduhümni:

Ma olen rahvas,
homse päeva usku!
Ma olen rahvas-ehitaja!

«Sirp ja Vasar» 1960, 19. august

Sügavamat kündi laulupõllulgi

Ettearvatult kujunes kõrgemate koolide kunstilise isetegevuse ülevaatuse tugevamaks osaks kooride esinemine. Eks kuulu paljud ülevaatusest osavõtjad meie parimate kontserdikooride hulka ja enamikku neist tuntakse ka väljaspool Eesti NSV piire.

Meeskoori mõnusat tüsedust ja müha kuulsime esikohale tulnud TRÜ laulumeeste ettekannetes. Koori iseloomustab hea häälematerjal, ettekande rahulik ja soliidne maneer.

Otse TRÜ kannul jagasid teist kohta kaks nooruslikku ja ergast meeskoori: TPI ja TPedI. Nad tõendasid, et hoolika tööga võib ka tagasihoidlikuma häälematerjali puhul pälvida kuulajate kõrge hinnangu. Mõlemad esinesid hoogsalt, eriilmeliselt, huvitavalt. Kui TPedI meeskoori iseloomustab sügav emotsionaalsus ja suhteliselt suurem tähelepanu laulude meloodilisele küljele, siis TPI laulab samuti uljalt, eriti rõhutades rütmilist külge. Tema laulud on rikkad rohketest aktsentidest.

Kõigil nimetatud kooridel on siiski ruumi arenguks igas suunas, nii kõlalise külje parandamisel kui ettekannete kunstilisel kujundamisel. Ikka rohkem ja rohkem väärib mõtlemist, kuidas üht või teist laulu eredamalt iseloomustada. Nagu näitleja laval süvendab oma osa, karakterit, niisama peab seda tegema koorikunstis. Isegi sõnadeta laulus on sõnad. Seepärast tuleb veelgi hoolikamalt otsida nootide vahele peidetud allteksti. Finantsmehed ütlevad, et paberrahal on kulla kate; umbes nõnda olgu kaetud ka muusika iga takt. Iga nooti kannab oma tunne.

Sõbralikult jagasid naiskooride pjedestaalil esikohta TRÜ ja TPI. Esimene koor on suur, monumentaalsem. Ettekanne rahulik. TPI häälematerjal on tagasihoidlik, kuid ettekanne on ergas, emotsionaalne. Nagu teame, seisavad mõlemad meie kontserdikooride esireas (nagu see üliõpilaskooridega peabki olema!) ja täidavad edukalt oma üllaid ülesandeid.

Ka neile kahele järgnev TPedI naiskoor on täis laulurõõmu ja aktiivsust. Seekordsel esinemisel segas kuulamist sopranite pisut forsseeritud ettekanne, mis tavaliselt kipub häirima ka intonatsiooni.

Eraldi märkimist väärivad lauljate ilmekus ja kaasaelamine. Muidugi ei saa koorile ilmekust kunstlikult külge pookida. See võrsub ja kasvab laulust endast laulja olemusse ja kandub vahetult kuulajani. Tulemuseks on vaba musitseerimine.

Rõõmsa üllatuse valmistas TPedI segakoor — jällegi esmajoones suure laulurõõmu ja otse kaasakiskuva esinemisega. Kui meie, koorijuhid, kipume mõnikord juba valmiskujundatud laulu originaalitsedes üle nikerdama, siis tundusid selle koori ettekanded väga loogiliste ja lihtsatena, ilma kunstlike kurinate ja kuljusteta. Tosi, häälematerjaliga ei saa koor just hõisata, eriti tenorite puhul, ent esinemine oli köitev.

Üha suuremaid edusamme teeb TRÜ segakoor, kes pole astunud kergemaid, tallatud radu. Koor ei paku üle mängimisega «dirigendi ratsudel», mis kindla peale garanteerivad kordamist nõudva aplausi; repertuaari alal on tunda tõsiseid otsinguid. Kui sedapuhku kõik head kavatsused 100-protsendiliselt maksvusele ei pääsenud, siis ei tähenda see hoopiski, et koor rahulikumas olukorras (mitte ülevaatuse žürii ees) ei võiks kuulajaid üllatada eriti meeldivalt. Tihti saavad ju laulud õiged tiivad alles kontserdi teises osas.

Vahemärkuseks. Eespool tarvitasin korduvalt sõna «emotsionaalsus». Seda sõna palun tingimata mõista lähtudes selle või teise laulu karakterist. Emotsionaalsus ei tähenda üksnes mustlaslikku paatost, nõretavat, liialdatud lüürikat, põhjendamatut vahutamist dünaamikas ja agoogikas. Kui me peame südant emotsionaalsuse dünamoks, siis pea (mõistus) hoidku pulbitsev sisu stiilselt vormis. Ka pegasusega on nii, et ohjad peavad parasjagu vabad olema, kuid nendega tuleb siiski juhtida. Mõlemad kallakud (süda-tunne ja pea-mõistus) liialdatuna on kardetavad. Nii üht kui teist tuleb anda parajas doosis vastavalt laulule: siin kandvamat ekspressiivset tooni, seal raksatavat rütmi ja teksti. Raske on mõnikord kuulata meloodiat, mille organiseeriv rütmiline struktuur on vaeva-

liselt ja ähmaselt aimatav. Halb on kuulata ka siis, kui ülirange rütmirapsimisega satutakse liialdatud kuivusse.

Ütleme: kõik koorid olid oma õppeasutusele auks. Igaühel olid oma voorused, kellelgi ei puudunud ka oma nõrgemad küljed. Kordaksin veel: arenguks on ruumi kõikides suundades.

Selgus järjekordselt, kui tähtsad on koorijuhi isiklikud võimed, tema haridus, temperament, stiilitunne, repertuaarivaist jne., jne. Sellepärast mõni sõna temast, inimesest taktikepiga.

Koorijuht on niisugune kivi, millele kunagi ei tohi kasvada sammalt. Häda, kui koor oma arengus jõuaks koorijuhist ette. Mõelgem siis tõsiselt sellele, et me oma vooluallikaid laadida ei unusta. Olgem terased ja hästi tähelepanelikud, hoidugem upsakusest. Häid koore, kellelt midagi õppida sünnib, on maailmas palju.

Kõik alad arenevad. Kõik meistrimehed arenevad. Ka meie koorimuusikapõldu on võimalik veel sügavamalt künda.*

Vokaalansamblite hulgas näitas end heast küljest TPedI kahekordne meeskvartett. Peamised plussid — lihtne ja loomulik tõlgitsus. «Medaliteni» jõudsid ka EPA naisansambel, TRÜ majandusteaduskonna naisansambel, TPI kahekordne meeskvartett.

Repertuaarivalikul kipuvad mõnedki üksused jääma ühekülgseks. Nagu koorides, nii peaks ansambliteski olema enam eluõigust ka tänapäeva tõsisemal temaatikal, rahvaste lauludel ja klassikalisel laulul. Täiesti põhjendamatult haaratakse siin vahel ühekülgselt ainult estraadi järele, mõnikord isegi seal, kus õppeasutuse suund peaks kõnelema teistsugustest sihtidest. Peame meeles, et kõrgemad koolid on tuletornideks ka teistele isetegevuslastele (muuseas, koolidelegi). Just-just, siin ongi tegemist esteetilise kasvatusega.

Jääme selle juurde, et eluõigus on kõikidel žanritel. Ent eelistame niisugust repertuaari, mille toiteväärtus on suurem. Kuigi see pole just kergeim tee.

«Sirp ja Vasar» 1961, 21. aprill

---

* Tol ajal juhatasid TRÜ meeskoori Richard Ritsing, TPI meeskoori Arno Kallikorm, TPedI meeskoori Harald Uibo, TRÜ naiskoori Richard Ritsing, TPI naiskoori Alma Tamm, TPedI naiskoori Lembit Verlin, TPedI segakoori Uuno Taremaa ja TRÜ segakoori Valdar Viires.

Tänu ja tervitus teile, tublid õpetajad

Eesti koolinoorte esimene laulu- ja tantsupidu on saanud nüüd teoks.

Suured pidupäevad on möödas, ent need helisevad veel kaua kuulajate hinges. Noorte eneste südameisse aga jäävad nad sütena hõõguma kogu eluks.

See on esteetiline kasvatus tegudes, mitte sõnades.

Me olime kõik haaratud nooruse hoost ja reipusest — see nakatas kõiki.

Võiksime ju praegu kõnelda repertuaarist, veel paremast väljaõppest, kava esitamise tempost ja vormistamisest, kuulajaskonna laululavale lähemale toomisest või hoopis laululavaesise maa-ala kuivendamisest.

Kõnelgem täna siiski tööst, mis toimus enne pidupäevi. Kõigi meie esinemiste õnnestumine oleneb alati sellest, kuidas koorid on ette valmistatud.

Meie tublid lauluõpetajad on ju õieti need imevedrud, kes panevad lauluväljaku suure kella kumisema, helisema ja kõlisema.

Teie lakkamatut õppimisjanu oleme võinud jälgida õpetajate ja koorijuhtide koori tegevuses.

Oli kaunis, kui kõndisite koolinoorte ees, silmades säramas laulupeoleek, südames õnnetunne tehtud tööst.

Teie kätes on uue vahetuse kasvatamine. Ei tohi tühjaks jääda Lasnamäe veeru lauludeluht ega viiside vikerkaarealune.

Möödunud suure sõpruse peo peremeesteks olite teie ja ainult teie ja veel kord teie. Teie töö pole kopikaisse kogutav ega rubladesse rehkendatav. Palju olete hoolt kandnud, et väärikaina näidata oma kodukoha tublisid noori.

Me tunnetame ikka ja ikka, et laul liidab inimesi, süvendab sõprust rahvaste vahel. Kui palju sügavaid sõprussidemeid sõlmiti möödunud peo päevil!

See nooruse pidu oli rahvaste sõprus tegudes, mitte sõnades.

Tänu ja tervitus teile, tublid õpetajad ja kasvatajad! Võtke vastu nii üldjuhtide kui kogu täiskasvanud lauljate tänu. Kuulajate ja külastajate tänu!

Tänu on tõsine — kuigi ta on sõnades, mitte tegudes.

«Nõukogude Õpetaja» 1962, 14. juuli

Kauged planeedid kutsuvad

Istusin parajasti klaveri taga, kui kuulsin teadet, et Nõukogude Liidus saadeti välja uus kosmoselaev, mida piloteerib kosmonaut Andrian Nikolajev. Olin loomas muusikat noore poeedi, Tartu Ülikooli IV kursuse üliõpilase Paul-Eerik Rummo luuletusele, mis on pühendatud Itaalia suurele mõtlejale Giordano Brunole, kes õpetas, et universum on lõpmatu, ning nägi ette uute planeetide avastamist. Giordano Brunole maksid tema julged mõtted elu. Inkvisiitorid põletasid ta tuleriidal.

Luuletuses räägitakse ka kaugete planeetide kutsest. Usun, et meie vaprad kosmonaudid maanduvad õige pea kaugetel planeetidel.

Loodan, et saabub aeg, mil ühel ja samal laeval asuvad kaugele retkele planeetide suunas Nõukogude ja Ameerika kosmonaudid.

«Noorte Hääl» 1962, 12. august

Lauluväljaku kasutamisest

Istungjärgu päevakorras on elanikkonna elukondliku teenindamise parandamine. Tähendab, peaksin sõna võtma transpordi, vee, valguse, liha ja leiva või vabrikukorstnate suitsu kohta, kuid et inimene ei ela mitte üksnes leivast, siis lubatagu teie tähelepanu juhtida ühele suurele omapärasele kommunaalehitisele. See mahutab mitukümmend tuhat inimest ja võib neid teenindada päeva jooksul kümme korda rohkem.

Tõsi, see ehitis ei asu Keskrajoonis ja polekski nagu valimisringkonna nr. 30 saadiku ülesanne temast kõnelda. Kuid siin on tegemist küsimusega, mis hõlmab Tallinna, kui mitte kogu Eesti NSV-d.

Kõnelen Kadrioru laululavast, lauluväljakust ja selle võimsa kombinaadi elluäratamisest elanikkonna kultuuriliseks teenindamiseks.

Ehitajad ja insenerid ehitasid suurepärase akustikaga vabaõhukontserdisaali, mida me kahjuks kasutame ainult mõni harv kord aastas ja üldlaulupidude ajal iga viie aasta tagant.

See ehitis on aga liiga kallis, et teda nii vähe kasutada. Kas pole see liigne luksus. Kuid seda ehitist on hädasti tarvis, ja kui teda poleks, tuleks ta ikkagi ehitada.

Miks?

Me kõneleme viimasel ajal väga tõsiselt rahva esteetilisest kasvatusest, noorte kasvatamisest, kunsti ja kunstnike lähendamisest rahvale. Suur osa avaldatud mõtteist on aga võimalik üle kanda tegudesse, meie igapäevasesse reaalsesse ellu.

Kas ei peitu just meie laululavas tohutud võimalused eeldõeldu elluviimiseks!

Kõigepealt on lava otse hiilgavate akustiliste omadustega, seega sobiv igasuguste kontsertide korraldamiseks. Ka sümfooniakontsertide läbiviimiseks.

Võimalus on esineda mõlemas suunas — nii lavalt väljakule kui ka lavaeelselt platsilt lava poole. Viimase variandi puhul asuksid kuulajad laval, laululava katuse all — tribüünil. Sellekohased katsed on andnud häid tulemusi. Vaja oleks vaid kokkumonteeritavat poodiumi, mis ka paarisajaliikmelise koori mahutaks.

Julgemad ja riski mittekartvad teatrid võiksid esitada laululaval vabaõhuoopereid, ballette, ka sõnalavastusi. Paljudel on hästi meeles üks sügisõhtune laiekraanfilmiseanss.

Samas võib läbi viia populaarseid kirjanduslikke ja deklamatsioonialaseid õhtuid-hommikuid, võimlemis- ja rahvatantsuettekandeid, esitada mitmesuguseid montaaže. Siin esinegu paremad kultuurimajad ja rahvamajad oma parimate kunstiüksustega, paremad koolid oma noorte esinejatega, pioneerid jne. Kas ei võiks siin ilusatel kevadistel ja suvistel pühapäevadel korraldada lastele või ka mudilastele muusikatunde, laulutunde, mängutunde. Kujuneks nagu mingisugune vabaõhu-muusikakool väga populaarsel kujul.

Võiksid toimuda maledemonstratsioonid elavate malenditega.

Kõigil neil rahvalikel üritustel on mõeldav raadio ja televisiooni kaasalöömine.

Lava ootab kasutamist kooride festivalideks, võistlusteks, pidustusteks, uue repertuaari tutvustamiseks, autorite tutvustamiseks.

Ehitis peaks olema varustatud ka ajakohase tehnikaga mehaanilise muusika kuulamiseks väljakuulutatud kavade kohaselt. Ehk oleme siis lõpuks leidnud asutuse, mis oskaks vahetevahel ka Tallinna koore ühise mütsi alla viia ja sagedamini laulukaare alla tuua.

Tõsi, kõik on seotud ilmastikuga. Ent vihm pole varemgi lavakatuse all olijaid suutnud laiali ajada — pigem on ta neid sinna koondanud.

Kujunedes ühest küljest suurepäraseks rahva kunstiklubiks, rahva muusikakooliks, noorte ja vanade kokkutulekukohaks, võiks lauluväljak olla ühtlasi mitmesuguste matkade algus- ja lõppjaamaks.

Mureks jääb vaid väljaku piiramine, muidu vajaks ta arvukat teenindavat personali. Ent lõpuks on olemas iseteenindavaid kauplusi, konduktorita busse ja tramme, miks siis kontserdikülastajad peaksid vähem usaldatavad olema.

Muide, ka linna ja väljaku vaheline transport vajaks uue klubi elluäratamisel läbimõtlemist.

* * *

Lisaks eelnevale arvame, et ka lavaalune mahutab vähemalt teist nii palju üritusi. See tohutu ruum on õnneks veel täiesti välja ehitamata. On vaja uuesti läbi mõelda, kuidas seda teha. Siin ongi juba edukalt toimunud mõningad kunstinäitused. Miks ei võiks siin leida ruumi ka muusika- ja teatrimuuseumile väljapanekuteks laulupidude ajaloost. Sobival juhul saaks siit harjutusruume mõne muusikaüksuse, võib-olla koguni juba ammu asutamist vajava poiste koorikooli tarvis.

Näitusesaalides on võimalik korraldada intiimsema laadiga kammerkontserte, kirjandusõhtuid ning -hommikuid, konservatooriumi ja muusikakoolide õpilaste esinemisi. Siin ulataksid teineteisele käe kujutav kunst ja muusika. Tuled kontserdile, vaatad ka näitust. Tuled kunstinäitusele, jääd ka kontserdile. Mõeldavad on kohtumised kunstnikega, muusikutega, kirjanikega, näitlejatega, teadlastega, riigitegelastega ja teiste väljapaistvate inimestega.

Aga veel — Tallinnas käib tuhandeid turiste. Kõik nad tavaliselt külastavad ka laululava. Oma matkal võiksid nad näha lavaaluses väikeses kinos lühifilme näiteks Tallinnast ja laulupeost, vaadelda näitust ja muuseumide väljapanekuid. Miks malerahvas ei võiks neis korraldada malesimultaane. Ühesõnaga, siit leiaksid meie noored kõike seda, mis neid võiks ja peaks huvitama ja haarama.

Kuid kõike tuleb pakkuda hea vahelduse ja valikuga ning tänapäevases vormistamises ja tempos.

Lõppude lõpuks, miks ei võiks see koht kujuneda ka kahe vanamehe jalutuskäigu mõnusaks lõpetuseks kohvi ja malepartiiga. Olen näinud niisuguseid male- ja pingpongipaviljone vennasvabariikide puhkeparkides.

Suviseks tegevuseks tuleb aga lavaesine väljak torutada ja kuivendada. Lava ette võib ehitada paar korralikku tenniseväljakut.

Kui mugav on publikul nii healt tribüünilt jälgida tennise- või võrk- ja korvpallivõistlusi või ka kala- ja jahimeeste lõkkeõhtut.

Talvel on mõlemale poole lava võimalik rajada liuväljad. Üks neist mudilastele, teine täiskasvanuile. Hokivõistlusi vaadatagu aga jällegi kõrgelt tribüünilt. Vahemärkus — lava alla tuleks seega ehitada ka riietusruumid, duširuumid ja ka kefiiri saamise võimalus. Ainukesed head asjad, mis sealt puudugu, on õlu ja viin, ka veinid jäägu sellest väljakust kaugele.

Pärast võistlusi vaadelgem aga näitusi ja jäägem teistele üritustele.

Väljakule on võimalik talviti ehitada lastele pikk kelgumägi mäelt mereni. Suuskade laenutuspunkt aga avardagu soovijaile teed Pirita ja Kose suunas.

Nii oleks väljak koos lavaga kasutatav igal aastaajal ja igal kellaajal kõigile. Ruumi leiavad muusika, kujutav kunst, teatrid, kino ja kehakultuur, õppeasutused, teadus jne.

* * *

Järgnevalt võetagu arutlusele kogu küsimuste kompleks. Osavad poisid asugu neist laialipillatud teemadest looma toredat elulist organisatsioonilist kompositsiooni.

Edasi järgneksid mõningad ehitustööd, viimistlused, kütteküsimuse lahendamine. Loomulikult vajab see kõik ka summasid. Tunnen juba, kuidas rahandusminister rahakoti kõvemini pihku haarab. Kuid kui kogu tegevus on planeeritud sisuliselt õigesti ja huvitavalt, siis ei jää edu tulemata ka finantsiliselt. Seda isegi siis, kui pääsmete hinnad oleksid võimalikult madalad või vabatahtlikud.

Tõenäoliselt vajab selle ettevõtte peremees oma tegevuse planeerimiseks omapärast nõukogu. See uus asutus peab ju sisuliselt laiem olema kui näiteks filharmoonia või ükskõik milline teine muusikaasutus. Isegi laiem kui kultuuriministeeriumi kõik asutused kokku.

Kindlasti peavad teda abistama kõik loovad liidud, televisioon, raadio, teaduste levitamise ühing. Ühiskondlikud organisatsioonid, kõrgema hariduse komitee. Haridusministeerium oma muusikaõpetajate ja lasteaednikega. Ka Tallinna linn ise.

Kas selle asutuse nimi on rahvafilharmoonia või midagi muud, pole praegu tähtis. Küll mõtleme hiljem välja nime, märgi, pitsati, lipu. Ja hümni leiame ka. Kuid sellè laulukaare alla peavad mahtuma kõik meie rikkaliku elu värvid ja terved rõõmud.

Asutus vajab erakordselt suurt ühiskondlikku aktiivi ja äärmiselt operatiivseid ning taibukaid juhte nii majanduse kui kunsti alal.

Saame aru, seda asutust on raske luua — pole eeskuju. Kuigi eeskuju pole, peituvad temas eneses eeldused ise eeskujuks saada.

Esitan need mõtted asjaosalistele organisatsioonidele ja nende teoinimestele arutluseks ja omapoolsete ettepanekute lisamiseks. Algatajaks võiks olla Kultuuriministeerium ühes Tallinna linnaga, juurde tuleks kutsuda elu- ja ilurõõmsaid asutusi ja inimesi ning nende nooruslikke julgeid ja selgeid päid.

Sõnavõtt Eesti NSV Ülemnõukogu V koosseisu istungjärgul 19. aprillil 1963

Kergem on nõu anda kui ise teha

Kuf andsin nõusoleku Tallinna kooride ülevaatuse žürii tööst osavõtuks, sattusin peagi raskesse olukorda. Põnev oli lühikese aja jooksul tutvuda kõikide Tallinna kooridega. Seda tuli teha kaks päeva järjest. Raskus ei seisnud mitte kuulamise üliküllus es, vaid selles, kuidas võrdvõimelisi koore järjestada. Arvan endamisi, et see mul täiesti korda ei läinudki. Peaks olema kasutada pagana peenike elektroonika, mis näitaks numbrina selle ja selle koori taset antud momendil. Isegi V. Brumel ei hüppa alati 2.27, vaid peab vahel ka 2.20 või isegi 2.15-ga leppima. Selliseid mikrokõikumisi esines ka ülevaatusel. Mõni koor esines pisut tagasihoidlikumalt kui oma aruandekontserdil. Teisel oli aga eriliselt õnne (mis tugineb aga peaaegu alati eelnevale pingsale tööle ja läbimõeldud repertuaarivalikule).

Kolme lauluga ei saa näidata koori kõiki omadusi (monumentaalsust, lüürikat, kogu dünaamilist skaalat, kiiret ja aeglast jne.). Nii oligi ette teada, et õiguse mõõtmine kooride vahel, pealegi välkülevaatusel, on üks väga raske lugu. Igas liigis finišeerisid koorid peaaegu korraga. Intervallid on jäänud väga väikeseks. Seda võimalust, nagu on filmilint trobikonna jalgratturite eraldamiseks finišis, meil ei olnud. Tuli läbi ajada oma isikliku subjektiivse mõõdustikuga — aga see teatavasti on siiski vähetäpne. Seepärast tuli välja kuulutada terve hulk võrdväärseid kohti. Olen kindel, et vahekorrad võivad eeloleval vabariiklikul ülevaatusel muutuda.

Järgnevalt esitan tähelepanekuid, ettepanekuid ja mõtteid märkmikulehtedelt, millest üht osa võib pidada vägagi vaieldavaks.

Segakoore kuulates tekkis mõte, kas on õige jagada seda kooriliiki ainult kahte rühma. Tundub, nagu jagaks elu nad kolme selgesti eraldatavasse rühma.

Esimesse liiki või A-klassi kuuluksid kontserdikoorid, kelle tegevus on leidnud kuulajate ja arvustuse üldise tunnustuse. Nad peavad olema meie esinduskoorid nii repertuaari kui kunstilise taseme poolest. Nendelt võime ja peame palju nõudma. Nad olgu esireas uudisloomingu esitamisel ning saagu jagu ka maailma paremast ja nõudlikumast kooriloomingust.

Teise kategooriasse kuuluksid suuremad, ütleksin, rahvakoorid, kes samuti võimelised andma täiemõõdulisi kontserte. Neid eraldaks suurtest esinduskooridest vahest tagasihoidlikum häälematerjal, vähesem meisterlikkus või lühem tegevusaeg. Kuid nende esinemistase peab ületama «pusimise» piirid ja nad peavad suutma rahuldada küllaltki nõudlikku kuulajat.

Kolmandasse liiki kuuluksid pisikoorid ja algajad, kelle võimed ei küüni veel iseseisva kontserdini kontserdisaalis. Nad peaksid olema suutelised laitmatult selgeks õppima üldlaulupidude vastavate kooriliikide repertuaari.

SEGAKOORIDE A-klassi võistkonnad jõudsid finišisse peaaegu rinnu. Tuleb märkida Kõrgemate Koolide Lõpetanute Segakoori õnnestunud esinemist L. Karindi juhatamisel. Tunnustus noorele juhile ja ka koori asutajale A. Karindile sellise koori loomise eest! Koor vajab meeshääli täienduseks, sest puudujäägid selles osas on tublisti kahjustanud seniseid esinemistulemusi. Dünaamilisi võimalusi ei ole käiku lastud veel täie võimsusega. Tundub olevat emotsionaalseid varusid. Ent kooril on olemas musitseerimine vaiksemates dünaamilistes astmetes. Ei olnud märgata varem esinenud staatikat, koor kõlas maikuu värskusega.

J. Tombi nimelise Kultuurihoone segakoor (A. Kiilaspea) näitas oma stabiilset vormi. Esineti julgesti ja jõuliselt. Kuid nagu raadioaparaatide mõnede tüüpide juures oli vanasti (või ka praegu) lainecotsija ja lisaks veel peenreguleerija (või mis nende nimed on?), siis koori edaspidises töös võiks seda väiksemat nuppu julgemini kasutada — mahub ju palju peent fraseerimist just allapoole *mezzo piano*'t. Ka selle koori juures tuleks mõelda koosseisu täiendamisele ning lauljate võimete tõstmisele.

Senises stabiilsuses ja laadis esines Raudteelaste Klubi segakoor «Raudam» (K. Leinus). Särtsakalt rõkatas «Niidulaul». Nähtavasti

võime ka sellelt teeneliselt kollektiivilt loota temas veel peituvate reservide rakendamist.

Kuulates lugupidamisega kõiki suuri segakoore, ei saa siiski ühest mõttest lahti ega seda ka ütlemata jätta (soovides sealjuures säilitada kõigi nende kooridega senised südamlikud suhted). Tundub et meie meeskooride ja naiskooride liidrite tase on pisut tugevam kui segakooride oma. Kas tundub see ainult mulle nii, kuid ilma igasuguste «agadeta», sajaprotsendiliselt tänapäevase löögi- ja repertuaarijõuga isetegevuslikku segakoori meil veel ei ole. Me oleme jätnud selle ilusa, võluva kooriliigi nagu teenimatult tagaplaanile. Ootaks sellise tasemega segakoori, kes oleks suuteline lahendama ilma hinnaalanduseta näiteks V. Tormise «Laine veereb» või C. Kreegi ja M. Saare raskemaid laule ning maailmaklassika pärleid. Ükskõik mis raskuses.

Meie koorilauljate praegune tase peaks võimaldama juba niisuguste kooride tekkimist, millele kunagi saaks osaks selline rahvusvaheline kaal nagu näiteks P. Keresel malemaailmas. Ei tahaks, et meile öeldaks — teil on ju koorilaul üsna populaarne ja päris heal järjel, aga näete, seal ja selles vabariigis on see juba kõrgemal.

Teises kategoorias rõõmustasid noortekoorid: Tallinna üliõpilassegakoor (A. Sööt) ja Kutsehariduse Peavalitsuse Ansambli segakoor «Noorus» (A. Lüüs). Esimese koori lühike tegevusaeg ei ole võimaldanud veel peenemat musitseerimist alla *mf*, *ff* on vaimustuse kõrgpunkt, *fff* aga juba lühiühendus. Et aga korgid läbi ei põleks, tuleb jõud jagada kogu õhtuks, muidu tuleb väsimus juba mõne laulu järel. Halluse ja monotoonsuse oht ei varitse meid mitte üksnes *piano* ja *mezzo forte* piires, vaid ka pidevalt *forte*'s lauldes. Löögi suurust vähendades, seda varieerides ja koorile tööks aega andes jääme ootama, et ka selle koorisõduri seljakotis võiks peituda kindrali mõõk. Samasugust rõõmu tunneme «Noorust» kuulates. See tänuväärt töö jätkugu senise energiaga, sest kahekordselt, kolmekordselt hinnatavam on töö, mida tehakse noortega.

Mida on saavutatud pisikooride liitmisega, näitavad sidetöötajate, autotranspordi- ja maanteetööliste segakoor «Sauma» (K. Vaikmaa), Vabatahtliku Tuletõrjeühingu segakoor «Sõprus» (Ü. Pajur), Tööstuskaubastu, Kohaliku Tööstuse ja Kommunaalmajanduse Ministeeriumi töötajate segakoor «Leelo» (A. Kallikorm), V. Kingissepa nimelise Tselluloosi- ja Paberikombinaadi klubi ning Vineeri- ja Mööblivabriku klubi segakoor «Kaja» (P. Perens).

Karl Leinus

Tundub, et ka nendel kooridel on juba lähemas tulevikus sõna- ja lauluõigus kõrgemas klassis.

Kolmanda kategooria kooridest, ühe asutuse väiksematest kooridest nimetagem Piimatoodete Kombinaadi segakoori (E. Lööve), Tallinna Linna TSN Täitevkomitee segakoori (H. Ilja), plastmasstoodete vabriku «Salvo» segakoori (E. Rikandi), tekstiilivabriku «Marat» segakoori (K. Vaikmaa).

Ja kui palju valgust oli Pimedate Ühingu Õppe-Tootmiskombinaadi segakoori (L. Kleemeier) esinemises! Ettekanded olid viimistletud, hoogsad ja optimistlikud.

Pedagoogilise Instituudi naiskoor esines suurepäraselt. Millegipärast ei kuulnud me ülevaatusel sama asutuse meeskoori. Kuid kui see instituut koondaks kõik oma lauljad segakoori, siis võiks sellest kujuneda nii Tallinnas kui ka vabariigis arvestatav segakoor. Pealegi on sealsed lauljad tulevased noored õpetajad, kes rahva sekka minnes seisaksid oma ümbruskonnas uute segakooride loomise eest. Igal pool pole lauljate vähesuse tõttu võimalik asutada nais- ja meeskoore, vaid just segakoore. Rahva normaalne koosseis on «segakoor».

Ootan põnevusega ka sellist sündmust, mil Teaduste Akadeemia meeskoori juht leiaks jällegi ühise keele Teaduste Akadeemia naiskoori juhiga, et põrutada mõned kogupaugud mõlemast torust korraga. Nad on seda varem edukalt teinud. Ei näe ka põhjust, miks näiteks J. Tombi nimelise Kultuurihoone kõik kooriliigid ei võiks otsida või tellida endale suursündmusena mõnda teost ühiseks esitamiseks. Kui niisuguseid ei leidu, tuleb need luua.

MEESKOORIDE liidri positsiooni säilitas J. Tombi nimelise Kultuurihoone meeskoor (J. Variste). Võistlusel ei märganud enam koori viimaste kontsertide mõnesugust tagasihoidlikkust. Edasiminek pole enam võimalik koosseisu paisutamise teel, vaid juba iga üksiku laulja võimete edasiarendamise kaudu hästi valitud repertuaari baasil.

Otse liidri järel, otse kandadel «rebisid» kõrvuti Eesti NSV Rahvamajanduse Nõukogu meeskoor (A. Ratassepp), «Eesti Energia» meeskoor (O. Oja) ja Teaduste Akadeemia meeskoor (A. Ratassepp). Nende kooride paremusjärjekorra võiks ju ka teisiti kirja panna, kui arvestada samade kooride eelmisi iseseisvaid kontserte. Nad kõik on võimelised üksteist üllatama, nagu tegi seda seekord Rahvamajanduse Nõukogu meeskoor. Esinemine jättis väga tugeva mulje. Aga ka «Eesti Energia» on võimeline kohati ennast vägagi tõsiselt kuulama panema.

Miskipärast ei saavutanud Teaduste Akadeemia meeskoor seekord taset, millega oleme juba harjunud. Selle koori senised vokaalsed saavutused ja repertuaari valik on eelduseks kõige lähemal ajal esikohale jõudmiseks meeskooride reas.

Ent vanakuri, kes mind täna eriti kiusab pahandusi toovate mõtetega, sosistab mulle jällegi kõrva: aga mis oleks siis . . ., kui ühendada kas või korraks Rahvamajanduse Nõukogu ja «Eesti Energia» meeskoor? Nende juhid juba oskaksid nuputada, mida sellest graniidimürakast võiks vormida! Kas aga niisuguseid katseid tarvis on? On küll! Meie koorikultuuri baas on kujunenud juba väga laialdaseks. Ta on nagu suurlinn paljude madalate ja keskmise kõrgusega majadega. Ehitagem sinna ka pilvelõhkujaid. Kui spordielus on vajalik, et kogu rahvas harrastaks kehakultuuri ja peale selle oleksid ka tipud, siis muusika alal on see kindlasti nii. Tipud on kultuuri taseme näitajad. Nad on otseses seoses muusikaelu arendamisega, heliloomingu arendamisega. Siin pole tegemist mitte ainult lauljate kasuliku ajaveetmisega, kultuurilise meelelahutusega ega üksnes vajaliku numbri esitamisega asutuse aktusel.

NAISKOORIDE esireas püsib Haridus- ja Teadusala Töötajate

Maja naiskoor (L. Verlin), kellel on seljataga koormad kogemusi. Kooril on kahtlemata parim häälematerjal. Vokaalne külg on muutunud endisest õhukesest paberlikust toonist tüsedamaks, kõlavamaks. Selle koori homne päev peitub endiselt vokaalsuse arendamises lopsakuse ja võimsuse suunas, millega kaasnegu veelgi suurem hool ja nõudlikkus repertuaari valikul.

Juhtgruppi kuulub ka TPI naiskoor (A. Tamm), kelle mõnevõrra tagasihoidlikuma häälematerjali kompenseerib äärmiselt sisukas tõlgitsemine ja viimistlustöö.

Vargsi on pugenud kontserdikooride rivvi Teaduste Akadeemia naiskoor (A. Ratassepp). Ta oleks nagu uue raamatu saamise sappa vahele trüginud. Mis õigusega? Eks tehtud töö õigusega. Ei ole ka sel kooril veel sellist häälematerjali kui esimesena nimetatul. Kuid tema viimased kavad on rohket huvi pakkunud ka koorimuusika maiasmokkadele. Tundkem rõõmu sellegi suhteliselt uue koori üle. Kolme aastaga täiskasvanute reas ja pealegi oma näoga!

Sädelevalt nagu ikka esines Pedagoogilise Instituudi naiskoor (L. Verlin), keda ehtis nakatav laulurõõm ja hoog — see õpetajate kaunim omadus.

Nagu teisedki vanemad koorid, peab ka J. Tombi nimelise Kultuurihoone «Ilo» (A. Velmet) mõtlema oma koosseisule. On tähtis, et vanematele laulutüvedele poogitaks järjekindlalt ka uusi nooremaid võrseid. Koor esitas tähelepanuväärselt A. Velmeti huvitava «Rehepeksu». Kas ei sobiks see laul üldlaulupeo kavva?

B-rühma koorid — Tallinna kaubamaja (O. Hõlpus), õmblusvabriku «Baltika» (H. Siiak), tubakavabriku «Leek» (Ü. Veenre) ja kombinaadi «Junor» (A. Lüüs) naiskoor jätsid hea mulje. Nende suhtes ei saa nii karm olla kui A-rühma puhul.

VENE KOORIDEST näitasid head tööd akadeemilises laulmislaadis esinenud Balti Manufaktuuri segakoor (J. Tungal) ja vene rahvakoori maneeris laulnud Madruste Klubi naiskoor (P. Aleksandrov). Viimane esitas oma kava toreda elulusti ja puhtusega. Eduga töötavad ka teised koorid.

KOOLIKOORIDEST märkigem esimesena Eelkoolikasvatuse Pedagoogilise Kooli vene koori (E. Rikandi). Ka sama kooli teised koorid esinesid püüdlikult (L. Sermand). Ei saa nimetamata jätta ka ehituskooli nr. 1 segakoori (S. Kosk), kutsekooli nr. 6 meeskoori (E. Laar) ja kutsekooli nr. 4 naiskoori (E. Voites). Kuid kas ei ole neid liiga vähe?

LASTEKOORIDEST on Pioneeride Palee lastekoor (H. Kaljuste) teistest ringi võrra ees.

Tuleks mõelda ja organiseerida sellest koorist lahkunuile kõr-

gema astme koor (see on vist kindlasti segakoor?). Kuid millised oleksid selle koori organisatsioonilised alused? Mõelgem sellele!

Mehised mehed olid ka J. Tombi nimelise Kultuurihoone poistekooris (U. Järvela). J. Koha «Matkalaulu» kohta pole mingit pretensiooni. Raskusi näib tegevat veel ilus, vaikne *legato*. Kuna koor kavatseb suvel korraldada laululaagri, võib oodata peatselt uusi edusamme.

Kokkuvõttes: Tallinna kooride paraad jättis palju tugevama mulje, kui seda võis oodata. Taseme tõus oli isegi kõrgem kui eelnenud iseseisvatel kontsertidel.

*

LAHTISI LEHTI MÄRKMIKUST. Rõõmu on uutest kooridest, uutest lauludest, uutest saavutustest. Rõõm on märkida noorte laululindude-koorijuhtide astumist minusuguste vanade «öökullide» rivvi (L. Karindi, O. Oja, A. Sööt, A. Lüüs, S. Kosk, L. Kleemeier, E. Rikandi, E. Voites, P. Perens, E. Lööve jt.).

Noorte koore aga tuleks luua sinna, kus see iganes võimalik. Kooride tööst osavõtuvõimalusi peaks olema vähemalt niisama palju kui õllepoode. Mõtlen seda väga tõsiselt ja sõna-sõnalt. (Mõlema instantsi suunad on eri väärtusega sellele vaatamata, et nad mõlemad laulma panevad. Kuid laulul ja laulul on siiski vahe.)

Koorid peavad kasvatama ka **uusi juhte**. Eriti käib see vanemate kooride kohta. Ei kujuta ette niisugust koorijuhti, kes mõtleb, et tema töö lõppedes tulgu või veeuputus. Töö ei tohi katkeda ega pooleli jääda. Suurendagem meie koorijuhtide kaadrit. Andkem võimalusi noortele esinemiskogemuste omandamiseks!

Lehitsegem läbi vajaduse korral ka konservatooriumi lõpetanud naisdirigentide nimekirjad. Seal on hulk võimetega **naiskoorijuhte**. Asjata kardame nende edutamist. Vaadake A. Tamme, L. Karindi, K. Vaikmaa, S. Kose ja teiste tööd. Ja neid on veel ja veel. Kuid igaüks, kes tuleb nõu küsima uute juhtide suhtes, nõuab ainult mehi. Ehkki mõned poisid on nõtke ja elava laulu jaoks ülearugi kõvast puust.

Elu on kergitamas küsimust, kuidas korraldada juba väljakujunenud koorijuhtide kvalifikatsiooni tõstmist.

Praeguse tasemega Pärnu kursused seda kõrgemas astmes ei lahenda. Vaja oleks korraldada vahetevahel põhjalike ettekannetega, diskussioonidega lühiseminare. Tarvis on tutvuda ka teiste

Nõukogude Liidu kooride tööga, juhtidega. Kohati on tunne, et mõnegi koori võimed on juba suuremad kui juhil.

Mõelgem ka sellele, kuidas panna koorilauljaid **naaberkoore kuulama** ja kuidas sinna ka koorijuhte meelitada.

*

Ka oleks vaja kooskõlastada Tallinna kooride esinemiste graafik, et kontserdid ei satuks kõik ühele ajavahemikule. Tuleks mõelda temaatiliste kontsertide korraldamisele, samuti suurvormide ettekandmisele.

*

Kontserdil võib tihti märgata, kuidas muusika suudab vaevu läbi pressida laulja tardunud maskist. Seepärast hoidkem kinni iga sõna ja lause **mõttest** kui trepi käsipuust. Tihti on laul nii selgeks õpitud, et mäletatakse ainult veel sõnu, nende sõnade sisu ja mõte aga on ära kulunud. On jäänud vaid sõnapuru, kaugusse suunatud kalasilmad ja hoiak, mis on omane rüütli raudrüüle muuseumi ukse kõrval. Siin pidagem nõu teatritegelastega.

Iga laul olgu esitatud nagu esmakordselt. Meie kooride emotsionaalne külg on paranenud, ja isegi väga palju, kuid mõni peab ikka veel tuima ja venivat esituslaadi põhjamaiseks stiiliks!

Ei saa olla *piano*-koori ega *forte*-koori. Küll on aga laule, mida tuleb laulda *piano*'s või *forte*'s.

*

Laul ei ole puupakk, mida saab raiuda ainult kirvega. On vaja osata ka nikerdustööd. Nikerdus ise aga olgu allutatud tervikule.

*

Kui vanadus peale kipub ja te endale juba pärja tahate tellida, siis minge pensionäride koori proovile ja kuulake: te sünnite taas ümber, kui kuulete koori nooruslikke naishääli.

*

Kallis sõber, ära halise ja kaota lootust, kui sul kitsas käes — mine ja **kuula pimedate koori!**

*

Kust võtad Sa, kallis Karl Leinus, oma **energia?** Meie, nooremad, ei jõua Sinuga sammu pidada.

Aga ikkagi pead (õndsast poissmeheseisusest hoolimata) paar tüdrukut ja poissi koorijuhtideks koolitama. Laululõng ulatugu põlvest põlve!

*

Koorid peavad oma igapäevases töös repertuaariga ka mõne **raskema pähkli** kallal jõudu katsuma ja selle sisu kas või aegamööda avama. On vaja kasvatada tugevaid hambaid. Häälepaelte venitamiseni see töö ei pruugiks ulatuda.

*

Ärge jätke noori heliloojaid ainult sümfoonia väärikaile väljadele, las külastavad sagedamini ka laulurahvast!

Kahevõrra olge te kiidetud, kui suudate mõne laulu välja meelitada ka niisugustelt heliloojatelt, kes päris põhjalikult on pöördunud kergematele radadele, kuid kelle võimed koorilaulu kirjutamiseks on head.

*

Koorikunst — see kasvab ja kasvab ja ta arengul pole piire.

Must oleks taevas ja must oleks maa, kui lauljal poleks koori, kus laulda!

*

Kes on andnud laulule väikese sõrme, sellelt võtab ta kogu südame ega anna seda enam tagasi, vaid ainult

EDASI, EDASI!

«Sirp ja Vasar» 1963, 24. ja 31. mai

Edasimineku huvides[11]

Kooride vokaalse ja ettekandelise taseme tõus on vaieldamatu. Igas kooriliigis eraldi on meil umbes kaheksa tõsiselt arvestatavat kontserdikoori.

Ülevaatuse **absoluutseks laureaadiks** tuleb momendil pidada **koorijuhtide segakoori,** kelle olemasolu andis kaudselt tunda mitmete koorijuhtide enda töös. Koorijuhtide koori eeskujul esines ka Võru õpetajate segakoor. Niisugused uut liiki üksused õigustavad end igati. Õpetajate koondamine lauluks peaks olema jõukohane igale rajoonile, igale suuremale linnale.

Ei saa nõustuda sellega, et vabariiklikul ülevaatusel jäeti kõrvale kooride klassifitseerimine suuruse, kuuluvuse ja võimete järgi. Möödunud ülevaatus näitas veel kord, et õigus on elul, mitte kirjutuslaual — kellega siis võistlevad keskmised ja väikekoorid, kui mitte omataolistega! Kui me ei vii läbi kooride liigitamist, siis kaob tarvidus väiksemaid koore Tallinna tuua. Neil pole ju väljavaateid saada ei esikohta ega aukirja. Võistelda tahavad nemadki, suurte kooridega aga nad sammu pidada ei suuda. Meie ei pea tegelema mitte üksnes **laureaatide väljaselgitamisega, vaid kõikide kooride arendamisega.**

Kordaksin siin varem avaldatud mõtet, et sama liiki koorid esineksid järjest, siis oleks parem neid hinnata, võrrelda. Tulevikus tuleks arvesse võtta ka aasta vältel korraldatud kontsertide ja esinemiste taset, repertuaari.

Sai selgeks, et praegusel kujul ülevaatuse korraldamine ei rahulda ei koore, kuulajaid ega žüriid.

Koorid ei saanud võistelda võimetekohases grupis.

Koorid ei saanud ennast näidata rahvale.

Rahvas ei saanud koore kuulata, sest Tallinna sõitnud seitsmekümne koori ülevaatus toimus märkamatult.

Meie paremate kooride koondamine Tallinna annab aga täiesti uusi, **enneolematuid võimalusi** erilaadsete esinemiste, pidustuste ja võistluste korraldamiseks.

Kooride osatähtsus üldise isetgevuse ülevaatuse raames on suur, mitte nii väike nagu lõppkontsertidel, kus ajapuudusel oli võimalik kuulata vaid mõnda. Ent meil on palju **häid koore, keda tuleks näidata kõigile.**

Ülevaatuse aeg oli ebasobiv — **liiga hiline.** Raskusi oli üliõpilastel. Kooride kunstilise taseme kõrgpunkt oli juba möödunud.

Kooride praegune tase ja arv sunnib meid otsima **ülevaatuste uusi vorme.**

Üldlaulupidude vaheaastail **tuleks korraldada kooride ülevaatusi eripidustustena,** arvukate avalike kontsertide näol. On tähtis, et ka koorid ise üksteist kuulata saaksid. Korraldagem esinemisi suurtes saalides, varakult väljakuulutatud kavadega, kuulajaskonna rohkel osavõtul!

Pidustused ise võiksid toimuda regulaarselt, nad ei tohiks aga kujuneda laulupeoks (kuigi seal võiks aset leida ka ühisesinemisi).

Kui üldlaulupidu paneb voogama kogu laulupõllu, siis ülevaatustel-pidustustel tuleks tähelepanu pöörata igale üksikule koorile — igale «viljapeale». Üldlaulupidu ja kooride ülevaatused-festivalid täiendaksid üksteist suurepäraselt. Üks laiuti, teine sügavuti.

Põhimõte jääks selliseks, et kooride massilisuse arendamise kõrval arendatakse ka tippe — massilisus oleks baasiks, millele tuginevad tipud. Tipud aga tõstavad alati üldist taset kõrgemale. Ja nii see püramiid kõrgub.

Eeltööde hulka võiks kuuluda ka kohapealne eelkontroll, et ei tehtaks asjatuid kulutusi nõrkade kooride sõidutamiseks peopaika. Nii saame ühtlasi selekteerida koore üldlaulupeoks jne.

Võib tõdeda, et **eesti koorikunsti tase on küps selleks, et seda laiemalt tutvustada.** Suurendagem sidet kuulajaskonnaga. Peame meeles: kunst kuulub rahvale, mitte üksnes žüriile.

Nagu arvata võis, ühinesid nende mõtetega pärast ülevaatust ka kõik kokkutulnud koorijuhid.

* * *

Vaadeldes meie kooride tegevust, mõeldes nende tulevikule, ei saa kordamata jätta, et meil puudub praegu siiski organisatsioon, mis oleks võimeline juhtima kogu meie koorielu ja seda tänapäeva nõuetele vastavalt edasi arendama.

Lähtudes vabariigi koorielu senisest praktikast, võiksime konkreetse ettepanekuna kaalumisele esitada praeguse Üldlaulupeo Peakomisjoni arendamise kooride liidu (või ühingu) presiidiumiks või komiteeks. Me teame, kui suurt tööd on teinud Üldlaulupeo Peakomisjon üldlaulupidude eel, ülekohus on aga nõuda sellelt kõrgetasemeliselt koosseisult, et ta tegeleks koorieluga kogu aeg niisama tihedalt.

Jätkem üldjuhtimine ka edaspidi Üldlaulupeo Peakomisjoni hooleks, aga igapäevane töö viidagu sektsioonidesse. Arendagem

praeguse repertuaarikomisjoni alakomisjonid sega-, mees-, nais-, noorte-, vene kooride, koorijuhtide, orkestrite ja kirjastamise sektsioonideks.

Nendesse kuulugu koori- ja orkestrimuusika silmapaistvamad spetsialistid, tingimata ka kooride esimehi ja esinaisi, kellest paljud enamasti on suurepärased organisaatorid.

Iga sektsioon tegelgu oma kooriliigi kvalifikatsiooni tõstmisega, repertuaari organiseerimisega, ürituste korraldamisega. Siin oleks võimalik rakendada tohutu suurt ühiskondlikku aktiivi. Kogu see aparaat töötaks tasuta — ja eelduste kohaselt teeks ta seda heameelega. Presiidiumi ja sektsioonide käsutuses olgu vaid väike alaline büroo.

Kui korraldada nii meie koorielu üldlaulupidude vahelistel aastatel, oleks välditud igasugune tormamine enne suurpidustusi. Jääks ära ka hingevaakuvatele kooridele kunstliku hingamise tegemine. Küllap vastav sektsioon teab ise, kuidas toimida.

Niisugune laialdane ja pidev töö oleks uue taseme saavutamise esimeseks tingimuseks.

Organisatsiooni ennast võiksime nimetada kooride liiduks või komiteeks, rahvafilharmooniaks või kuidagi teisiti. (Ega nimi meest riku.)

Õigustatult ootame oma kooridelt uut taset ja see peab olema senisest midagi rohkemat.

Rohkem koore!

Rohkem paremaid koore!

Veel kõrgemat taset parematelt kooridelt!

Paremini ja operatiivsemalt organiseerida kooride repertuaari ja selle kirjastamist!

Pidevalt tegelda koorijuhtide kvalifikatsiooni tõstmisega!

Viia laul rahvale veel lähemale!

Viia rahvas laulule veel lähemale!

«Sirp ja Vasar» 1963, 5. juuli

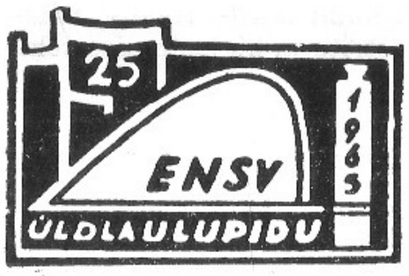

1965. a. üldlaulupeo ettevalmistustöödele täishoog

Oleme nagu harjunud, et pealkirjas väljendatud eesmärgi seadmine on seni sündinud üsna suurpeo eel. 1965. aasta üldlaulupeost lahutab meid tervelt poolteist aastat. Vaidlematult on kasvanud kooride võimed, kiirenenud uute laulude õppimise tempo. Ent soovigem, et eelseisev üldlaulupidu ületaks kunstilise taseme poolest kõik eelmised. Arvan, et **praegu tõsist** tööd alustades jõuame õigeaegselt ja võidukalt finišisse.

Üldlaulupeoni jäänud aeg on küllaldane, et iga pidevalt tegutsev koor jõuab kogu laulupeokava selgeks õppida: 10—12 laulu pluss ühendkooride kava. Liiga pikaks venitatud ettevalmistusperiood muudab kooride töö kuidagi venivaks ja lahjaks ning kava ise muutub lauljaile tüütavaks. Laulupeokava ettevalmistamise kõrval peab igale koorile aega jääma selleks, et oma jooksvat repertuaari rikastada ja selle kaudu elu elada.

Kindlasti tuleb mõnelegi poolelavale, õigemini öelda, poolsurnud koorile elu sisse puhuda. On kahjuks ka niisuguseid koore, kes hingitsevad vaid paar aastat enne suuri pidupäevi — nemad muudkui lähevad üldlaulupeole. Kuhugile ei lähe, kui kava pole selge! Kui tõesti mõni äsja organiseeritud üksus peaks suutma veel korralikult kogu kava omandada, olgu peoväravad neile avatud.

Mõnevõrra vähendatud ülesanded üldlaulupeo programmis võimaldavad senisest rohkem tähelepanu pöörata esinemiste kunstilisele tasemele. Laiust ju meil sellel populaarsel kunstialal on . . .

Päris õige aeg on öelda: see, kes ei suuda üldlaulupeo ülesandeid korralikult täita, tuleks jätta «koju kotile».

Soovigem siis, et kuskil ei lükataks kava õppimist enam hilisemale ajale.

Targasti teevad meeskoorid ja naiskoorid, kes juba eelolevatel

Kuno Areng

suvistel laulupäevadel laulavad üldlaulupeo laule. See võimaldab kavva veel korrektiive teha ja isegi mõnda laulu juurde lisada. Ka rajoonide laulupäevadel leiame peamiselt suure peo laule. Nii peabki olema. Rajoonide laulupäevad on teadagi üldlaulupeo eelproovid.

Selle üldlaulupeo eel oleme laiendanud repertuaarikomisjoni alasektsioonide ülesandeid. Kui varem sektsioonid tegelesid ainult üldlaulupeo laulude väljaselgitamisega, siis nüüdsest peale pööramine tähelepanu ka teistele sektsioonide töösse puutuvatele küsimustele. See paneb sektsioonide esimeestele seltsimeestele J. Varistele, A. Ratassepale, L. Verlinile, H. Kaljustele, K. Leinusele, J. Kääramehele, H. Rannapile ja O. Hõlpusele lisakohustusi. Kuid heade abimeestena on sektsioonidesse hõlmatud veel teisigi paremaid spetsialiste ja ka energilisi kooride organisaatoreid. Sektsiooni esimeestest ja aseesimeestest on moodustatud sektsioonide nõukogu. Kõik esimehed kuuluvad töö sünkroniseerimiseks Üldlaulupeo Peakomisjoni koosseisu.

Varakult tuleb koostada eelproovide graafikud, valida instruktorid, korraldada koorijuhtide kursusi. Tuleb olla peremees oma kooriliigis ja anda kooride tööle uus hoog.

Leopold Vigla

Üldlaulupeo ettevalmistamise kõrval on teisigi ülesandeid: oma kooriliigile repertuaari valimine, ja seda pedagoogi pilguga — tähelepanu orbiidis hoides nii algajaid kui tippe.

Tuleks hakata mõtlema kooride kvalifitseerimisele, kategooriate kindlaksmääramisele ja siis ühisürituste korraldamisele.

Ei saa enam kaua endale vastu rinda lüüa ja põristada, et vaadake, kui palju meil koore on (ka see on muidugi hea). Nüüd on juba vaja, et võiksime öelda: «Vaadake, kui palju meil häid koore on!» (Ja see on juba palju parem.)

Laulupeo tegemine on ulatuslik, kuid huvitav, ja me teeme seda meeleldi. Vaja on tihedat ja tarka toimetamist, väsimatut energiat. Aeg astub kindlat sammu. Olgem realistid: meie praegune tase pole maailma kooride taset arvestades veel «liiga kõrge». Eks avastagem ka omal alal peidetud reserve, uinuvaid andeid, arenemisvõimelisi hääli jne.

Meie koorid ja orkestrid peavad aja jooksul kujunema ainulaadseiks rahvamuusikakoolideks, kus ise õppides õpetatakse oma ümbrust ja aidatakse tõsta üldist muusikakultuuri. Tänapäeval on aga noodi täpsest kõrgusest, pikkusest ja heast intonatsioonist vähe,

peale selle on olemas veel ansambliline ühtsus, ettekande sisuline sügavus, karakteersus, toon, värv!

Astugem siis edasi ikka jõukohane samm korraga!

Asume tarmukalt järgmise üldlaulupeo kava hoolikale õppimisele ja täielikule omandamisele!

Et ei oleks üldlaulupeol ühtki koori sõitmas võõral reel ega oleks kooris ühtki «kalahäälset» lauljat!

Meie võimsa kõlakoja kaare alt kostku tõeline rahva hääl senisest veelgi võimsamalt ja kaugemale!

Valmistagu pidev ettevalmistustöö pikka ja sügavat rõõmu kõikidele lauljatele, pillimeestele, juhtidele ja hiljem Tema Majesteedile — töörahvariigi 25. sünnipäeva pühitsevale rahvale!

«Rahva Hääl» 1964, 12. jaanuar

Kostmisi «Kodumaa» küsimistele

Mis on saabuvas 1965. aasta üldlaulupeos traditsioonilist ja mis uut?

Suurim ja võimsaim traditsioon on laulupidu ise. See on meie rahva tõeline uhkus. Osavõtjate arv ja kunstiline tase on kasvanud järk-järgult. On välja kujunenud ka teisi omapäraseid jooni, mida võime juba traditsioonideks nimetada.

Eesti esimene üldlaulupidu toimus 1869. aastal Tartus. Teame, et sellest võttis osa 45 eesti meeskoori ja 1 saksa meeskoor, kokku 789 lauljaga. Kavas oli 12 vaimulikku ja 14 ilmalikku laulu, neist ainult kaks eesti heliloojailt. 1938. aastal oli osavõtjate arv kasvanud 17 500-ni. XII üldlaulupidu, esimene nõukogudeaegne laulupidu tegi hiigelhüppe. Osavõtjaid oli juba 25 000. Esinesid segakoorid, meeskoorid, naiskoorid, ka puhkpilliorkestrid. 1960. aasta laulupeol laulis ja mängis pilli ligi 30 000 inimest.

Nüüdsest peale peame aga arvestama, et esinejate arv ei saa enam kasvada. Isegi sellisel hiigellaval, nagu meil praegu kasutada, on omad piirid. Tulevikus pööratakse erilist tähelepanu peo kunstilisele küljele.

Saabuval laulupeol esinevad sega-, mees-, nais-, laste- ja poistekoorid. Samuti on laval puhkpilliorkestrid ja esmakordselt meie

laulupidude ajaloos ka sümfooniaorkestrid. Viimasel ajal on saanud traditsiooniks, et laulupeo eelõhtul toimub rahvakunstiõhtu. Korraldatakse ka suuri vabaõhulavastusi ja esitatakse isegi oopereid. Suhteliselt uus traditsioon on ka see, et me korraldame lisaks üldlaulupidudele laste laulupäevi, kus esineb umbes 25 000 noort laulusõpra.

1965. aasta laulupeo kava kujuneb mitmekesisemaks eelmistest. Tugevasti peegeldub seal rahvaste sõpruse idee.

Missuguses staadiumis on 1965. aasta üldlaulupeo ettevalmistused ja kes on nende ettevalmistustega tegevad?

Ka selle küsimusega seoses on põhjust rääkida uutest ja vanadest traditsioonidest. Seni on igale laulupeole järgnenud küllaltki pikk «hingetõmbamine», enne kui oleme taas võinud rääkida tõsisest ettevalmistusest uueks peoks. Niisugust mõõna me edaspidi väldime. Ettekannete ülimalt laitmatu kvaliteet nõuab ühtlast ja pidevat ettevalmistustööd. Selleks rajasime iga kooriliigi jaoks oma sektsiooni, kelle ülesandeks on ka laulupidude vaheajal tegelda oma kooriliigiga.

Mida siis need sektsioonid praktiliselt teevad? Nad koordineerivad kogu üldlaulupeo ettevalmistustööd. Nad korraldavad üldlaulupeole eelnevaid kohalikke laulupäevi. Nii tuleb Põlvas Lõuna-Eesti naistelaulupäev, Viljandis meestelaulupäev. Rakverre tulevad oma laulude taset proovima Põhja-Eesti naised. Samasse sõidavad ka sümfooniaorkestrid. Üpris laiahaardeline ettevalmistus suureks üldlaulupeoks käib televisiooni ja raadio kaudu.

Küllap võlgneb meie laulupidude kunstiline tase tänu ka igaaastastele koorijuhtide kursustele. Ja omajagu mängib kaasa vabariikliku koorijuhtide koori olemasolu. See koor sai möödunud sügisel 5 aastat vanaks ja on andnud ligi 40 iseseisvat kontserti koduvabariigis, Moskvas, Leningradis, Riias jm. Koorijuhtide segakooris on 250 lauljat. Kolm korda aastas käiakse koos. Igaüks õpib oma osa kodus selgeks ja siis järgneb kohe kokkulaulmine. Kooril on suurepärane kõla. Ja eks ole see nagu igavene koorijuhtide kursus, mis levitab repertuaari ja ühtlustab laulude ettekannet.

Rõõmu teeb see, et kontserdikooride arv aina kasvab. Nii on Tallinnas juba üksnes selliseid meeskoore kuus, igaühes enamvähem sada lauljat. Ka üliõpilaskoorid kuuluvad meie kooride paremiku hulka.

Missuguseid mõttevahetusi meie laulupidude üle on olnud nende laulupidude külastajatega?

Külalisi välisriikidest on alati hämmastanud peale laulupidude kunstilise taseme ka organisatsiooniline külg. Kuidas on võimalik, et need kümned tuhanded suunduvad oma esinemiskohale täpselt nagu üks mees? Kuidas ei teki selle inimmassi juures programmis mingeid häireid? Ja alati oleme vastanud, et organiseerimine ei ole meile mingi probleem. Isegi see on saanud traditsiooniks. Kõik inimesed, kõik asutused alates kõige väiksemast pisiasutusest ja lõpetades kõige kõrgemate instantsidega võtavad organiseerimistöö kaudu üldlaulupidudest osa. Seega meie rahva hulgas laulupidude ajal kõrvaltvaatajaid ei ole.

Sel teemal oli mul jutuajamine ungari helilooja Zoltan Kodàlyga. Teda hämmastas, kuidas üks dirigent saab haarata ruumiliselt nii laiali paigutatud lauljate hulki. Mõnedes teistes maades on tunduvalt väiksema lauljate arvu puhul erinevate häälerühmade juures abidirigendid. Ja taas peab ütlema, et meil pole see küsimus mitte kunagi isegi üles kerkinud.

Paljud külalised on avaldanud imetlust meie rahvarõivaste muinasjutuliselt kaunite värviansamblite kohta laulupeorongkäikude ajal. 1965. aastal lisanduvad rongkäiku ka mõnede kihelkondade rahvarõivad, mida seni on vähem valmistatud. Tõenäoliselt kujuneb 1965. aasta laulupidu igas mõttes senistest värvierksamaks.

«Kodumaa» 1964, 20. mai

Üks vahelehüüe tõsisesse töömeeleollu

Sageli on pöördutud minu poole palvega, et soovitaksin mõnele peremeheta jäänud koorile uut juhti. Kuid peaaegu alati on lisatud väike märkus, et oleks hea, kui see oleks mees.

Vaadeldes aga konservatooriumi lõpetanute ja praeguste üliõpilaste koosseisu, näeme, et seal on tugevasti üle poole naisedneiud. Kui aga nüüd kuulata märkusi, et meil pole juhte, siis on selge, et me ei kasuta oma koorijuhtide kaadrit õiglaselt.

Ilma et sooviksin riivata oma sookaaslaste muusikalisi ja organisatsioonilisi võimeid, pean kohe lisama: samaväärsed on ka meie naisjuhid (ja kes teab — vahest muusikaliselt mõnikord isegi...).

On tõsiselt vaja kasutada oma koorijuhtide kaadrit täielikult. Pidagem silmas suuri üldlaulupidusid, rahva muusikalist kasvatust. See on tohutu tööpõld, mis vajab sadu töötajaid. Seda on meie eelkäijad aastakümnete viisi teinud, seda tuleb meil kõigil jätkata.

Tuletagem vaid meelde meie muusika suurkuju Miina Härmat. Tema — meie koorilaulu ema ja vanaema — on olnud väsimatu koorilaulu propageerija. Tema energiat jätkus kõikjale. Tema töö ületas oma mõõdetelt paljude meeskolleegide oma.

Aga ka tänapäeval — vaadakem, kuidas töötab Alma Tamm TPI naiskooriga! See koor püsib juba kauemat aega meie kontserdikooride esireas. Koori esituslaadis on palju elurõõmu, loomulikku kaasakiskuvat musikaalsust.

Olen rõõmuga jälginud Regina Soku (Põlva) ja Leili Kleemeieri (Tallinn) nõudlikku koorijuhitööd. Meie muusikateatrite juures on olnud ja on praegu rida nimekaid naisi (L. Saul, T. Targamaa, S. Mellik, H. Sirmais, I. Trilljärv). Mõnda aega tagasi juhtis Laine Karindi suure eduga Tartu mehi ja on praegu Tallinna Kõrgemate Koolide Lõpetanute Segakoori ja «Eesti Energia» meeskoori juht.

Silme ette kerkivad tublid koorijuhid L. Väinmaa, K. Vaikmaa, V. Rööp-Uibopuu, E. Lillo, A. Teder, H. Voore, M. Janson, I. Kahu, A. Ellerhein, A. Nurme, E. Üleoja, L. Täht, I. Toomjõe, L. Taal ja paljud, paljud teised.

Need ja paljud nimetamata jäänud juhid on võimelised oma õlul kandma märksa raskemaid ja vastutusrikkamaid koormaid.

Riiklikul Akadeemilisel Meeskooril on olnud kahel naistepäeval julgust paluda külalisdirigentideks naisi. Aasta tagasi oli juhipuldis 12 naisdirigenti. Mehed on vägagi kuulekad ja taltsad, vaatamata sellele, et mõni juht oli veel õige nooruke.

Juhtideta koorid, palun ärge võtke neid ridu mitte kui naistepäeva mõjul kirjutatud austusavaldusi, vaid kui tõsiseid tunnustussõnu koorilaulu spetsialistidele, minu naiskolleegidele.

«Nõukogude Naine» 1965, nr. 5

RAM-i noorte ristsed

Oleme noorteprobleemi üle rohkesti mõtteid vahetanud. Vähem on meil nendele mõtetele katet leides olnud tegusid.

Miks asutas RAM enda kõrvale noorte meeskoori?

Peale üldiste põhjuste on selleks veel teisigi, puhtpraktilisi ajendeid. Muusikaõppeasutused ei suuda ette valmistada nii palju kutselisi lauljaid, et neid piisaks kõigi professionaalsete kooride ja teatrite tarbeks. Järelikult tuleb otsida ka muid võimalusi.

Olgu RAM-i noortekoor üheks katselavaks, katsepõlluks, mis stuudiona valmistab ette uut lauljate põlvkonda. Ootama jäämine on siin vaid ajakadu.

Tahame anda noortele nende muusikaliste eelduste arendamise võimalusi. Koos koori igapäevaste murede ja rõõmudega kasvab vastastikune sõprus, lugupidamine, vastutustunne ja distsipliin. Siit peab võrsuma lauljaid, muusikategelasi, muusikaõpetajaid, koorijuhte.

Liigsete lootuste asemel olgem varustatud kannatlikkusega noorte esialgsete vokaalsete võimete suhtes. Aga tarvitagem siin seda üldiselt tuntud lohutust: noorus on niisugune viga, mis päevpäevalt paraneb.

Et tutvustada üldsust noortekoori esimeste saavutustega, palume kõiki huvitatuid tulla 9. mail «Estonia» kontserdisaali tema esikontserdile. Tahaks, et see kontsert annaks tõuke paljudeks samasugusteks algatusteks. Tulgu siia noorsootegelasi, pedagooge ja kaalugem, kas maksab niisugustele asjadele aega kulutada.

Aga vanemad ja teenekamad koorid — arendagem siit mõtet, mis teeniks teie kooride tulevikuhuvisid. Eks ela me täna sellest, mis eile külvasime. Küllap see tõde jääb maksma ka homse ja ülehomse päeva suhtes.

Kui palju võiks olla lisaks koolikooridele mitmesuguseid teisi noortekoore. Kui palju on selleks Tallinnas ja ka mujal võimalusi.

Kuigi uudismaa harimine vajab mõnesuguseid väljaminekuid, tasuvad saagid ja sissetulekud need kuhjaga.

Olgu need read südamlikuks tervituseks uuele rivile meie koorikultuurikandjate seas.

«Noorte Hääl» 1965, 4. mai

Läks korda!

Paljud külalised ja ka ajakirjanikud on küsinud, kuidas minu arvates 1965. a. üldlaulupidu korda läks. Hästi. Ta pidi ju hästi minema, sest me oleme teda 96 aastat ette valmistanud. Nii palju aega on möödas Eesti esimesest üldlaulupeost. Kas te teate, mis ma mõtlesin, kui seisin dirigendipuldis enam kui 25 000-liikmelise koori ees? Ma mõtlesin — kange rahvas.

Sooje, südamlikke, liigutavaid ja ka lõbusaid hetki on neil päe-

vil olnud palju. Kui meie tudengid tulid suurest koorist ja oma tugevatel kätel kosmonaut German Titovi kümneid kordi kõrgele õhku lennutasid, siis küsiti temalt pärast maandumist, kuidas teine kosmosereis tundus. German Titov vastas, et esimene reis oli kergem.

«Kodumaa» 1965, 28. juuli

*

Iga laulupidu on andnud midagi uut. Märgatavam on tavaliselt olnud uute liikide juurdetulek või õitsele puhkemine. Seekord rõõmustavad eriti sümfooniaorkester ja noored viiuldajad. Liikide osas vist enam midagi välja ei mõtle. Vahest ainult erikooridega saaks midagi rohkemat korda saata.

Kvaliteedi alal pole maksimum kaugeltki saavutatud, kuigi seekordsed kontserdid ületasid kunstiliselt tasemelt eelmisi. Palju sellest tööst, mis nüüd tuli kiirustades ära teha Tallinnas, võiks ära teha kohtadel. Siis jääks siin tõepoolest ainult viimistleda. Selle poole tuleb püüda.

«Edasi» 1965, 20. juuli

Lauluseppadele

Hiljuti pidas koosolekut koorisektsioonide nõukogu, s. o. meie kümnete tuhandete laulu- ja pillimänguentusiastide esindus.

Päevaküsimusi arutades leidsime, et meie üldlaulupidude sajas aastapäev on kava koostajail sama hästi kui ukse ees.

Meelde tuletades kõiki oma silmaga nähtud, kõrvaga kuuldud ja osalt ka oma käega kaasa tehtud üheksat üldlaulupidu, pean tunnistama, et nii haaravat ja suurejoonelist heli- ja värvipidu, kui see oli 1965-ndal, pole ma varem kuulnud-näinud.

Meie kõikide heliloojate edasine püüd ja kohustus oleks nüüd — iga uus suurkoori laulutund toimugu järjest kõrgemal tasemel. Kui jääme loorberitele uinuma, võime end peatselt leida teiseks aastaks istumajäänute killast. Öeldu ei tähenda muidugi, et saadud loorbereid häbenema peaksime.

Kuigi juubeliaastal esitame tagasivaatena ka eelmiste üldlaulu-

pidude laule, ei tohi siinne pere unustada, et vajame pidevalt uut ja jõukohast repertuaari. Ärgu tõlgitsetagu sõna «jõukohane» mitte tagasikiskuvas mõttes. Ka edasi võib ja peabki minema jõukohaselt, nii et iga sammu pikkus vastaks sammuja võimetele.

Suur hulk inimesi tunneb tõsist muret lihtsamate, hästi kõlavate ja vabaõhutingimustele vastavate laulude vähesuse pärast. Teised on huvitatud ainult uute teoste kavvavõtmisest, arvestamata nende «tehnilist passi».

Ei saa eitada ühe ega teise püüdlusi. Mõlemad on põhjendatud. Pidu peab olema ja kõrgetasemelist laulu peab olema. Arvestagem ühtlasi, et laulupeo kontserdisaal mahutab 100 000 kuulajat ja on mitmeks päevaks välja müüdud.

Hea, et meie kooridel on olemas võimisvarusid. Tuletagem meelde viimaselt üldlaulupeolt J. Koha kantaati «Laul parteist» erisegakooride heas ettekandes ja Mart Saare fuugat «Päikesele» naiskooridelt. Märkimisväärselt laulis erimeeskoor võrdlemisi raskeid palu. Aga koormata ühekülgselt kõiki kooriliike ainult keerukamate ülesannetega on samuti kardetav.

Kirjutades ükskõik mis kooriliigile, pidagem sidet vastavate kooriliikide spetsialistidega. On ju vaja viiulile kirjutajal tunda viiulit, orelile kirjutajal orelit. Igal kooriliigil on oma ulatus, parimad registrid. Eksime, kui mõtleme, et iga viisaastakuga viskub iga rühma hääleulatus näiteks veerand oktaavi võrra kõrgemale.

*

Kõigepealt vajame laulupeoks mitut ühendkoorikantaati või ulatuslikumat teost. Kindlasti leiame pidustustel aja ja koha nende ettekandmiseks. Suurteoste kirjutamisel ühendkoorile tuleks arvestada, et kokkuharjutamiseks on vaid kaks-kolm ühist proovi.

Ülesannetest olenevalt võime ka eeloleval üldlaulupeol segakoorid eri- ja üldkooriks jaotada. Esimene suudaks lahendada tehniliselt raskemaid ülesandeid. Aga miks mitte mõlemat ka samas teoses kasutada? Sama maksab meeskooride kohta. Me ei tahaks pidustustest kuidagi välja jätta noorte ja algajate meeskoore.

Kõikide üksuste vahel peitub rohkesti seni vähe kasutatud omavahelisi kombinatsioone. Nii võiksid mees- ja naiskoorid koos esitada spetsiaalselt neile kirjutatud teoseid? Kõiki täiskasvanute kooriliike on võimalik siduda laste- või poistekooriga või ükskõik millise orkestri või koguni noorte viiuldajate perega.

Ei tahaks heliloojaile ette lugema hakata teoste teemasid; aga eks lange sellesse perioodi Suure Oktoobri 50. aastapäev, Lenini

100. sünni-aastapäev; sada aastat esimesest üldlaulupeost, 50 aastat konservatooriumi.

Heliloojad asugu kohe pidustuste ettevalmistamisele. Luues sidemeid luuletajatega, esitagem neile omapoolseid ideid. Ka nii võib saada mõndagi soovikohast. Vajalik on seegi, et sektsioonid ise arendaksid märksa aktiivsemat koostööd heliloojatega. Hetkel on ju portfellid üldlaulupeoks sobivast repertuaarist peaaegu tühjad, sellele vaatamata, et on kirjutatud nii ja nii mitu sada uut koorilaulu.

Omakorda peaks sektsioonide nõukogu pöörduma heliloojate poole, et kuulata uusi ja värskeid ettepanekuid laulupeo kava koostamiseks.

Iga kirjutatud laul võiks automaatselt kuuluda aasta lõpul hindamisele: mis oleks, kui premeeriksime igal aastal meeskoorilaule K. Türnpu, naiskoorilaule M. Härma ja segakoorilaule M. Saare preemiaga. Laste- ja poistekoori omi näiteks A. Lätte preemiaga. Tuleks vaid soovida, et peetaks silmas kõiki kooriliike igas raskusastmes.

*

Üldlaulupeoga seoses ei saa vaiki olla veel ühest korduvast nähtusest: meil pole jällegi laulupeost korralikku, ülevaatlikku filmi, mida võiksime näidata külalistele, sõpradele ja kõigile neile, kes tahaksid ainulaadse suursündmusega tõsisemalt tutvuda. Miks see nii on, ei oska öelda. Aga stsenaarium jookseb meil tänaval ja lauluväljakul lausa sülle — ainult kaamera käimapanemise vaev. Miks nende asjadega alustatakse hilja, on arusaamatu plaanitus ja müüd mitte enam kroonikaline, vaid krooniline.

Tõsi, ka mulle tehti kord ettepanek ühte laulupeo lühifilmi muusikaliselt kujundada. Kui aga paar päeva enne pidu selgus, et stsenaarium oli nõrgukesest nõrgem ja et stsenarist polnud elus ühtki laulupidu näinud, tuli sellest iseenesest väga meeldivast ülesandest loobuda.

Laulupeofilmi valmistamine tuletab kangesti meelde üht võrdlemisi vana lugu: leiti, et RAM-ist võiks saada üks kopsakas kunstiline kontsertfilm (mis on isegi mõeldav). Kui aga kõik komisjonid olid oma töö teinud, selgus, et stsenaariumist oli välja kärbitud — meeskoor.

Kui tahetakse, ja seda peab tahtma, et juubelilaulupeost saaksime ülevaatliku filmi, on just praegu aeg seda kavandada. Kui seda ei suuda teha «Tallinnfilm» — ja kahjuks ta pole seni suutnud —, tehku seda siis amatöörid või kutsutagu abi mujalt, üldlaulupeost on tarvis korralikku filmi.

Elame ammugi helifilmi ajastul, tuleks üldse rohkem mõelda muusikafilmide loomisele.

Me muretseme kangesti mõnikord ühe või teise asja arendamise pärast. Kui meil aga midagi juba on, siis ei oska me olevaga õigel ajal midagi peale hakata — olgu see siis üldlaulupidu, T. Kuusik, G. Ots, V. Alumäe või mõni muu.

Võtkem ometi eeskuju, kuidas propageerivad ennast estraad, džäss ja kerge muusika: võistlused, festivalid, ajakirjandus — lausa igast kanalist. Selle muusika eest kannavad hoolt raadio, televisioon, filharmooniad, reisirongide lindilaskjaist rääkimata. Tuuletõmbe korral on siiski võimalik lahtised vaguniaknad sulgeda. Katsutagu seda aga teha valjult undajaga. Küll tahaks mõnikord ka vaikust kuulata. Kas pole siin kaudselt peidus infarkti ja detsibellide omavahelised seosed. Lausa liigutav oli kuulata, kuidas ühel koosolekul, mis oli kokku kutsutud estraadi-, džäss- ja üldse kerge muusika paremaks levitamiseks ning arendamiseks, sellelaadse muusika ikka veel vähese leviku pärast muret tunti.

Imelik on seegi, et pea iga nüüdisautori loodud estraadilauluke mahub igal ajal nõukogude laulude, raadio jooksva helilindi või koguni lastesaate lahtrisse. Lugegem ometi vahel nende laulude tekste! Samal ajal on paljud apoliitiliseks tembeldatud koorilaulud nii mõnestki šlaagrist sada korda temaatilisemad!

Oleme asutanud ka RAM-i raames vokaalansambleid, kuid peamised muusikat propageerivad asutused on neid rubla kaudu juhtinud või juhtimas üksnes «Vanade sõprade» ja «Terekeste» teele. Nad on end peagi kohandamas kõige kergemaks ajaviiteks. Rubla võim on vägev! Ent kui muusikalise kasvatuse juhtijaks jääb üksnes rubla ja selle taga seisab veel kõva majandusmees, siis voolab kõigist kanaleist kõige suurema vulinaga kõige paremat vahtu. Pean meelde tuletama, et meie üldises muusikaarengus on ka Heliloojate Liidu rahval millegi eest vastutada!

Need küsimused vajaksid sügavamat ja laiemat käsitlust. Seda võiks teha kas või Heliloojate Majas, kus alustasime hooaega kerge muusika propaganda avaliku õhtuga.

Mulle võidakse põhjendatult vahele hüüda, et sinagi oled kunagi džässorkestris mänginud. Õige — ja see annab mulle veelgi suurema õiguse neist asjust rääkida. Lepime kokku! Kõikidel žanritel olgu eluõigus. Elagu ka suur ja väike trumm — ärgem ainult muutkem neid muusikalisteks tapariistadeks.

Kordan igaks juhuks — ei maksa neist pisut pahuravõitu rida-

dest nimetatud alade vastu vaenu või koguni kadedust välja lugeda. Ma tahan ainult ära märkida iseenda, oma kolleegide ja teistegi asjameeste haruldast saamatust hea ja tõsisema muusika propageerimisel.

Kindlasti usute, ütlen täiesti siiralt, et kui ma kirjutaksin näiteks kirbujenka, siis trükitaks see peatselt ära rahvaliku repertuaari lehes. Kas aga usute mind, kui kinnitan, et pärast viimast üldlaulupidu pole ilmunud meie kümnetele tuhandetele koorilauljatele veel ühtki koorilaulukogu?

Kihav ja vilgas on tänapäeva elu, hiilgavad edusammud kõikjal — maa peal ja maa all, keemias ja füüsikas, tööstuses ja põllumajanduses, aga nootide kirjastamisetöös ei saavuta me kuidagi veel Gutenbergi ajastu taset.

Iga aasta septembris, s. o. hooaja alguses, ootab iga koor uut lauludevihikut. See on sama vajalik nagu igapäevane leib. Kui aga leivategijat veel ametis pole, tuleb ametisse panna. On ta ametis ja tööd ei tee, siis tööluusi eest ta ise leiba ei peaks saama.

Mõlgutaksin veel üht muremõtet. Meil ei jätku vabariigis kutselisi lauljaid ei raadiokoorile, teatrile ega RAM-ile. Pole seegi loomulik, et oleme meeskoorist andnud mitmeid lauljaid teatritesse, kuigi rahvusvahelised muusikasuhted nõuavad meilt mitte väiksemat vastutust.

Ühesõnaga — meie muusikaõppeasutustesse võetavate lauluõpilaste arv ja tase ei rahulda tegeliku elu vajadusi. Vajaka jääb iseseisva töö oskusest, eriti noodilugemisest. Muide, noodilugemine tuleb tulipunkti tõsta ka kõikides isetegevuskoorides. Tänapäev nõuab üha suuremat kirjaoskust, lugemisoskust nii kutselistes kui ka isetegevuslikes üksustes.

Kõneldes vokaalala õpilaste arvu suurendamisest, on juba ette teada, et konservatooriumi ruumipuuduse teemal esitab prof. V. Alumäe meile jalamaid pika valulise aaria. Kuid kas poleks õige, et samale aariale kõlaks toetuseks kogu Heliloojate Liidu ühendkoor.

Sooviks jääks, et kõikides muusikaküsimustes hakkaks enam ja tugevamalt kostma ka Heliloojate Liidu hääl — kuigi ta ise on täna veel häälekandjata.

Sõnavõtt Eesti NSV Heliloojate Liidu VII kongressil 25. aprillil 1966.

Helimesilasele

Ei suuda seletada, miks on hinges kuidagi nukker tunne, kui lahkud nii ilusalt peolt[12]. Kas tõesti võivad rõõm ja ilu nii suured olla, et otse valus hakkab?

Möödunud kaunid noorte laulupäevad säilivad kahtlemata kaua aega rõõmusalvestusena meie hinges.

Kui palju hoolt ja vaeva nägid selle peo korraldajad, majutajad, toitlustajad, transpordi- ja tervishoiutöötajad, liikluse juhid ja paljud teised!

Eriline tänu teile, laulu-, orkestri- ja tantsujuhid-õpetajad!

Kindlaks traditsiooniks tuleks muuta tava, et kõik juhid kogunevad laulupeo viimaseks lauluks lava ette. Nii võiks toimuda kõikidel üldlaulupidudel, laulupäevadel ja ühiskontsertidel. Selleks et kuulajaskond ja lauljad saaksid teile kui kõige tähtsamatele peotegelastele otseselt tänu avaldada. Ja selleks, et koos üldjuhtidega jagada rõõme, mitte üksnes muresid.

Ole tervitatud, vilgas helimesilane, kes sa nii suure töö ja hoolega oled kogunud noot noodi haaval laulumett meie ühisesse suurde leelokärge, et seda üldlaulupeol kõigile jagada. Mida tulemusrikkamalt sa töötad, seda kaunimalt ja tunglevamalt kõlab rahva hääl lauluväljaku tohutust laulukurgust. On, nagu avaks maa ise oma suu. Ülev on kuulata seda häält.

Me ei kõnele täna täiel häälel asjust, mida tuleks veel teha. Ega ka sellest, et peokavas puudusid meeleolukad mudilaskoorid. Kas ei peaks meie segakooride nais- ja meeshääled esitama koos vastava kooriliigiga mõne nais- ja meeskoorilaulu? Segakoore endid olgu aga märksa rohkem. Üle jõu käiva pikema teose asemel oleks kasulikum ja tulemusrikkam õppida hulk jõukohaseid laule, et peo lõppedes oleks üldisele peotujule veel lisa anda.

Oluline on, et me suudaksime haarata kuulajaskonda veelgi tugevamalt ja sügavamalt. Selleks on vaja kava laiendada ja rikastada.

Lastekooride esinemise ajal tuli minu juurde väike valgepäine nelja-viieaastane rahvarõivas tüdruk ja küsis, kas ta võib ka laulma tulla, kui ta suureks kasvab.

Võid ja peadki tulema! Tule juba juubelilaulupeole 1969. aastal!

«Nõukogude Õpetaja» 1967, 28. juuli

Üliõpilase grammatika

Sina, üliõpilaskoor, oledki see,
Kes on algava üliõpilaste laulupeo peaperemees . . .
Kelle laul olgu ühtlasi ka meie koorikunsti kõrgemaid tippe . . .
Keda kannab kõikjal nooruse erksus ja juhib eelkäijate tarkus . . .
Kellesse on kirjutatud meie homse elu partituur . . .
Kelles on võime lauluga kaasa tõmmata ka kõige tuimem tukkuja . . .
Kellest tahame kuulda alati head . . .
Kellele on teada, et laulude tuumajõudude vabanemine annab energiat kogu eluks nii enesele kui ka teistele . . .
Kellel on emotsionaalsusele lisada veel noodi- ja taktitundmine (igas mõttes) . . .
Kellelt ootame kõikidele teistele kooridele õige «a» andmist . . .
Kelleks peab saama ka meie homne vahetus, tänased «noorimad teaduslikud töötajad» alg- ja keskkoolidest . . .
Kellena tundku end ka iga peokülaline; võtku nad Tartust laululõke ja kandku kõikjale . . .
Kelleni ulatagu kõik rahva rõõmud ja mured, sest laulda tuleb koos rahvaga . . .
Kellega ristugu külaliste sõpruskäed, et laule saata üle mitme maa ja vee . . .
Kelleta jääks pidu pidamata, laulud laulmata.
Kõigis käänetes teiega unisoonis

G. E.

«Edasi» 1967, 8. juuli

Viis versta veerand tunniga ehk Viis laulupidu nelja nädalaga

Üle hulga aja avanes võimalus külla sõita laulunaabreile ja tutvuda mitmesuguste muusika suurüritustega ka mujal. Seni on olnud takistuseks ajalised kattumised, mil endalgi käed-jalad tööd täis.

Tänane vaatlus kandku ainult kõrva taha panemise ülesannet. Sügavamast sisulisest analüüsist loobudes suunan tähelepanu sel-

lele, mis puudutaks otseselt või kaudselt meie eelseisvat juubelilaulupidu.

SOOME LAULUPIDU TAMPERES pakkus rohket huvi. Esmakordselt oli põhjanaabritel õnnestunud kokku koguda nii palju koore. Esinesid kõik kooriliigid ja puhkpilliorkestrid. Eraldi veel rootslaste ja kirikukoorid.

Peamised suurkontserdid peeti staadionil ja jäähallis. Teatavasti on mõlemad toredad ehitised mõeldud vaatajaile, mitte kuulajaile. Staadioni peatribüüni katuse alla olid asetatud sega-, nais- ja meeskoorid, nende ees ümberpaigutatav juhipult. Osa koore oli staadioni otsasektoris, puhkpillid aga vastaspoolel, umbes jalgpallivärava kohal. Kahjuks ei asunud kuulajaskond väljakul — seal istus vaid mõni rida aukülalisi. Publiku kohad olid vastastribüünil. Seega oli jäänud lahendamata kuuldavuse küsimus, vabaõhukontserdi edukuse peamine eeltingimus.

Ka jäähall ei lasknud helidemerel kuulajaskonda haarata. Olukorda pole võimalik parandada mikrofonide abil. Istusin otse valjuhääldaja «väljalasketoru» all — ja seal ei saanud küll muud teha, kui vahetpidamata kiita tänapäeva tehnika võimsust. Suure koori paeluvat tämbrit ja mahtu ei saa ega tohi edasi anda läbi traatide ja plekktorude. Koorelahutajaina riisuvad nad ettekandelt koore ja publik olgu rahul lõssiga. Tugevus saavutatakse. Aga kas pole võimalik hästi laulvat kvartetti muuta võimenduse abil veel tugevamaks kui kümne tuhande laulja hääl? Milleks siis need ülearused üheksa tuhat üheksasada üheksakümmend kuus?

Püüe võimalikult palju koore kokku kutsuda õnnestus. Hea oli, et pidustuste ajal korraldati erikontserte. See võimaldas tegelastel ja ka külalistel tutvuda paremate kooridega. Iseiseisva kontserdiga esines ka eesti koorijuhtide segakoori 60-liikmeline koosseis.

VILKAD KATSETAJAD, OTSIJAD JA LEIDJAD LEEDULASED korraldasid oma seekordse makrokontserdi uuelaadselt. Et esinemisel oli rohkesti ühe- ja kahehäälset laulmist ning mitmed palad kantud samast meeleolust, tulid leedulased mõttele korraldada teatraliseeritud kontsert. See toimus hilisõhtul, paljude prožektorite valgusel. Kaasa hakkasid mõjuma lavakujundus, värvid, riietus, linikud ja rätid, tegelaste paigutus ja liikumine. Et tähelepanu orbiidis oli peamiselt visuaalne tulemus, kannatas kooslaulu kompaktsus. Iga kahe naislauljate rea vahele oli paigutatud üks rida mehi. Nad olid kogu õhtu vältel laval. Peaaegu märkamatult ilmusid täiskasvanute vahele lapsed. Kui siis lava keskel lauljad eesriide kombel kahele poole tõmbusid, avanes jalamaid laste-

rühma uus värv, nii pildis kui helis. Leidlikult katsid orkestri ja muude tegelaste sagimist lava ees ümberpööratavad tahvlid, millel olid ühtlasi päevakohased loosungid. Seda moodust võiksime meiegi kasutada juubelilaulupeol, et näiteks tutvustada koos lauludega vastavate üldlaulupidude märke ja aega.

Vilniuse kontserdi lõpptrumbiks oli kaasakiskuv külakapell. See koosnes vaid viiulitest, klarnetitest, mõnest akordionist ja trompetist, bassist ja trummist. Neid orkestreid oli palju. Nad ei mängi nudki muud kui ühe valsi, polka ja marsi, aga esituse talupoeglik lopsakus tekitas umbes sellise meeleolu nagu meie koolinoorte ja üliõpilaste laulupeol.

Kõik nähtu meil rakendatav pole, sest laulupeo tuum seisneb laulus eneses ja selle veenvas esitamises parimates akustilistes tingimustes.

Ei saa salata, et suurte hulkade lihtsamad liikumised ühele või teisele poole, üles või alla pakuvad silmale nauditavaid pilte. Mäletagem kas või seda, kuidas meeskoorid eelmisel üldlaulupeol frontaalselt käsikäes lavalt alla astusid. Kasutagem kiirust, vaheldust. Hea sisu väärib ka silmailu.

Vaadakem, et liikumine ei muutuks üksnes liikumiseks liikumise pärast (näiteks aegaviitev väljatulek üksikute ridade haaval jne.).

LÄTI KOOLINOORTE LAULUPEOL oli laululava noortega täidetud kahel korral. Kontserdi esimesel poolel olid seal poiste- ja lastekoorid, teisel sega- ja naiskoorid. Kava läbiviimine oli ladus. Lätlased on rikkad noorte segakooride poolest. Ka nende täiskasvanute segakooride arv on suur ja tase kõrge.

Kava koosnes peamiselt revolutsioonilistest lauludest. Sekka oli põimitud rohkesti rahvalaule, millega tekitati vaheldusrikkus ja kontrastsus.

Kogu kava oli Riias kolme üldjuhi juhatada. Meie noortepeol oli neid tunduvalt rohkem, eesmärgiks välja selgitada võimalikke üldlaulupidude üldjuhte. Hoidugem siiski sellest, et igal laulul on eri juht. Rohkem võiksime arvestada laulude ja juhtide omavahelist sobivust, ära kuulates ka lauljate ja kuulajate tähelepanekuid.

KOOLINOORTE LAULUPIDU TALLINNAS oli kahtlemata suur samm edasi. Tõsisemaks puuduseks osutus nii siin kui ka hiljem üliõpilaslaulupeol kava hiline koostamine ja sellest tulenev vähene ettevalmistus. Repertuaari põhjalik omandamine ja selle maksimaalne viimistlus on aga muusikapidustuste peamine tingimus.

Täna peab kõnelema ka teistest murettekitavatest küsimustest. Üheks on lauluhuviliste vähene arv vanemates klassides. Puudu-

sid isegi neidude koorid (naiskoorid). Oleks oodanud kas või paarigi piiratud ulatusega meeskoorilaulu esitamist. Ka pole õigustatud mudilaskooride väljajätmine. Kui üks või teine asi on raske organiseerida, siis tuleb organiseerimist täiustada, uut moodi organiseerida, uusi inimesi juurde leida. Meie «ilujõe» ülemjooks algab ju sessamas «mudilas». Võib näida, et tähelepanu pööramine sellele muusikaliselt tagasihoidlikule lõigule ei too suuri kunstilisi loorbereid, ent eks haara meie laulupeod rahvast hällist hauani. Pealegi on mudilaste esinemine peo üks emotsionaalsemaid lõike. Kui hoolitseda eriti hällipoolse tiiva eest, ei kurda me hiljem, et noored hoiduvad koorilaulust kõrvale.

Kindlasti oleks pidanud nii koolinoorte kui ka üliõpilaslaulupeo ettevalmistustöösse lülituma ka üldlaulupeo repertuaarikomisjon.

Heatujulisel lastepeol küpses paljudel mõte, et laste keelpilliorkestri suurendamise ja arendamise kõrval tuleks asutada ka alaliselt töötav laste sümfooniaorkester. Hiilgavaks eeskujuks võiks selles osas olla Soomes tegutseva muusikaalase täienduskursuse, *Klemetti-Opisto* igasuvine kuuajaline mängulaager. Kvalifitseeritud dirigentide juhatusel olen väikseid mängumehi kahel korral Tampere kontsertidel imetlenud.

Tallinnas valmistasid rõõmu mitmed puhkpilliorkestrid. Kuhu on aga jäänud siin endisel ajal arvukalt tegutsenud kooliorkestrid? Mäletan elavalt, kui kõrgele koolipoistena nina tõstsime oma kooli orkestri järel sammudes. Ning koolide direktoridki kõndisid uhkusega orkestrite ees.

Lisaksin veel, et need muusikaõpetajad, kes (ajavaimust ja moodne-olla-tahtmisest kantuna) tegelevad praegu ainult estraadiorkestrite ja vokaalansamblitega sümfoonia-, puhkpilliorkestrite ja kooride arvel, teevad küll karuteene meie noorte muusikalisele kasvatamisele.

Minu arvates ei ole õpilaslaulupidude mõte suutnud tungida veel igasse kooli, iga direktorini ja isegi mitte iga muusikaõpetajani.

Kas nüüd, pärast laste laulupidu, on veel kellelegi tarvis selgeks teha nende pidude mitmekülgset kasvatavat mõju?

Veel ühest kogemusest laulupeo kava koostamisel. Väärtusliku, aga üle jõu käiva pikema teose asemel on parem esitada mitu hästi kõlavat, huvitavat ja jõukohast laulu. Me võiksime ju küll öelda: olgugi et me ettekandega täiesti hakkama ei saanud, oli see töö kasulik.

Siiski oli see viga. Kui me tahame hüpata kõrgust kaks meetrit, aga lati maha ajame või selle alt läbi jookseme, siis pole me mitte hüpanud kahte meetrit. Eks laulupeo lõpul, kui laste lauluhinged

lõkendasid ja leegitsesid, selguski, et meil polnud neile midagi laulda anda. Kahju küll.

Tuleme varem avaldatud mõtete juurde: nõudlikumaid teoseid (ja neid tuleb esitada) tutvustatagu erikooridega. Kui need suurel väljakul ei tule välja, siis esitatagu need kontserdisaalides.

Akordioniorkester ei pääsenud seekord mõjule. Kas mitte arvestada kava koostamisel leedulaste külakapelli kogemusi? Hoogu, kompaktset kõlavust!

Pöörakem siitpeale tähelepanu kooli muusikaõpetusele. Meie tulevased üldlaulupidude põllud vajavad just nüüd ajakohast laulutehnilist harimist. Inimene ei ole kartul või kapsas, et kasvab paar kuud ja — valmis. Uus põlvkond sirgub tammede kasvutempos.

ÜLIÕPILASTE LAULUPEOL selguski, mida oleme varem külvanud.

Olen nõus — laulupidu oli tore, haarav, meeleolukas. Aga «pidu» ise oligi laulupeo tugevam osa, «laulu» juures peaks pisut aru pidama. Kõigepealt oleme keskkoolides külvanud liiga vähe segakooriseemet. Meie üliõpilaste arv lubaks rohkemat. Alati on üliõpilaskoorid igal maal olnud ühtlasi ka kõige paremad kontserdikoorid.

Oleme tihti nõus asutama mõnd «poolkõlavat» naiskoori või «pooltoorest» meeskoori, jättes kõrvale segakoori, mille tähtsus võiks ulatuda kaugemale oma asutuse piirest ja mille kohta kirjanik Mart Raud ütleks «vohh!». See märkus ei käi üksnes kõrgemate koolide kohta — see on üldine.

Oli muidki päikeseplekke üldises laululõõmas. (Nagu märkate, vaatlengi ma täna neid läbi tahmaklaasi.) Fakt oli see, et meeskoorid pidid kavast välja jätma Saare «Leelo», kusjuures on teada,

et üliõpilaskoorid on meie parimate killast. Hästi kõlas J. Simmi «Oma saar». Kas mitte sellepärast, et tuli tugev hoog vihma? Kui nii, siis võtkem ka neid ridu vihmasagarana.

Ees seisab järgmine üliõpilaslaulupidu Vilniuses. Leppigem kohe kokku, et see pole üksnes rõõmupidu, vaid ikkagi laulupidu. Esitatav kava tuleks igale kooriliigile varakult kindlaks määrata ja ka need laulud, mis ühiselt esitatakse. Eeltöö olgu korralikum. Pole põhjust arvata, nagu kavatseksid lätlased või leedulased tulevikus halvemini laulma hakata.

Veel üks kogemus suurtest massiüritustest. Kui selgub, et mõni väiksem külalisühik kavatseb haarata peoareeni sama pikaks ajaks kui kestaks pool planeeritud laulupeokava, siis tegutsegu peoplatsil viisakas ja resoluutne «välikohus». Saan ju aru — kaugelt tulnud külalised! Aga tervikut ei saa paisutatud detaili ohvriks tuua. Väikerühmade venitatud esinemised toovad suurde saali tähelepanu languse. Saavutatud hoogu on kerge lasta tagasi veereda, aga uuesti tõsta — raske!

Ja tartlased! Teil seisab ees laululava ehituse lõpuleviimine. On vaja heli suunavat katust.

KÕRVATAHAKIRJUTUSED (kuigi mõni neist tuleb hiljem ka korstnasse kirjutada). Hetkel on meie heliloojail kõige kibedam uute laulude kirjutamise aeg.

Ettevalmistuse kontrolli plaan ja võistulaulmise tingimused tuleb sektsioonides välja töötada kõige lähemal ajal.

Armutult maha kanda viiendad rattad ja «laulujänesed», kes armastavad sõita teiste regedel.

Laulupeorongkäigu ilmekust tõstaks, kui raadio, televisioon või mõni ajaleht võtaks oma hooleks paremini ja mõttekamalt «vormistatud» kollektiivide väljaselgitamise. Kohtunikuks olgu peokülaline.

Rahvarõiva osatähtsust tuleks järsult tõsta. Ka peokülaline ärgu häbenegu neil päevil rahvarõivaid kanda.

Rongkäigus ja peoplatsil olgu tegelastel kui ka kuulajatel-vaatajatel kasutada värvilisi juubelirätte, linikuid, vöösid, mütse, vimpleid, varrukamärke jm.

Ikka on lahendamata üldlaulupeo saateorkestri küsimus. Tamperes püüti seda teha sümfooniaorkestriga läbi mikrofoni, Tallinnas ühe sümfooniaorkestri abil. Vilniuses, Riias ja Tartus kasutati puhkpilliorkestrit. Selgub, et üks sümfooniaorkester pole ometi väärilise partner ühendkoorile. See peaks olema nähtavasti väga arvukas, aga siis võtaks enda alla tohutu «tootmispinna». Ei ole õnnestunud sümfooniaorkestrit võimendajate abil eraldi tugev-

dada. Ka üks puhkpilliorkester pole täisväärtuslik saatja. Siit järeldus — võimalikult suurendada *a cappella* laulude arvu või laiendada saateorkestrit paarisaja mängijani. Sealt ärgu puudugu kutselisedki mängumehed. Seni on olnud saateorkestrite osa meie muusikapidustuste nõrgemaid lülisid. Põnev oleks ühendada ühendpuhkpilliorkester ühendkooriga. Kahjuks ei mahu nad korraga lavale.

Muusikapidustuste korraldamine üldlaulupeo ajal vajaks paljude organisatsioonide sünkroniseeritud tegevust.

Sõprusõhtute sisu tuleks edasi arendada umbes leedulaste stiilis.

Muusikamuuseum avab loodetavasti laululava all ülevaatenäituse «100 aastat laulupidusid» (ühes filminäitamise võimalusega). Ei ole vist ühtki Tallinnas viibivat turisti, kes ei külastaks lauluväljakut ja seesuguste asjade vastu huvi ei tunneks. Omad kah!

Üldlaulupeo filmide stsenaariume hakatakse kindlasti koostama juba ammu enne üldlaulupidu.

*

Kena oli kõndida «Sõmeralt Sõrmikule»[13] ja lasta end kaasa kanda viie laulupeo viisivoogudel. Rõõmud olid suured, ent suurim peaks meil veel ees seisma.

Ja see tuleb!

Selleks sügisel kõvasti pihta!

«Sirp ja Vasar» 1967, 28. juuli

3
PÜHADE PÜHA

Laulupeoni vähem kui 10 kuud

Suvi oma laulupäevadega on läinud, ka puhkusekuud otsa saanud. Nüüd on jälle aeg tööd alustada.

Tahaksin tulevastele laulupeolistele südamele panna, et kõik võtaksid juba praegu tööd väga tõsiselt ega arvaks, et aega on veel küllalt. Tuleb ju juubelilaulupidu, ja see peab olema kõrgetasemeline. Ikka juhtub, et ühel või teisel jääb mõni pala kuidagi liga-loga, igal kooril on oma nõrku kohti, millele tuleb erilist tähelepanu pöörata. Ühe-kahe prooviga puudustest ei vabane. Ei tohi loota ühendkooride massile, et see kellegi oskamatust varjaks: hästi kõlab ühine laul ikka ainult siis, kui kõik laulu teavad. Võistulaulmine ongi üks selliseid abinõusid, mis innustab, hoogustab iga koori põhjalikumale ettevalmistamisele.

Repertuaaris on ka üsna keerulisi laule, mitte niivõrd raskeid kui pikki. Kuid laulupeokava ei saa koostada ainult nõrgematele või siis ainult tugevamatele orienteerudes. Hulk laule nõuab igatahes tõsist õppimist, pealegi on kooride koormus küllalt suur.

Veel soovin, et kõik, kes kunagi on kooris laulnud, leiaksid aega ja tahtmist jälle oma kooris kaasa lüüa ning juubelilaulupeo kava omandada. Neid ootab küll eriti suur töö, aga õigus kuuluda laulupeoliste hulka peaks seda väärt olema.

Laulupeoks valmistub ka RAM. Enne laulupidu oleme nagu kõik meeskoorid Tartus meestelaulupäeval. Oma kontsertideks valmistame ette kava «Eesti meeskoorilaulu areng», mida alustame esimese üldlaulupeo repertuaariga ja jõuame välja tänapäevani. Iseseisvaid kontserte kavatsevad laulupeol anda ka teised kontserdikoorid.

«Noorte Hääl» 1968, 19. september

Laulud taas kõlama

Aga seal, kuhu ruttan,
on ööd praegu valged.

M. Raud

Eesti rahvas on laulnud teadagi kauem kui 100 aastat. Seda tõendavad tuhanded rahvaviisid, mis on pärit kaugetest hallidest aegadest. Ent traditsioonilistel üldlaulupidudel on koorilaulud kõlanud ligikaudu 100 aastat. 1969. aastal möödub 100 aastat esimesest üldlaulupeost. Kõik, mida me juubeliüldlaulupeol kuuleme ja näeme, oleneb käesolevast kalendriaastast.

KOORIJUHID! Me oleme palju lugenud raskustest esimese üldlaulupeo loa saamisel, väga lühikesest ettevalmistusajast jne. Kirjasõna järgi kukkunud välja siiski päris tore pidu. Tollal pandi alus tulevastele suurüritustele, mis on ainulaadsed ja omanäolised ning ilma milleta me ei kujuta enam ette oma muusikaelu ega ka kogu rahva ilusamaid peopäevi.

Koori- ja orkestrijuhid! See, missuguse sisulise kaalu saab juubelilaulupidu, oleneb nüüd teist.

Peame arvestama tänapäeva nõudmisi. On ju rahva maitse ja nõudlikkus tohutult kasvanud. Inimesed on kuulnud rohkesti head muusikat. See on kättesaadavam kui kunagi varem.

Eeloleval üldlaulupeol pole tõesti enam uudis see, et nii ja nii palju lauljaid on laululaval. Palju tähtsam on see, mida ja kuidas lauldakse. Et laulud ja lood kõlaksid kaunitena ka kuulajaile, on juba meie teha.

Esimese üldlaulupeo eeskujul toimuvad ka nüüd kooride ja orkestrite võistlused. Võistluse peamine tingimus — üldlaulupeo kava olgu hästi ja kindlalt käes! See töö on loomulikult koorijuhi vastutada. Ei tule kõnelda üksnes muusikalisest ettevalmistamisest. Siia kuulub ka hea distsipliin, hea töömeeleolu.

Rõõm on purjetada niisuguse särava majaka sihis, nagu seda on juubelilaulupidu. Kõik teed viivad meid sinna, kõik tuuled aitavad kaasa. Heaks päralejõudmiseks tundkem hästi merekaarte — noote. Mehed-naised olgu kohale jõudes igaüks oma vahipostil ja tundku-teadku oma ülesannet ja vastutust!

LAULJAD! Tuhanded, tuhanded lauljad enne Sind on põksuva südamega astunud laulude leegitsemise paikadele. Sina teed sedasama juubelilaulupeol. Seekord jätkugu Sul otse erakordset hoolt ja tahet kava selgeks õppida!

Kuhu küll silmad pöörata, kui võistlustules väljatõmmatud laululoos on «tühi»! Haara oma erksa tööga kaasa naabreid, kui nende lauluusk peaks väsima!

Laulja! Just Sina oled ja jääd alati üldlaulupidude kiirguse allikaks. Iga kuulaja on Sulle kogu elu tänulik «laulukiiritamise» (loodan, et lugesid õigesti «laulukiiritamise», mitte «laulukõõritamise») eest!

KOORIVANEM! Kui koorijuht on koori isa, siis Sina oled tema ema. Ära unusta ka Sina kooride võistlust. Kui muusikaline ettevalmistus jääb isa hooleks, siis kõige muu eest hoolitse Sina. Võta oma hoole alla need lauljad, kes ei tunneta veel ülesande tõsidust. Isa vitsa kõrval on ema mahe sõna mõnigi kord mõjusam!

Tõsta aukohale vanad üldlaulupidude veteranid ja püüa kooriga liita rohkesti noori! Mitte ei usu, et noored koorilaulu ei armasta, küll aga ei armasta vanad mõnikord noori. Üldse — ärge tehke vahet vana ja noore laulja vahel. Küll aga on olemas häid ja nõrgemaid lauljaid. Korralikke ja vähemkorralikke.

Küllap juba oskad koos juhatusega asju nii seada, et kõigil kasvab huvi laulu ja eelseisva suurürituse vastu.

Kõigepealt olgu korras koori riietus. Kas on midagi kaunimat kui meie värvikas rahvarõivas! Ka kõigele muule tuleks mõelda: lipule, embleemile, koori nimekaardile. Võib-olla veel millelegi, mis tutvustaks teie koori, koori kodukohta jne. Kuhu aga jäävad lilled! Igatahes tuleks rongkäigu kujundamisel fantaasia liikuma panna. Distsipliinist ma ei räägigi. Öeldakse, et täpsus on kuningate viisakus. Nüüd on kuningaks rahvas — teadagi laulurahvas. Täpsus on teistest lugupidamine (väga tühise omapoolse kuluga). Täpsus muusikas ja elus, see võib vaimustada!

ÜLEMUS! Ei oska nimetamata jätta ühtki asutust, tehast, kolhoosi või isikut, kellesse üldlaulupidu ei puutuks. Seepärast pöörduksin otse telefoniraamatu järgi kõikide asutuste juhtkondade ja juhtide poole, et ka teie mõtleksite põhjalikult, kuidas luua oma koorile paremaid töötingimusi. Kas ei saaks vahetustega töö puhul korraldada harjutusi otstarbekamalt? Aidake kaasa oma koori välisilme kujundamisel! Võib-olla on veel tänini puudu mõni rahvarõivaste komplekt? Mõelge rongkäigule!

Kas pole laulu- ja pillimehed-naised ühtlasi ka teie tublimad töötajad? Uskuge, asjaosalised pole ju oma väljaspool tööaega kulutatud tundide eest muud tasu saanud kui seda, mida pakub muusikaline rahuldus. Tuhanded, tuhanded on kogu eluaeg vabatahtlikult «laulu küüsis»!

Ärge oodake alati nõudmisi altpoolt. Vahel võiksite ju proovida

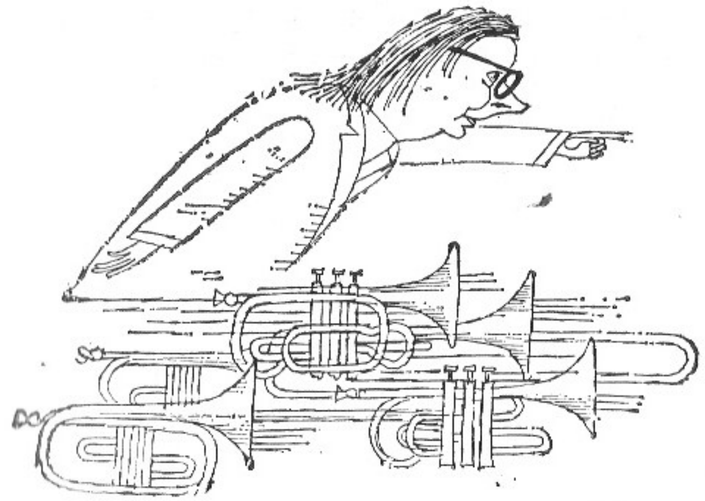

Eino Tamberg

ka vastupidi — kutsute näiteks asjaosalised enda juurde ja küsite, kuidas saaksite juubelipidustuste kordaminekule kaasa aidata. (Vaikselt mõelge ka sellele, kuidas peopäeval oma laulu- ja pillimehi premeerida. Nad ei tea ju seda oodatagi. See oleks neile peopäeval suureks üllatuseks!)

Ärge kartke üldlaulupeo ajal «kaotatud» töötundide pärast. Need tasutakse teile mitmekordselt. Tööplaanid ja -kokkuvõtted räägivad sellest ise.

Ülemus! Kus Sa ka töötad ja istud, lase üldlaulupidu oma kabinetist läbi käia! Sinu kirjutuslaud, sulg ja pitsat võivad üldlaulupeole otse üllataval viisil kaasa aidata!

TALLINLANE! Sa elad Laulude linnas. Sinu hoolde jääb linna kaunistamine, külaliste vastuvõtmine, aga ka peo külastamine. Aplodeerimine niikuinii.

Kõigepealt otsi kirstust-kapist üles omaenese rahvarõivad. Kui Sul neid veel pole — tegemisaega jätkub. Sul tuleb mõelda ka sellele, mida teha, kui rongkäik Sinust möödub. Millega lehvitad? Kas lilli jätkub? Võid ka ise midagi välja nuputada. Tänavad, mida mööda rongkäik kulgeb, olgu nii rõõmsailmelised kui iganes võimalik! Milline suurepärane võimalus majavalitsustel fantaasiat arendada!

Vast leiad Sa ka öömaja peokülalistele? Majutamisega tuleb kindlasti raskusi. Siis veel. Ära pahanda, kui laulupidu viimase lauluga lauluväljakul veel ei lõpe! Koorid panevad koduteel veel

kord kogu linna rõkkama. Tehke lahti aknapooled, laske laulud tuppa tulla! Miilitsamehed, paid! Las nad laulavad — laulge kaasa! Meil põhjamail pole kahjuks kombeks karnevale korraldada. Meil on aga imelühike ja valge suveöö — puistakem see üle lauludega!

HELILOOJA! LUULETAJA! Teie töö oleks nagu tehtud: laulud trükitud ja õppimisel. Usun, et otse viimasel minutil võib ilmuda veel luuletus, mis tabab otse naelapea pihta! Sellele võib üleöö kasvada peale viisikord ja käsikäes võivad need veel jõuda peolavale.

Ei saa olla hoiakut — mis puutub üldlaulupidu minusse! Istu kord kungla rahva kombel maha laulurahva keskele ja küsi eneselt, kas see tõesti kõik ei puutu Sinusse? Puutub, puutub, ja kuidas veel puutub!

Ka pärast laulupidu ei tohi laululõngast-laululustist puudust tulla. Siis on teid jälle tarvis, et saja-aastasele leelolõngakerale uusi keerdusid kerida. Lisa siia oma värvid, oma südamesoovid! Laulupeo lõppedes ei tohi katkeda ega lõppeda meie igavesti kestav laululõng!

1968

Sada rida

1. Algus oli Tartus 100 aasta eest.
2. Ei see lõpe kunagi.
3. Juubelitõrvik Tartust läbi Eestimaa.
4. Au esimese laulupeo algatajaile!
5. Kummardus keskmiste kandjatele!
6. Hoogu juubelilaulupeo tegelastele!
7. Ettevalmistus ammugi alanud!
8. Poistekooridele — tere, mehed!
9. Meeskooridele — noh, poisid!
10. Segakoorid — selgeks õppida!
11. Naiskoorid — ei s. m. v. olla!
12. Lastekoorid – · vastsed koorid.
13. Poisid, pasunad puhtaks!
14. Tornidesse torud üürgama!
15. Kõlavamalt, kaunimalt, tulisemalt!
16. Palad peas — pidu püsti!
17. Sõnad selgesti, joru julgesti!
18. Koorijuht, kõik oleneb sinust!
19. Koorid! Võistulaulmisele!

20. Lohakaid kaasa ei lohista!
21. Mõmisejad maha jäetakse!
22. Kõrvalejääjaid ep olegi!
23. Ei puudujaid, hilinejaid proovidele!
24. Viisid viilida viledaks!
25. Kõned kõbida kobedaks!
26. Vihm ei väärata viisiveeret.
27. Ei piisk ega padu pidu peata!
28. Proovidel nokaga päikesemütsid!
29. Proovidele pidev bussiühendus!
30. Bussijuhtide mütsile sirelitutt.
31. Vanemuine, varakult Unduski uksele!
32. Linn puhtaks kui pruudipalg!
33. Narva maantee siledaks siluda!
34. Majavalitsustel mõtelda mõlema käega!
35. Igast aknast rõõmuhüüded.
36. Rahvariie — iloiive.
37. Kooridele lipud, embleemid!
38. Lipukesed, juubelirätid laulumarsi vaatajatele.
39. Kogu linn lehvitama!
40. Häälestus: mažoorne.
41. Lilli vastastikku!
42. Veteranidele kahed lilled!
43. Noorukeile neljad lilled!
44. Rongkäiguks uusi üllatusi!
45. Värvi, vormi ja helinaid!
46. Ei ühtki nukrat naist!
47. Ei ühtki morni meest!
48. Lastel silmad särama!
49. Ära tee nägu, et pole sinu pidu!
50. Ega me tulnud tukkumaie!
51. Heliloojad ettepinki!
52. Luuletajad laulule lähemale!
53. Koorijuhid kohasemale kohale!
54. Veteranid viisivainule!
55. Rinda kõikide laulupidude märgid!
56. Asutustelt kooridele meeldivaid üllatusi!
57. Alaline hool ja abi tegelastele!
58. Kuulaja, nende töö on kõik sinule!
59. Kuidas mõtled sa neid tänada?
60. Leelod on laotud puhketundidel.
61. Iga koosoleku juhijutuks laulupidu!

62. Pikka plaani noodiväljaandjaile!
63. Ajakirjadesse noodinurgad!
64. Lehtedest läbi leeloliinid!
65. Juubelit reklaamida — seda võib ja peab!
66. Koolmeistrid, käsikirjad korda!
67. Kirjastus kibedalt kirjastama!
68. Albumid, juhid, postkaardid!
69. Juubelipostmargid, medal!
70. Meenutades minevikku — turgutame tulevikku.
71. Laulupeofilm olgu seekord hea!
72. Tahaks heliloojate, luuletajate fotosid!
73. Parimad koorid, koorijuhid ühte fotomappi!
74. Kunstinäituse peateemaks muusika!
75. Mapp graafikat samal teemal!
76. Kas suveniirid on valmis?
77. Igast võetud fotost üks muusikamuuseumi!
78. Raadio- ja tele-koorimuusikale tere-tere!
79. Ärgem poputagem ainult popmuusikat!
80. Ei ainult hipp-, hõkk- ja juppmuusikat!
81. Laululava alla muusikamuuseum!
82. Lauluväljakule muusikute puiestee!
83. Heliloojate, koorijuhtide kalmud kauniks!
84. Mälestustahvlid endistele muusikategelastele!
85. Avage kojad külalistele!
86. Katke laud tundmatule lauljale!
87. Einelaud ööbijaile!
88. Kontserdisaalid kuulajaile!
89. Targad teatrid tuhandeile!
90. Ei ühtki liiklusõnnetust!
91. Tohtritele tööta tunnid!
92. Kõnnitee olgu jalakäijate elutee.
93. Autojuhid ehmatavalt viisakaks!
94. Ei tee peal tuules tuikujaid!
95. Kainestusmaja tühjaks!
96. Miilitsaile vabad päevad!
97. Pääsmed muretseda eelmüügilt!
98. Laulja, mis kell algab tänane proov?
99. Vaja veel 900+1 rida, et saaks 1001 ja — Lähme lauldes läbi metsa!
100. Jõudu tööle!!!

«Õhtuleht» 1968, 4. oktoober

Sain valju noomituse

Tartus lõppes parajasti Üldlaulupeo Peakomisjoni istung. Lahendati mõned lahtised küsimused. Ülesanded peaksid olema siitpeale kõigile selged. Töö võiks minna täie hooga. Ju ta nii ka läheb. Et aga tagasisõiduga oli veel pisut aega, siis tegin traditsioonilise jalutuskäigu Toomemäele.

Endamisi mõtteid veeretades märkasin, et keegi on hakanud mind hoolega silmas pidama. Esmalt piiras ta mind kaugemalt, siis tuli ikka lähemale ja lähemale. Hämarusest esile kerkiva kuju pikad valged mantlihõlmad ja hall habe aina lehvisid tuules. Silmad siramas kui tähed. Tähetark?

«Oled ikka sina või? Ei vist... Siiski. No muidugi, mu ühe lauluosakonna lauaülem.»

«Kas just nii kõrgel kohal?» püüdsin igaks juhuks tagasihoidlikumale toonile tüürida. «On tõsi küll, et olen kapraliks ja kokaks ühes lauluroodus. Sõidame lauluga maid ja meresid siia ja sinna. Laulame seda ja ka teist.»

«Siis oled mul käes, otse peos! Olen Vanemuine, Maailma Lauluvalitsuse Eesti Osakonna president ja peasekretär. Sa peaksid mind ometi tundma. Su isaisa tundis mind ja pojapoeg saab tundma...

Sissetulnud kirjad pajatavad, et hakkate Taaralinnas meeste pidu püsti ajama. Patsatasin juba pitsati te plaanidele. Hüva. Kinnitan! Viisivärtnatele olgu sellega laululõngad peale pandud. Nüüd on asi teie teha. Viisi peate, nooti tunnete — las käia!

Aga ühte ma ei mõista. Minu uue kandlekoja[14] ehitamisest ei kippu ega kõppu. Ütle, kallis poeg, kuhu pööran oma halli habeme, kui rahvas hakkab jaanikuus üle maa tulivankritega siia kogunema. Tulevad alamad ja tulevad ülemad mehed. Lagedale väljale laome muidugi oma suured laulude tuleriidad. Kus on aga koht, kus näitame oma peenemaid palu? Kus on kandlekõlane kamber ja koda?

Ma teen vahetevahel mõne käigu endanimelisse majja. Näen — üksnes Vana Hirmus üksi käib seal paha meelega ringi. Noomib ja pureb. Aga ei kedagi. See peab ikka ränk asi olema, mida isegi tema käima ei lükka.

Minu ajal kandsid mehed seljaga kive kokku. Üks, kaks ja maja sai missugune. Mis raanat, raafikut, rotsenti või reemiat neil siis kasutada oli?

Uues majas on üks ots juba täis mõnusat kõnekõma, laulel**dust** ja hüppemängu, aga vaat seda teist otsa imetlen juba kauemat aega kui kõige vanemaid ja ilusamaid põhjamaa antivaremeid.

Karl August Hermann

Sa, Kustakse poeg, puutud seal kõrgel Kalevi kantsil kokku laulumeeste sektsiooniga ja Ülemiste Järvevana ehitusbrigaadi poistega. Minu rehnungi järgi peaks mul kaks ja pool tuhat vennikest kirjas olema, kes kellut kanda jaksavad. Paar kuud, paarsada poissi — ja asi oleks väljaspool nalja piiriaeda.

Ka Taaralinna mehed ise võiksid tõmmata üle mu laulumaa kõvade kirjadega lõuendi, et võtke poisid, päev puhkust, tükike sinist savi ja tulge kõbima.

Vaatan ja vaatan seda venitamist. Suure suuga jahvatad sa pidupäeval laulust ja selle mõjust. Su sõnad kõlksuvad aga väga tühjalt, kui neile tegemine peale ei sigine. Ilus sõna ei seisa ju püsti, kui tegu takka toetamas pole.

Ons nüüdsed mehed nigelamaks jäänud? Või pole teite asigi? Et las aga roonu teeb. Ma küsin: kui roonul tahtmist on, aga mehi pole — mis siis?

Kõik plaanid ühes puntras on teil prisked küll ja lähevad ikka täie eest. Aga näe, kapitaalehitus seisab nukralt mäel. Traadid aina undavad seda kõige uudsemat.»

«Vabanda... Ega mina... Ma ju...» püüdsin mõnegi sõna vahele kiiluda. Vana aga põrutas lausa vahutades.

«Kokuta, kokuta seda omasugustele! Näe, mäel ootab maja inimese kätt.

Kuula nüüd! Kui see värk käima ei lähe, tee oma koht vabaks kobedamatele.

No ütle ise, mis juubel see tuleb, kui pole ulualust, kus väheke kannelt timmida? Kogu maarahvas peab sõbra- ja vennapidu, külalisi rohkem kui esimesel korral. Neid tuleb Soomest, Novgorodist ja Sädemete saarelt.

Eks ma vaata, mida sa neile seletad, kuhu sa silmad pöörad. Minu silma alla ärge te mitte sattuge!»

Vana tiris mind nööpipidi ikka lähemale.

«Ma saan ju aru, et ütlemised ei käi läbi muusikalehe. Vaat, mul oli omal ajal nobe ja terane, kuigi pisut tagasihoidlik Karl August oma «Laulu ja mängu lehega». Nii kui sule tindipotti torkas, läks nagu raktoriga — vagu taga, seeme sisse, päikese paitus peale ja muudkui lõika. Selleaegne sordiseeme ei vasta muidugi tänasele GOST-ile. Aga ikkagi. Karlal oli kibe käsi teatama, mida vaja. Teete ju teiegi vahel ilmatu suuri nooditegusid, aga see kõik jääb raamatusse raiumata. Kes siis pärast enam usub, et ka teie ajal tehti mehetegusid. Või pole teil siis nüüdsest ajast midagi priskemat pajatada? Ei mina seda usu. Kõik muud kultuurid on teil kõrges hinnas ja vinnas, igaühel oma seitung. Aga näe, minu alast nagu ei hoolita. Küsi trükipressi meeste käest: kas siis see, mis hinge ilusaks teeb ja inimest inimeseks, ei vaja abi Gutenbergi pookstavidelt.

Siis veel. Ei mina ole rahul sellega, et mu paremate poiste — R. Tobiase, A. Lätte, K. Türnpu, M. Lüdigi, Vana Kapi ja veel teistegi lood on alles tinasse ladumata. Vahel nagu kahju, et pole enam kloostrivendi, kes suure rutuga nende lugusid ümber kirjutaksid ja nobedasti tootmisse juurutaksid, nagu ütlete.

Sina, Kustas, hoia aga jah vesi ilusasti suus, et kirjapressi mehed ei ärkaks ja ei hakkaks oma asju möödanikkude meestest paremini tegema.

Kui see asi ei peaks paranema: ei tule leelolehte ega ole noodi väljaandmiseks pikemat plaani, siis viin sind pinsi peale nagu niuhti.

Ära vaata mulle uduselt otsa, nagu ei saaks sa minust aru. Või pole sul paberit? Ah sa arvad, et suu on ainult söömiseks. Ka õige asi peab sealt välja saama. Kas siis, kui suu söönud, on südame koht täis?

Kui keegi peaks ütlema, et asi see meil teha on, siis tehku ometi. Kui keegi küsib, kas seda ikka vaja, siis niimoodi ütlejail neid asju küll vaja pole ja ilma elab ka ära. Kui aga praegu minu valla elanikest iga kümnes kõva viisipidaja on ja tahab laulumaa peal edasi areneda, siis on tal selleks tuline õigus. Sinusugused tehku

aga seda, mis te kohus ja pisut enamgi, et see maa poleks magajate maa, kust mõnus norin mu kõrvu aevastama paneb.

Oot-oot! Ära rabele, kuhugi sa veel ei lähe. Ja ütelda pole sul mulle ka midagi. Läbi ma sind näen.

Veel kipitab mul keelel: miks ei aita sa Tartus kõrge kooli peal korralikule segakoorile jalgu alla panna? Oma meestemalevaga oled sa rahva kui kaheks lõhkunud. Ühele poole oleks nagu arvatud need isatsed lauljad ja teisele need teised. Aga näe, üht kõrge kooli tänapäeva nõuetele vastavat segakoori Taaralinnas pole. Aga kas ei pea siis olema? Mis sa ise arvad? Üks mahlakam tudengite segakoor võiks olla minu maa parim. Sest kõrges koolis saavad koorid olla ainult kõige paremad. Teist sorti ma selles majas ei tunnista.

Ärge nüüd papi Jannseni juttu selles asjas õigeks pidage. Ta ju kartis mehi ja naisi linna peale kokku lasta. Ei tea, mis siis pidi juhtuma. Juhtub ju mõndagi ilma laulutagi. Ei siin pole karta midagi. Noh, ja kui lauljad lõpuks üksteist leiavad, mis siis sellest. Iive on teil pealegi nii kõhnukene. Ka selle näitaja nooleotsad saagu ikka kõrgemale sihtima.»

Järjest tõusis jutu toon, ja ägedamaks see läks. Punastasin vahetevahel, täiesti asjatult muidugi. Vana ei tunne aega ega kombeid. Mõnevõrra ajast maha jäänud. Kultuuritseb.

Panin Tallinna poole jooksu.

«Edasi» 1968, 13. detsember

Juubelilaulupeost, koorilaulust ja meie muusikaelu mõnest teisestki tahust

Meie rahvas on laulja rahvas. Mis kõneleb selle poolt? Ja mis vastu? Siit küsimus: mida peate praegu, kolm kuud enne juubelilaulupidu, vajalikuks eriti toonitada?

Vihjatud ütluse poolt kõneleb fakt, et meil on palju koore. Ja vastu kõneleb seesama fakt — meil on palju koore.

Paradoks?

Jah, koore on küll palju, aga päris häid koore võiks ju rohkem olla. Et pidu on ukse ees, siis leppigem kokku — ehkki ühte silma pisut kinni pigistades —, et oleme laulja rahvas küll. Püüdkem

anda juubelilaulupeo kontsertidel maksimum tõestamaks, et oleme laulja rahvas ka kvaliteedi mõttes.

Varematel aegadel lepiti sellega, kui suudeti laulupeol laul algusest lõpuni ilma seisma jäämata ette kanda. Nüüd on sellest vähe. Lauljad ja publik, mõlemad nõuavad rohkemat.

Eelproovid näitasid, et tase hakkab tõusma. Mõnes paigas lauldi veel nõrgalt, aga paar nädalat hiljem samu koore üle kuulates selgus, et vahepeal on lausa imet tehtud. Tähendab — hea tahte korral ollakse võimelised enamaks.

Nagu kuulda, on ka Tartu lauljad ja mängijad tublid olnud. Rajoonid — tehke omalt poolt, mida võite! Ja võite palju! Veel tahaks näha sajaprotsendilist osavõttu kõigist proovidest ja laulupeokontsertidest, ning äärmist täpsust ka kellatundmises. Eriti lauluväljakul. Aeg on seal minuti pealt arvestatud ja väikseimgi kõrvalekaldumine võib tunduvaid häireid põhjustada.

I üldlaulupidu mäletame tänaseni. Ei tahaks, et meie pidu 100 aasta pärast enam ei mäletata.

100 aastat. See arv vajutab eelolevale peole oma pitseri. Aga 105, 110 . . .? Kas tulevikus võiks (või peaks) meie laulupidudel midagi teisiti olema? Kui jaa, siis m i s nimelt?

Teisiti saab olla tase — kooride tehniline ja vokaalne suutlikkus tõuseb, repertuaar muutub nõudlikumaks. Uusi kooriliike enam välja ei mõtle, küll aga tuleks leidlikult kasutada nendevahelisi kombinatsioone.

Teatud osa kavast võiks ette valmistada Lõuna-Eesti, teatud osa Põhja-Eesti. Osa erikoorid, osa üldkoorid. Miks ei võiks Tartu linn eraldi esitada näiteks ühe Tartu helilooja kantaadi? Jne.

Suurte pidude vahel võiks rajoonilaulupäevade kõrval või ka nende **asemel** — miks mitte — korraldada teiselaadilisi pidustusi — ringkondlikke või ülemaalisi sega-, mees-, nais- ja lastekooride päevi. Kui lepime ikka ja jälle praeguste nõrgavõitu laulupäevadega, võib kuulajate huvi kaduda nii nende kui ka koorilaulu vastu üldse.

Kas ei võiks meil olla kontsertide sarju, kus saaksime näidata oma võimeid väga erineva kandi pealt? Kas ei või Suure-Jaanis olla iga viie aasta tagant Mart Saare või Kappide-nimelised muusikapidustused? Mart Saar on meil ju sügavuti veel avastamata! Me laulame tema laule veel halvasti. Võiks mõelda tema laulude ettekandmise võistluse korraldamisele, seal oleks esikohal kvaliteet.

Aleksander Läte

Haapsalus elas Cyrillus Kreek. Tartus Juhan Simm. Aga Aleksander Läte, Rudolf Tobias, Mihkel Lüdig, Miina Härma, Konstantin Türnpu . . .

Koorid võiksid korraldada laululaagreid, kus vastastikku tutvustataks uut repertuaari. Kuhugi metsa alla koguneks näiteks 1000 meest ja . . . laulu kui palju.

Teile kui spordimehele peaks olema hästi tuttav küsimus «Kas massilisus või meisterlikkus?» Mida arvate samast koorilaulu valdkonnas?

Kas massilisus või meisterlikkus? Minu arvates nii küsida ei tohiks. Massilisusele lisagem tingimata meisterlikkuse nõue.

Olen selle poolt, et tuleks juurde noori koore, koorijuhte, et ka algajatel kooridel oleks jõukohast repertuaari, et head koorid üha tugevamaks muutuksid ja nende repertuaar nõudlikumaks.

Massilisus? Igaühel, kes tahab laulda, **peab** olema koht, kus ta laulda saab. Näiteks pensionieas, lauluhuvilistel olgu tingimata veteranide koorid. Peame eakatest teenekatest lauljatest väga lugu ja avaldame neile igakülgset austust. Suurematel ja vanematel kooridel on vaja mõelda, kuidas **väärilselt** lahendada vanade teenekate lauljate küsimus, seda aga nii, et laulmise võimalus säiliks ka veteranidel. Laulmise rõõm peab neile alles jääma.

On muusikanõudlikke inimesi, keda ei rahulda meie kontserdi-

Rudolf Tobias

kooride praegune tase. Need on ühinemas kammerkooridesse, millised tegutsevad Tallinnas, Pärnus, Viljandis. Võib-olla tekib neid peatselt igasse rajooni. Nendest võtku osa ka koorijuhid, muusikaõpetajad. Võib juhtuda, et kammerkoorid, kui nad tahavad tulevikus ulatuslikumaid teoseid ette kanda, hakkavad oma ridu täiendama. Ka nii võib jõuda uuele astmele.

Paljudel kooridel on lauljate vähesus tõsine probleem. Tuleb noori juurde tuua ja korraldada töö nii, et see meelepärane oleks. Kavad huvitavamaks! Majanduslik baas tugevamaks!

Tähtsale kohale asub koorijuhtide kaadri suurendamine ja edasine areng. Pärast laulupidu tuleb suunata kõik eeldustega noored koorijuhtideks õppima, olemasolevatele aga anda täiendamise võimalusi. Hoolitseme oma koorijuhtide eest ebapiisavalt. Vaevalt, et mõnel asutusel, organisatsioonil, kolhoosil oleks oma koorijuht, kelle palk oleks ligilähedaseltki võrdne traktoristi või seatalitaja omaga. Ometi on need inimesed muusikat õppinud võib-olla üle 10 aasta . . .

Üheks tiivustajaks teel kooride meisterlikkusele oleks avaramad võimalused kontserdimatkadeks. Iga väljasõit, matk aga raputab ja annab midagi juurde. Kasvab töötahe.

On teisigi võimalusi. Lausa hädavajalik on n.-ö. kindralstaabi kursuste korraldamine. Või nimetagem neid koorijuhtide seminarideks. Dirigendid tuleksid kokku, arutaksid seni tehtut, peaksid

plaane tulevikuks. Päevakorras olgu juhatamistehnika täiustamine parimate praktikute juures. Ettekannetes aga võiks analüüsida koorijuhtide tööd, kooride repertuaari, kava koostamist ja muud koorikunsti puutuvat. Nendes ettevõtmistes näeksin veel asutamata kooriühingu ees suurt tööpõldu.

Kooriühing?

Jaa. Meil on palju koore, aga ühingut ei ole. Mõnes liiduvabariigis on need ühingud juba jalad alla saanud. Ei saa ju nõuda, et meie koorijuhid suudaksid oma vabast ajast lahendada kõiki päevaprobleeme, mis koorikultuuri edasiarendamiseks vaja. Neid on aga palju.

Kooriühingu aluseks võiks olla laulupidu ettevalmistav organisatsioon, see on juba välja kujunenud: peakomisjon, mitmesugused allkomisjonid, sektsioonid, sektsioonide nõukogu. Laulupeo büroo aga muutugu — täiendatuna erialainimeste, instruktoritega — läbiviijaks organiks. Midagi rabavalt uut välja mõelda ei tarvitse.

Ukraina kooriühingu põhikiri juba liigub koorijuhtide hulgas ringi. Nimelt olevat see kõige asjalikum. Nii et . . . loodame.

Eesti muusikaalane kirjasõna (probleemartiklid, retsensioonid, informatsioon)? Ajalehed? Raadio? TV? Eriväljaanded? Nooditrükised?

Noodid ilmuvad veel juhuslikult. Kui laulupidu läbi, pole kooridel toidupoolist, tuleb nälgida. See aga võib põhjustada just väikeste kollektiivide lagunemist.

Muusikaajakiri? Kuidas teada saada, mida tehti Eesti muusikaelus aastatel 1940—1969? Et ajakirja pole, siis peaksid ajalehed kroonikute osas olema. Aga kas on? Igas ajalehes, ka «Edasis», peaks olema kas või kaks ridagi Tartus ja Lõuna-Eestis toimunud muusikaürituste kohta. Lisaks sellele olgu igal ajalehel oma erihuvi mõne žanri vastu. Tänuväärset tööd on «Rahva Hääles» teinud muusikateadlane Aurora Semper.

Raadiost ja televisioonist oleneb rahva muusikaline maitse suurel määral. Järelikult peaksid seal ametis olema kõige paremad «õppejõud», sest nende klassid on hiiglasuured. Need muusikalised kasvatajad olgu hea ettevalmistusega, kaugelenägevad muusikaspetsialistid. Seda **igas** žanris.

Veljo Tormis

Teie hinnang eesti muusikaelu praegusele seisule:
a) interpretatsioon (eriti koorid),
b) looming (eriti noored).

Ootaks nagu mingisugust suurt analüüsi, kus kõigi muusikasuundade ja -žanrite esindajad peaksid andma aru, mida me teeme, milles on meie tugevus, milles avalduvad vead, kuhu tahame jõuda. Muusikaelu peaks niisama hoogsalt arenema nagu teadus, majanduselu jm.

Koorides on tekkinud mingi positiivne rahutus. Otsitakse, midagi on ka saavutatud. Kavad on stiilsemad, võib juba nautida mitte üksikuid laule eraldi, vaid kava kui tervikut. Pean silmas kontserdikoore, kammerkoore, akadeemilisi koore.

Interpretatsiooni täiustamise probleem ise jääb igavesti päevakorda.

Noorte looming? Koorimuusika valdkonnast tõstaksin eriti esile Veljo Tormist. Teised armastavad kirjutada instrumentaalmuusikat. Tormis on aga leidnud toreda seose nende kahe vahel.

Olen vahel mõelnud, et Cyrillus Kreek ja Mart Saar õppisid omal ajal Peterburis, Veljo Tormis Moskvas, see tähendab kodust kaugel. Ometigi on just nemad kõige paremini leidnud tee meie rahvamuusika varasalvede juurde.

On vahe praeguste ja omaaegsete noorte heliloojate vahel. Ennem tegeles igaüks kooriga ja tundis instrumenti. Tänased noored võiksid teha sedasama. Ka koorijuhte on parem kasvatada kooride juures kui klaveri taga. Nendest, kes mõne aasta on laulnud kutselises kooris, on tulnud eriti tugevad koorijuhid. Ujuma õpime vees, mitte kuival.

Kui Teil oleks piisavalt aega, siis millisel teemal peaksite vajalikuks ooperi(d) luua? Milline nendest võiks reaalselt Teie nime all ilmale tulla?

Ooperiga olen ammu hüvasti jätnud, sest tema kirjutamine on nagu lusikaga vee tünni kogumine. Kui päevas 4—5 tundi sellega tegelda ei saa, siis ei maksa ennast ega teisi kiusata. Kunagi kirjutasid «paarishärjad» Kapp ja Ernesaks kordamööda oopereid nagu teineteise õrritamiseks, nüüd on vaja uusi «härgi». Arvan, et noored tulevad kündmisega hästi toime. Eriti Tormis.

Aga taemad? «Tõde ja õigus», «Kevade». Uurigem E. Vildet.

Unistasin laulupidude saja aasta juubeliks kirjutada «Vanemuisele» ooperit Lydia Koidulast I üldlaulupeo taustal. Ei jõudnud. Ajast tuli puudus. «Kalevipoeg» vist ei anna teha. Aga kui mõni noor minu praeguse märkuse kiuste just kirjutabki!

Mis on põhjustanud selle, et kodudes vähe musitseeritakse? Külas oli viiul vanasti tavaline muusikariist . . .

Üks põhjus on see, et õpetaja Laur ei kingi Arnole enam viiulit, vaid õpetab «Horoskoobi»[15] laule. Väga tahaks, et viiulimäng jälle moodi läheks. Aga mine tea, see võibki äkki juhtuda, niisama järsku nagu karvased pead ja elektrikitarrid. On vaja vaid mingit «jõnksu». Aga mis siis, kui korraga leitakse, et on otse hädavajalik täiendada kitarristide koosseisu viiuliga. Kui palju me siis näeksime viiulikastiga noori!

Aga kes on süüdi?

Eks ikka meie ise.

Kümnete estraadikomponistide kogutud teosed ilmuvad meil 40 000-listes tiraažides, hoopiski aga puudub eesti rahvalaulude kogu.

Kas Teid rahuldab panus, mida annavad meie muusikaellu kõrgemad koolid! Mis peaks siin olema teisiti?

Eks kõrgemate koolide kooride tase ole maikuus võistulaulmiseeelkonkursil kuulda. Siis näeme, millega nad teisi löövad!

Pean kordama oma vana juttu ka segakooride asutamisest kõrgemate koolide juurde. E. Vilde nim. Pedagoogilises Instituudis maporisesin, võite ju teha küll naiskoori, küll meeskoori, aga võtke kätte ja tehke tingimata segakoor. Nüüd ongi Ants Söödi juhatatav Tallinna Üliõpilassegakoor meie paremaid ja võitnud ka rahvusvahelise tunnustuse.

Siinkohal vahemärkus. Segakoor on tõeline rahvakoor. Kipume vahel asutama meeskoore sinna, kus puuduvad eeldused. Naistel pole siis muud midagi teha, kui asutada naiskoor. Virelevad mõlemad, selle asemel et laulda üheskoos korraliku segakoorina.

Iga ülikooli juures peaks kindlasti muusikaprofessor töötama. Pole ükskõik, millised muusikalised huvid on ülikooli lõpetanul. Ta läheb rahva sekka, tema järgi joondutakse. Ka selle järgi, kas ta laulab kooris või ei. Kui aga pole, kelle järgi joonduda, jääb kõik nii, nagu oli.

Teie arvamus muusikalisest kasvatusest üldhariduskoolis?

Võiks kõrgemal järjel olla. Liiga tähtis, lai ja sügav küsimus paugupealt vastamiseks. Huvitav, et mõni kool on väga toredasti laulupeokavadega hakkama saanud. See toob mõttele — kui kiidame koorijuhte, ärgem unustagem mainimast ka direktorite nimesid. Nendest oleneb palju, ka see, kas koolis muusikat on või mitte.

Muusikaõpetajate töö tuleb loomulikult samavääristada teiste ainete õpetajate omaga. Sest kui lähenevad koolipeod, kannavad just muusika- ja kehalise kasvatuse õpetajad ettevalmistuse pearaskust. Kui palju, palju tähendab muusika kasvueas noortele!

Et milleks kogu see jutt? Aga Einstein mängis ju viiulit . . .

Millist muusikat kuulate vabal ajal?

Sümfooniakontsertidel ikka käin. Koorikontserte kuulan nii palju kui saan. Peab ju ikka teadma, mis tehakse.

Igaühel olgu võimalus kuulata seda muusikat, mida ta tahab. Aga mitte teiste arvel. Igaühel peaks jääma võimalus nuppu keerata.

Kui rongis üks sõitja nõuab akna kinnipanekut, tema nõue rahuldatakse. Kui aga soovida teab kelle maitse järgi valitud muusikat pakkuva valjuhääldi väljalülitamist, jääb taotlus rahuldamata. Mõnes puhkepargis on puude otsa lindude peletamiseks samasuguseid helikäkerdeid pandud.

Milliseid laule laulavad naised kodus oma lastele?
Milliseid laule laulavad mehed naistepäevapeol?

See, mida sulle lauldi, kui olid alles väike, jääb meelde kogu eluks. Oled juba kuuekümnene, aga näe, ikka hoiab sinust kinni see viisikene. Nende viisikestega on samasugune lugu nagu mõne loodusepildiga, mis lapsepõlvest meelde jäänud. Meeles seni, kuni käärib uueks lauluks, pildiks, luuletuseks. Nii on sündinud palju kunstiteoseid . . . Kui mitte isegi kõik . . .

Vähe on seltskonnas laulmiseks sobivaid laule. Ikka tuleb leppida «Õllepruulijaga» ja «Kungla rahvaga», mis teisest-kolmandast salmist segi lähevad. Miks häbeneme koostada laulikuid ka lihtsamatest lauludest. Vaja on laulmikku, kust emad leiaksid palasid mudilastele laulmiseks. Ja taskuformaadis üliõpilaslaulikut koos nootidega. Aastaid on trükitud «Repertuaarilehte»[16], aga me ei ole veel arutanud, mis seal on ilmunud ja mida pole.

Kas on andmeid, kui palju inimesi on lõpetanud koorijuhtimise erialal konservatooriumi, muusikakooli? Kui paljud nendest töötavad koorijuhtidena või kooli muusikaõpetajatena?

Konservatooriumi lõpetanud 200-st koorijuhist-lauluõpetajast töötab muusika alal suurem osa. Osa on suundunud televisiooni, raadiosse. Mõni läheb, nagu ütles Kaarel Ird, ka raisku: Eri Klas lõpetas minu juures koorijuhina, aga näete nüüd . . . Niisugusest «ärakukkumisest» võib ainult rõõmu tunda. Muusikalise eriharidusega inimesi on vaja kõikjale. Neist on puudus.

Koorijuhi eriala on konservatooriumis ikka au sees olnud, oli ju õppeasutuse rajaja M. Lüdig koorijuht, hiljem tegutsesid sellel alal J. Aavik, ka A. Topman jt.

Milles näete reaalseid teid nootide kirjastamise parandamiseks?

Kunagi loodava kooriühingu juures peaks hakkama tegutsema oma kirjastuskomisjon, kes teaks täpselt, mida parajasti vaja. Suurt abi lootkem koorisektsioonidelt.

Mida arvate üld- ja erikooridest laulupeol?

Praegu on kahesugust nurinat. Ühed kurdavad, et kava liiga raske, teised jälle, et kerge. Mõlematel on õigus. Kava peaks valima veel põhjalikumalt. Arvan, et laule igale kooriliigile võib olla vähem ja õppimise tsükkel isegi lühem. Pole vaja kolm aastat ühe ja sama laulu kallal nokitseda. Eri- ja üldkooride rakendamine annab igaühele jõukohase ülesande. Seega jääks maksvaks nii massilisuse kui ka meisterlikkuse nõue.

Millisena kujutate ette juubelilaulupidu 200. aastapäeval?

Kõigepealt — peod jäävad, ilma ei saa!

Tohutult on selleks ajaks tõusnud kooride võimed ja repertuaari tase. Iga laulja on kirjaoskaja. Peo naelaks on kindlasti ühendkoor. Ka kooriliigid jäävad, aga laulma pääseb range konkursiga. Mõnes teoses laulab kaasa kogu rahvas.

Mida laulame? Ei oska öelda. Võib-olla, et mõni helilooja kujundab kogu peo, alates avasignaalist kuni finaalini, muidugi mitte ainult oma lauludest. Midagi sellele lähedast võib kujuneda ehk ka eeloleval laulupeol, kus Veljo Tormise «Laulu algus» oma I üldlaulupeol lauldud «Sind surmani» motiivi ja minu «Laululavalt lahkuvatele kooridele» oma «Koidu», «Leelo» ja «Kaunimate laulude» motiividega peaksid pidu sobivalt raamima.

Võib-olla on siis lauluväljaku äärtel tribüünid, kus asuvad mitmesugused kooriliigid, koondorkestrid. Võib-olla on lavaliikumine pildiliselt viimistletum, võib-olla on ka pidu lühem, mitte nagu 1960. aastal, kus teise päeva kontsert kestis 8 tundi. Aga nagu mäletame, ei lahkunud isegi tookord keegi enne lõppu «saalist». Nii et laulupeotüdimusest pole mingit alust rääkida. Sest miks siis ikkagi minnakse laulma? Miks siis ikkagi tullakse kuulama?

Igal juhul — saja aasta pärast on **laul** ja **pidu** mõlemad väga kõrgel tasemel.

Kordan: ja **soovin väga**, et saja aasta pärast **mäletataks hästi** ka 1969. aastal **peetud juubelilaulupidu.**

«Edasi» toimetuses ajakirjanikele vastamas,
«Edasi» 1969, 23. märts

Kujuteldav kahekõne sellega, kes pole veel kunagi olnud Eestis laulupeol

Sina: See pole ju ometi võimalik, et kolmkümmend tuhat lauljat laulavad korraga ja pealegi üsna vastuvõetavalt — ja seda ühe dirigendi juhatamisel.

Mis see siis nüüd on: kas olete päris korralik luiskaja või kõrgema klassi fantast?

Mina: Ei seda ega teist. Olen fanaatik. Ilma selle omaduseta niisuguseid asju ei tehta. Taolised pidustused tehakse sellest energiast, mis ei kuulu tööaja arvestusse ega kanta palgatabelisse.

S: Võiks arvata, et tegijaid on siis mitu?

M: Jaa. Kogu rahvas.

S: Kui kaua olete siis oma järgmist laulupidu ette valmistanud?

M: Mitte kaua. Sada aastat. Aga pisut maad enne seda kah.

S: Teete nalja või?

M: Kui tõtt öelda, siis tulebki seda tõsist üritust teha heatujuliselt.

S: Kõigepealt, kuidas on see võimalik, et 30 000 lauljat ühekorraga ühele dirigendile allub? Kas akustikaseadused ei astu siin segavalt vahele? Lauljate rinne on ju peaaegu sada meetrit lai. Võnkumised kooslaulus peaksid olema tunduvad.

M: Mina ka ei usuks, et see võimalik on, kui ma poleks ise neid laulmisi kuulnud, näinud ja juhatanud. Võiks kokkuvõtvalt öelda — kui ettevalmistus on olnud korralik, siis on kõik soovide kohaselt kulgenud.

S: Nähtavasti peate enne esinemist kogunema kuuks või kaheks ühisproovidele?

M: Ei. Eeltöö on palju pikem. Kestab vähemalt kaks aastat.

S: Kuidas on lubatud nii suurt hulka inimesi töölt vabastada nii kauaks ajaks?

M: Aga seda me ei nõuagi. Ega kogu eeltöö toimu ainuüksi Tallinnas. Noodiraamatu ilmudes (vähemalt paar aastat enne pidu) hakkavad kõik koorid tööle oma kodudes. Toimuvad seminarid koorijuhtidele ja orkestrijuhtidele, kus laulupeo üldjuhid oma soove tutvustavad. Kasutatakse ka koorijuhtide segakoori abi (see töötab meil juba 10 aastat). Järgnevad eelproovid rajoonides üldjuhtide ja instruktorite käe all. Toimuvad ka rajoonide laulupäevad laulupeole kavandatud lauludega. Olulised on kaks eelproovivooru, kus otsustame, milline koor pääseb peole ja milline mitte. Nii toimubki kohapeal suurpidustuste detailide valmistamine, mis siis vahetult enne suurpidu kolme päeva jooksul Tallinnas üldjuhtide poolt kokku monteeritakse. Märkimisväärne on eeltööde käigus Eesti Raadio ja TV abi.

S: Kogu kahepäevane kava 30 000-lise kooriga ette valmistada käib siiski üle jõu ühele dirigendile.

M: Nii see on. Mammutkoor võtab ainult peo algusest ja lõpust osa. Kavas aga esinevad veel kõik kooriliigid eraldi.

S: Kui suur on siis suure koori koormus ja kui palju laulavad sega-, mees- ja naiskoorid?

M: Ühendkoor esitab umbes 7—8 teost. Seekord on kaks neist pikemad kantaadid. Teised koorid esitavad kummalgi päeval veel 5—6 laulu — seega 10—12 laulu lisaks ühendkoorilauludele. Laulud ise pole kaugeltki kergemate killast. Nad vastavad umbes keskmise raskusega teostele. Oleme lisanud aga igale kooriliigile mõne raskema pähkli, et lauluhambad tugevneksid.

S: Aga kas kontsertide tulemus rahuldab nõudlikumat kuulajat? Ma ei kujuta ette absoluutselt viimistletud ettekannet. On ju ühisproove siiski vähevõitu.

M: Ärge unustage minu naljana tunduvat väljendust, et me oleme järgmist pidu ette valmistanud juba sada aastat. Kõikide eelmiste laulupidude kogemused mängivad suurel määral kaasa. Igaüks teab oma ülesandeid.

Pean ütlema, et niisuguse suure koori juures hakkavad maksma mingisugused uued seadused. Analoogiaid võiksin tuua teiselt alalt. Kui üks võimleja või ka väike valikrühm esineb keset suurt staadioni, võib vaatamata meisterlikkusele mulje kahvatuks jääda. Kui aga samal staadionil teeb 5000 võimlejat ühekorraga primitiivsemagi liigutuse, võib see rabavalt mõjuda.

Kõigepealt on sellel suurel kooril eriline kõlavärv, eriline dünaamika. Kõlajõud ise on kasvanud meie uue laululava hea akustika tõttu 4—5-kordseks võrreldes varemõlnuga. Mitte üksi võrratu *fff* pole see, mis rabab, vaid ka vaikne *ppp* ja kõik «mäed ja orud» nende vahel. Mõnesajaliikmelisel «kammerkooril» pole ligilähedaltki neid võlusid, mis on suurel «rahvahäälsel» ühendkooril — ei tämbrilt, kõlajõult, dünaamikas.

Täiesti arusaadav, et ettekantava teose esitamise tase peab ulatuma üle mingisuguse miinimumnõude. Ei ütleks, et peaproovide esimeseks mureks oleks intonatsioon. Lõviosa ajast ja energiast kulub kooslaulu probleemidele, dünaamika väljaarendamisele. Tulemus oleneb ka lauludes enestes peituvatest omadustest välistingimustes laulmiseks ning omajagu nende tehnilisest raskusest. Aga ka seda juhtub, et ühe üldjuhiga lööb mõni laul paremini

kõlama kui teisega, mis oleneb sobivusest ettekantava lauluga, loomulikult ka massi haaramise võimest. Mammutkoori üldstiil on kuidagi monumentaalne. Seega ärgem püüdkem graniiti raiudes saavutada neid detaile, mis on omased võib-olla teisele materjalile. Üksikute kooriliikide koondised on mõistagi nõtkemad, nendes kõigub osavõtjate arv kahe ja poole tuhandest kümne tuhandeni. Kuid laulupeo ava- ja lõppmomentidel võib saavutada ja on saavutatud häid tulemusi ka kolmekümne tuhandega.

S: Kas esitatav repertuaar kuulajat rahuldab? Ja kui suur on kuulajaskond?

M: Kuulajaid on mõlemal päeval kokku üle 200 000. See tähendab, iga viies-kuues inimene vabariigist on kontserdil. Seni on kuulatud kava lõpuni ja pole tahetud ka siis lahkuda. Ütleksin, kui lauljaile laulupeod ei meeldiks, nad ei võtaks sellest osa. Ja kui nad kuulajaile ei meeldiks, ei saaks ju ometi 200 000 inimest sundida kuulama ebapopulaarset üritust.

S: Te kõnelesite ainult kolmest kooriliigist — sega-, mees- ja naiskooridest. Sellest vist veel ei jätku kahepäevaseks lohekontserdiks?

M: Peost võtavad osa veel lastekoorid ja poistekoorid, puhkpilliorkestrid ja sümfooniaorkestrid.

S: Kui palju saavad lapsed lisa pakkuda? Mida nad suudavad?

M: Kahjuks oleme sunnitud laste arvu suurel peol piirama, kuna Tallinn ei mahuta kõiki soovijaid. Saame neid peole tuua vaid kuus või seitse tuhat. Muidugi on need siis kõige paremad. Et aga meeldejäävat üritust liiga kaua ei tuleks oodata, oleme hakanud suurte pidustuste vaheaastatel korraldama lastelaulupidusid. Neid on olnud seni kaks. Tegelaste arv on ulatunud 26 000-ni. Kui lapsed juba kordki niisugusest peost on osa võtnud, jäävad paljud neist laulma ka edaspidi, eluajaks.

S: Kui vanad on kõige vanemad lauljad?

M: 80-aastased pole sugugi haruldased. Lauljaid on kõikidest põlvkondadest. Mõnegi koori tegevusest võtavad üheaegselt osa vanaisa, poeg ja pojapoeg. Lastelaulupeol esinesid isegi mudilaskoorid.

On rõõm, et laulupidudest võtavad osa professorid, insenerid, põllumehed, töölised, muusikud — kõik, kõik. Haaratud on kõik elualad, eluead. Viimasel ajal on asutatud koore endistest üliõpilaslauljatest.

S: Te nimetasite poistekoore. Kas nad laulavad lastekooridega koos või eraldi?

M: Viimastel pidustustel on esinenud poisid eraldi, tuues peole

tunduva tämbrilise vahelduse ja «mehise» vahepala. Poistekoorid on olnud üks menukamaid lauluüksusi ühend- ja meeskooride kõrval.

S: Milline osatähtsus on puhkpilliorkestritel?

M: Puhkpillimängijad on kuulunud tegelaskonna hulka laulupidude algpäevist alates. Peale esinemise mõlemal kontserdipäeval võtavad nad osa marsimängust tegelaste rongkäigu ajal. Esinevad kahe ja poole tuhandelises koosseisus. Vabas õhus kõlab nende *tutti* oivaliselt.

S: Aga nüüd veel üks kahtlus. Ega ometi kogu see üritus isevoolu veere? Kus on see organisatsiooniline vedru, mis koordineerib? Kas seda suudab tõesti teha ainuüksi kooriühing?

M: Kahjuks kooriühingut meil veel ei ole. Kogu tegevus saab üldsuuna Üldlaulupeo Peakomisjonist. See komisjon on väga kõrgetasemeline. Siin on esindatud tähtsamad ühiskondlikud organisatsioonid oma juhtidega ja mitmed ministeeriumid ministritega.

S: Nii et kroonu käsib ja teie muudkui teete.

M: See pole nii. Lihtsalt see komisjon töötab suurepäraselt, koordineerides rea kõrge spetsialiteediga allüksuste — finants-, propaganda-, majutus-, toitlustus-, transpordi-, kunstilise kujunduse, repertuaarikomisjoni jt. tööd. Loomulikult on igaühes neis esindatud ka muusikuid.

S: Kes kava teevad?

M: Selleks on meie kõikide kooriliikide paremad spetsialistid. Töötavad sega-, mees-, nais- ja lastekooride ning puhkpilliorkestrite sektsioonid. Nemad töötavadki välja kava projektid. Sektsioonide esimeestest ja asetäitjatest omakorda moodustub sektsioonide nõukogu, kes viimistletult esitab kava peakomisjonile. Kavade koostamine ei käi kaugeltki ühe-kahe nõupidamisega. Ikka tuleb uusi ettepanekuid. Kui näeme, et on võimalik veelgi paremini teha, teeme täiendusi.

S: Nii et teie «kooriühing» nagu oleks veelgi laialdasem kui mujal?

M: Laulupeoks jah! Kogu tegevus annaks edasi arendada. On siiski vaja asutada pidevalt tegutsev kooriühing rohkearvuliste instruktoritega, kes sisustaks laulupidudevahelist perioodi. Praeguse laulupeobüroo tasemel ei suudaks me kõike ära teha. On vaja asuda lauljate «kirjaoskuse» taseme tõstmisele, hääleseadega seotud küsimuste lahendamisele, uute kooride organiseerimisele.

S: Selleks muidugi jõudu! Ent lubage veel juttu tagasi viia teie suurele muusikaklassile. Mõnigi õpetaja ei saa hakkama oma klas-

siga, kus 40—50 õpilast. Teil on aga kümnetuhandelised klassid. Kuidas on lugu distsipliiniga?

M: Ütlesingi juba, et meil on 100-aastane lastetuba. See pole probleem. Meie rahvas austab distsipliini. Kumminuia ei armasta. Proovid ja liikumine toimuvad ladusalt. See suur mass on väga kuulekas. Hea side juhtide, heliloojate ja kuulajate vahel loob sageli meeleolu, et ei tahetagi pärast kontserti lavalt lahkuda. Mõnigi kord on peo mõjuvamad momendid just lisalaulude ajal, kui filmimehed on läinud.

S: Öelge siis lõpuks ometi — on see laul või pidu?

M: See on laulupidu, milles laul kui ka pidu üheskoos on saavutanud täisväärtusliku sisu.

S: Niisiis arvate, et peaks laulupeole tulema.

M: Muidugi. Usun, et piletiraha te pärast tagasi ei nõua. Kuigi olen muusikamees, seega kõrvatööline, ütlen siiski, tulge ka vaatama. Seda, mida näete, te ei unusta. Juba tegelaste mitmetunnine rongkäik on kui värvisümfoonia. Näete rahvarõivaid igast Eestimaa paigast. Siis astuge kontserdi ajal Lasnamäele, vaadake rahvast, üle peoplatsi merd, linna. Seda pilti ei unustata!

S: Kas laulupeo ajal toimub veel muidki üritusi?

M: Samal ajal toimub mitu kontserti. Päev enne suurt pidu esinevad sõpruskontserdil külaliskoorid. Võin oma kogemuste põhjal öelda — sõprus laulu kaudu on siiski juba tegu. Enne suurt pidu toimub üksikute kooride paraad: võistulaulmine, kus selgitatakse meie parimad.

S: Teate, tulen teie peole! Näen, et olete lausa vaimustatud oma peost.

M: Miks oma peost? See on meie kõikide pidu. Peo uksed olgu avatud kõigile, ja eriti neile, kes ei ole veel kohanud näost näkku meie mütoloogilise laulujumala Vanemuisega, see on laulurõõmu endaga.

«Kodumaa», 1969, 28. mai

Tartu. Nagu sada aastat tagasi on juubelipeolgi peoperemeesteks meeskoorid. Isade kõrval on nüüd laulurivis ka pojad. (1969)

Tallinn. Algamas on peorongkäik läbi piduehtes linna. Laulu- ja tantsutuhandete eesotsas sammuvad nagu ikka üldjuhid. (1980)

Ammuse tava kohaselt on peoprogrammis aukoht ka tantsurahva suurkontsertidel

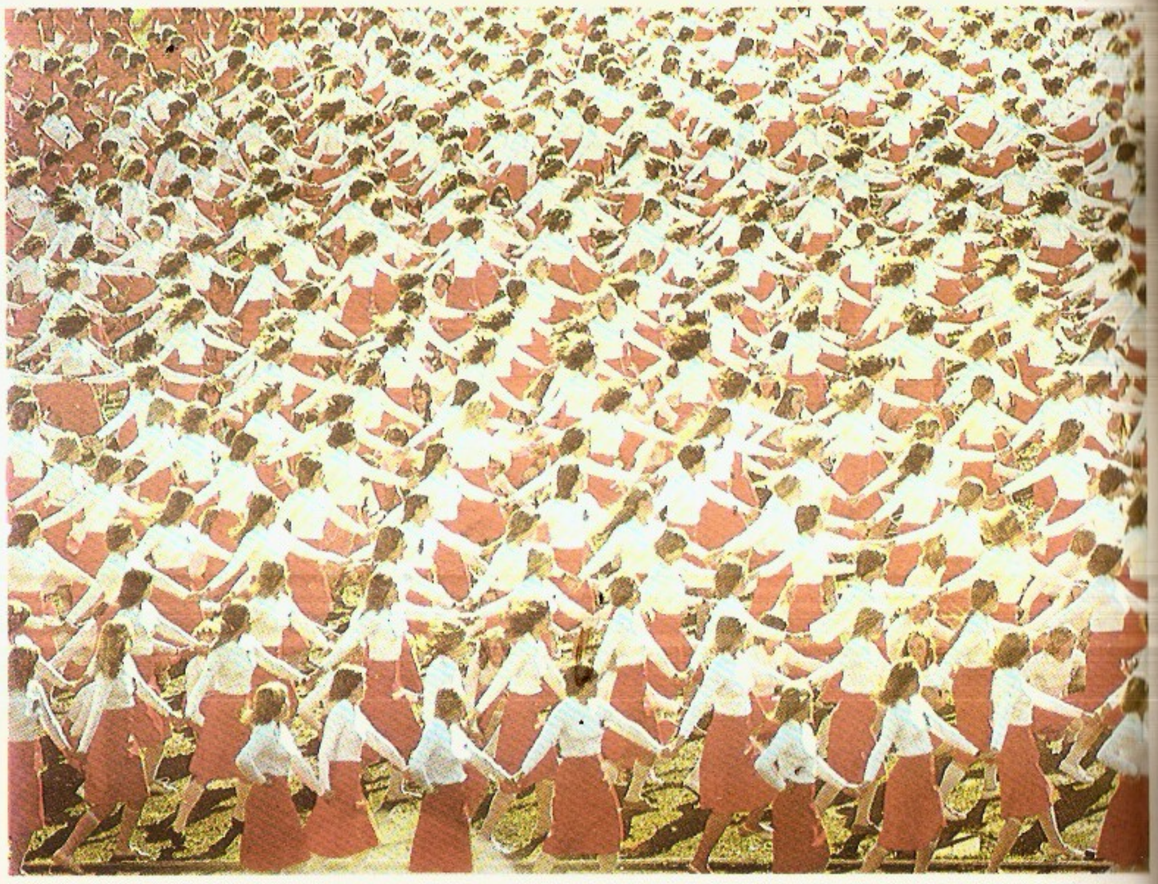

Laulurahva pidupäeva alustab ühendkoor. Esinevad mudilaskoorid, lastekoorid...

...naiskoorid, poistekoorid. Ühisesse helikangasse lisab oma värvi külaliskooride sõpruslaul. (1980, 1982)

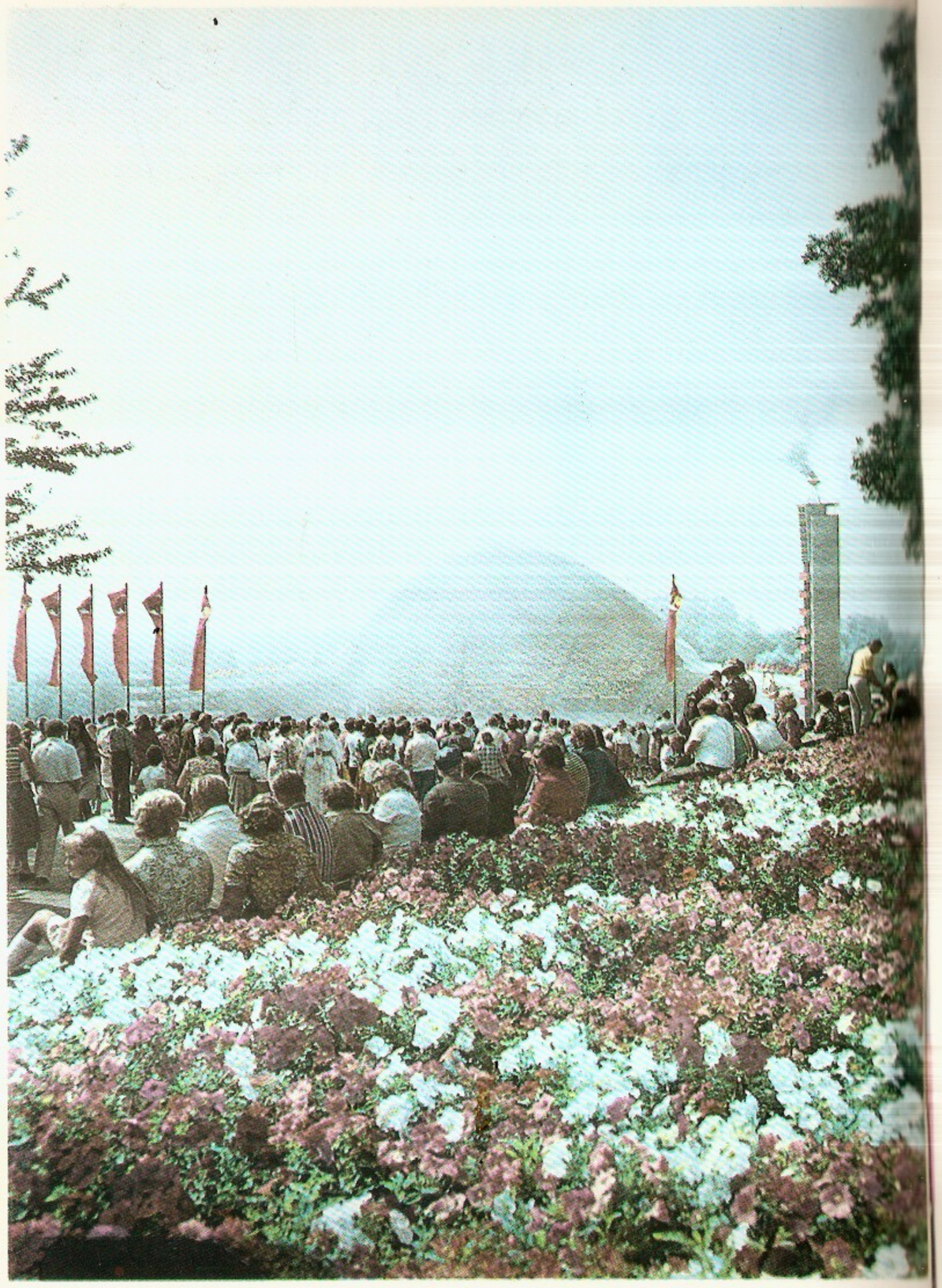

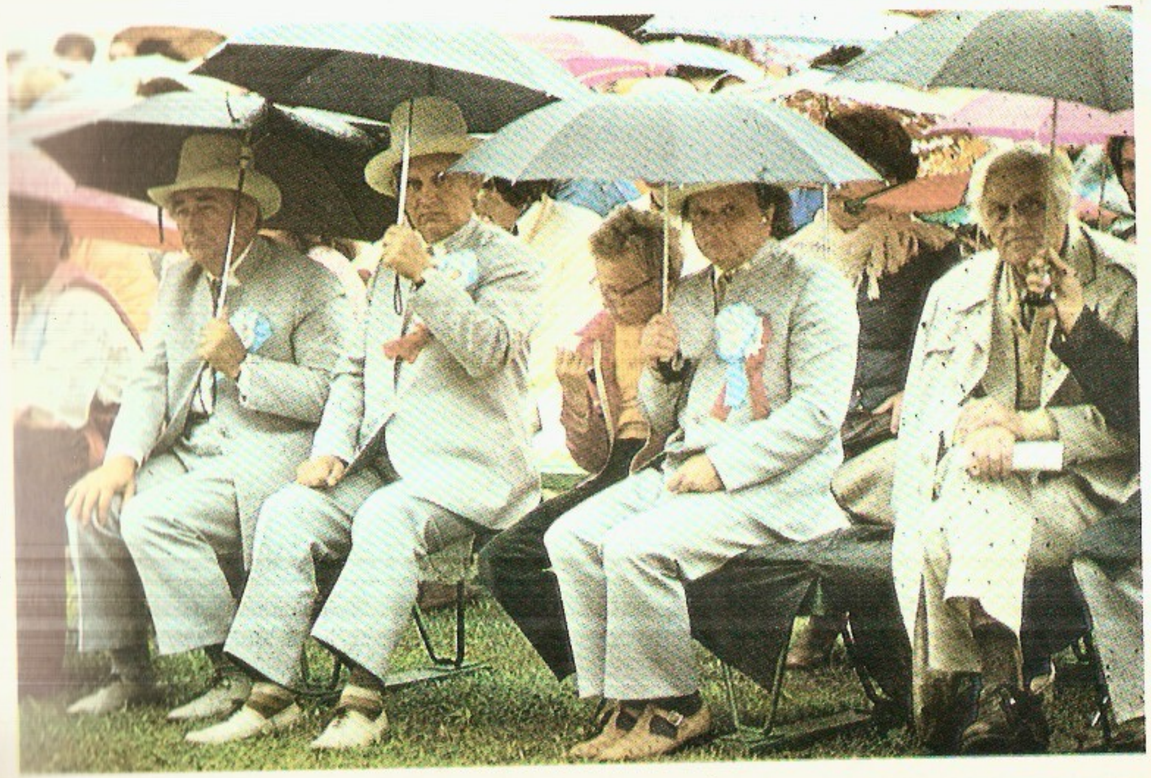

Rõõm on laulda päikeses, ent pidu ei peata ka vihmavalang. (1982)

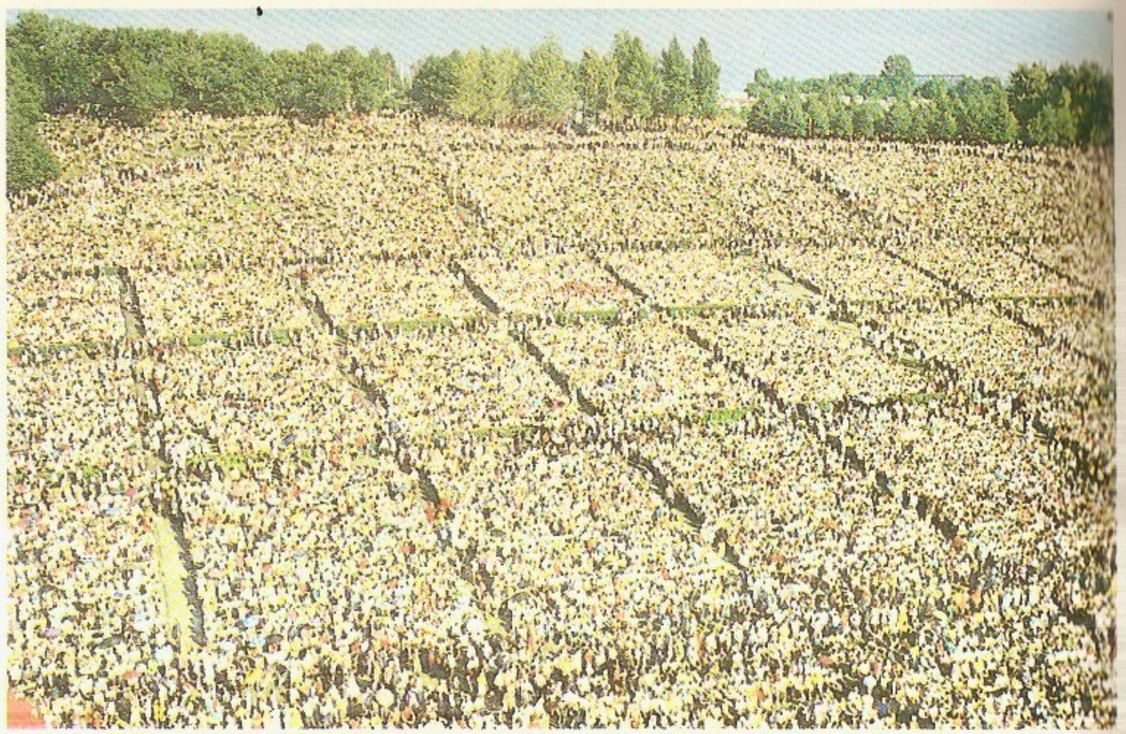

Tuhandete hulgas on laulupeokontserti kuulamas vabariigi partei- ja valitsusjuhid Valter Klauson, Karl Vaino ja Johannes Käbin koos külalise, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe esimese asetäitja Vassili Kuznetsoviga. (1980)

Peo viimastes lauludes liitub ühendkooriga ka koorijuhtide hääl. (1975)

Läheb korda — võime välja lugeda lavaliikumise korraldajate nägudelt. (1980)

Kätte on jõudnud peo viimased hetked. Lauljate ja kuulajate suurim tänu kuulub üldjuhtidele. Lõpusõnu on ütlemas EKP Keskkomitee sekretär, Eesti NSV Üldlaulupeo Peakomisjoni Presiidiumi esimees Rein Ristlaan

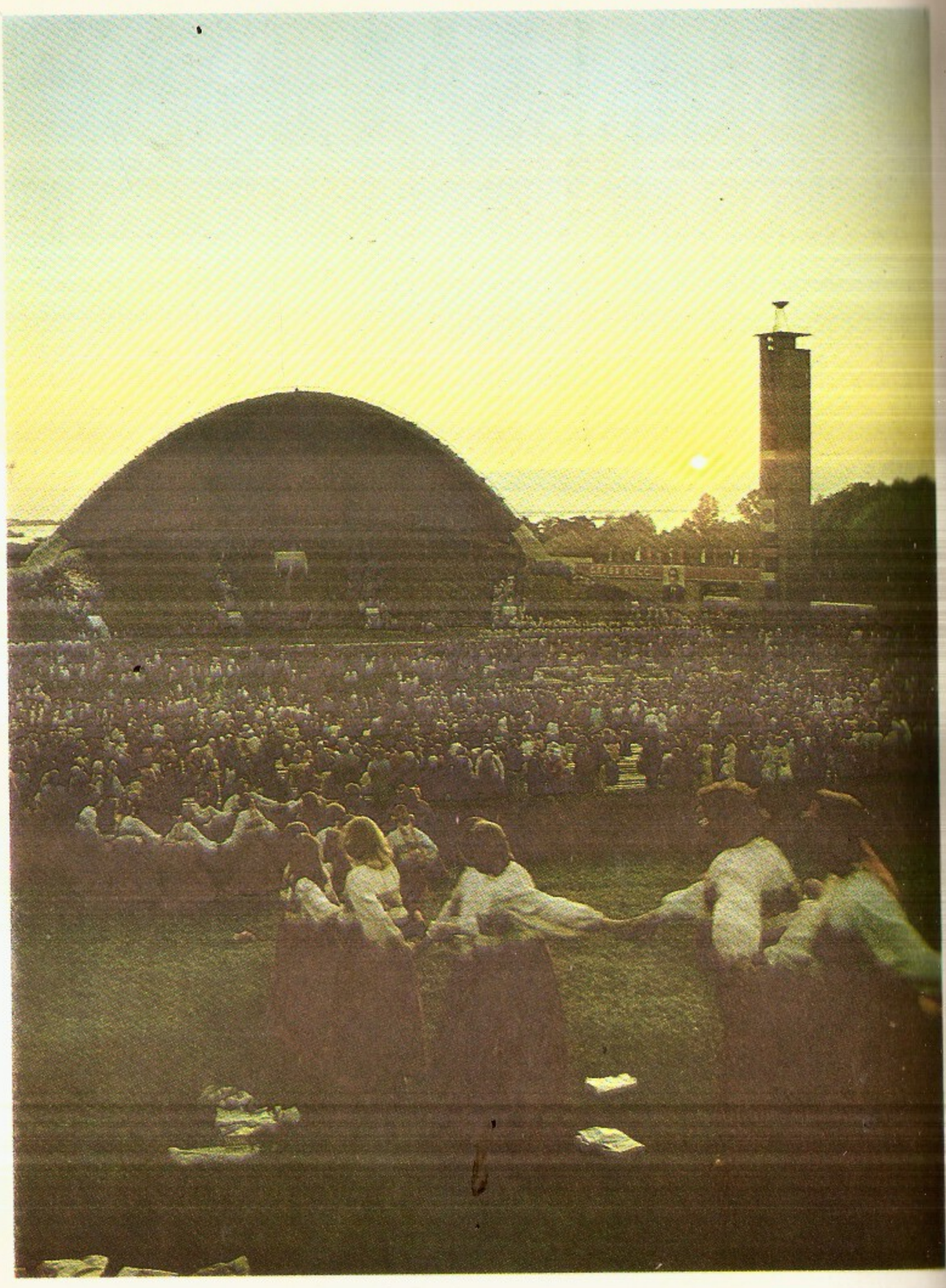

Laule ja tantse aga jätkub õhtuhämarussegi

Peorongis kaunimate laulude väljakule

Eks ole Tartu see allikas, kust sai alguse laulu tuline oja, mis saja aasta vältel on paisunud kogu maad läbivaks laulu-Emajõeks.

Kas meil oleks praegu laulupidusid?

Kas oleks nii palju koore ja orkestreid?

Nii palju kooridest võrsunud muusikuid?

Nii palju koorijuhte, muusikaõpetajaid, muusikaõppeasutusi?

Kooride baasil võrsunud heliloojaid?

Kooriliteratuuri?

Niisuguseid küsimusi oleks võimalik veelgi lisada, laiendada ja süvendada. Tõsi on muidugi ka see, et minevikupäevil lõi vohama võimas diletantismilaine. Aga eks ole selgunud ja võrsunud ka meie hilisem professionaalne muusikakultuur. Eks laulupeod ole elavdanud meie kooride tegevust ja suunanud neid ühisteks sammudeks. Koorid on haaranud oma igapäevases töös ka rahvusvahelise repertuaari järele ja vahendanud kultuuriväärtusi eri rahvaste vahel. Vaesemad oleksid ka meie rahvusvahelised sidemed, kui meil poleks nii palju koore, kes on välismaal sõlminud «diplomaatilisi» suhteid.

Jääb edasi mõelda, kuidas saja-aastast pärandust veelgi rikastada. Tuleb võtta omaks eelkäijate väsimatu energia. Tuleb kõiki minevikusaavutusi tundma õppida, õigesti hinnata ja näha neis tulevaste päevade uusi võrseid.

Võimas muusikahoovus olgu valmis uusi harusid endaga kaasa haarama, et kahesajandal aastapäeval uuesti küsida:

Mida poleks meil, kui oleks pidamata jäänud Eesti esimene laulupidu?

* * *

Meil on hoolikalt kogutud rahvaluulet ja rahvamuusikat. On talletatud rohkelt kultuuriajaloolist materjali.

On aga siiski ala, mille jäädvustamiseks varemail päevil puudusid võimalused. Mõtlen siin helimälestuste kogumist kõikidest nimekamatest kooridirigentidest. Me võime lindile ja plaadile mondagi jäädvustada. Kas me seda vajalikul määral teeme, on iseasi. Kuid oli ajajärke, kus puudus igasugune dirigendi töö salvestamine. Ajakirjadest võime ju mõne juhusliku märkuse leida ühe või teise muusikasündmuse kohta. Aga eks me tea, kui palju me nüüdki oma muusikaelu fikseerime.

Meil on aga nii mõnigi vanem laulja, kes mäletab isegi möö-

Miina Härma

dunud sajandi lõpuaastaid. Võib-olla mõnigi on laulnud R. Tobiase, K. A. Hermanni, A. Lätte, M. Härma, K. Türnpu koorides. Võib-olla mäletame A. Kapi, M. Lüdigi, C. Kreegi, A. Topmani, J. Simmi juhatamist, nende kontserte või ka muid lugusid.

Rohkem mäletame E. Aava, V. Kappi, E. Võrku, E. Oja, J. Aavikut, V. Nerepit ja teisi hilisemaid häitsmemehi.

Kas pole siiski viimane aeg nende meeste tegevusest materjali koguma hakata?

Riiklik Akadeemiline Meeskoor, astunud oma 25. tegevusaastasse, otsustas esitada kõigile — eriti aga lauljaile — üleskutse koguda võimalikult rohkelt mälestusi kooridirigentidest. Meid huvitaksid muljed kontsertidest, proovidest, fotod ja lood. Pangem kuuldu või otsesed meenutused kirja, ära märkides andmed jutustaja või üleskirjutaja kohta.

Kogutud märkmed palume saata Riiklikule Akadeemilisele Meeskoorile. Anname need hiljem edasi meie kultuuri varaaitadesse.

Astudes peorongis uhkustundega kaunimate laulude väljakule, meenutagem ühtlasi neid tublisid töömehi, kelleta oleks meie möödunud lauludesajand lauluta sajand.

«Edasi» 1969, 14. juuni

Nende kalmude vahel

Su rüppe heidan unele,
mu püha Eestimaa!
Su linnud und mul laulavad,
mu põrmust lilled õitsetad . . .

* * *

Algamas on suur suvi. Kätte on jõudnud eesti rahva kaunimate laulude õitsemise aeg.

Tartlastel oli au olla esimese üldlaulupeo algatajaiks ja läbiviijaiks.

Tartlastel on ka täna au avada meeste, mehepoegade ja sarvepuhujatega juubelipidustus, mis tähistab sajandi möödumist esimesest üldlaulupeost.

Oleme kogunenud siia, et meelde tuletada neid, kes tõstsid laulutõrviku esimestena.

Eks seda heledamana tundus laulude valgus, eks seda tunglevamalt kõlasid sarvehuiked siis, kui ümber valitses veel pilkane pimedus ja rusuv vaikus.

Tulime austust ja tänu avaldama nendele minevikumeestele, kes tulevikku lõid ja kelle põrmust olevikus lilled õitsevad.

Nad olid sada aastat tagasi täis elujõudu ja energiat — saates teele laulu, mis pidi jõudma igasse sünnimaa nurka, kõige madalamasse majasse.

Kui küsiksime endalt, kas võivad olla surnud need inimesed, kelle tegusid mäletatakse veel sada aastat hiljem.

Jaa, inimesed on küll lahkunud, aga nende mõte ja tegu elavad oma elu ja arenevad edasi.

Mustast mullast oleks kui tõusnud hästi istutatud puu, millele on kasvanud rohkesti uusi oksi, okstele rohkesti uusi õisi.

Sellel suvel istutame juba seitsmeteistkümnendat leelotamme. Ka selle tõrudesse on kätketud elu- ja laulukäsk.

Siin kõneldes ja lauldes tunneme südames isesugust ümberpööratud olekut. On tunne, et laulavad ja kõnelevad just nemad, meie aga oleme vastuvõtjad.

Me võime laulda ja öelda milliseid tänusõnu tahes, aga ega nemad meid enam ikkagi kuule.

Selgesti kostavad seevastu laulud ja pajatused vaikuse vainudelt.

Osakem vaid mõista, mida on manalamajadesse jõudnutel meile ütelda.

Kõnelevad õitsemispeo rajajad oma muredest ja raskustest, aga ka suurtest rõõmudest. Kõnelevad heliloojad ja luuletajad, kelle sajad laulud elavad meie keskel edasi.

Kõnelevad koorijuhid, kes on juba ammugi ulatanud taktikepi ja heliraua igavese teatepulgana oma järglastele.

Kõnelevad ka tundmatud rahvalaulikud ja pillimehed veel kaugemate aegade hämarusest.

Me oleksime väga lühikese tänuvõimega, kui tunnistame oma muusika arengu teed ainult saja-aastases lõigus.

Eks kõlanud juba enne suurt koitu meie esivanemate kandled. Laulis ja leelotas mustakuueline rahvas läbi murede.

Me ei tea nende kõikide nimesid ega tea nende kalmusid. Me oleme täna ühtlasi nagu Tundmatu Sõduri haual, Tundmatu Lauliku haual, ja mõtleme kõigile neile, kes astusid pikka laulurada aastasadu enne meid.

Aga lahkudes on nad jätnud meie kultuuri varaaitadesse oma kallima varanduse, oma loomingu.

Au loojaile, au kogujaile, hoidjaile ja edasiarendajaile!

Vaimusilma ette tõuseb tuntud suurkujude kõrvale erksahingeline külakoolmeister, kes õpetas rahvast laulma oma südamehääle järgi.

Heldinult austame ka seda lihtsat talumeest, kes ei pidanud paljuks laulupeole sõita rasketele aegadele vaatamata. Me ei kaalu täna täpsete kaaludega (ja kas neid kaalusid üldse on olemas), kui palju keegi on andnud meie kultuuri varaaitadesse või kui palju keegi on kirjutanud aegade raamatusse.

Me ei soovi täna mõõta ka kõikide nende tegelaste nimede trükisuurust ja järjekorda.

Ka ei jõuaks me ülevaadet anda kõikidest selleaegsetest raskustest, võitlustest ja võitlusleeridest.

Aga eks teie tea, kallid siinviibijad, seda ise ja ole neist palju kuulnud, lugenud, mõelnud.

Ja kes meist võibki eksimatult öelda, kui palju kaalub ja maksab see panus, mida võiks köita lausesse:

NAD ANDSID KÕIK, MIDA OSKASID JA SUUTSID, JA PISUT ENAM.

Kuid millised olid ajad, olud ja võimalused?

Vaprad olid nad küll, kui nad Kunileidi-Koidula kombel julgesid laulda «Sind surmani küll tahan». Pole see laul nukker ega halisev. Ta pole aga üksnes looduse, keele ja kodumaa kiitmiseks.

Kui julgelt kõlas selle aja kohta Koidula tulikeelne teeleasumise käsk: «Käi kindlalt, nõua õigust!»

Eks käinudki järgmised põlvkonnad kindlalt — nõudes endale laulu- ja leeloõigust.

Kas pole imeväärne ka see, et üks mõneminutine laul võib kesta aastasada ja enamgi.

Aeg on harutanud laululõnga ja siit on jätkunud rõõmu kogu rahvale.

Kaunimaid laule igale tema liikmele.

Ei osanud eesti rahvas lauluta elada.

Ei oska ta seda ka nüüd.

Kas võisid julged uudismaarajajad mõelda, kuhu oleme täna-seks jõudnud! Kas võisid nad ette näha, et meie lauljate-mängijate arv ulatub mitmekümne tuhandeni, kuulajate arv aga sadade tuhandeteni!

Kuigi meist keegi ei tea täpselt, kuidas olid lood esimesel üldlaulupeol ettekannete tasemega, võime siiski oletada, et ka selles osas on midagi pöördeliselt muutunud.

Võrsunud on põlvkondade viisi uusi heliloojaid, koorijuhte, interpreete. Meil on kaks ooperiteatrit. Üks neist asub samas linnas, kus sai alguse laulupidude võimsa hoovuse ülemjooks.

Uued töötegijad on edasi harinud eelkäijate poolt rajatud külvipinda, kasvatades sellel kõike seda, mida on vaja igale kultuurrahvale.

Meie muusikaelu on saanud oma näo, mida ei vaheta enam ühegi teise rahva omaga.

Kooride arv, nende kunstiline tase on tõusnud. Nii helilooming kui ka selle ettekandmine on leidnud järjest suuremat tunnustust ka väljaspool keelepiire. Muusika on saanud sõprussillaks rahvaste vahel. Laulude keel loob otseühenduse südamest südamesse.

Vastastikusest kunsti tutvustamisest on kasu olnud mitmepoolne.

Heameel on märkida praegusel momendil meie kontserdikooride kõrgseisu. Esimese üldlaulupeo eeskujul korraldatud võistulaulmine on lihvinud meie tippkoore üha kõlasäravamaks ja võimekamaks.

Ei oska kuidagi ette kujutada, milliseks oleks kujunenud meie praegune muusikaelu, kui poleks olnud esimest laulupidu, mis otse jäälõhkuja kombel rammis tee tulevikku.

Kui nüüd on uhkelt ankrut hiivamas seitsmeteistkümnes laululaev — võiks isegi öelda et ookeanihiiglane —, siis täna on selle pardale rivistunud kogu meeskond ja reisijad, et saluteerida kõi-

gile eelmistele meresõitjatele ja oma saare otsijaile. Mitte juhuslikult ei kõlanud meile täna laul «Sind surmani». See on ju seesama laul, millega alustasid nemad oma esimest reisi.

Kui me süütame tänasel tunnil austuse ja tänu märgiks küünlad oma eelkäijate kalmudel, ärgem võtkem seda hetke kui lohutamatut leinaseisakut.

Nende kalmude vahel tuleb seista sirge seljaga. Rõõmu ja elutahet on lahkunud meile pärandanud.

Pole nad käskinud meid nukralt käed süles norutama jäädа.

Olgem uhked saadud pärandusele. Arendagem ja suurendagem seda, jagagem kogu rahvale!

Ka meie peame käima kindlalt oma leeloteed. Sealjuures peame julgema öelda, et ka meie töö pole veel lõplik ega puudusteta. Lisagem senistele väärtustele uusi. Viimistlegem oma oskusi, et me töö tase vastaks kõige kõrgematele nõudmistele. Lisagem juurde uut hoogu! See on meie õigus ja meie kohus.

Siis on ükskord ka meil õigus astuda teenitult sellesse sajanditepikkusesse laulurivisse.

Selleks tuleb ka meil surmani laulda, et oma eelkäijate kombel elama jääda. Ja et ka meie põrmust ükskord lilled õitseksid, mis rõõmustaksid omakorda uusi tulijaid.

Nüüd aga jätkakem lauluga, mida alustasid mehed koidu ajal — ao aegu.

Laulgem Koidula laulu «Mu isamaa on minu arm».

Kõne Raadi kalmistul 14. juunil 1969

Mari ja Jüri laulupeokohvrit pakkimas[17]

Jüri: Ongi käes kauaoodatud sõit laulude linna. Ei enam jala ega plaanvankriga, vaid kolhoosibussiga.

Ütle mulle, Mari, on sul siis nüüd ka kõik laulud ja kantaadid viimseni peas? Et mul sinu pärast piinlik pole, kui üldjuhtidega vaheajal jutuks läheb.

Mari: Sina ära minu pärast muretse. Sa ise vaatasid veel võistulaulmise ajal kaante vahele, silmad suured kui täisnoodid. Kas vist sellepärast, et sind noodipimedaks ei arvataks? Ma olen oma elus ikka palju nende meeste peade üle mõelnud. Nad ju mulle meeldivad, aga mõned neist ei pea nooti ega sõna kinni.

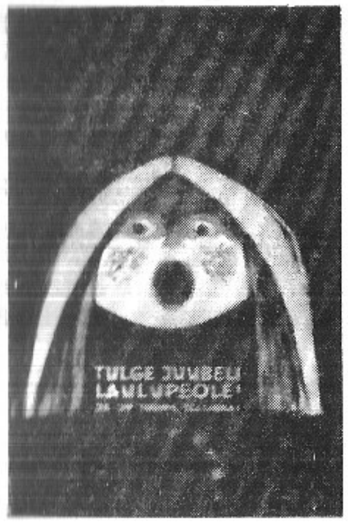

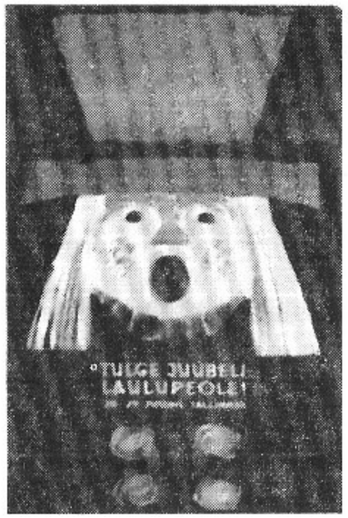

Mari ja Jüri — juubelilaulupeo nimitegelased A. Saldre peoplakatilt

Jüri: Seepärast mul siis finaalis ka ei vedanud. Muidugi, kava oli raske kah. Niisugune ta peabki olema. Puha küps kraam. Hambad hakkavad juba tugevamast tuumast mõnu tundma. On, mida teistele näidata. Kui teha, siis teha. Nüüd on aga laulud peas koos. Nägid ise, kuidas Tartus põrutasin. Vilksamisi vaatasin — plaksutasid, nii et sõrmed sädemeis.

Mari: No oli imetore! Mina olen siiski nende lihtsamate laulude poolt. Ühe raske asemel anna viis kergemat.

Jüri: Küll saaksime kava, kui sind seda tegema lastaks! On vaja ikka näidata ka seda, et me kõigest jagu saame . . .

Võistulaulmine oli täiesti paslik ettevõtmine. Seekord selgitasime tipud. Nii head laulu pole ma varem kuulnud. Arvata on, et harjuvad nüüd hea laulmisega ära ega hakka ka pärast odavat tööd tegema.

Mari: Vaja ka kõik väikekoorid välja võistelda.

Jüri: Nõus! Aga nägid ise — sellel kevadel ei jätkunud lihtsalt aega. Mul omalgi plaan peas valmis, et kõik koorid kuuluksid enne suurt pidu vägeva luubi alla. Igaüks oma latris.

Ka laulupeo kava tuleks nii koostada, et igaühel oleks oma jõudumööda ütlemine. Saan aru, et sihukest kava on raske kokku rehkendada, aga saame jagu.

Mari: Vooh! Täiesti minu mõte. Kogu aeg juhid muudkui nuri-

sevad, millal saabub aeg, kui igamees oma noodirea täiesti selgeks õpib. Kui me nüüd kõvasti oma häälematerjaliga peale käime — sina oma kvaliteedijutuga, mina oma hulgaga ja heleda häälega —, küllap siis saab mõlemat, ja seda ongi tarvis.

Jüri: Küllap nii lähebki. Aga silmas olgu peetud, et seda kõige paremat muidu kätte ei saa, kui kõrgemat mõtet ees lehvimas pole.

Mari: Mis need juhatajad-taadid teiega Tartus teise päeva hommikusel proovil porisesid? Nende hääl tundus kõrgemalt kõlama.

Jüri: Täiesti asja eest. On ikka veel mõni niisugune, kes küll laulumütsi kannab, aga õigel ajal proovile ei jõua või koguni puudub. Eks nende pärast see kõik oligi.

Mari: Need puudujad arvavad vist, et artistide asi. Võib-olla pärast võistuvõtmist lõid juuksed vähe valutama. Eks nad mõtle, et neil kõik lood selged ja neil pole proovi vaja. Tehku teised, nemad ise tulevad õhtul teiste aupaistuses ennast soojendama.

Jüri: See vamm on väga kerge kasvama. Laulda ju mõnigi mees nagu oskaks, aga, näe, kella ja kalendrit veel ei tunne.

Mari: Mis te neid siis hoiate. Kui pidu omaks ei tunnista, las muretsevad trummid, mikrofoni ja lähevad solistideks.

Jüri: Küll me ka nendega hakkama saame. Aga Mari, ega sa ise pole ju kah nende tulemistega päris täpne ja kübara sättimisega on sulgi tegu.

Mari: At-at, nüüd leidsid. No üles ma ennast mukin — sul omalgi heam vaadata.

Jüri: Selle vastu ma ei ole, aga hakka varem pihta. Näe sinusuguste pärast need algused ikka hilinevad. Nüüd enne suurt pidu tuleks välja uurida, kui palju aega värkstuppa tulekuks kulub. Arvesta ikka kõva protsent varuaega juurde. Kes teab, kuidas jälle selle bussiliikumisega on. Suuri üllatusi võib ju suures linnas igasuguseid juhtuda.

Mari: Nüüd, kus moes on kangesti kanged kiirused, tuleb tegemisemeestel mõelda, kuidas meie kergemini ja kiiremini kohale jõuame. Ja tilgake vett tahaks ikka ka kurgukasteks.

Jüri: Hakka aga ka ise varem tulema. Proovide täpse algamise asjus kuulutan sulle võistluse. Ma mõtlen, siin panevad õiged meeskoori usku mehed ennast uuesti kõnelema kui looduse tõelised kuningad.

Mari: Ih-ih! Kuningad võtavad suurte pühade ajal sula rasva juua. Ei tea, kuidas sul seekord selle va õllekesega vahekorrad kujunevad. Sul ju see vana tõbi nii kõvasti kondis. Õrr õllele õieli.

Jüri: Ikka sa katsud mulle seda viiekümnenda aasta laulupidu meelde tuletada. Võta teadmiseks, et ka seekord võtan oma juubeliõlled, aga alles pärast laulmist. Arvad, et meile auks on, kui mõlemalt poolt lauluplatsi võidulaulmiseks läheb. Vaata, et su oma laul tohletanult välja ei kuku.

Mari: Eks me näe, kes juubeli järel oma silmad peab maha lööma — kas meesterahvas või naisterahvas. Aga ütle ka Karlale, et ta oma B-bassi pärast proovi põõsasse ei unustaks. Mäletad ise, kui see asi juhtus. Mehe bass leiti esmaspa hommikul põõsast — meest ennast oli õhtu poole Pirita kandis nähtud.

Olen ikka öeldnud, kui mehed valge lakiga või petsatiga pudelist rüüpavad, tuleb lauluasjades ja sarvepuhumises suur segadus.

Jüri: Jäta nüüd, Mari, oma jutlus ja igandite ilulugemine. Vaata, kui Karla hommikul paneb pasunad tornist särisema, siis paistavad nii mehed kui pasunad nagu puhtad päikesed alla linna . . .

Sa vaata parem laste järele, et nad selle jäätisega liiga ei tee. Võta neile päevaks siiski toitu kaasa. Teisel päeval lähevad kuulu järele kõik Vanemuise toidule. Ka sõidud bussiga, trammidega pidid tegelasmärgiga neil priid olema. Olgu nad linnas aga ettevaatlikud. Liikumist palju. Kui viimati sääl olin, näis tänaval veel auke küllalt olevat. Küllap nüüd on ära silutud . . .

Mari: Sul ikka seda hädaldamist. Kõigele olen mõelnud. Lapsed on rahvarõivais. Kaasas natike ka toidupoolist. Ka vihma hirmutamiseks võtan midagi kaasa. Kui ikka vari kotis, ei siis sadu tule.

Jüri: Tuleb seda vihmakest või ei — ükski laul laulmata ei jää. Mäletad, kui kuuekümnendal aastal esimesel peopäeval sadu laulule peale lõi. Ikkagi sai laval laulu lastud. Ja kuidas veel.

Mari: Miks ei mäleta. Aga ühte asja kardan ma tõesti — kui viluks läheb. Siis laula nii hästi kui tahad, aga tema, seal all istuja, konutab ega plaksuta.

Jüri: Kui meeldib, küll plaksutab. Saab ise sooja ja meil nagu asja laulda.

Mari: Näib, kuidas linnarahvas rongkäiku vastu võtab. Seekord on meil siis rajoonide vahel vägev võistlus, missugune nendest kõige juubellikum välja näeb.

Jüri: Ära sa rahva pärast karda, ega nad ka varem puised pole olnud. Mõnelgi lilleke näpus ja lehvitab. Millega nad siis ikka meie tööd hinnata ja tänada oskavad. Aga võib-olla polegi nad mõelnud, kui palju me aastate jooksul nende rõõmuks tööd oleme vihtunud.

Mari: Nõnda jah. Kui nad seda jalaga palli tagaajamist vaata-

vad, vaat siis on seda va dünaamikat küll täis, nagu ütlevad üldjuhid. Aga eks ma vaata, kui nad meiega kaasa ei oska rõõmustada, küll ma neile ütlen . . .

Jüri: Ütled, ütled, muidugi ütled. Las su kena keeleke puhkab. Seda on sul lauluks vaja. Küll sa näed — mõlemal pool rongkäiku on kõrged katusekaldad rõõmsat rahvast täis.

Mari: Ai sa jutt! Ja Marit-Jürit lastega keset ilujõge. Paremale ja pahemale: tere ja tere. Eks sa võta kübarat kergitada — nooguta sündsalt. Ära ole häbelik. Võta mõni oksake pihku — põhjust nagu lehvitada.

Jüri: Küll ma midagi ikka teen. Aga nüüd ütle mulle, mis sa meie rinnapiltidest arvad, mida linnarahvas peopaberile trükkinud? Ma ju näen välja sellel päris loomulik. Sind nagu oleks väheke lakeeritud. Maali ütles — vähe ära naeratatud.

Mari: Mis tema! Katsugu kah ennast sihukesele pildile välja laulda. Ei mina pahanda. On hea, kui linnarahvale vähe lõbu saab. Ega ilma naljata pidu juba pea!

Jüri: Peol peab muidugi oma tõsine põhi all olema. Aga eks tule sellele päris paras kord head tuju ja hoogu peale võida. Sedapuhku tehti Mari ja Jüri üle maa kuulsaks.

Mari: Olen kõva töö- ja laulunaine. Häbelik ja energiline inimene. Aga saab siis näha, mida meie oma kolhoosi esimees ka laulu- ja pillimeeste auks välja mõtleb. Näe, linnavabrikud ja muud sedamoodi tegumajad pidavat kõiki oma peotegelasi ja lauluveterane kiitusekirjadesse torkama ning, vaata, et preemiat lauale ei prantsatata.

Jüri: Mina tasu ei oota. Kui nad aga seda teha märkavad, on kiiduväärne. Kohe näha, et asjatundlikud mehed. Aga ega maksa ka kohe loota, et tänumõte iga mehe peast läbi pääseb.

Mari: Aga mina arvan, et praegu on veel vara nii karta kui ka rõõmustada. Aega on veel mõelda. Ise aga ootan kangesti, et peopäevil mind pasunaga äratatakse või mõnda kena laulukest lauldakse. Sina tuleksid lillega ja annaksid mulle õrnalt paksu musu.

Ma tooks sulle paki tubakat ja sirelitupsu torkaks kaapkübarale. Ole mu hea vanamees nüüd nii hea, vajuta mu kohver kinni. Näe, pidingi teki ja padja unustama.

«Rahva Hääl» 1969, 24. juuni

Start!

5 . . . 4 . . . 3 . . . 2 . . . 1 . . . start!

Nii tõusevad kosmoselaevad.

100 aastat esimesest laulupeost . . .

50 aastat konservatooriumi asutamisest . . .

25 aastat esimese kutselise koori asutamisest . . .

Nii stardib XVII üldlaulupidu juubelilaulupeona ajaloo orbiidile. Kuu peale ei sõida — Päikeseni küll!

Mida kirjutatakse kord sellest sõidust aegade raamatusse?

Kas ainult seda, et oli juubelilaulupidu?

Mõtlen, et kui 30 000 lauljat asuvad oma kaunite ülesannete kosmoselaeva, siis on neil kõigil ainult üks püüe —

pakkuda oma parim!

Nad ei esita üksnes oma kõige kõrgemat, kõige tugevamat, kõige pikemat nooti. Selle kolme dimensiooni juurde kuulub veel neljas. See haarab ühekorraga minevikku, olevikku, tulevikku. Ettepoole — võrsujaile, tahapoole — saatjaile. Sügavasse mulla pinda, üles vikerkaare võlvideni.

Ei laula üksnes suu, vaid ka süda.

Ei kuula üksnes kõrv, vaid ka süda.

Ja silmad säravad kõigil.

Laulukaare võimsast transformaatorist paiskub kõrgepinget kõikjale.

Selle voo saatevõimsus peab olema väga tugev, et ulatuks kuulajate viimase reani. Vastuvõtjad, võimendage saadud signaalid pidevaks eluenergiaks! Avage vastuvõtuks oma päikesepatareid, et jätkuks meile lauluvalgust ka vihmasteks ja udusteks ilmadeks!

5 . . . 4 . . . 3 . . . 2 . . . 1 . . . start!

«Juubelilaulupeo juht», Tallinn, 1969

Tervitus sulle, lauluvägi!

Kui «Juubelilaulupeo juhis» võrdlesin peo algust kosmoselaeva teelesaatmisega, ei nimetanud ma kaugeltki kõiki asjaosalisi, ei pardainsenere, ei mehaanikuid.

Kui laulupeo üldjuht langetab löögi — on selles ühtlasi sadade koorijuhtide löök. Kui palju tuli igaühel ühe ainukese laulu ellusaatmiseks lööke teha, et see õhkutõusmiseks tuule tiibade alla saaks. Selleks on vaja tohutut jõudu. Vajalikku kütteainet on filtreerinud meie koori- ja orkestrijuhid aastaid. Me ei oska veel analüüsida selle kütuse kõiki omadusi, aga tema tõstejõud on teada. Ta võib kergitada laululava koos lauljatega ja väljaku saja tuhande kuulajaga. Küllap on siin tegemist isaisade lauluarmastusega, sünnimaa-armastusega, sõprusega kõigi lauluarmastajate vastu. Lisagem sellele veel iga üksiku anne. Sellele kütusele on juba meie rahvalaulikud nimetuse andnud, tema valem on kolmetäheline — ILO.

Olge tervitatud, õpetajad! Teile rajanes minevikus ja rajaneb ka tulevikus meie laulude lend.

Kõigile noortele, eriti aga neile, kes esmakordselt astuvad rahva ette — tere tulemast!

Inimesed võivad ju Kuu peal ära käia — meie laul peab aga ulatuma Päikeseni, Suure Vankrini ja Põhjanaelani.

Seepärast, vanad ja noored, üheskoos laulude üleslaskmise polügoonile!

«Nõukogude Õpetaja» 1969, 28. juuni

Võistulaulmisel kaotajaid polnud

Juubelilaulupeo õnnestumine tegi kõik sõnatuks. Ka lähemad asjaosalised. Ei ole ette näha, et sellest kõigest võiks nii ruttu toibuda. Veel uneski kuuled ja näed hiigelkoori laulukaare alt tuld purskamas.

Kõlas väikerahva võimas hüüd — siinsel planeedil valitsegu sõpruslaul, mitte vihavimm; ülesehitav töö, mitte sõda!

Ometi pidi olema muidki tegureid, et kogu pidu nii sisukaks muutus. Peamine oli juubel ise. Aga ka igakülgne organisatsiooniline ja sisuline viimistlus, uus hoog rahvarõivaste tegemisel, kuulajaskonna ergas ja tuline suhtumine, head ilmad.

Olulise kaaluga oli kõikide koori- ja orkestriliikide muusikalise ettevalmistuse kõrge tase. Seda ergastas omakorda võistulaulmine. Pole saladus, et varem peetud laulupidudele on sõitnud üksikud meie paremadki koorid juhusliku ja isegi lohaka ettevalmistusega. Seekord oli ka kontserdikooride tähelepanu suunatud kogu kava täielikule viimistlemisele. Selle tõttu õnnestusid laulupeol raskemadki laulud kerge lennukusega. Tunnistagem juubelilaulupeo kunstilise külje uut, kõrgemat taset. Rõõmurõkatuste saatel avanes värav järgmisesse laulusajandisse. See nõuab meilt maailma paremate laulurahvaste taset.

Olen ka varasematel ülevaatustel võinud kuulata meie parimaid. Sel korral olid esinejad endale eesmärgi seadnud ületada latt kõrgemalt. Ja see ka õnnestus. On kadunud ebamäärane psühholoogiline barjäär kõrgema saavutamiseks. Ei ole kunstil ülemist piiri!

Ma julgesin veel päris hiljuti avaldada arvamist meie paremate kooride vähesuse üle. Võistluste käigus on neid aga juurde kasvanud ja lõpusirgel ka medaliteni jõudnud.

Ka sellel alal loodame, et kõrgemad tulemused kujunevad endastmõistetavalt uuteks normideks. Võib juhtuda, et hea loosiõnne puhul saadud aupärjad kiirelt närtsivad.

Äkki on mõne koori kultuurkiht esialgu siiski veel liiga õhuke ja habras? Ainult juubelihooga ei saa sisulisi puudusi aga kaua varjutada. Äkkrünnak võistulaulmisel võib üllatada nõudlikumatki kuulajat. Teisel, kolmandal kuulamisel võib ootamatuse mõju haihtuda — järele jääb tõsitööle rajatud tulemus. Võib esile kerkida ka muusikalist tõusiklust. Pärast kõrge koha saamist võib eneseusaldus kasvada suuremaks tasakaalukast reaalsuse tunnetamisest.

Oli üksikuid küsijaid — miks anti osavõtjaile mitmeid paralleelseid võidupärgi? Kas siis vahetegemine ja kooride järjestamine oli raske? Ei olnud. Kas oli samale kohale tulnud kooride juures vahet märgata? Oli küll, kuid mitte suurt. Eks juubelilaulupidu ise kohustas žüriid suhtuma võistlusse sügavama tähelepanuga. Tuli arvestada kiiresti areneva koorikultuuri uusi saavutusi. Kuidas teisiti oleksime saanud ära märkida nii paljude kooride endaületamist?

Täpset tollipulka koorikunsti mõõtmiseks teadagi pole. Igamees mõõtis oma kogemuste ja maitse kohaselt. Igaühel loomulikult oma margapuu. Hea oli, et kõikide hinnangute põhjal saadud keskmine ei tõstatanud mingeid diskussioone lõpptulemuste suhtes.

Esimesed tulleminejad võistulaulmisel olid MEESKOORID. Nad finišeerisid võrdlemisi tihedalt. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Meeskoor (A. Ratassepp) ja Tartu Kõrgemate Koolide Lõpetanute Meeskoor (R. Laasmäe) olid eelduste kohaselt kuldmedalikandidaadid. Viimasel ajal pingutas tublisti TPI meeskoor (H. Uibo) ja jõudis eespool nimetatuile kannule. Sama võib öelda ka K. Türnpu nimelise meeskoori (J. Variste) kohta.

Kõiki esikohale tulnud koore iseloomustas nauditav koorikõla, erinevalt viimistletud ettekanne. A. Ratassepa ja R. Laasmäe tüsedakõlalistele kooridele lisas särava täienduse H. Uibo. Rahulikum ja tumedam värving oli J. Variste koori ütlemisel.

Tabeli lõpus asuvate kooride tulemusi kippusid segama puudujäägid vokaalsetes võimetes. Võitjaid võis selles mõttes kuulata peaaegu segamatult.

Väga nõudlikult hinnates võiks ju öelda igale osavõtjale veel midagi ühest kõrvast sisse (võib-olla teisest välja). Kas maksis TAM-il oma haruldaste basside «Ussisõnade» nõiatoonilist tumedat värvi ka mujal kasutada? Meie teistelgi kontserdikooridel on veel rohket mängumaad tämbri varieerimisel, samuti horisontaalliinide omaduste avamisel.

TPI meeskooril näib suure emotsionaalsusega kaasas kõndivat mõnesugune ületõlgitsemise ahvatlus. Eriti lüürilistes lauludes («Pilvedele» I osa). Nõudlikum maitse võiks julgemalt raalida südame (emotsionaalsuse) ja pea (kontrolli) omavahelisi suhteid. Koor oli nakatav oma läbilööva nooruslikkusega.

R. Laasmäe koor jättis tüseda mulje. Viimistluses jäi seekord nagu päris viimane punkt panemata. Lõppvõistluse tulemus ise oli aga eelvõistlusest parem. K. Türnpu nimelisel kooril näib kujunevat järgmiseks töölõiguks vokaalse külje viimistlemine. Kuigi «Kuu» oli valitud väga õnnestunud kontrastiks kahe võimsa

vahele, ei pääsenud *ppp* helisema täies iluõrnuses. Tundkem rõõmu selle koori taasilmumisest esimestesse ridadesse. Mehed on kindlal teel endise kõrgtaseme taastamisele.

Tunnistagem eespool nimetatud kuldne kvartett «ekspordivõimeliseks».

Kui Võru meeskoori (H. Pehk) toonil olid eelvõistlusel veel «karvased sääred», siis viimane esinemine oli hästi tasakaalustatud, nauditav ja tunnustust vääriv.

Sama ütleks ka Tartu üliõpilasmeeskoori (A. Ritsing) kohta. Eelvõistlusel oldi kuidagi närviline, pisut nurgeline, mitte alati päris läbipaistev. Lõppvõistlusel oldi mitmeti parem. Probleemiks jäi siiski «Leelo» liiga aeglane tempo. Nii pikka maad ei kata kauni ja kandva häälega — võib ilmneda mõnesugune hõredus ja isegi veenvuse puudumine. Kõik toimus nagu aegluubis. Vorm oli suurem kui sellesse valatud hõõguva *bel canto*-sulami hulk. Muide, kena paar hõbemedalitele need võrulased ja tartlased.

ETKVL-i Tartu meeskoori (P. Lokk) puhul võis eelvõistlustel tähele panna puudujääke ja mõningast kuivust nii ettekandes kui ka tooni rakendamisel. Finaalis oldi märksa säravam. Ka kokkusulavus oli ladusam. Pikkade monumentaalsemate laulude juures («Mull' lapsepõlves . . .») on kardetav üksikosade liigne eraldatus. «Pilvedele» algus ja lõpp leidsid hea lahenduse. Koor parandas oma tabeliseisu teistkordsel esinemisel tublisti.

Meeldivalt seltsisid tartlastega Pärnu laulumehed (V. Traks). Kuigi I tenorile oli soove, ulatus üldine esinemine ikkagi nauditavuse piiridesse. Oli päris laitmatut muusikalist fraseerimist, kohati jäi sellest puudu. Vastupanu näis peituvat materjalis. Järjepidev pealetung «taltsutab» selle.

Tallinna «Runo» (V. Ratassepp) parim laul oli eelvõistlustel «Mull' lapsepõlves rääkis». Laulude õnnestumise kõikumine mõlemal laulmisel takistas kõrgema koha saavutamist. Mõelda tulnuks ka sellele, millises järjekorras laulud esitada. Praktika on tõestanud, et päris jõulise laulu järel («Humal») on väga riskantne laulda pingutamatult nii rasket nagu «Pilvedele». Nähtavasti jätkub tulevikus tublisti tööd häälematerjali arendamiseks. Sama maksab ka kõigi järgmiste finalistide kohta. Viljandi «Sakala» (R. Laikre) oli võistulaulmist tõsiselt võtnud. Rahulikum ja lihtsam tõlgitsus oleks tõstnud selle koori tulemusi veelgi.

«Kaevuril» (E. Nurk) käis «Pilvedele» ilmselt üle jõu. Aga eks see laul ole ka kõige parematele meeskooridele proovikiviks. Selle ettekandel selguvad koori kõik võimed: kõrgus, kandvus, *forte*,

piano, intonatsioonistabiilsus, maitse. Mehiselt kõlas aga «Jüriöö marss».

«Eesti Energia» (L. Karindi) oli loosiõnnega pahuksis. Tuli laulda kaks kõige raskemat laulu meie meeskooride repertuaarist, lisaks neile J. Simmi «Oma saar», mis on sajaprotsendiliselt õnnestunud õige harva isegi tugevamatel kooridel. Mehed olid ühes oma naispealikuga vahvad.

Võitjate ja teiste finalistide vahe avaldus kõigepealt vokaalsetes võimetes. See olukord sunnib kõiki meie koorijuhte kaaluma, kas on vaja taga ajada lauljate suurt arvu. Kontserdikuulaja on nõudlik ega tee hinnaalandust. Teda ei huvita kooride kodused probleemid. Uute meeskooride loomisel tuleb mõelda, kas sobivat materjali on piisavalt.

On märgata julgust ja püüdu senist põhjamaalastele omast (nii me arvame) tagasihoidlikku ja pisut puisevõitu dünaamilist esituslaadi emotsioonidega rikastada. See ei tohi aga muutuda forsseerivaks pressinguks, mille tulemusena kannatavad koori muud esmajärgulised omadused.

Tulipunkti tuleb tõsta häiretevaba toon. Nii mõnelgi puhul kahjustab tooniilu ja koos sellega intonatsiooni just hoo ja jõu äärmine forsseerimine.

Veelgi diferentseeritum lähenemine lauludele aitaks kaasa nende huvitavamale tõlgitsusele. Laulud ja autorid ei tohi muutuda üksteisega sarnaseks. Erinevate vokaalvõtete mitmekülgsem käsitlus, samuti meloodia ja teksti liitmisel kasutatavate võtete rikkalikum nüansseerimine aitaksid ilmestada teoste horisontaalset kulgu. Koorijuht peaks seni ette kandmata laulule lähenema nagu hea karakternäitleja uue osa õppimisele.

NAISKOORIDE võistulaulmise tulemusi lehitsedes selgub, et ligikaudu 25 koorile tuli anda hinnang hea. Kahe vaidlusteta parima naiskoori järel võinuks kergesti tulla ka teised. Tihti olenes pingerida mõnest juhuslikust ebaõnnestumisest. Kolmest laulust jäi eksimatu hinnangu andmiseks väheseks. Loosiõnn ja ülemäärane rambipalavik olid kotermanniks ja need reguleerisid omakorda finalistide järjekorda.

Kellelgi polnud kahtlusekübetki, et A. Ratassepa ja L. Verlini koorid tõsta esikohtadele. Juba pikemat aega on need meie naiskooride parimaiks ja stabiilsemaiks esindajaiks nii kodu- kui välismaal. Mõlemad suurkoorid on erineva profiiliga. A. Ratassepa koor on kõlatugevam, energilisema rühiga, pisut teravamalt rõhutatud rütmi- ja tekstielementide käsitlusega. Kollektiivi tegevust iseloomustab eriti kaasaegse repertuaari õnnestunud propageerimine, seda tehakse otse jäälõhkuja visadusega.

L. Verlini koor on pehmem, lüürilisem, laulvam. Koori tooniandmine on kuidagi akvarelsem. See paistis välja eriti veel sellepärast, et kõik laulud olid karakterilt kuidagi sarnased. On vahel kiusatus nõuda sellelt tütarlapselikult kaunilt kõlavalt koorilt mõnel sobival hetkel hoopis lopsakamat ja «naisemat» häält. See tähendab — tuleks leida vahelduseks ka mõni dramaatilisema värvinguga laul. Aga sama kiusatus oleks esimeselt koorilt kuulata mõnel puhul pehmet, paitavat tuulevirvendust, ilma et tulemus sentimentaalsuseni ulatuks.

L. Taal ja V. Uibopuu on kahepeale TRÜ naiskoorist kujundanud meeldiva üksuse. Maitsekas fraseerimine, heade eluliste tempode leidmine, nooruslik kõla on toonud Tartu üliõpilased kohale, kus nad peavadki olema. Pole kaugel aeg, mil ootame neilt enamat.

Igal uuel kokkupuutel TPI naiskooriga (A. Tamm) on olnud märgata koori kõla täiuslikumaks muutumist. Kunagi tundus kooril olevat vähe sära, puudusid nagu ülemtoonid. Või oli teadlikult viljeldud tagasihoidlikkust? Mõlema tudengikoori hea esinemine viis õekesed medalit jagama. Siia mahtus kolmaski — Pedagoogilise Instituudi naiskoor (U. Taremaa). Küll oli martsaare-allikaline selle koori ilus, puhas ja värske kõla! Äärmiselt läbipaistev. Iga laulja oli enda eest väljas. Alati hõiskame tribüünilt, kui viimasel sirgel spurdib tagaridadest noor tundmatu, ja otse favoriitide kannule! Igatahes akadeemiliselt tuim žüriiliige (muidugi mina ise) hüüdis oma sisemuses kõigi kolme üliõpilaskoori esinemisele: «Elagu kolm graatsiat!» Nende hulgas viimane pesamunake ikka ka. Mitte ühte sammu tagasi tänastest saavutustest!

Naiskoor «Baltika» (H. Siiak) oli suurepäraseks näiteks, kuidas saavutada tublit tulemust ühe tehase piires. Vaba esinemine, julgus ja selgus, maksimaalne olemasolevate varude rakendamine tõi tunnustuse. Tubli!

Lühikese ajaga on ka «Ilo» (V. Viires) jõudnud paremate gruppi. Kui paljude naiskooride ettekanded hakkasid juba kardetavalt üksteisega sarnanema, siis mõjus V. Viirese interpretatsioon meeldiva süstina. Oli värskeid lahendusi ja omapoolseid kommentaare.

Kolmanda koha väärilisekс arvati ka Tartu Tervishoiutöötajate Maja naiskoor (L. Ustav). Esineti rõõmsalt ja päikeseliselt. Nauditavalt, ent mitte veel täiesti puhtalt.

Võru «Kannelt» (A. Krull) kuulates ja vaadates võis kogeda, et ülemäärane gaasi andmine võib tekitada mootoris häireid ja forsseeringuid. Kui mõni laul kannatab vaid 6-pallist tuult, siis ei tohi sinna üheksat suunata. «Öölaulu» rahulikum tõlgitsus võitis jalamaid. Et ühte laulu tuli kahel korral alustada, pole ahastamist väärt. Ka kuldmedali võitnud maailmameistrid on uisutamisel libastunud.

Meeleldi nimetan siin veelgi eelvõistlustelt meelde jäänud naiskoore — Tartu «Leelo», Kohtla-Nõmme, Põlva, Tallinna Kaubamaja, Tartu Pedagoogiline Kool, Kohtla-Järve, Pärnu, Viljandi, Vändra, Rakvere —, paljudel puudus vähe, et . . .

Ka naiskooride puhul lisagem, et isegi kõigil finaali pääsnutel tuleks täiuslikkuse poole sammudes teid leida meie karmist loodusest tingitud keskpäraste häälte arendamiseks. Kas siiski meie madal-mahlased aldid ei ulatu kord võluva «karmeniaadini». Ka sopranirühmade täiuslikuma, kõlavama ja vabama tooni saamiseks on arenguvõimalusi küll ja küll.

Ma pean kordama ammu öeldut. Isegi heliredelit võib laulda nii, et kuulaja härdub. Ärgem alahinnakem seepärast siis materjali enda võlu. Peale selle peame oskama veel tabavalt imiteerida nii sitsi, siidi ja sametit kui ka koredaid materjale.

Kaevamine sügavuti võib viia uute leidudeni. Lõpuni ütlemise (laulmise) julgus ja veenvus (ka *piano*'s) peab ulatuma iga kuulajani. Mõnigi kord jääb tunne, et laul on küll hoolega selgeks õpitud, kuid päris ellu ta pole veel ärganud. Ta võib närbuda vähese töö või detailide üleliigse kurnamise tõttu. Kuid just selles lõigus valmistubki imelind kõrgeks lennuks.

Võistluspinge ja uudsus tõid esile palju ootamatuid olukordi. Vahel võis tunda üleliigset ettevaatlikkust, hirmutatud linnu laulu, ettepekstud lapse kartlikkust, teisal aga 110-protsendilist kokkuvõtmist ning «viimse veretilgani» juhatamist ja laulmist, kui oli tarvis vaid «veest» laulda. Võis märgata ka ebakindlust tempode tabamisel. Ka kooride puhul (nagu spordiperes) tuleb ajastada treeningud nii, et kõrgvorm saabuks olümpial. Juht ise olgu valmis igasugusteks ootamatusteks. Tema on lauljale julgustavaks tuletorniks, targaks kapteniks. Kuid ta võib sugereerida koorile ka ebakindlust. Tabab laulja, et ta ei saa tugineda juhile, võib ilmneda paanika. Koori üleliigne ettepiitsutamine, manitsemine on sama kardetav kui mütsiga löömise meeleolud. Esinemine laval toimugu pingevabalt, et ei oleks krampi, kus hirm ja arm karvupidi koos.

Pikemat aega oleme muret tundnud meie SEGAKOORIDE olu-

korra pärast. Parimaid koore tundus vähe olevat ja nende tase mitte teiste kooriliikide kõrgusel.

Eelvõistlusel üllatas seekord žüriid noorte kooride võimas pealetung, samuti ka vanade kooride õnnestunud *make up*.

Tallinna üliõpilassegakoor (A. Sööt) oli kogu võistluste käigus kindel juhtija.

Äärmiselt suur täpsus, intonatsioonipuhtus ja lõpuleviidud viimistlus tegi sellest koorist kuulajate lemmiku. Juba korduvalt on ta nii kodu- kui välismaal kogunud meistripalle ja näidanud, et saavutused ei ole juhuslikud. Tulemus rajaneb sihikindlal, rangel, kõrgendatud koormusega treeningul. See pole õnneks tapnud lauljate elavat musitseerimisrõõmu. On leida lopsakamate häälevarudega koore. Siin on aga olemasolevast suudetud forsseerimatult kätte saada viimane ja jõutud see sulatada ilusaks noorusetooniliseks sulamiks, ühtlaseks kuulekaks ansambliks. A. Söödi meistritöö.

«Kaleva» (U. Taremaa) kuldmedal oli vähe väiksem. Kõigiti korrektne esinemine. Tubli töövõit. Eneseületamine. Ma ei mäleta sellelt koorilt nii veenvat esinemist.

Menu saavutas ka särtsakas noorusliku energia ja säraga «Noorus» (A. Lüüs). Päris julge näo ja teoga kepsutas julge varsake suurte lõvide hulgas. Isegi näksis neid. Kui piiluda aga läbi värskete loorberite homsesse, siis mõnigi värskeltvärvitud kohakene vajab edaspidi tõsisemat võõpa. Kõne alla tuleb otsekohe häälekultuuri küsimus ja viimistletum, sügavam fraseerimine. Praegu, üllatusmehena, kaeti nii mõnigi kitsaskoht välise hoo ja aktiivsusega (lõppvõistlusel isegi agressiivsusega). Saadud hõbedal oli pronksine helk.

Ütelge veel, et noortel pole huvi koorilaulu vastu.

Samale astmele kinnitas kanna Kõrgemate Koolide Lõpetanute Segakoor (L. Karindi). Seda koori oleme kuulnud esinemas vahelduval tasemel. Nüüdne kohtumine nõudis tunnustust. Meeshääled olid tasakaalustunud ühisesse ülesandesse. Paremaks lauluks oli A. Karindi «Talvine õhtu». Tulipunkti jääb sellegipoolest meeshäälte küsimus.

Kolmandale kohale mahtusid sõbralikult «Helitron» (H. Siiak), Tartu «Heli» (U. Uiga, A. Bender), «Raudam» (A. Kallikorm) ja habemik «Vanemuine» (A. ja R. Ritsing).

Juba teistkordselt tutvustas H. Siiak väga puhast, täpset, hästi viimistletud ja kuulama sundivat koorilaulu. Ka «Heli» oli kõlaliselt meeldiv ja nõudis õigusega medalit. «Raudamil» on alati olnud kõlavõluga häälematerjal. Saatesõnaks homsesse — ikkagi

peaks tähelepanu pöörama detailide sulatamisele tervikusse. Et näeksime metsa, mitte ainult üksikuid puid.

Ka «Vanemuine» ulatus üle oma tavalise taseme. Hea musitseerimine. Töö tõsine ja soliidne.

Meeldivalt esinesid veel paljud finalistid ja ka eelvõistlustest osavõtjad — «Sõprus», «Koit», «Laulik», «Loit», «Kaja», «Marat», «Tungal», «Endla», Türi Leivakombinaat, «Viru Kannel», Kohtla-Järve «Heli», Põltsamaa «Heli», «Koidula», Tallinna Autobussipark, «Järvakandi» jmt.

Loosiõnn on ju juhuslik ja ega iga esinemine alati ei õnnestu kogu püüdlikkusest hoolimata. Olgu aga lisatud — kaotajaid sellel võistlusel polnud. Need olid eranditult koju jäänud.

Nüüd lubage eri autahvlile asetada veel kolm NOORTEKOORI. Nad üllatasid kuulajaid ootamatult hea esinemisega. Kui Tallinna Pioneeride Palee Kammerkoori (H. Kaljuste) haruldast, puhast ja viimistletud esinemist võis panna veel «Ellerheinast» tulnud lauljate «staaži» arvele, siis mida öelda Märjamaa (V. Vaide) ja Tallinna 7. Keskkooli (T. Loitme) «vabandamiseks». Uued koorid õppisid selgeks kogu laulupeokava, mida ei suutnud teha mõnigi täiskasvanute segakoor. Olgu nende kooride lauljad, juhid ja direktorid tänatud hea hooandmise eest teistele koolikooridele. H. Kaljuste koorile oleks soov jätkata ilmtingimata juhuslikust ülesandest alguse saanud imekaunist üritust. Mis saab olla uute kammerkooride loomise vastu. Võime vaid rõõmu tunda koorielu rikastumisest.

Kui pöörame nüüdsest rohkemat tähelepanu kooli- ja üldse noortekooride asutamisele, siis oleme kõige õigemal teel. Seda enam, et 1972. aastal on koolinoorte laulupidu.

Tuleviku meeskooride tegevuse kindlustavad meie praegused arvukad POISTEKOORID. Nagu arvata võis, läbisid finišilindi esimesena J. Tombi nimelise Kultuuripalee pika praktikaga poisid (U. Järvela). See tunnustust vääriva minevikuga akadeemilist laadi koor on viimasel ajal väga stabiilne. Tal on hea *legato*, tekstiselgus ja dünaamiline erksus. Jätkugu kõigil poistekooride juhtidel jõudu uute kasvuaedade arendamiseks. Raske, kuid kui perspektiivikas töö.

Soliidselt, rühikalt, kindlalt ja hästi esines ka Tartu poistekoor (U. Uiga). Kolmas kullakeeleline oli Tallinna Muusikakoolist (E. Rikandi). M. Härma «Ööbiku surma» ettekanne kujunes üheks võistluste haaravamaks momendiks. Selles laulus ei jäänud soovida enam midagi.

Meeldiva mulje jätsid ka teisele kohale jõudnud Viljandi Internaatkooli poistekoor (R. Rajasma) ja Tartu 5. Keskkooli poisid (A. Viira). Korralik ja mõjuv ettekanne tõi tunnustuse. Rõõmutoojad olid ka Kanepi mehed (P. Pilv). Esinesid julgelt, haaravalt, hea dünaamilise vaheldusega ja sundimatu musitseerimisega.

Kolmandale kohale jõudsid Rõuge poisid (H. Teppo) oma värske ja tarmuka lauluga. Ei oldud laule üle nikerdatud ega poisse väsitatud. Tartu 7. Keskkooli poistekoor (H. Lukk) oleks võinud ohjad vähe vabamaks lasta. Suurem väljalaulmise rõõm ja dünaamiline eredus tulnuksid esinemisele kasuks.

Tundkem rõõmu lauluväljaku homsetest peremeestest!

VENE KOORIDE õnnestunud esinemist laulupeol võime jällegi siduda võistulaulmisega. Täiskasvanute koore kimbutas eelvõistlusel intonatsiooniküsimus. See tõusis tavaliselt hetkel, kui lisati suuremat dünaamilist pinget, kui «kaitsekorgid» kannatasid. Lõppvõistlusel jõuti paremate tulemusteni. Edusammudele lisanegu uued.

* * *

Rohkem kui ühe mehe normi täitis A. Ratassepp. Ta saavutas kaks kulda. Maadeldes tervisehäiretega ja äsjase reisi väsimusega, jõudis ta astuda kahel korral kiituse tuši all võidupärgade järele — see nõuab vaieldamatult võimeid. Pealegi niisuguse kõrge tasemega võistlustel. Harukordne visadus ja sihikindel töö said väärilise hinnangu.

Kahe medali mees on ka U. Taremaa. Äärmise tagasihoidlikkusega on see tubli töömees peaaegu tähelepandamatult ilmunud koorijuhtide esiritta ja tõendanud ümberlükkamatute faktidega oma kuuluvust sinna. Ei saa unustada tema väikese naiskoori nakatavat esinemist ega segakoori otse tankilikku rühkimist eesliinile.

Tartu «kaheraudsed» olid U. Uiga ja A. Ritsing. Meeldiv on tõdeda, et vilunud ja tubli töömehe U. Uiga kõrvale on tõusnud A. Ritsing. Debütandil on õnneks lagi kõrgel ja järgmised kohtumised peaksid olema veelgi meeldivamad.

Kaks korda ilmus diplomite järele ka H. Siiak. Otse peentisleri täpsuse ja puhta viimistlusega on tehtud tema töö. On ju häälematerjali võlu ja tõlgitsemise kõrval just intonatsioon ja täpsus hea esinemise põhialuseid. Kahe tehasekooriga saavutati kõrge tase.

H. Kaljuste ja U. Järvela tõstsid kõrgele nooruse lipu. Nii oli ka oodata. Võidupärjad on auga teenitud.

Tahaksin aga korraks veel A. Sööti nimetada kui üht raudsemat ja vääramatut esikoharündajat. Maailmas on olnud alati nii, et kõige ilusa ja hea eest tuleb nii kooril kui ka juhil tublisti maksta. Seda nad ka tegid. Nad näitasid teistele kooridele tee tähetunni poole.

On aeg vahetevahel meie paremadki juhid kokku koguda ning ettekannete ja kogemuste vahetamise korras arutada «kõrgema pilotaaži» küsimusi. On vaja sihikindlamalt tegelda juhtiva kaadriga, suurendada selle võimeid. Mitte unustada ka algajaid. Eelolev laulupidude vaheaeg olgu uute juhtide avastamiseks ja suunamiseks, kooridele noodiõpetuse ja hääleseade sisseseadmiseks — tõsise igapäevatöö tegemiseks.

Võistulaulmine oli kõigiti vajalik. Võitjaks tuli kogu meie praegune koorimuusikaelu. Tuleks mõelda, kuidas võistulaulmist tulevikus korraldada. Polnud üksnes rõõm, et lauldi palju, lauldi hästi ja paremini kui varem. Hoiame ka homme kahte tugevat veohobust oma koorikultuuri vankri ees. Nende nimed on Palju ja Hästi.

«Sirp ja Vasar» 1969, 1. august

Kaks kõrvuti

Maa suurel ringmängul ümber Päikese on viimasel sajal tiirul laulupidude «supernoova» hõõgumas juba 17. korda. On heitnud kiirgamisi külaliste kaudu kaugemalegi.

Laulupeod on meie muusikaelu võimsaks hoorattaks, mille «veorihmad» on ulatunud kõikidele kooridele-koorijuhtidele, koolidele-õpetajatele, luuletajatele-heliloojatele ja lõpuks kõigile kuulajaile, seega kogu rahvale.

Tähelepandamatult oleme jõudnud ka teise ümmarguse tähtpäevani — Tallinna Riikliku Konservatooriumi 50. tegevusaasta tähistamiseni.

Kui me lühidaltki vaatleme mõlema juubilari kokkupuutepunkte, siis näeme, et nad on teineteisele koguni suured sugulased.

Õppeasutuse algpäevil võisime näha, mida andis laulupidu või viimasega seotud organisatsioonid ja isikud õppeasutuse teelesaatmiseks. Hilisemat aega võime aga võtta kui tagasipeegeldust: mida on andnud konservatoorium omakorda laulupidudele. Seda on päris palju.

Õppeasutuse algatamise mõte kasvas teatavasti välja omaaegsest parimast koorist — «Estonia» Muusikaosakonna (EMO) segakoorist, keda juhatas energiline ja algatusvõimeline August Topman. Kuigi ta polnud ametlikult direktor, ei algpäevil ega hiljem, siiski määrasid tema mõju ja algatused õppeasutuse tegevuse paarikümneks aastaks.

Esimeseks direktoriks oli ei keegi muu kui laulupidude populaarne helilooja Mihkel Lüdig. Tema laulupitsat «Koit» kõlab ju iga laulupeo «helidokumendil».

Pärast professor Jaan Tamme sai direktoriks jällegi üks laulupeo üldjuhte, Juhan Aavik, kes nii helilooja, dirigendi kui ka muusikapedagoogina on kündnud sügavaid vagusid.

Helilooja Artur Kapi laulud sisustasid nii mõndagi laulupidu, aga tema õpilaste laulud juba kõiki järgmisi.

Esimeste lõpetajate seas 1925. aastal leiame tuntud koorijuhid J. Jürme ja P. Laja.

Järgmine, 1926. aasta on üllatavalt helde koorimuusikale. Lõpetasid kolm heliloojat, kes asusid ka tegelikule koorijuhatamise teele. Nad on seisnud mitmel puhul laulupeopuldis, küll üldjuhina või autorina oma laulu juhatamas.

Need mehed olid E. Aav, R. Päts ja E. Võrk.

Kes ei mäletaks E. Aava «Laulikut», «Hommikut», «Humalat» või E. Võrgu «Tulevikku», «Lillesidet» ja «Ärge unustage laulu». R. Pätsi eredad rahvalaulude seaded lisasid kavadesse toredat elevust («Jaan läeb jaanitulele», «Pulmalaul», «Ringilaul»). 1927. aasta tõi laulupidude üldjuhipulti jälle kaks meest: V. Nerepi ja T. Vettiku. V. Nerep oli ooperidirigent ja juhatas Tallinna Koolinoorte Muusika Ühingu ja «Estonia» Muusikaosakonna segakoori, T. Vettik Rahvaülikooli segakoori.

Mõlemad on andnud lisa koorilaulu repertuaarile. Mõlemad jätkasid eelkäijate kombel muusikalist kasvatustööd Tallinna koolides. Võrsus jällegi uusi koorilauljaid ja teadlikku kontserdipublikut.

Tundus, nagu oleksime saanud uute lõpetajatega uue hoo oma laulupidudele, kooridele, heliloomingule ja muusikaelu organiseerimisele. Kooride repertuaar täienes. Rahvaluulele ja rahvalaulule sai osaks suurem tähelepanu.

Nii oli vanemale sugupõlvele (M. Lüdig, J. Aavik, A. Topman) tõusnud väärikas täiendus.

Iga aasta tuli lisa muusikaõpetajate kaadrile, kelle töö otseselt või kaudselt kujunes laulupeo koostisosaks (Joosep Aavik, A. Pung, J. Pakk jt.).

Raimund Kull

Järjest jõuab kohale järelväge, et rikastada kooriloomingut (E. Kapp, V. Kapp, E. Arro, V. Reimann, V. Leemets, J. Hiob jt.). Kõik nad on tulnud «Vana Kapi» käe alt, kes jättis õpilastele oma individuaalse näo ja andis tugeva tõuke vokaalmuusika viljelemiseks. Heliloojatega liitusid koorimuusika põllul kümned ja kümned laulu- ja muusikaõpetajad. Paljud konservatooriumi lõpetanud lauljad töötasid hiljem kooride juures hääleseadjaina, instrumentalistidest aga kujunesid tugevad orkestrijuhid (J. Märtin, J. Hargel, V. Lemmik, P. Karp, H. Orusaar, E. Peäske jt.).

Paljud lõpetajad tegelesid koorijuhtide ja õpetajate kursustel, laiendades seega kaudselt õppeasutuse mõju ikka rohkem ja rohkem.

Ei saa kuidagi meenutamata jätta kahte meest: R. Kulli ja J. Vaksi. Mõlemad olid teenekad puhkpillimuusika viljelejad ja dirigendid. Olles õppejõududeks konservatooriumis (R. Kull trombooni, J. Vaks trompeti erialal), tõid nad nii enda kui ka oma õpilaste näol elevust meie laulupidude üldilmesse. Meenutagem vaid R. Kulli hoogsat kaasakiskuvat kuju üldjuhipuldis. Tõusis puhkpilliorkestrite mängutase. Asutati uusi orkestreid. Peaaegu kõikides poistekoolides tegutsesid puhkpilliüksused. Nendes mänginuid võime kohata praegugi meie lutselistes orkestrites.

Pärast sõda kasvas võimsaks meie noorte heliloojate pere. Õpilasi juhendasid nüüd juba peale A. Kapi veel H. Eller, E. Kapp, V. Kapp ja Mart Saar.

Ilmuvad uued nimed ja uued helitööd (A. Velmet, B. Kõrver, E. Tamberg, L. Normet, E. Mägi, U. Naissoo, H. Otsa, H. Jürisalu, J. Koha, G. Podelski, A. Sõber, V. Ojakäär, Ü. Vinter, J. Rääts, H. Lemmik, A. Marguste, R. Lätte, L. Veevo, H. Hindpere, O. Sau, V. Viru jmt.).

Luuakse hulk ulatuslikke vokaalsümfoonilisi teoseid. Lisa saab ka *a cappella* koorilaul, millest paljud jõuavad meie laulupidude repertuaari.

Rohket täiendust kasvab ka koorijuhtide perele. Praeguseks ulatub konservatooriumi lõpetanud muusikaõpetajate, koorijuhtide ja heliloojate arv paarisajani.

Paljusid oleme kohanud laulupidude üldjuhipuldis (J. Variste, L. Verlin, A. Ratassepp, A. Velmet, H. Kaljuste, A. Kiilaspea, U. Järvela, K. Areng, H. Uibo, R. Laasmäe, H. Orusaar) või paremate kooride ja orkestrite juhtidena. Igal aastal rikastub heliloojate pere. Uued ja uued dirigendid, muusikaõpetajad asuvad tööle, tuues kohapealsesse ellu uut hoogu.

Kes meist ei tunneks silmapaistvaid koorijuhte ja muusikapedagooge, nagu A. Velmet, A. Kiilaspea, H. Rannap, U. Järvela, L. Karindi, L. Verlin, H. Ilja, R. Laasmäe, P. Lokk, H. Uibo, H. Kaljuste, H. Kuusk, V. Lepik, A. Ratassepp, H. Siiak, S. Mellik, R. Laikre, H. Sirmais, U. Taremaa, V. Viires, D. Lani, E. Oja, A. Tamm, O. Hõlpus, L. Kleemeier-Sarapuu, A. Lüüs, A. Raias, O. Sau, A. Sööt, V. Laul, Ü. Pajur, E. Rikandi, A. Üleoja, E. Kaasik-Üleoja, V. Uibopuu, E. Ehasalu, O. Oja, A. Pajupuu, P. Perens, H. Pulk, T. Kangron, V. Suss, T. Loitme, H. Pehk, V. Ratassepp, L. Taal, V. Traks, O. Jürissaar, P. Pärtna.

Ainult, kallid kolleegid, andestage, see nimestik pole kaugeltki täielik. Siin puuduvad puhkpilliorkestridirigentide klassi lõpetanud ja õpetajad. Oleme näinud ju juhipuldis J. Käärameest, L. Viglat, kümneid tegelikke töömehi puhkpillimuusika valdkonnas.

Need uued roodud on sünkroniseerinud oma sammu saja-aastase rügemendi ridadega. Märkamatult ulatavad sugupõlved kammer-

toni järgmistele. Eelkäijate kogemused on aluseks edasipürgijaile. Nii kasvab aasta-aastalt laulupeotammele uus kasvuring. Elumahla annab neile juba peamiselt Tallinna Riiklik Konservatoorium.

Laulupeod ja konservatoorium — see on nüüd juba kõik üks tervik, üks liha ja luu, aga vaim ka.

Konservatooriumi kasvandike töö — see on laulupidude kava, tema ettevalmistus ja tegelik läbiviimine.

Jätkakem kõndimist koos selgete sihtide poole. Astugem väsimatult lõputut arenguteed järgmiste juubelite poole ja nendest edasi.

Kaks kõrvuti.

«Kultuur ja Elu» 1969, nr. 6

4

UUDE LAULUSAJANDISSE

Et rihm oleks rattal

Hinnangud üldlaulupeo kohta olid kõrged ja üksmeelsed. Väga armas on muidugi seda jälle meenutada — ometi peame just nüüd kooridele ja orkestritele uusi ülesandeid kavandama. On paras aeg mõtteid mõlgutada, ilma et oleks vaja kohe kiiret otsust langetada, on fantaseerimise ja valikutegemise aeg.

Kooride ja orkestrite sektsioonid ja koorisektsioonide nõukogu ongi juba tööle asunud. Peetakse plaani, milliseid üritusi iga kooriliik võiks ette võtta, ja nii, et need sobiksid teise kooriliigi plaanidega.

Tavaliselt on meie rajoonid korraldanud laulupidude vaheaegadel rohkesti laulupäevi. Et aga mõneski paigas tugevaid jõude vähe leidub, kipub nende kunstiline tase kesiseks jääma. Pole aga vist lihtsamat, kui niisuguste päevadega liita mõne koori- või orkestriliigi kokkutulek, olgu see siis vabariiklik või piirkondlik. Nii leiaksime kooridele uusi ülesandeid, vaheldusrikkaid, vajalikke kontserdimatku ja saaksime ka kohapealse kontserdi tasemele tublisti kaasa aidata — nõudlikkus peab pidevalt kasvama. Niisugused sõidud ei too nähtavasti kellelegi suuri lisakulusid — meenutagem, kui palju sega- ja naiskoore sõitis peaaegu täies koosseisus Tartu juubelilaulupeole, et sellest vaid kuulajana osa saada! Ühepäevane sõit ei sega ka kodust tööjärge. Ainsaks suuremaks mureks jääks vaid välisupikatla leidmine. On mõeldavad ka suuremad kokkutulekud — näiteks Lõuna- või Põhja-Eesti sega- või naiskooridele, niisama reaalne on ka meeskooride ja orkestrite päevade organiseerimine. Suviti võiksid koorid kokku sõita mõnda kaunimasse kodumaa paika ka selleks, et tutvustada vastastikku uut repertuaari. Kujutage vaid ette. Suvi. Järv. Telgid. Lõkkekontserdid (Munamäel, Pühajärvel, Porkunis, Võrus, Viljandis, Peipsi ja Võrtsjärve kallastel jm.). Need kokkutulekud ei pruugi sugugi olla alati ühendkooris laulmiseks. Ka vastastikused üksikesinemised toovad rohket elevust. Ei taha ju keegi teisest nõrgemini laulda. Kunstiline nõudlikkus olgu kõrge.

Järgmise üldlaulupeo korraldame alles 1975. aastal. Aga ei kujuta ette, et meie koorid enne seda oma jõudu ei prooviks.

Suurematest üritustest on neil vahepealseil aastail kavas kõikide möödunud võistulaulmise finalistide ühiskontsert Lenini 100. sünniaastapäevale ja Eesti NSV 30. aastapäevale pühendatud rahvatantsupeo raames.[18] Ka üliõpilaskooridel näikse tulevaks aastaks midagi suuremat küpsevat. 1972. a. aga kandub kõigi

Konstantin Türnpu

tähelepanu laste- ja koolinoorte laulupeole. Sellest on muidugi vähe.

Kui aga silmitseda kalendris kahe üldlaulupeo vahele jäävaid aastaid, siis leiame sealt rohkesti meie koorimeistrite tähtpäevi, nendele võiks mõndagi huvitavat rajada.

Juba järgmisel aastal on M. Lüdigi 90. sünniaastapäev, mille tähistamisele kooride rohkearvulisel osavõtul võiks Pärnu ja Vändra rahvas mõelda. Tartu ja Tartu ümbrus ei tohiks mööda lasta A. Lätte 110. sünniaastapäeva. J. Simm aga saaks 85-aastaseks. E. Aava 70. sünniaastapäev võiks olla Tallinna kooridele meeldiva temaatilise kontserdi korraldamise põhjuseks.

Ilusaks traditsiooniks on kujunenud iga-aastane kooride kogunemine, laulmine K. Türnpu kodutalus Kloogal helilooja sünnipäeval augustis. K. Türnpu nimeline meeskoor leiab kindlasti võimalusi seda traditsiooni edasi arendada. 1971. aastal võiks Põltsamaa meelde tuletada K. A. Hermanni 120. sünniaastapäeva. Ümmargune tähtpäev (70 a. sünnist) on A. Karindil. 1972. aasta on paras aeg Viljandi, Suure-Jaani ja Hüpassaare rahval alus panna M. Saare nimelisele võistulaulmisele — M. Saar tuleb ju ikkagi veel kord ja lõplikult avastada, ja sellest peaks kujunema ülemaaline, kui mitte koguni rahvusvaheline ettevõtmine.

1973. on aasta, kus enam-vähem ümmargune tähtpäev on kõigil

kolmel Kapil. R. Tobiasel on aga sajas sünniaastapäev. Ei saa sellest mööduda ei Haapsalu ega Hiiumaa. Samal aastal on T. Vettiku 75. sünnipäev. Juba järgmisel aastal on Haapsalule uus meeldiv ülesanne — C. Kreegi 85. sünniaastapäeva kontserdi korraldamine. Sel aastal võime ka M. Härma, J. Aaviku ja R. Pätsi nime juurde kirjutada vastavalt arvud 110, 90 ja 75.

1975. a. täitub seitse aastakümmet E. Oja sünnist ja niisama vanaks saab E. Tubin. Ja küllap puhkpillimehed leiavad üles R. Kulli, sümfooniaorkestrid H. Elleri auväärse tähtpäeva.

Olen kindel, et siin toodud loetelus pole kaugeltki kõik võimalused temaatilisi kontserte korraldada. Miks ei võiks näiteks uue kultuurimaja avamine niisama pidulik ja rahvarohke olla kui Kihnu-Ruhnu mängud? Kindlasti on veel muidki vahepealseid sündmusi, mis vääriksid märkimist nii kohalike kui küllakutsutud kooride hulgalisel osavõtul.

Ja lõpuks — iga suurem linn võiks ja peaks mõne omailmelise ürituse algatamise ja teokstegemisega toime tulema. Meie kaunis suvituslinn Pärnu minu arvates otse kutsub rahvusvaheliste muusikavõistluste korraldamisele. Aga Tallinn — laulude linn?!

Nii et — pead ja käed tööle, iga mees nuputama. Aga et kõik ettevõtmised oleksid plaanipärased ja üksteist vastastikku täiendaksid, et koorid saaksid aegsasti oma tööplaane seada, oleks hea, kui kõik linnade ja rajoonide, kooride ja iga asjasthuvitatu mõtted ja ettepanekud peatselt «Sirbi ja Vasara» või Üldlaulupeo Büroo (Rahvaloomingu Maja) kaudu koorisektsioonide nõukogu töölauale jõuaksid. Jääme ootama.

«Sirp ja Vasar» 1969, 3. oktoober

Õiend

«Edasis» ilmus väga vajalik ülevaade «Koorilaulu tänasest ja homsest». Kolleegide arvamusi lugedes mõtlesin, et oleksin küsimusele «Kas Teie arvates on vaja kooriühingut» ka ise vastanud samuti: «Kui kooriühing hakkab tööle niisama tagasihoidlikult kui sektsioonide nõukogu, siis pole teda vaja.» Ma tahan seda öelda sellepärast, et olen ise kriitika osaliseks saanud koorisektsioonide nõukogu esimees.

Koorisektsioonide nõukogu ülesandeks on olnud üldlaulupidude

kavaprojektide esitamine Üldlaulupeo Peakomisjonile. Nõukogu praegusel kujul on sisuliselt Üldlaulupeo Peakomisjonile alluv laiendatud repertuaarinõukogu. Rohkemaks puuduvad juriidilised õigused, täidesaatvad lülid, vahendid.

Sektsioonid kutsuti ellu selleks, et võimaldada kõikidel meie parematel vastavate kooriliikide spetsialistidel kaasa rääkida üldlaulupidude laulude valikul. Nõukogu ülesandeks on viimistleda sektsioonide ettepanekuid.

Rohkemaks pole sektsioonide nõukogu volitatud. Aga ta võiks olla kooriühingu võimas, asjatundlik, ühiskondlik aktiiv.

Võin ainult lisada, et sektsioonide nõukogu tervenisti pooldab kooriühingu asutamist, sest praegustes ülesannetes ja tingimustes pole ta võimeline täitma kooriühingu ülesandeid. Kui tal see võimalus oleks, siis poleks ju kooriühingut tõesti vaja.

Me ei pea asja lahendatuks, kui vabariigi koorikunsti esindav sektsioonide nõukogu oleks allutatud Rahvaloomingu Majale. Siis liiguksid asjad Rahvaloomingu Maja juhtkonna, Kultuuriministeeriumi osakonna kaudu kultuuriministrini. Äärmine ülekohus oleks nõuda kõikidelt vaheastmetelt kvalifikatsiooni ülemaaliseks koorikunsti juhtimiseks.

Küll oleks aga arukas ehitada kogu maad esindavale ühiskondlikule aktiivile tuginev alatiselt tegutsev juhatus, teokas büroo. Anda õigused, vahendid, luua tegutsemistingimused. Olekski kooriühing. «Ülemkojaks» võiks edasi jääda Üldlaulupeo Peakomisjon.

Seni lubage aga kõigest südamest tänada sektsioone nende töö eest. Tõsi, see töö on tänamatu. Julgen öelda, et ka tulevikus ei oskaks keegi ühtki laulupeokava koostada selliselt, et see eranditult kõigile meeldiks.

Sektsioonide nõukogu esimeest ma ei kaitse. Ainult tema asemele olen nõus uusi kandidaate esitama.

«Edasi» 1971, 13. juuni

Hilinenud roosid

Mõni aeg tagasi esitas üks ajakirjanik mulle küsimuse: Kui sul oleks kolm roosi, kellele sa need kingiksid?

Mul jäi seekord vastus saatmata. Vastus oli mul siiski valmis, kuigi kirja panemata.

Ühe annaksin emale tohutu kohusetunde ja visaduse eest. Jäin hiljaks. Emade puhul jääme ikka hiljaks.

Teise ulataksin oma kauaaegsele emakeele õpetajale A. Õunapuule. Jäin hiljaks. Õpetaja sõitis kuhugi väga kaugele.

Kolmanda M. Saarele. Jäin jällegi hiljaks.

Alles nüüd, üle kuuekümnendate aastate piiri, hakkad asjalikult hindama kõiki oma seniseid õpetajaid, seda, mida nad sulle on andnud või mida sa kelleltki oled võtnud.

Eriti väärtuslik tundub mulle praegu see, et minu kauaaegne klassijuhataja, emakeele ja koduloo õpetaja suutis mind alatiseks siduda rahvaluulega, Koidulaga, Kreutzwaldiga, Jakobsoniga, Liiviga, Suitsuga, Tammsaarega, Vildega, Tuglasega, Underiga. Seda kõike on mulle hilisemas elus ja loomingulises töös tarvis olnud.

Lähedaseks said koolis ka käsitöö-, täpsemalt puutöötunnid. Õpetaja A. Tarkpea vahendamisel avanes mulle hööveldatud tamme-, saare-, kase- ja teiste laudade võlu.

Aastakümme hiljem sain sama õpetajaga uuesti kokku Tallinna Meestelaulu Seltsi kooris. Endine õpetaja laulis ja mina juhatasin.

Koolidirektor E. Nurmiste omakorda oskas teha füüsikatunnid väga oodatuks.

Kõrgema matemaatika õpetaja V. Päss suutis harukordse loogikaga teha oma ainest minule lemmikaine. Seletused olid niivõrd selged ja täpsed, et iga koolieelikki pidi neist jagu saama.

Võimlemisõpetaja R. Vichman oskas aga kümneaastast poissi vaimustada liikumise ja mängudega.

Ei tea, kuidas oleks kujunenud minu vahekord kujutava kunstiga, kui õpingute algaastatel poleks joonistusõpetajad Kr. Raud ja A. Jansen meid viinud kunstinäitusele. Esialgsed harjumused kujunesid kestvaks. Mõnikord on nüüd päris kahju, kui mõni kunstinäitus vaatamata jääb.

Praeguse äratundmise põhjal pean üheks oma kasvatajaks arvama ka karikaturist Gorit. Oma joonistuste ja ka sõna kaudu näitas ta maailma lustakama nurga all. See polnud aga mitte alati naer naeru pärast. Suutsin ka asjade tuumani jõuda ja näha seda, mis kunstniku sulge juhtis. Püüdsin oma joonistusplokkides tema

Artur Kapp

joont matkida. Ka praegu katsun endale mõnda küsimust nalja kaudu seletada.

Esimesteks lauluõpetajateks olid mul A. Topman, A. Kasemets, K. Leinus, P. Ardna. Koolis ei kujunenud side nendega siiski tihedaks. Hiljem küll.

Mäletan, et märkisin ühe õpilastele korraldatud küsitluse küsimuslehele oma suurematekseeskujudeks helilooja J. Aaviku, sportlase A. Klumberg-Kolmpere ja ajalehtedes tihti sõna võtva kunstiarvustaja R. Kangro-Pooli.

Nii et õpetajaid on mul olnud palju. Huvitav siiski, et nad olid mehed. See on ka arusaadav — õppisin poistekoolis ja õppejõududeks olid seal peamiselt mehed.

Mõned naisõpetajad ju olid, kuid nende põli meie juures polnud just kadedust äratav.

Alles nüüd oskan ära tunda oma õpetajate mõju ulatust ja sügavust. Mõni huupi öeldud lause või kõrvalekaldumine tunni teemast võis hilisematele sündmustele seemneks jääda.

Nagu õpetajatega tihti juhtub — nad jäid roosideta.

Jätkugu õpetajail ka tulevikus andestavat arusaamist noortest. Viha ja vitsaga sa neid ei kasvata. Mõnikord võib ju nii sõnakuulmiseni jõuda, armastuseni mitte.

Isa soov, onu ja tädipoja eeskuju suunasid mind varsti muusikaradadele. Tegelesid ju isa vennad koori- ja orkestrijuhtimisega. Tehti ka näitemängu.

Nüüd ilmus mängu naine. Järgnevalt olin seotud mitmeks aastaks E. Raudkatsi klaveriklassiga. Õpetaja oli harukordselt visa ja nõudlik. Kui mõistma hakkasin, et olin klaverit liiga hilja õppima hakanud ja ühel mustal päeval õppimist katkestada tahtsin, tuli õpetaja mulle koju järele ja tõi mu klaveri juurde tagasi.

Hiljem siirdusin J. Aaviku muusikaõpetajate klassi ja siis A. Topmani juurde orelit õppima. Enesetäiendamiseks astusin ka A. Kapi kompositsiooniklassi, ilma et oleksin ka sellel alal mingeid tulevikulootusi hellitanud. Kõrgemaks sihiks oli lauluõpetajaks saada.

Meie muusika eelnimetatud suurkujud olid kõik sellised, et kokkupuuted nendega ei saanud jääda mõju avaldamata.

J. Aaviku lähenemine muusikale oli läbi põimitud suure südamesoojusega ja lugupidamisega teiste kolleegide vastu.

A. Topman oli tugev eriti praktilistes ja organisatsioonilistes küsimustes. Tema oskus asju õigel ajal algatada ja lõpule viia oli harukordne. Noori suunas ta õigeaegselt tööle. Ülesanded olid just parajasti suutmiste piiril või isegi vähe kõrgemal. Olid need siis noored koorijuhid, heliloojad või õppejõud — ikka võis nende töölesuunajat ära arvata. Õpetaja käed polnud «puhtad» ka minu Tallinna Meestelaulu Seltsi koori juhiks kutsumisel ja Tšehhoslovakkiasse õppereisile saatmisel. Nii ka minu II Tütarlaste Gümnaasiumisse lauluõpetajaks mineku puhul.

A. Kapp mõjus sügavalt oma siira suhtumisega muusikakunstisse. Ta vihkas karjerismi ja esiletükkivat andetust.

Aga ka kõik teised kokkupuuted tolleaegsete muusikutega (A. Läte, M. Lüdig, J. Simm, E. Aav, M. Saar, C. Kreek, H. Eller) olid sügava mõjuga. Olin rõõmus, et nad üldse olemas olid. Küllap võiks isegi täpsemalt analüüsida, millist mõju keegi avaldas.

Ei oleks õige vaikida ka niisugustest õpetajatest-eeskujudest, kes tegutsevad või tegutsesid sootuks teisel alal.

Võiksin oma viimasteks õpetajateks nimetada F. Tuglast, J. Semperit, Adamson-Erikut, A. Sanga. Nende meeste suhtumine oma töösse on olnud peaaegu kadedust äratav. Õigem öelda, imetlust

pälviv. Aga kellelgi meist pole ju keelatud suhtuda oma alasse samasuguse nõudlikkusega.

Veel pean nimetama üht õpetajat, ja see on teater. Kui esimesed kokkupuuted olid Draamateatri lasteetendustega ja klassijuhataja õpetatud lühinäidenditega, siis hilisem A. Lauteri, E. Villmeri, H. Gleseri, P. Pinna, H. Lauri, A. Üksipi, A. Vaino ja teiste näitlejate looming on jätnud päris sügavad jäljed. Piinlik vaid tunnistada, et ajahäda tõttu on teatrikülastamine jäänud lubamatult väheseks.

Elukutsest olenevalt on huvi tõusnud ka lavastajate töö vastu. Vajab ju ka iga erinev laul uut lavastust.

Pean lugu kõikidest meie silmapaistvamatest lavastajatest. Neid kõiki on tarvis meie teatrielu rikastamiseks.

Sedasama ütleksin ka kõikide kolleegide-koorijuhtide kohta.

Hädaohtlikus tsoonis viibiva nooruki juures ilmneb sageli, et ta ei tunnista oma eelkäijaid ja näeb üksnes nende vigu, tihti veakesi.

Minul möödus see «vihase nooruse aeg» võrdlemisi pehmelt. Mind hakkas huvitama just see, mida ühes või teises koorijuhis oli, minus aga alles arenemisel või koguni tärkamata. Rakendasin enda suhtes antieitamist. Püüdsin analüüsida vanemate koorijuhtide — J. Aaviku, A. Topmani, E. Aava, K. Leinuse, V. Nerepi, T. Vettiku töös ilmnevaid häid omadusi ja neid siirata oma nahalekontidele-südamele.

Veel lisan paar sõna kahest õpetajast — K. Türnpust ja M. Saarest.

Esimene on olnud minu kasvataja kõigi nende lauljate kaudu, kes olid kunagi tema taktikepi all laulnud. K. Türnpu loomingu ja kaasaegsete jutustuste kaudu nagu oleksin selle mehega saanud väga tihedalt seotuks, olgugi et me pole omavahel kunagi ühtki sõna vahetanud. Nägin üksnes tema matuserongi Harju tänaval.

Teine mees — Mart Saar. Suur vaikija on oma loomingu ja eeskuju kaudu olnud lähendajaks eesti koorikultuurile ja meie põhjamaa loodusele. Eriti metsadele.

Kolmas roos oligi temale mõeldud. Nagu öeldud, jäin ka sellega hiljaks.

Püüdkem siis kinkida oma roosid õigeaegselt.

«Nõukogude Õpetaja» 1971, 17. aprill

Emakene-memmekene

Millal sa viimati videvikutunnil laulsid oma lapsukestele?

Isakene, taadikene, kas sa kinkisid oma Arnole sünnipäevaks viiuli?

Ka kõige varasemas nooruses südamesse sattunud laulukild võib end eluaeg tunda anda. Väike motiivisäde võib end sageli meelde tuletada. Võib tõusta soodsal juhusel lausa leegiks.

Mida aasta edasi, seda selgemini tunnetan, et laste kokkupuuted muusikaga toimugu juba kõige varasemas nooruses. Isegi enne käimise ja rääkimise selgeksõppimist. Juba siis võiks nende unenäolistesse päevadesse põimida parajal määral lihtsat ja tasast muusikat.

Küll oleks tore, kui iga päev, videvikutundidel, oleks võimalik kokku puutuda lastelauludega või mudilaste eakohaste muusikapaladega.

Kus asub aga siis see lastelaulude ministeerium või laste südamete peavalitsus?

Aga eks see asu tänapäeval meie kõige suuremate laulu- ja muusikakoolide — raadio ja televisiooni lauluklassides.

Ei saa kuidagi lahti mõttest, et need asutused ühes laialdase lauluõpetajate aktiiviga ja lastevanematega võiksid luua ülemaalise noorte muusikaliikumise.

Otsimisi, eksimisi ja leidmisi on nüüdki olnud. Tuhat üks varianti ootavad aga kasutuselevõtmist, et tutvustada mudilastele muusikat.

Oleme sellel teel nii mõnigi kord vääratanud estraadispetsiifikasse. Suundades ei tohiks olla mitutpidi mõtlemist. On vead selged, peaks ka tulevikutee kindel olema.

Ma ei pea sugugi vajalikuks, et kõiki lastelaule saadaks käepärast olev estraadilik orkester. Osa saateid võiks olla kas või klaveriga. Kõige ilmekamad on väikelaste laulud sageli koguni saateta. Kus see klaverisaate võimalus meil igapäevases elus alati käepärast on? Ega meie esivanemadki saatega laulnud. Miks siis mitte propageerida ka täiesti saateta laulmist? Nii on ilusam.

Šablooni sattumise ohu tõttu püüdkem leida lastelaulude levikuks uusi teid. Miks ei võiks laste endi laulmise kõrval esineda eri saadetes isegi meie võimekamad solistid, koorid. Muidugi sellekohaste kavadega. Erakorralist huvi peaks pakkuma ka emadele, isadele korraldatavad lastelaulude ülevaatused.

Aga memmed ja taadid . . .?

Kas just väikeperele omavahelisi väga täpseid võistlusi vaja on, selle üle peaks veel mõtlema.

Mudilaste «konservatooriumi» (kas või «karujõmmi konservatooriumi») kavas ärgu puudugu ka üksikute instrumentide — klaveri ja viiuli — saated koos seletustega. Huvitav oleks kuulata isegi vanu pillimehi. Tutvugem ka torupilli-, kandle-, parmupilli- ja lehepillilugudega.

Kogu see töö käiks aga üksikutele inimestele üle jõu. Kasutagem siin julgesti nupukate ja hea maitsega lasteaednike, lauluõpetajate ja teiste vajalike inimeste abi. Igapäevasesse töösse oleks vaja kutsuda rohkesti eriharidusega spetsialiste.

Kui noodivankri ette rakendada veel nukud ja näitlejad — kujutagem ette seda suurt tööd, fantaseerimist, mida kõik see tänuväärt ettevõte vajab.

Siia investeeritud summad tasuvad aga end tuhandekordselt.

Kui kord üks minule hästi tuttav mudilane lasteaiast oma sünnipäeval koju tuli, oli ta väga rõõmus. Oli lauldud üht «vana eesti» laulu «Sünnipäevalaps, võta veel üks naps».

Vaat see on tore, et sünnipäeval lauldakse. Saagu see endastmõistetavaks traditsiooniks. Igal lapsel olgu omakorda varuks mõni kindlalt omandatud laul, mida ta vajaduse korral võiks julgesti esitada. Eks lasteaedades ja kõikidel laste kokkutulekuil peagi kõlama alati laul.

Aga ega nüüd iga laul ka laste repertuaari pea pääsema. Muidugi on midagi tugevasti viltu, kui mudilane peab laulma «Sünnipäevanapsu» ja onu oma öisel hilisel kojutulekul «Anna käppa ka».

Küll püüan ma praegu meelde tuletada, millal ma viimati laste ettekandes mõnda rahvalaulu kuulsin. Mitte ei tule meelde. Eks me või ju estraadilaulude kogumikke muretseda endale õige mitmeid, aga katsuge leida kusagilt eesti rahvalaulude kogu. Seda lihtsalt pole.

Enne kui me kõik mudilased ja mudilase-eelikud, koolieelikud ja koolikud ritta kogume ning raadio- ja telemaja ette demonstratsioonile läheme, mõelgem valmis oma loosungid.

Fantaasiarikkaid videvikutunde!

Valage me nooruspäevad üle laulukastega!

Enam eakohaseid laule!

Ärge ahvatlege meid nii laulma, nagu seda teevad ilma hääleta mikrofonilauljad-onud ja -tädid!

Kui te oskaksite meie muusikatundidesse lülitada ka muusika-

teadmiste algeid, ilma et tunneksime meid kangesti kasvatatavat, siis palume!

Karujõmm, mida mõtled sa oma «konservatooriumist»?

Aga ega ka Buratino muusikateoreetilised tunnid meist jälgi jätmata mööda ei lähe!

Isad-emad, taadid-memmed! Tõuske ka teie teletorni ja raadiotuppa.

Nõukogude Eesti Naine. Sinu peale paneme lastemuusika arengu rahvakontrolli ülesanded.

P. S. Ja nüüd mõtle veel, mida sa täna õhtul oma mudilasele laulad!

«Nõukogude Naine» 1971, nr. 6

Kooride ja orkestrite arenguprobleeme

Kui ühe kunstiharu kohta saame öelda, et kogu rahvast iga kümnes-kahekümnes tegeleb sellega aktiivselt ja iga neljas või viies on kaasa haaratud kuulajana, siis võime veendunult kinnitada: kunst kuulub rahvale. Tänast auditooriumi tundes ei hakka ma rääkima kooride ja orkestrite vajalikkusest sotsialistlikus ühiskonnas ega muusika üldises arengus. Ei peatu pikemalt ka nende kasvatuslikul tähtsusel nii kollektiivi kui ka iga üksiku inimese elus.

Teame kõik, milline on meie isetegevuslaste panus Nõukogude Liidu moodustamise 50. aastapäeva vääriliseks tähistamiseks. Teame, kuivõrd on meie muusikaharrastajad innustanud kogu rahvast järjest suuremate ülesannete täitmisel.

Sellel konverentsil püüame lähemalt määratleda meie koorikunsti praegust seisundit. Haarata seda tervikuna. Rõõmu tunda saavutustest ja — mis veel tähtsam — näha homseid teid.

Tippude suhtes märkigem suhteliselt kõrget koteeringut tendentsiga tõusule. Aga tunnustagem ka meie kooriliikumise massilisust, mis on omakorda seoses toredate üldlaulupidude traditsioonidega. Massilisuses võib täheldada küll mõningat paigalseisu või isegi tagasiminekut, kuid seda on üldlaulupidude järgseil aastail ikka juhtunud. Ilmselt tegeleme kõrgete mastipuude kasvatamisega enam kui metsa istutamisega. Ent kust kasvavad hiljem kõrged mastipuud, kui metsad jäävad hõredaks ja kiduraks? Kvaliteedi parandamine jäägu aga meie kõigi eesmärgiks. Ka edaspidi esitame tippkollektiividele kõrgemaid nõudmisi kui teistele. Samas ulatagem organiseeriv ja abistav käsi ka massikooride järeletõmbamiseks ja abistamiseks. Esimesteta pole teisi ja teisteta esimesi. Hoolitsegem heaperemehelikult kogu koorikunsti kui terviku eest.

Paremate kooride ja orkestrite tasemest saime selge pildi juubelilaulupeo eel korraldatud võistulaulmisel. Võrdvõimelisi koore oli rohkesti ja nende tase kõrgem kui eelmistel ülevaatustel. Ka rahvusvahelisel areenil on olnud häid tulemusi. Viimase kuue aasta jooksul on 17 kollektiivi esinenud Ungaris, Soomes, Saksa DV-s, Tšehhoslovakkias, Itaalias, Poolas, Jugoslaavias, Austrias ja Bulgaarias. Selle kohta, kui palju kollektiive on aga käinud vennasvabariikides, puuduvad mul andmed. Siia kuuluvad ka pidulikud dekaadid, lühemad ja pikemad kontserdimatkad, vastastikused külaskäigud. Nii on meie arvukad kollektiivid kandnud rahvaste sõpruse ideed paljudesse Nõukogude Liidu paikadesse. Seesugune rahvastevaheline kultuuriväärtuste vahetamine on rikastanud mõlemaid pooli. On hangitud uut repertuaari, tutvutud kunstimeisterlikkuse tasemega ja loodud hulgaliselt kestvaid sõprussidemeid. Külalisesinemisteks on meie koorid valmistunud nagu sportlased tippvõistlusteks. Seal saavutatud häid tulemusi kodustes oludes korrates tõmmatakse kaasa kolleege ja nii jõuamegi uuele, kõrgemale astmele. Just see lakkamatu pürgimine täiuslikkuse poole ongi hea koori ja orkestri kõige normaalsem ning täisväärsem elu.

Mis oleksid kooride hindamise alused?

Eks kõigepealt avalda muljet vokaalne külg. Eesti kliima pole vokaalkunsti vastu helde, aga jonnakas töökus on ka udus, vihmas ja pakases mõndagi suutnud. Vabalt helisev ulatuslik, tämbririkas hääl ongi materjal meie helisevas ehituskunstis.

Koori vokaalse taseme eest vastutab muidugi dirigent. Loomulik oleks, et just tema ise juhiks koori hääleseadelist tööd. Kui ta seda ei suuda — mis iseenesest vihjab puudustele koorijuhtide ettevalmistamisel —, tuleb rakendada asjatundlikku abi väljastpoolt. Kas intonatsioon on puhas, rütm ja diktsioon täpne, dünaamika painduv, fraseerimine loomulik? Aga kooslaul ja polüfooniline käsitlus, eluliste tempode tabamine, teose muusikalise dramaturgia mõtestatud avamine?

Kõik eelöeldu kuulub koorijuhi ülesannete hulka. Dirigendi muusikaline ettevalmistus, anne, tööoskus, toonitunnetus, hea maitse ja tuhande muu omaduse põiming annavadki koorile tema

näo. Viimasest oleneb omakorda koori haare, ulatus ja kuulatavus.

Kolmandaks — repertuaari valik, selle raskus, kavade stiilne, maitsekas ja mõttekas koostamine mõjutavad tänapäeva kuulajat, kes oskab kavu hinnata rohkem kui varem. Repertuaari kavandab ja teostab ka praktikas juht. Meie, siinolijad, teame, kui palju rasket tööd ja muret see nõuab, et helilooja poolt nootidesse programmeeritud südametuld uuesti lõkkele õhutada. See töö ei kulge alati kaugeltki pidevas tõusujoones — palju on tagasilangusi, uuestipürgimisi, pettumusi ja leidmisi. Lõpliku lahenduse saab teos aga kontserdil kuulaja silmade-kõrvade, aga ka südame ja mõistuse ees. Kuidas dirigent sel hetkel suudab oma senist tööd kokku võtta ja **loovalt** realiseerida, sellest oleneb kõik. Siin selguvad tema kunstianne, võimete vaesus või rikkus.

Dirigendi hooleks on ka lauljate-mängijate muusikaliste võimete arendamine. Kuulaja ei rahuldu enam ainult lihtsate lauludega, kuid ärgem välistagem seda, et igal inimesel on õigus elus kas või kord ka Türnpu «Tervitust» ja Lätte «Kuldrannakest» kuulata. Soovides aga rahvusvahelises muusikaelus või meie enda parimate kooride reas tugevamat sõna kaasa öelda, tuleb hakkama saada nõudlikumate, kaasaegsemate teostega. Neid vana moodi, ainuüksi klaveri abiga mällu ei tuubi. Seepärast kõlab homse päeva nõue kindlasti: noodilugemisoskus kõrgemale!

Et kollektiive diferentseeritult abistada, peaks lähemas tulevikus koorid ja orkestrid kategooriateks jaotama. Kuidas seda teha, tuleb veel mõelda. Tõenäoliselt leiame õige lahenduse järgmise üldlaulupeo võistulaulmisel, millest seekord võtaksid osa juba kõik kollektiivid, igaüks oma kategoorias. Kujutagem siis ette laulupeo kunstilist taset!

Põhjalikumalt tuleks läbi vaadata aunimetuste andmise ja rahvakollektiiviks tunnistamise kord. Üldedetabelis aga jäägu võimalus nihutada kollektiive üles- või allapoole vastavalt nende töötulemustele antud ajahetkel.

Meie koorijõe lähteallikaid otsigem juba lasteaedadest, hiljem koolidest. Lastemuusika kodus ja koolis, koolikoorid ja -orkestrid, klassilaul, muusikaõpetaja, tema töö ja töötingimused, koolidirektor — eks need ole jällegi eri konverentside teemad. Igal juhul tuleb kõigi koolide ja isegi üksikute klasside laulu- ja pillimeeste üritusi, eriti aga koolide ühiseid muusikaalaseid ettevõtmisi kõigiti toetada. Äratagem puhkpilli- ja keelpilliorkestrite eeskujul ellu ka laste sümfooniaorkestrid, vilepilliorkestrid jm.

Hinnakem kõrgelt kõiki neid organisatsioone ja isikuid, kes on tänuväärselt kaasa aidanud koolinoorte laulupidude korraldamisele. Et eeloleval suvel toimuva koolinoorte suurürituse ettevalmistused kulgevad hästi, puudutaksin siinkohal vaid noorteprobleemi üht tahku, seda, miks noored jäävad kõrvale täiskasvanute kooride tegevusest.

Koorijuhtide vastustes konverentsi eel väljasaadetud küsimustikule paistab see olevat üks olulisemaid. Jagades seisukohta meie muusikalise kasvatuse kitsaskohtade suhtes, tahaksin noorteküsimusele läheneda täna teisiti.

Kas me oleme ikka ka ise astunud ajakohaseid, energilisi samme noorte kaasatõmbamiseks? Kas oleme juhtinud ja korraldanud oma kollektiivide tööd nii, et nende tegevus ja repertuaar oleksid sedavõrd huvitavad ning mitmekülgsed, et köidaksid ka noori? Teadkem, et meie päevil on elus palju huvitavat, kaasakiskuvat ja võib-olla ei oska noor meid endale lihtsalt avastada (või on ta selleks liiga arg või passiivne). Aga kas ka kooride kõik vanemad lauljad on osanud luua mõnusat, sõbralikku õhkkonda püsivaks koostööks noortega? Oluline on, et kollektiivis oleks igas vanuses osavõtjaid, vältimaks lünki generatsioonide vahetumisel. Soovitan kooridel korduvalt otsida kontakte koolidega, lauluõpetajatega, direktoritega, korraldada hästi läbimõeldud šefluskontserte, ühisesinemisi jpm. Ei usu, et kõik ettevõetu sajaprotsendilisi tulemusi annaks, ent kui me ise ei püüa muudatusi tuua, ei saavuta me üldse midagi. Nii mõnigi uudne, ajakohane, vaimukas üritus võib sobivate tingimuste puhul imet teha.

Lai tööpõld on siinkohal noorteorganisatsioonidel, pioneeride paleedel. Tahaksin näha lauluõpetajate suuremat organiseerivat tegevust ja ühistööd direktorite, õpetajate ning lastevanematega, et suurendada muusikalist ühisrinnet.

Rõõmsaks homseks annavad lootust rohked laste- ja poistekoorid. Paljudes kollektiivides tegutsevad ettevalmistuskoorid. Poiste häälemuideajaks on organiseeritud tänuväärne tegevus orkestrites. Hilisematele aastakäikudele avas Tallinnas ukse RAM-i stuudiokoor. Miks mitte asutada noormeeste koore ka teistes linnades? Tõsiselt tuleks kaaluda, kuidas luua muusikaõppeasutustes ja kultuuriülikoolides koorilauljate ettevalmistamise kursusi. Kui me räägime praegu juhtide vähesusest, siis julgeksin soovitada sellealaseid oskusi jagada ka muusikakoolides ja konservatooriumis oppivatele instrumentalistidele, lauljatele ning heliloojatele. Ärgem unustagem, et siin on meie seljataga head traditsioonid.

Vahel on minult küsitud, mida eelistada, kas mees-, nais- või segakoori. Arvan, et kõigil neil on eluõigus. Tuleb ainult selgusele jõuda, millise koori tegutsemiseks on kohapeal kõige pare-

mad tingimused. Väiksemates ja keskmistes asulates on kõige loomulikum segakoori asutamine. Kui on aga võimalusi ja tahet meeskoori luua, miks seda mitte teha? Vähemalt niisama palju naisi asutab sel puhul kindlasti naiskoori. Ja mis on siis viga ka ühel heal naiskooril?

Lugegem nendest ridadest välja siiski soovitus just segakooride asutamiseks. Kas pole nende arvu ja taseme tagasihoidlikkuse põhjuseks ka see, et kõrgemates õppeasutustes pole heade meesja naiskooride kõrval samaväärseid segakoore? Kui kõnelda sama liiki kooride ühendamisest, siis — tehtagu seda vajaduse korral. Kooride arv väheneb, lauljaid aga on ikka ühepalju. Töö aga pakuks suuremat rahuldust kõigile osavõtjaile, kindlasti kuulajailegi.

Igati tuleb hinnata meie kutseliste kooride tegevust. Nende meisterlikkuse tõus on hästi mõjunud kõigile. Nii Eesti Televisiooni ja Raadio Segakoor kui ka RAM on püüdnud oma otsese tegevuse kõrval naabreid abistada repertuaari leidmisel ja olla ise uute teoste esimeseks tutvustajaks. Eesmärgid on meil ühised: arendada nõukogulikku koorikunsti nõudlikkuse suunas.

Meie kontserdielu on rikastanud viimasel ajal mitmed kammerkoorid, mille lauljate võimed tõusevad tugevasti üle keskmise. Et nende hulgas on rohkesti koorijuhte ja muusikaõpetajaid, peegeldub nõudlikuma repertuaari läbitöötamine kogenud dirigentidega nende enda juhatatavate kooride tulemustes. Sedasama võib öelda ka kõigi koorijuhtide ja õpetajate kooride ning orkestrite kohta. Oma olemuselt on need täienduskursused. Seepärast võiks juba olemasolevatele lisanduda veel ülemaaline sümfooniaorkester ja piirkondliku mastaabiga muusikakollektiive. Oleks vaja propageerida ülemaaliselt niisugust kaunist instrumenti, nagu seda on väärikas viiul, mis peaks orkestrite kaudu tungima sügavamale rahva muusikaharrastustesse.

Kõnelnud täna noortest ja täiskasvanutest, ei saa ma tähelepanuta jätta meie eelkäijaid ja paljude kaasaegseid, kelle aastate koorem või tervis ei luba püsida tippkooride reas. Kontserdikoorid ja veteranid ise peaksid siin uusi traditsioone looma ja korraldama tegevuse nii, et kõik saaksid laulda ka vanaduspäevil.

Kooride ja orkestrite tegevuse peamiseks ergutajaks on olnud üldlaulupeod. Nagu varem öeldud, selle hooratta veorihmad on ulatunud tõesti iga kollektiivi ja selle juhini. Oleme kõnelnud ka palju sellest, et laulupidude vaheaegu tuleks huvitavamalt sisustada. Rajoonide laulupäevi, mis mõnigi kord võiksid vaid rahvapeo nimetust kanda, oleks ju võimalik tugevdada mõne kooriliigi

või selle osa küllakutsumisega, ja seda on tehtudki. Nii ajakohastuksid kavad, tõuseks ettekannete tase, saaks katsetada uusi laulupeolaule. Kokkutulekud võiksid toimuda ka piirkonniti. Arvestagem seda, et koorid tahavad suviti kindlasti väljasõite teha, seepärast on teretulnud mitmesugused võistlused, festivalid, uute laulude tutvustamise laagrid, vastastikused külaskäigud, koosesinemised. Siin oleks vaja tarka organisatsiooni, kes kogu seda tööd oskaks pikema aja peale ette planeerida.

Paljud koorid on peale riiklike tähtpäevade märkinud heliloojate, kirjanike või kollektiivide juubeleid ja aastapäevi, on korraldatud huvitavaid kohtumisi kultuuritegelastega, vanade revolutsionääridega.

Head peremehed on võimaldanud oma kollektiividele ulatuslikke kontserdimatku, mis kunstiliste eesmärkide kõrval alati osavõtjate silmaringi avardavad. Niisugust abi pole kaugeltki igaüks saanud. Leiame veel isegi kultuurimajade juhatajaid ja teisigi kultuuri alal tegelejaid, kellel pole erilist huvi oma kollektiivi töö vastu.

Tundub, et me ei oska veel kasutada kõiki võimalusi ja vahendeid, mis on määratud kultuuri arendamiseks, kultuuriliseks teenindamiseks. Oma muusikakollektiivide huvides võiksid toredaid tegusid teha ka kolhoosid, sovhoosid, tehased, kooperatiivid. Ärgem unustagem, et kõik, mis antud, peegeldub omakorda tagasi nendesamade asutuste-ettvõtete töötulemustes, sest eks musitseeri ju neis kollektiivides distsiplineeritumad ja paremad töötajad.

Tuleksin veel kord tagasi juhtide juurde.

Näib, et meil ei osata hinnata koorijuhi töö kõiki tahke.

Harjutused ja esinemised on ainult üks osa nende tööst. Repertuaari hankimine, seadmine, orkestreerimine ja ettevalmistamine, aga ka kõik eespool öeldu — hääleseade, noodiõpetuse-alane töö — võtavad aega, mis arvestamisele ja tasumisele peaks kuuluma. Arvan, et koorijuhi töö on iga teise ausa töö vääriline. Seepärast peaks iga asutuse või organisatsiooni juht täpselt teadma, mida ta oma kunstikollektiivi juhtidele võlgneb ja käima vanasõna järgi — kuidas töö, nõnda palk.

Pean vajalikuks hakata ka dirigente kvalifitseerima ja korraldada neile seminare ning kokkutulekuid diferentseeritult. Enesetäiustamise viirus peaks saama iga kollektiivijuhi alatiseks kiusajaks. Meie raske, kuid armas ala vajab pidevat viimistlemist, muljete ahnet kogumist, palju kuulamist, rohkeid kokkupuuteid kolleegidega, tehnika täiustamise seminare, konsultatsioone, mitme-

suguseid lähetusi jpm. Taas peame kordama — kõik see vajaks kõrgel järjel organisatsioonilist «dispetšeerimist».

Muusikalise täiendamise kõrval arendagem südamlikumaks ka omavahelised suhted. Meil on igaühel oma eriarvamused (teisiti ei saa see ollagi), ent koormat ühes suunas vedades võiksime nii mõnigi kord üksteise suhtes sallivamad olla. Väiklus peaks olema rahva muusikajuhtidele niisama võõras kui enesekindel, demagoogiline ilmeksimatus.

Lisaksin juhtide töösse puutuvate küsimuste lähikonda veel ühe praktilise ettepaneku. Organiseerigem noodikogu, millest dirigendid võiksid leida vajalikku repertuaari. Selles kogus olgu kättesaadav kõik, mis on nüüd ja ka varem loodud. Seal leidugu täielik ülevaade Nõukogude Liidu rahvaste koori- ja orkestriloomingust, samuti sotsialismimaade kooriteoseid ning kõik muu, mida me kogu maailmast suudaksime hankida. Igapäevaseks tööks aga vajame operatiivselt tegutsevat paljundusaparaati.

On andestamatu, et me pole suutnud anda raadiole ja televisioonile küllaldast arvu heade pedagoogivõimetega eriteadlasi ka koorikunsti alal. Sotsialistliku ühiskonna massikommunikatsioonivahendid peavad enda poolt pakutavas andma muusikale temale kuuluva osa, niisuguse, nagu nõuab seda tegelik elu. Igaühele tema vääriline koht! Peale selle — mõne žanri ühekülgset domineerimist võib mõnda aega kannatada. Et aga nimetatud asutused on kasvatuslikud, maitset suunavad ja arendavad, siis tuleks teisi žanreid viljelda samuti «horoskoopliku» tarmu ja enesekindlusega.

Võidakse küsida, miks Üldlaulupeo Peakomisjoni rüpes tegutsevad sektsioonid ja sektsioonide nõukogu pole suutnud teha kõike täna kõneldut? Sellepärast, et sektsioonide pere on volitatud tegelema üksnes laulupeokava koostamisega. On muidugi arutatud paljusid küsimusi, kuid mõtete elluviimiseks puudub täidesaatev aparaat. Oleks aga ülekohus vaikida meie suurepäraselt töötava Üldlaulupeo Peakomisjoni tegevusest, mida on tiivustanud nii partei kui ka valitsuse tähelepanelik suhtumine. Hinnakem kõrgelt ka kõigi rajoonide laulupeokomisjonide tööd. Aga kuidas suudame tänada lauljaid, mängijaid ja nende juhte, kõiki nimega ja nimeta sooja südamega abimehi? See praktikas väljakujunenud ülevabariigiline ühiskondlik töö peaks ka tulevikus jätkuma. Ja kui me nüüd kaalume, kuidas kõike veel tänapäevasemalt seada, siis säilitagem uute aluste vormimisel see hea, mida elu on juba paigale pannud. Tahaksin loota, et komisjon, mis loodi kooride ja orkestrite töö uute organisatsiooniliste aluste väljatöötamiseks, leiab

ideaalse vormi, mis seob juba olemasoleva laia ühiskondliku aktiivi alatiselt töötava aparaadiga.

Olgu meie esimene kokkutulek kainelt tuline ja sisukas. Korraldagem arupidamisi ka edaspidi ja sidugem need ikka elava muusikaga. Pole paha ka fantaasial lennata lasta. Kuid, nagu ütles «Õhtuleht» ühes oma naljanurgas täiesti tõsiselt, tuleb ka «. . . pilvedes hõljujate jaoks eeskirjad kehtestada». Seega unistagem homsest, aga oma praktilised sammud astugem ikkagi maa peal, oma jalgel.

Tahaksin loota, et jõuaksime paljudes asjades ühiste ettepanekuteni, mille kohta ütleme ühise «Teeme»!

Soovin veel kord hoogu suvel toimuva koolinoorte laulu- ja tantsupeo ettevalmistusteks. Jõudu kooridele, kes kavatsevad osa võtta koorifestivali «Tallinn-72» võistlusvoorudest ja lootkem, et festival toob uut elevust meie muusikaellu.

Asjakohasele komisjonile aga soovigem edu kooride ja orkestrite emalaeva — kooriühingu — loomise aluste väljatöötamiseks.

Ettekanne Eesti NSV koori- ja orkestrijuhtide vabariiklikul konverentsil 10. märtsil 1972

Konverents oli, töö on ja tuleb

«On vaieldamatu, et meie peaaegu poolteise sajandi vanune koorilauluharrastus on puhkenud tõeliselt õitsele nimelt tänapäeval, nõukogude võimu tingimustes, olles nii ulatuselt ja organiseerituselt kui ka sisurikkuselt ja kunstimeisterlikkuselt saavutanud uue kvaliteedi ning võrratult kõrgema taseme.»

Need read on EKP Keskkomitee tervitusest koori- ja orkestrijuhtide vabariiklikust konverentsist osavõtjaile. Ent tervituses on ka nii öeldud:

«Kuigi viimastel aastatel on kooride ja orkestrite töös märgata edasiminekut, ootab rida olulisi probleeme veel lahendamist.»

Nüüd, kus sellest vabariigi muusikaelu olulisest sündmusest on poolteist kuud möödas ning mõnigi asi reaalsemas valguses paistmas, küsime prof. Gustav Ernesaksalt, milline oli konverentsi eesmärk ja kuidas suudeti seda täita!

Püüdsime lähemalt määratleda meie koorikunsti praegust seisundit. Tahtsime, et konverents ei kujuneks ainult rõõmuhõiskeks saavutatu üle, vaid aitaks analüüsida asjade kulgu, otsida ja leida teid edasiminekuks. Jutuajamine oli üldiselt asjalik ja seepärast võib ettevõtmise kordaläinuks pidada.

Palju probleeme sai üles tõstetud. Näiteks repertuaari küsimus, selle hankimine ja väljaandmine-paljundamine. Kirjastus on püüdnud siin jõudumööda aidata, kuid laulude valik peaks olema palju laiem. Noodikogu asutamine on muutunud teravaks vajaduseks. Mis me räägime koorilaulust kui rahvaste sõpruse kandjast, kui me ei suuda kooridele vennasvabariikide ja ka mõnede välisriikide laululoomingu paremikku kätte anda. Võib arvata, et koorifestival «Tallinn-72» teeb selles osas otsa lahti, kuna kavatsetud on ka repertuaari vahetada . . .

Ulatuslik probleem on üldlaulupidude vahelise aja aktiivne sisustamine. Siis muusikaõpetajate ettevalmistamine ja nende töö ergutamine. Koorilaulu ja orkestrite propaganda jne.

Mida seoses konverentsiga peaks nüüd eriti rõhutama?

Nüüd on vaja kõik mõtted, kerkinud ülesanded süstematiseerida ja selekteerida, tähtsuse järgi ritta seada ning hakata neid jõudumööda ellu viima. Kõige rohkem teeb muret, et on hulk küsimusi, millel ei ole n.-ö. organisatsioonilist katet, kas või sellesama laulupidude vahelise aja sisustamine. Rajoonides ja linnades korraldatakse küll laulupäevi, kuid sisuliselt on need siiski rahvapeod. Need oleks vaja muuta piirkondlikeks laulupäevadeks, kus koorid esineksid liikide kaupa. Oleme seda ka praktiseerima hakanud, kuid praegu pole jõudu, kes sellise tööga pidevalt tegeleks. Seepärast tuleb väga tähelepanelikult suhtuda konverentsil tehtud ettepanekutesse kooride ja orkestrite töö organisatsioonilise külje tugevdamise kohta, kooriühingu loomise ideesse.

On vaja, et kooride ja orkestrite liigitamine lähemas tulevikus teoks saaks, siis saaksid kõik kollektiivid omasugustega jõudu proovida. Ka dirigente tuleb hakata kvalifitseerima. Suurt muret teeb koorilaulu õpetamine koolis, noorte huvi kasvatamine meie rahva traditsioonilise harrastuse vastu. Minu arvates saaksid siin tublisti kaasa aidata televisioon, raadio ja ajakirjandus. Televisioon propageerib küll intensiivselt kerget muusikat, kuid huvitavad kommenteeritud koorilaulusaated puuduvad.

Kuidas on kavas kooriühingu loomise mõtet ellu rakendada?

Kooriühing on väga vajalik, kuid selle loomine on küllalt keeruline ülesanne. Peamine mure on, et me ei lõhuks olemasolevat ühiskondlikku baasi, et eemale ei jääks suur autoriteetne aktiiv, kes on koondunud Üldlaulupeo Peakomisjoni ja rajoonide ning linnade laulupeokomisjonidesse. Ühingu loomine peaks tooma juurde uut jõudu, olemasolevast midagi kaotamata.

«Rahva Hääl» 1972, 26. aprill

Vastuseid «Edasi» küsimustele

Tänavu tähistame NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva. Rahvaste sõpruse süvendamisel on suuri teeneid kooridel, eriti RAM-il. Milliseid sõprussildade tugevdamise ja juurdeehitamise võimalusi veel näete?

Parimate kooride vastastikuseid külaskäike võiks veelgi tihendada. Need ulatagu seni veel külastamata maadeni, rahvasteni.

Sõprussildu aitaksid tugevdada televisiooni ja raadio tihenevad vastavasisulised repertuaarivahetused. Seniste salvestuste ulatus ja tempo näib veel soovida jätvat. Tervitatavad oleksid mitmesugused festivalid, konkursid ja kokkutulekud.

Mõeldavad oleksid puhkuseaegsed huvirongid, mida võiks täita üksnes laulurahvaga. Vahejaamades antaks suuremaid kontserte.

Aga mis oleks, kui suveti sõidaks mööda Volgat laevatäis laulu. Või siis üks laevatäis muusikat ümber Läänemere, ookeaniauriku täis kontserti ümber Euroopa, kas või ümber ilma.

Naerate vist? Mida siis eelnimetatust poleks võimalik ellu rakendada?

Kuidas juhtus, et üleliiduline koorifestival saab teoks just Tallinnas? Mida loodate sellelt festivalilt?

Rahvusvahelise ulatusega koorifestivali korraldamise mõte tuuris asjaomastes ringides juba aastaid. Küllap andsid ürituse algatamiseks julgust senised üldlaulupidude organiseerimise kogemused. Pealegi on meil kasutada ainulaadne laululava, mis on aidanud Tallinnal kujuneda laulude linnaks.

Loodame eeloleval üleliidulisel *a cappella* koorifestivalil kuulda

palju häid koore ja huvitavat repertuaari. Kindlasti tahame ise paremini laulma hakata. See kokkutulek peaks kõiki rikastama. Rahvaste sõpruse arendamisel on ju laul ja muusika teadagi kõige arusaadavam ühiskeel.

Festivali abil võiksime täpsemalt välja peilida ka meie praeguse asukoha rahvusvahelisel laulugloobusel. Pidustus ise tooks kahtlemata suurt elevust Nõukogude Liidu kooride ellu. Tahaks väga, et ettevõte õnnestub ja kujuneb eeskujuks edaspidistele julgematele muusikaüritustele.

Tõenäoliselt võiks sellele järgneda iga paari aasta tagant «Laulude lahtiste uste päev Tallinnas» või «Tallinna laulukutse Läänemere rahvastele».

Enne seda viigem aga hoolikalt ja soliidselt läbi suvine koorifestival «Tallinn-72».

Mida peegeldas vabariiklik eelkonkurss? Meie kooride šansid üleliidulises ja rahvusvahelises konkurentsis?

Eelkonkursil oli kooride tase vähesele ettevalmistusele vaatamata päris korralik. Osavõtt võinuks arvukam olla. Seda segasid nii kooride korralised ülesanded kui ka nõue, et koori koosseis võis piirduda üksnes kuuekümnega. Loomulik, et valiku tegemine häiris pisut kooride tavalist töömeeleolu. Tahaks loota, et keegi lauljatest ei lasknud ennast segada ja et kõik on lülitunud jälle oma armsasse tegevusse.

Rõõm on teie ajalehe kaudu avaldada, et kõik kolm Tartu koori[19] esinesid paremini kui juubelivõistulaulmisel. Seda ei saa nii kindlasti öelda teiste kooride kohta.

Raske ennustada, kas võitjate tase on küllaldane medalite nõudlemiseks. Õnneks näib aga saavutatu ja võimiste lae vahel veel tükike ruumi olevat.

Kaotada tohiks üksnes siis, kui on tehtud kõik võidu saamiseks. **Paramatele võib kaotada, enesele mitte!** Kui aga asutakse väga tõsisele ettevalmistustööle, ei tohiks ka võidurõõm tundmata jääda. Võistlus ise näib tulevat äge.

Teatavasti on moodustatud komisjon, kes hakkab välja töötama rajatava kooriühingu töösuundi. Millisena näete Teie tulevast ühingut?

Kõigepealt õiendus: komisjon ei hakka välja mõtlema töösuundi, vaid asub kooriühingu loomise võimalusi igakülgselt uurima, välja selgitama ja ettepanekuid tegema.

Ühingu loomise vajadus, suunad ja ülesanded said veel kord fikseeritud koori- ja orkestrijuhtide kõrgetasemelisel konverentsil. Vaja uurida juriidilisi peensusi ja — mis kõige tähtsam — ühingu majandusliku vundamendi kandejõudu. Jõuetut abstraktset laulukontorit meil tarvis pole.

Kordan veel — peamine lähtenõue oleks minu arvates kõik see hea, mis on aegade jooksul ennast praktikas õigustanud.

Seega säilitagem olemasolev ja hästi töötav ühiskondlik aktiiv. Kuidas tohiksime kõrvale jätta meie laulukunsti «ülemkoda» — Üldlaulupeo Peakomisjoni. Või «alamkoda» — koorisektsioonide nõukogu. Mõttes asetaksin tulevase kooriühingu polüfoonilisse koosesse nende kahe vahele.

Ühingu palgalised instruktorid töötaksid sidemeis ühiskondlike sektsioonidega. Nad viiksid ellu seni õhku heljuma jäänud otsused.

Jaa — kõik see vajalik, mis varemgi teada oli ja veel kord konverentsil üle öeldi, vajab tõesti uut tänapäevaselt töötavat vooluliini. Muidu ei suuda me sammu pidada kõige sellega, mis meie ümber toimub.

Kas on mõeldav, et kunagi tekiks meil mõni teine, praegusele koorilaulule ulatuselt võrdne kunstiliik? Milline võiks see olla?

Mida me kõik mõelda ei võiks. Aga ikkagi on mõttekas vahel niisuguseid asju ette kujutada, mida pole võimalik otsekohe ellu rakendada. Alati pole unistustele tegu järgnemas, ometi hõljugu unistus ikkagi tükk maad ees. Unistusel peab olema aega teoks küpseda.

Olen varemgi mitmel korral avaldanud mõtet, et viiulimäng võiks rahva hulgas laiemalt levima hakata. Miks siis viiul, ja mitte näiteks kitarr või akordion? Propageerida tuleks just vajalikku ja kasulikku. Muu propageerib ennast ise.

Viiulimängu-liikumises peituvad ilusad tulevikuperspektiivid. Tunneme tänagi suurt rõõmu vabariikliku noorte viiuldajate ansambli sisuka töö üle. Saagu neid üksusi musttuhat. Sellega kaasneb kindlasti ulatuslikum musitseerimine kodudes. Tekivad keelpillikvartetid, orkestrid.

Veelgi tähtsam, et massiline viiulimäng peaks mõjuma hiljem hästi nii kutseliste kui ka isetegevusorkestrite tegevusele. Kuidas kurdavad orkestrid heade keelpillimängijate puudust. On vaja algatajaid, aja- ja lavaruumi TV-s ja raadios, sõna- ja trükiruumi

noorteorganisatsioonides, koolides ja «Noorte Hääles». Viiulimängu propageerimisest ei tohiks kõrvale jääda ükski kutseline dirigent, silmapaistvam viiuldaja, muusikaõppeasutus ega -pedagoog.

Mõeldav on meeles pidada ka koorieelikuid. Kas ei võiks meie suuremate muusikalevitajate töökavas olla midagi «Laupäevaõhtu lauluga» sarnast. See propageeriks soikujäänud ühislaulutraditsiooni. Niisugused koostaperelised[20] lauluõhtud ei pruugiks olla sugugi surmtõsise ilmega. Ei tohiks kõrvale jääda lopsakam, rahvalikum laul. Koos võiks samuti rahvalaule laulda. Kuulaksin huviga TV-s saatesarja, kus Veljo Tormis propageeriks vana rahvalaulu. Jätaksin neist saadetest kõrvale horoskoobiliku repertuaari.

Hoogu võiksid anda meie populaarsemad ooperilauljad ja ka rahvalikkude laulude ja rahvalaulude meistrid.

Ärge mõelge nüüd, et ma pakun ühislauluharrastust meie koorikunsti asemele. See oleks mõeldud koorieelikutele, oleks mõeldud **tervislikuma ühislaulu** levitamiseks.

Millised on praegu koorilaulu kui kompositsiooni arengutendentsid? Kas jätkub kaugenemine meloodilisest joonest ja seega ka üldisest vokaalsusest või vastupidi?

Pole võimeline ära märkima kõiki koorilaulu arengutendentse. Puudub ülevaade praegusest koorirepertuaarist kogu maailma ulatuses. Olen aga ka ise mõelnud küsija küsimuses peituvast murest.

Minu meelest on muusika vähemalt neljamõõtmeline. Üks on kõrgus (heli kõrgus), teine pikkus (heli vältus). Kolmandaks nimetaksin heli läbimõõtu, mis väljendub dünaamilistes märkides ja mille tämbrilisi omadusi pole võimalikki märkida. Kuhu aga kuuluks harmoonia mõju ja toime? Ei tea.

Neljandaks (või juba kuuendaks?) mõõduks oleks ajas kulgev teose dramaturgiline olemus küll sügavuti ja laiuti ja veel mitmeti-mitmeti.

Kõik, mis liigub noodipaberil vasakult paremale, kannab horisontaalset liini — meloodiat.

Inimese pidev väljahingamine ongi selle kandjaks ja fraasi pikkuse piiriks. Pidev hingamine kannabki helide rida *legato*'s ega lase seda jupikaupa välja haukuda.

Ka viiuli kõige normaalsem, kõlvam, mõjuvam, meeldivam toon on pika ühtlase poognatõmbe tulemus. Loomulik, et kasutame kõiki teisi mängimisvõtteid, kaasa arvatud *pizzicato*.

Tunnustagem vokaalkunstis samuti kõiki «poognavõtteid» ja

ärgem piirdugem vaid rütmilis-tekstilise kallakuga teostega. Ärgem vaesestagem end horisontaalse joone hülgamisega. Teli-tööde rütmiline skelett vajab katteks just meloodilist liha. Aga pole sugugi võimatu mõnes kooriteoses ka deklamatsiooni poole kalduda. Siis aga tuleb lauljal tung ikkagi laulda.

Kui meloodiline joon mõneks ajaks on tagaplaanile jäänud, ei pruugi siiski karta, et ta kaob. Pean täiesti võimalikuks isegi asjade niisugust käiku, et mõni noor helilooja, kelle muusikalises lastetoas on olnud vaid rütmilist killustikku, leiutab noore ja moodsa «vihase mehena» järsku ka meloodia. Uskuge, see tuleb. Kõik kordub, kuid tõusva spiraalina.

Meloodilised positsioonid, mida oleme lööklaullastele maha mänginud, tuleb aga tagasi võita.

Lubagem kõigil heliloojatel katsetada kõigega, mis neil kujutluses hõljub. Lepime sellega, et heliloojate seaski on poeete ja rangeid reeglimehi, joonistajaid ja joonestajaid, värvitundlikke ja värvipimedaid, meloodilisi maastiku maalapsi ja rütmilisi linnamüüri linnapoisse.

Ärgem võnkugem kaasa igale äärmusele. Võib-olla on koguni kõige moodsam nii, et moevoolu taga ei ajagi.

Mida hindate kõige rohkem koorijuhis-interpreedis? Miks?

Kõige rohkem hindan tema töö tulemusi. Kuulajale on ükskõik, kuidas ta seda on saavutanud. Tulemus olgu hea.

Loomulikult soovin endale kõiki neid omadusi, mis kutsuksid lauljat kaasa loovale, sundimatule musitseerimisele.

Tahaks tunda meetodeid, mis aitaksid kiiremini töötada ja sügavamale jõuda.

Küllap tuleks hakata Tartu ülikoolis õppima psühholoogiat. Tegelda ühe inimesega pole sama mis viiekümne, saja, tuhandega. Tuleks püüda lähemalt uurida inimeses peituvaid tohutuid jõudusid, omadusi ja iseärasusi. Kuid «ise ära susi», vaid astu teatrikooli ja tutvu põhjalikult ja praktiliselt näitleja ja lavastaja tööga. Uuri muusika ja liikumise ürgseid suhteid. Kindlasti tuleb hästi kodus olla kirjanduses, eriti poeesias. Tutvu «tardunud muusika» (arhitektuuri) kompositsiooni alustega. Ära unusta kehakultuuri. Siis elad ise ja elab su muusika.

Vahelehüüdjatel on muidugi õigus — hilja mis hilja! Tahan oma vastuses ainult seda toonitada, kui palju on koorimuusikas kraavitamata hektareid, uurimata hoovusi.

Inimene on pagana keeruline, tore ja tohutu rikas.

Paljud nooremad koorijuhid ootavad Teilt raamatut, mis ei peaks niivõrd kordama ilmunud sellealast kirjandust, kuivõrd, toetudes Teie suurtele kogemustele, käsitlema kooritöö psühholoogiat, kavade koostamise kunsti, koorijuhi käitumist eriolukordades, noorte koorilauljate ja koorijuhtide kasvatamist jne. On Teil selles suhtes mingeid plaane?

Ootan ise selliseid raamatuid oma kolleegidelt.

Raamatu koostamiseks, nagu selgus eelmises vastuses, tuleks rohkesti materjali koguda. Ent raamatu kirjutamine ise oleks juba raskus ruudus.

Ent oleks vale, kui ütleksin, et ma niisuguse raamatu kirjutamisele pole mõelnud.

Teie raamat «Suu laulab, süda muretseb» leidis sooja vastuvõtu. Teie haardega ja elu mitmest kandist tundvalt inimeselt ootab rahvas kindlasti midagi memuaaridelaadset. Kas on selles suunas midagi mõttes või teoksil?

Et «Suu laulab, süda muretseb» üldse ilmus, on üks pikk ja paks tartlase kius. Nimelt rõhus Jaan Eilart mind selle mõttega mitu aastat, kuni nõrkesin ja kogutud kirjakatsetest kolmandiku avaldasin.

Põhimõtteliselt pean vajalikuks, et iga ala meister paneks kirja oma töise tee, et kõneleks oma alast oma ajas.

Kahjuks pole niisuguse raamatu kirjutamiseks küllaldast eeltööd teinud. Mingisugune arhiiv mul on, kuid see on täiesti korrast ära. Päevikut pole pidanud. Mälu pole aga küllalt täpne.

Tõsi küll, mäletan, et naersin lausa laginal iga C. Kreegi lause peale. Mida ta aga ütles, ei mäleta. Mälu on rohkem emotsionaalseid momente kinnitav.

Ei salga, et olen vahetevahel rõõmu tundnud vaiksest kirjutamise tunnist. Nendest enesega kohtumistest on olnud endal rohkem rõõmu kui teistel.

Nii et põhimõtteliselt nagu oleksin nõus. Ajapuudus ja töörohkus aga hüüavad: vara veel! Neil on kahtlemata õigus. Hiljem vahest aega ehk leiduks, siis on aga vist tõesti hilja.

Enesel on kirjutamisest kasu küll. Kohe selgub, kui väike ja armetu on su igapäevane sõnavara. Hakkad ikka enam austama päriskirjaniku tööd. Asud siis, ei tea mitmendat korda, Betti Alveri luulet lugema.

Palju Teil muude kohustuste kõrvalt jääb aega heliloominguga tegelemiseks? Mida võib lähemal ajal (või kaugemas tulevikus) oodata?

Kaugemas tulevikus võiks loota nelja laulude kogu. Need on mõeldud lasteaiast koolikoorideni.

Kogud on järgmised: «Leevike» (ühehäälsed), «Lõoke» (kahehäälsed), «Pääsuke» (kolmehäälsed), «Ööbik» (neljahäälsed segakoorid). Kahes esimeses on palju viimasel ajal loodud laule. Kõik kokku umbes kaks ja pool sada laulu.

Heliloominguks on aega äärmiselt vähe. Ei saa just öelda, et ma mõnel aastal poleks ühtki koorilaulu kirjutanud. See töö on aga helilooja hästikõlava nime kandmiseks vähene.

Arvatavasti pärandan kellelegi ühe ooperi, ühe balleti ja ühe lasteooperi idee.

Lugejaid huvitab Lenini ja riiklike preemiate komitee tegevus.

Lenini preemiate komitee käib koos iga kahe aasta järel. Töötavad muusika, kirjanduse, kujutava kunsti, teatri ja filmi ning arhitektuuri komisjon, kes kahes voorus veebruaris ja aprillis tutvuvad esitatud kandidaatidega põhjalikult. Lõpliku otsuse langetab 50-liikmeline komisjon plenaaristungil.

Hääletamine on salajane. Laureaadiks saamiseks on kandidaadile vaja vähemalt $^3/_4$ kvoorumi häältest.

Riikliku preemia komisjonid kogunevad iga aasta aprillis ja oktoobris. Kokkutulek kestab umbes kümme päeva, vahel enamgi. Selle aja jooksul jõuab tutvuda kõigega, mis loovad liidud, organisatsioonid ja asutused on hindamiseks esitanud.

Aega see töö võtab, kuid on kahtlemata huvitav ja võimaldab pilku heita kogu kunstirinde saavutustele.

Milline on viina mõju laulule? Kas ta täidab oma ülesannet lauluõlina?

Täidab küll. Ja kuidas veel. Siis lauldakse kõige tugevamalt, kõige kõrgemalt, kõige kauem ja üldse kõigemalt, ka kõige ebameeldivamalt. Ei saada enam pidama. Ei laulda enam koos, vaid üksnes võidu. Hoian endale selleks puhuks varuks Juhan Smuuli ilusa lause: «Kui vähegi saad, ära laula.»

Pudelipikksilm suurendab kõike mitmekordselt. Ätte noorendab ta lasteaialaulude laulmiseni. Nooremaid vägilasi kutsub parkides prügiurnide veeremängule.

Valed noodid muutuvad monumentaalmonstrumiteks. Vastutustunne suureneb kõigi eest laulmiseni — ja seda viimast v-viinatilgani.

Olen näinud suuri andeid uppumas imepisikesse klaasikesse.

Pean viina suuremalt jaolt just tarkade joogiks, heaks jalgade kompressiks ning koori- ja orkestrimuusika vaenlaseks. Sissetulekud viinast ei kata temast tekitatud kahjusid.

Lõpetasite tehnikagümnaasiumi ehitusharu ja Teie lõputöö oli meie ei plaan. Kuhu ehitatakse konservatooriumi uus hoone?

Et mitte mitme sajandi viga teha, tuleks konservatooriumile ehitusplats varuda Tallinna praeguses või tulevases keskuses. See koht tuleks aga juba nüüd, kohe, broneerida.

Kindlasti on tulevane konservatoorium hea kontserdisaaliga, ja kõigi maailma linnade eeskujul hästi ligipääsetav (TPI aula kontserdisaalina on osutunud vähekülastatavaks).

Mis aga kõige tähtsam: muusikutevabrikule vajalikud tootmisbaasid ja abimajandid — teatrid, kontserdisaalid, koorid, orkestrid, muusikakoolid, praktikantide koolid, tele- ja raadiomaja oleksid kõik üksteisele hästi lähedal. Aega ei läheks kaduma. Seda saaks harjutamiseks kasutada. Kultuurikeskused on ikka koondunud üksteise lähikonda, linnade esinduslikumatesse rajoonidesse. Viime linnast välja tehased ja vabrikud. Linna aga ehitame konservatooriumi, millel ei tohiks lõppude lõpuks puududa ka arhitektuuriline väärtus.

Mida ütleksite lühidalt rahva kunstiharrastuste kohta?

Elektrooniliselt.

Aktiivne tegelemine muusikaga aitab igapäevases elus kogunenud negatiivseid pingeid kunstiharrastusvarraste kaudu maandada.

Maaliliselt.

Laul ja mäng võimaldavad igas inimeses peituvatel pegasusevarsakestel kepselda unistuste lopsakatel aasadel.

Tõsiselt.

Leida iseennast ja eneses tasakaalu.

«Edasi» 1972, 14. mai

On saabunud kaunid pidupäevad

Nõukogude Liidu moodustamise 50. aastapäevale pühendatud üleliidulise koorifestivali «Tallinn-72» ettevalmistused on lõppemas, koorid kohale jõudmas. Tallinn on külalistele avanud kõik uksed.

Oleme korduvalt kõnelnud vastastikustest muusika sõprussildadest. Nüüd ulatuvad need sillad meie linnast tõesti kõikjale. Räägime üksteisega laulukeeles. Laululaagris tõlki ei vajata. Festivalikonkursil selgitatakse välja paremad koorid. Selgitatakse paremad, ent kaotajaid sel võistlusel pole.

Mis aga võib üht koori rohkem rõõmustada kui tutvumine kolleegide tööga! Vahetatud kogemused ja repertuaar saavad kõigi kooride omanduseks. Tõsi! Kahekümne minutiga piiratud esinemisaeg on koori võimete ja kunstilise taseme igakülgseks, kõige sügavamaks vaagimiseks lühike, rahvaste sõpruse arendamiseks ja süvendamiseks aga küllaldane. Kuuleme koore peale võistluse veel mitmesugustel kontsertidel nii Tallinnas kui ka teistes linnades.

Olgu tervitatud kõik osavõtjad! Teie kasutada on kõikvõimsad imerelvad südamete võitmiseks.

Tervitus žüriile! Edu eelseisvaks tööks, sest muusikakaalu keeled on keerulised. Kalleid kuulajaid aga palume oma lemmikkoori nappi esinemisaega esitatavate palade vahel aplausiga mitte kärpida. Ja üle ettenähtud aja laval oldud minut toob kaasa trahvipunktid.

Olgu põhjamaa pikimad päevad tulvil head laulu.

«Sirp ja Vasar» 1972, 23. juuni

Laul pärjaku teie päevi

Ikka ja jälle koguneb meie laulurahvas Lasnamäe paesele veerule, oma kaunimate laulude paigale, et laulust rõõmu tunda.

Tugeva töö vahelduseks on tore laulda. Tehkem siis mõlemaid hästi.

Paljud teist astuvad esimest korda Lauluväljakule ja satuvad uude, seninägemata ilma, helisevasse ilma.

See väljak on laulude lendulaskmise lauludroom. Ta on nüüdsest peale ka teie päralt. Teie hakkate siin laulma. Teie hakkate uusi laule looma, neid ise laulma ja juhatama, kuni saadate siia

omad lapsed ja laulate koos nendega. On ennegi siin laulnud kõrvuti vanaisa, poeg ja pojapoeg.

Siit maaema kumedast kurgust on tõusnud laulud ja lood ning teinud oma rõõmupesad kuulajate kurgu alla. Laul on olnud meie tööka rahva saatjaks juba aoaegade rahvalaulikutest peale.

Mõõtmatult rikkad on meie rahvalaulude panipaigad. Need varandused on kõik teie päralt. Teie peate need taas elavaks laulma. Siin kõlagu meie lauludega kõrvuti ka teiste rahvaste laulud. Seega on meie laulude väljak ka ühtlasi suur sõpruse väljak.

Tahan väga loota, et kuulajad vaimustuksid teie hoogsast laulust ja viiksid tuhandetesse kodudesse rõõmu ja elevust. Suur on aga see rõõm, mida teie ise oma peolt kaasa viite. Paljudele teist annavad need päevad imepärast jõudu kogu eluks.

Laul pärjaku teie päevi!

«Kultuur ja Elu» 1972, nr. 6

Pärast koolinoorte laulupidu

Tehnika põimub ikka tihedamalt ja tihedamalt kõikidesse meie eluavaldustesse. Ta püüab ka inimhinge omamoodi selle järgi koolutada. Televisioon, raadio, helilindid ja plaadid, trükisõna toovad kõiki kunstialasid märksa lähemale, kui nad enne iganes on olnud.

Tööaeg lüheneb. Vaba aega on rohkem. Kas kaks puhkepäeva nädalas ei sisalda ka uusi probleeme? Kas oleme selleks küllalt ette valmistatud? Pole ju midagi mõttetumat kui aja surnukslöömine.

Tahaksin täna põgusalt puudutada vaba aja veetmise üht vormi, mis on ühel või teisel kombel seoses sissejuhatusega.

Tuhanded turistid on külastanud Tallinna. Imetlenud vanalinna omapära. Samuti uusi linnaosi. Siis aga on satutud hiigelmõõdulisele lauluväljakule, monumentaalse kõlakoja kaare alla. Kohe on esmakordsel külastajal tõusnud küsimusi ja kahtlusi. Milleks nii väikesel linnal niisugune kolossaalne vabaõhukontserdisaal? Kas leidub siis tänapäeval veel nii palju inimesi, kes nii hulgaliselt võtavad osa kooride tegevusest?

Faktid on aga rabavad. Sellel laululaval kõlab iga viie aasta järel 30 000 lauljast koosnev hiigelorel. Kogu väljak on täidetud viimse kohani kuulajatest, keda tuleb kolmel päeval kokku mitusada tuhat. See paneb mõtlema. Kuulatakse 4—6-tunnist mammutkontserti ega lahkuta lisapalasid nõudmata.

Uno Uiga

Suurte laulupidude vahepeal toimuvad samas koolinoorte laulupeod, mis pole osavõtjate ega kuulajate poolest vähem arvukad.

Mis see siis on? Kas üksnes organisatsiooniline efekt? Ei, sugugi mitte. Siia tullakse ilma igasuguse sunduseta.

On avaldatud arvamist, et laulupeotraditsioon, kuigi vana, on kaotanud meie päevil oma mõtte ja võlu. Mitte midagi sellesarnast.

Olen olnud juba ligi pool sajandit seotud rahva kooriharrastusega. Koor on kui omapärane muusikakool, mis pakub igale osavõtjale rohkeid võimalusi silmaringi avardamiseks. Matkadel loodud sõprussidemed on kestvad. Vastastikused kontserdireisid on kujunenud rahvusvahelisteks sõprusavaldusteks. On vahetatud kogemusi ja repertuaari. Tänu sõpradele on kavad muutunud internatsionaalsemaks.

Mida tean rahvastest, kellele me pole laulnud? Kui vaene ma oleksin, kui mul puudunuks võimalus oma kooriga läbi rännata kogu Nõukogude Liit, viibida tema paljude rahvaste juures. Olen leidnud sadu uusi sõpru ja kestvaid tutvusi.

Ants Oleoja

Kes on siis need tänapäeva koorilauljad?

On välja kujunenud, et meil tegutsevad kõik mõeldavad kooriliigid. Lauljaid aga leiame kõikvõimalikes vanuseastmetes mis tahes elualadelt mudilastest veteranideni, professoreid, taksojuhte, insenere, teenistujaid jne. Ja kui palju on meil üliõpilaskoore ja kõrgkoolide lõpetanutest moodustatud koore!

See tähendab vaidluseta seda, et rahva head traditsioonid kestavad edasi. Kõik tahavad oma võimetele vastavas kooris kaasa laulda, hoolimata sellest, et tehnika toob meile koju kätte ka kõige paremad kollektiivid, solistid ja dirigendid.

Oli õige, et asusime otsemaid pärast Eesti vabastamist seda rahvuslikku ja rahvalikku isetegevusala edasi arendama, koorikunsti taset tõstma. Elu on näidanud, et see harrastus vastab ka tänapäeva kuulaja nõuetele täiel määral.

Jätame kõrvale pidustuste aastatepikkuse ettevalmistuse ja organisatsioonilise keerukuse. Nentigem vaid, et see «ajast ja arust» ettevõtmine on ikkagi kõige ajakohasem massiline harrastus, mille rahvas on omaks võtnud ja mida innustatult edasi arendab. Ja sellelt massilise muusikaharrastuse baasilt on kasvanud

Vello Loogna

palju võimekaid kontserdikoore, kelle kunstiline kvaliteet ei tee häbi ühelegi kontserdisaalile. Et neile kooridele võime esitada tänapäeva valjemaidki nõudmisi, seda tõendas esimene üleliiduline isetegevuskooride *a cappella* festival «Tallinn-72». Seega oleks nagu leitud suurepärane tasakaal. Ühest küljest kutsuvad laulupeod rahvast kõige laialdasemale aktiivsele musitseerimisele. See on aga aluseks tippkooride tekkimisele. Kui siia juurde arvata ka muusika alal lasteaedades ja koolides toimuv, näeme, et tähelepanuorbiidis on inimene hällist hauani.

Meie koolinoorte lauluoskust kuulsime alles hiljaaegu kolmandal ülevabariigilisel noorte laulupeol. Ehkki täisvilju näeme sellel põllul alles 15—20 aasta pärast, kannab pidev töö selles sektoris erakordselt kõrgeid protsente.

Võib märkida noorte distsipliinihinde tõusu. Koos uute ülesannetega toimub sisemine rikastumine, huvide laienemine. Harjumuste mõjul tekib hiljem tarvidus ka oma elu rikastada aktiivse musitseerimisega.

Ma ei rõhutaks mitte üksnes oma lemmikala, koorilaulu, vaid ka orkestrimängu tähtsust. Mitmed puhkpilliorkestrid on saavuta-

nud noorte hulgas suure populaarsuse. Osavõtt nendest ei jäta mõju avaldamata tulevaste instrumentalistide kasvule.

Mis võiks veel aidata selle järjest populaarsemaks muutuva ala kasvule ja arengule?

Esmalt on väga soovitav meie raadio ja televisiooni fantaasiarikkam juurdetulek ja kaasalöömine. Laiendades kergematele žanridele suunatud tähelepanu ka koorimuusikale, toome rahvast lähemale huvitavale ja perspektiivsele vaba aja veetmisele.

Endastmõistetav, et peamine tähelepanu tuleks pöörata lasteaedadele, koolidele ja üldse noortele. Kuid koolimuusikaga on lugu nii, et kõik tugineb heale kaadrile. Kui selles osas puudub laialdane ja sügav ettevalmistus, siis — üksnes hea tahe tulemusi ei anna. Kõik oleneb spetsialistidest. Pöörakem tähelepanu ka nende töötingimuste parandamisele.

Kipun võib-olla liiga palju õpetama. Mulle võidaks öelda, tehke enne oma koduvärava esine puhtaks. Mõndagi on ju tehtud, aga teha on tõesti palju. Me pole isegi suutnud luua kooriühingut, organisatsiooni, kes oleks võimeline hoolitsema oma valduses oleva pere eest. Oleme kimbus just majandusliku baasi leidmisega. Ei taha ju kõike riigilt võtta. Ent eesmärgid on nii üllad ja ilusad, et peab tõsiselt pead murdma, kuidas luua ka inimeste jaoks uusi looduskaitsealasid. Parandagem kultuurilist elukeskkonda, hoides teda saastumise eest. Need moodsad sõnad on maksvad ka just rahva muusikaharrastuste kohta.

Suurepärane on töötada, kui tunned, et samu muresid aitavad kanda riiklike asutuste kõrgemad juhid. Niisugune majandus-, kunsti- ja kultuuritegelaste tegevuse põiming ongi üheks eeltingimuseks uue inimese kujunemisel.

Leidkem igapäevase loova töö kõrval uusi ja uusi teid eneseareridamiseks. Kõikide kunstiliikide jõukohane harrastus toob lähemale meile igihalja loosungi:

«Terves kehas terve vaim.»

Selle sisu on rikas, perspektiivikas, täis elurõõmu ja tervet humanismi!

1972

Hea poolaasta

1972. aasta esimene pool on jätnud meie koorimuusika ellu hulga eredaid lehekülgi.

Esmakordselt peeti vabariiklik koori- ja orkestrijuhtide konverents. Analüüsiti meie praegust koorimuusika seisundit küllaltki sügavalt ja koondati ühisesse ütlemisse kõik, mis aastaid mõlkunud koorimuusika viljelejate meeles. Konverents näitas ette ka tulevase kooride elu hõlmava organisatsiooni tegevusrajad.

Ülimalt kasulik oli laulujuhtidele, et sõnaliste ettekannete kõrval võis tutvuda enam kui kahekümne isetegevuskollektiiviga.

Koorifestivali «Tallinn-72» ettevalmistuse käigus korraldati võistlus, kus valiti välja meie vabariiki esindavad koorid. Nagu hilisemad tulemused näitasid, osutus valik õigeks[21]. Rahuldustundega lisagem, et ka varumeeste pink on küllalt pikk. Meil on veel 7—10 koori, kes võiksid oma parema vormi puhul koorifestivali medaleid rünnata.

Edasi järgnes suurüritus — koolinoorte laulu- ja tantsupidu. Selle õnnestumisele aitas kaasa eelnev võistulaulmine, mis märgatavalt tõstis pidustuste kunstilist taset.

Žüriil tuli kuulata hulgaliselt võiduvõimelisi koore ja rõõmu tunda, et noortel püsib huvi koorilaulu vastu. Laulupeo üksikud kooriliigid on kasvanud nii arvuliselt kui võimetelt. Seega oleks kindlustatud meie koori- ja orkestrimuusika homne ja ülehomne päev. Niihästi suured üldlaulupeod kui ka koolinoorte laulupeod näitavad meie koorilauluharrastajate hulka ja tihedat sidet rahvaga. Tegelaste õhin ja tähelepaneliku kuulaja lauluarmastus on märkimisväärsed.

Laulupidude sisulisele kasvule vaatamata on vahel tunne, et peaksime mõtlema ka teistsugustele üritustele, kus tähelepanu oleks pööratud peamiselt kvaliteedile, tulipunkti tõstetud tippude probleemid.

Kavatsus parimate kooride kokkutulekud korraldada idanes juba ammu. Seda mõtet lubasid arendama hakata väärtuslikud kogemused, mis on saadud laulupidude korraldamisel. Küllap ka see, et paljud meie koorid on pälvinud nii Nõukogude Liidus kui ka rahvusvahelisel areenil küllaldase tähelepanu.

Nii saigi lõpuks esimene üleliiduline *a cappella* taidluskooride festival teoks.

Kutsed osavõtuks saadeti igale liiduvabariigile. Eraldi veel Moskvale ja Leningradile. Meile kui festivali tegelikele korralda-

jaile võimaldas organiseerimiskomitee esineda kolmes kooriliigis.

Samuti läkitati kutsed Euroopa sotsialismimaade kultuuriministeeriumidele parima koori kohalesaatmiseks.

Et meeskooride arv kujunes eelregistreerimisel liiga väikeseks, kutsuti neile lisaks veel kaks koori. Siin võistlesid ka Kotka laulumehed Soomest.

Kuna pidustuste ettevalmistusaeg oli küllaltki lühike, ei teinud organiseerijad kavade koostamiseks mingisuguseid ettekirjutusi. Edaspidi oleks mõeldav ja isegi väga soovitav repertuaari täpsemalt piiritleda. Võiks nõuda näiteks nüüdisaegse ja klassikalise muusika või folkloorile tugineva heliloomingu esitamist. Mõeldav oleks ka mõne helilooja loomingu tulipunkti tõstmine.

Võistlejad võiks liigitada A- ja B-klassi, kusjuures A-klassi kuuluksid tõepoolest meisterkoorid. Suurema arvu osavõtjate puhul oleks hea, kui toimuks veel finalistide omavaheline jõukatsumine. See aitaks vähendada juhuslikkust. Kavas võiks olla ka kohustuslikku repertuaari.

Meeldivaks üllatuseks oli kooride üldine kõrge kunstiline tase. Tabasin ennast tihti mõttelt: kas meie maa paljudest kutselistestki kollektiividest igaüks oleks küündinud festivalil pakutuni?

Oli otse suurepäraselt kõlavaid koore, igaüks teistest erinev oma häälelt. Oli head polüfoonia esitamist. Oli kristallpuhast intonatsiooni. Oli nii kammerlikku kui ka monumentaalsemat esituslaadi.

Žürii liikmena pidanuksin raalima rohkem tehnilist suutlikkust. Tihti leidsin aga, et olin norijasule selles valdkonnas kõrvale pannud ja esitatuga kaasa kandunud. Ei kuulnud enam pisiasju. Laule esitati kaugete tagamaadega, sügavate põhihoovustega.

Oma loomenatuuri avasid ka koorijuhid — igaüks oma käekirjaga, värvimeelega. Oli maalijaid, akvarelliste ja graafikuid, oli segatehnika harrastajaid.

Tartu meeskoori «Gaudeamus» lauljaile ei antud peaauhinda — «Vanemuise kannelt» — mitte selle eest, et nad on tartlased ja nõuavad seda esimese üldlaulupeo korraldamise õigusega.

Ei! Nad ise võitsid ja võtsid selle. Seejuures oli «Gaudeamusele» vabariiklik konkurss märksa raskem ülesanne kui festivali võitmine: minu arvates oleks võinud iga meie meeskoor, kes kevadel osavõtuõiguse eest võistles, tulla arvesse festivali meeskooride medalite jagamisel. «Gaudeamuse» etterebimine oli aga veenev hoolimata sellest, et festivalil ei õnnestunud Lemmiku «Jäised prelüüdid» nii hästi nagu eelvõistlusel.

Roland Laasmäe

Koor on kõlalt omanäoline. Tume tämber. Väga mehine. Möödunud festivali võitmist tuleb lugeda dirigent R. Laasmäe silmapaistvaimaks saavutuseks.

Selles kooris polnud vist ühtki lauljat, kellel kõrgem muusikaline haridus.

Miks selline märkus?

Festivali eel, ajal ja pärast oli rohkesti vaidlemist, kas konkursil võivad osaleda koorid, kus teevad kaasa ka muusikalist haridust saanud lauljad, s. t. kas koolide muusikaõpetajad, koorijuhid on professionaalsed lauljad või mitte? Ja kuidas on lood muusikaüliõpilastega?

Endamisi mõtlen: kui festivali eel oleks tegutsenud mingi mandaatkomisjon, kes oleks üksipulgi läbi uurinud iga laulja mineviku ja oleviku, kas siis seda festivali oleks toimunudki. (Lubatagu siin sulgude vahel öelda, et kui mulle antaks ülesanne teha kutselistest ooperilauljatest hea *a cappella* koor, siis loobuksin sellest.) Selge oli aga see, et ükski osavõtnud koor polnud kutseline ega seisa mõne filharmoonia teenistuses palgalise üksusena.

Kui aga kõrvaldada kooridest lauluõpetajad ja koorijuhid (ärge ometi kadestage nende häälematerjali!), milline vaesumine tabaks siis üldist koorimuusikat ja selle edaspidist arengut. On seda

tarvis? Loen koorimuusika edu pandiks just seda, et viimasel ajal on koorijuhid ise kaasa laulma hakanud. Jätkakem seda tingimata. Olen vankumatult veendunud, et viimasel ajal on nooremad koorijuhid saavutanud toredaid tulemusi just seda teed käies. Luues õpetajate ja koorijuhtide koore, teeme midagi rohkemat, kui et hoolitseme laulda tahtvate inimeste lauluvõimaluste eest.

Niisugune on minu seisukoht. Muidugi on ka neid, kes arvavad, et õiglus valitseb maailmas üksnes siis, kui kõrvaldame kooridest kõik muusikalise erihariduse saanud lauljad, samuti muusikaüliõpilased. Aga kus siis nemad laulda saavad? Kutselistesse kooridesse pole nad läinud või ei ole neid sinna võetud. Nüüd taidluskooridest kah välja. Ei mingist konkursist osavõttu.

Ei tea — võib-olla on niisugusel juhul mingisugune õiglus jalule seatud, aga head koorilaulu enam ei ole. «Hääletu kevad» . . . Kui aga tahame ajaga kaasa kõndida, veel paremat muusikat teha, siis kasutagem selleks kõiki teid.

Pole enam aeg rahulduda üksnes nende lauljatega, kellel puudub igasugune muusikaline ettevalmistus. Aeg on igast koorist teha minimuusikakool, rahvaülikooli lauluklass.

Kas kammerkoorid, kes oma muusikaharidust saanud lauljate tõttu eriarvamusi põhjustasidki, teistest eraldada, ma veel ei tea.

Ei ole aga mingit mõtet juuksekarva lõhki ajada. Vaidluse lõpetas ju läbilõhki taidluslik «Gaudeamus», kes lõi kõiki m. kutselisi. Siia kõrvale võib asetada samasuguse koosseisuga Teaduste Akadeemia naiskoori, kuigi seal laulab kaasa ka konservatooriumi koorijuhtimise osakonna lõpetanuid.

Täiesti kooskõlastamatult teeksin ettepaneku lugeda ainult neid lauljaid kutselisteks, kes endale laulmisega igapäevast leiba teenivad (saatan sosistab aga jälle kõrva: aga mis siis katki on, kui üks kutseline laulja tahab veel laulda taidluskooris?) Nii et see segane asi on väga selge. Pole mõtetki pikalt arutada. Kõige parem on teha head koorimuusikat.

Nimetasin äsja Teaduste Akadeemia naiskoori (A. Ratassepp), kes esines vapralt. Oma kulla teenis ta nii korraliku esinemisega kui ka läbimõeldud kavaga. See võib mõnikord üles kaaluda isegi hea häälematerjali või mõne muu hea omaduse.

Festivali käik osutas, et kava koostamine polegi nii lihtne, kui arvata võiks. Esinemiseks antud 20 minutit tuli kasutada ülihoolikalt. Et seekord mingisuguseid ettekirjutusi polnud, tuli igal koorijuhil endal tunnetada aega, festivali ülesannet, kõiki kava koostamiseks vajalikke saladusi. Võistluste puhul on möödapääsmatu demonstreerida vahelduva repertuaari kaudu koori kõiki

silmapaistvaid omadusi. Kuigi osa neist on puhttehnilist laadi, lubavad nad tutvuda kollektiiviga mitmest rakursist. Koorid muutuvad «ruumilisteks». Vaja näidata koori vokaalseid omadusi, küll *piano*'t, *forte*'t, küll harmoonia- ja polüfooniatunnetust, stiili ja maitset, teksti selgust igasugustes tempodes. Nende omaduste omavaheline tark põiming ei jäta kuulajat ükskõikseks.

Aga kui kõik eelnev on hästi kavatsetud ja õnnestubki, ent realiseerub viletsavõitu intoneerimise baasil, on töö jällegi maha visatud.

Praegune jutt puudutab tehnilisi küsimusi, kuid ilma nendeta pole ju head saavutused mõeldavad. See pole aga veel kõik. Oluline on maitsekas, stiilne repertuaarivalik, selle ideeline ja kunstiline kaal. Aga ka siis, kui kõik eelöeldu on suurepäraselt paika pandud, ent puudub laulu olemuse emotsionaalne avamine, läbimõeldud ja sügavalt tunnetatud eluline ettekanne, ei jõuta ikkagi koorikunsti kõrgusteni.

Ole lahke, mõista nüüd kohut, sea koorid järjekorda! Peaaegu samavõimeliste kollektiivide hindamisel hakkavad kaasa mõjuma žürii iga liikme tõekspidamised, kalduvused, mineviku ja tuleviku tunnetamine, maitse.

Et õigusemõistmine segakooride ja naiskooride reas oli raske — tundkem vaid rõõmu. Oli tase, mida hinnata, kaaluda.

Moskva noorsoo ja üliõpilaste segakoor (B. Tevlin) esines kindlalt ja tarmukalt. Ma ei ütleks, et see oleks olnud puhas seljavõit. Kuld tuli jagada Tallinna Kammerkooriga (K. Areng, A. Üleoja, A. Ratassepp), ent punktiseis oli siiski sellevõrra kaalukam, et seista austamispjedestaalil kõige kõrgemal.

Tallinna Kammerkoor on oma juhtidega kunagisest vägagi tagasihoidlikust vokaalsest maagist sellise sulami valanud, millel näib juba stabiilne rahvusvaheline kullaproov küljes olevat.

Mida tähendab selles kooris laulmine tegelikele koorijuhtidele enestele! Heitkem korraks pilk K. Arengu, A. Üleoja, A. Ratassepa ja U. Taremaa viimastele isiklikele saavutustele! Eriti suure kvalitatiivse hüppe on teinud K. Areng. Tema pisut rahutu ja keev temperament on jõudnud küpsemale selgusele. Kui varem oli tunda mingisugust rabedust või isegi rutakust iga lause järel, siis nüüd on see kadumas. Arvan, et K. Arengut ei tuleks enam pidada talendikaks nooreks dirigendiks. Kui tarvitada maleterminit, arvan, et ta on jõudnud rahvusvahelise meistrinormi täitmiseni ja kuulub juba Arezzost peale silmapaistvamate muusikute hulka.

Omaette probleemiks kujunes tugev koor («Rodna Pesen») Bulgaariast (M. Milkov). Vägeva häälematerjali ja nõudliku reper-

tuaariga. Eraviisiliselt tema suurepärase dirigendiga mõtteid vahetanud suure amplituudiga vibraato üle, jäid mõlemad pooled oma seisukohtade juurde. Loomulikult pole inimhääl mingi sirge tooniga instrument. Vibraatot kasutavad keelpillimängijad, samuti teised instrumentalistid. Kui aga vibraato muudab tooni juba väga «paksuks», siis kannatavad alati intonatsioon, akordide puhtus. Miks aga hüljata harmoonia allikselgus ja häireteta meloodia! Kui mustalt kõlasid suure vibraato puhul tänapäeval kasutatavad helikobarad!

Riia kammerkoor «Ave Sol» (I. Kokars) on eriliselt hea häälematerjaliga. Raskete palade interpretatsioon tõmbas tähelepanu õigustatult sellele koorile. Kahjuks oli palade valik pisut üheplaaniline. Ma pole neid, kes näeks ohtu üksikute ülimoodsate palade ettekandmises. Tallinna Kammerkoor tabas festivali mõtet täpselt ja saavutaski kokkuvõttes mõnesuguse edumaa. Lisaksin aga kohe, et virtuooslikul «Ave Solil» on kõik eeldused suureks eduks.

Kolmas hõbedane oli «Ars Musica» (M. Csik) Ungarist. Esines väga musikaalselt, küpselt, hea ansamblilise ühtsusega.

Naiskooride juurde tulles nimetame Leningradi Kapranovi-nim. Kultuurihoone naiskoori (M. Zarinskaja), kes koos Teaduste Akadeemia naiskooriga võitis kuldmedali. Koor esines väga korrektselt ja meeldivalt, võlus sümpaatse kõla ja loomulikkusega.

Hõbemedali omandasid Kirgiisi NSV Pedagoogilise Instituudi naiskoor (K. Alijev) ja Moraavia õpetajate naiskoor (A. Vesely). Mõlemad hea ettekandekultuuriga.

Meeskooride võitja «Gaudeamuse» järel oli hõbedat nõudmas Kaluuga meeskoor (I. Derevjaškin). Pronksmedali saamisega polnud raskusi ukraina meeskooril (G. Valtšenko), sest neljas võistleja Soomest osutus oodatust tagasihoidlikumaks.

Kuulates järjest pikema aja jooksul peaaegu ühesuguseid koore, tekib vahel mingisugune väsimus. Hakkad andma neile kõigile peaaegu ühesuguseid hinnanguid.

Niipea kui esinejad jätavad silmapaari (õigemini kõrvapaari) vahele kava mitmekesisuse ja kontrastsuse printsiibi, kaldub ettekanne monotoonsusse.

Näiteks leedu naiskoor «Egle» (J. Kavaliauskas), kes sai pronksi, esitas oma palad küll hiilgavalt, kuid dirigent oleks pidanud mõtlema kavva paigutatavate teoste faktuurilisele mitmekesisusele, võimalusele kasutada rikkalikumalt erinevaid vokaalseid võtteid. Kui hästi aga leedulannad kerkisid esile sõpruskontserdil üheainsa lauluga!

Vana lugu: järjesta 3—4 ühesuguse tempo ja meeleoluga head laulu, ja nad muutuvad üksteise suhtes vaenlasteks.

Tore oli vastu võtta rahvaste paraadi: masurkalikud poolakad, korrektsed sakslased, impulsiivsed bulgaarlased, küpsed slovakid. Igaühel oma rahvuse nägu ja tunnused.

Leidus neid, kes esitasid ainult oma maa kooriloomingut. Oli huvitav kuulata. (Vahel tekkis siiski tunne, et nii mõnelgi tekiks raskusi klassikalise stiili tabamisel või teiste rahvaste loomingu ettekandmisel.) Milline rohuaed, millised värvid, erilõhnalised roosid: vene, ukraina, valgevene, moldaavia, kaukaasia ja keskaasia . . .

Festivali südamemurdjad tüdrukud tulid just Kirgiisiast. Nõtkelt, painduvalt, pealetükkimatult võlusid nad publikut. Polnud mingit agressiivsust ega jõupoliitikat. Ei rabatud kava raskuse ega moepoosidega. Ei tee halba, kui iga dirigent suudaks lihtsamagi laulu nii täiuslikult publikusse saata. Ega seda olegi nii kerge teha kui soovida.

Selgesti erinesid teistest Kaukaasia koorid, olemata ka ise üksteisega sarnased. Nende omapära on teistel kooridel raske jäljendada. Kui see peaks kellelgi õnnestuma — vaat oleks alles meisterlikkus! Küllap vastupidi on sama lugu.

Kuidas näeb välja siis eesti koori tähistaevas pärast teiste tähtkujude uurimist ja võrdlemist?

Võiks öelda, et ega vokaalne särajõud meil nii väga esmajärguline ole. Kuid see on paranenud, sest vokaalsele küljele on viimasel ajal enam rõhku pandud.

Teiste kõrvale esiritta jõudmiseks on vaja rohket tööd ja tegu. Õnneks jätkub püsivust. Kui on mujal kõrgustesse tõustud, siis ei tohiks ka meil see võimatu olla. Peaasi et ei oleks kõrguse- ega sügavusekartust. Kõigepealt ei tohi aga olla töökartust. Ja seda meil vist pole.

Nagu varem tähendasin, on meil õige mitu koori, kes oleksid võinud konkursil edukalt esineda. Jätkakem samas vaimus — rahuliku rahutusega, üksteisega võisteldes. Et koorijuhid põleksid edasipüüdmise õhinas! On juht hea — jõuab ka koor järele. Lühidalt, on vaja kõike seda, millest konverentsil kõnelesime.

Kokkuvõttes võiksime festivalist öelda, et ikkagi olid kõik võitjad. Võitja on nõukogude koorikunst tervikuna. Võitjad olid ka need sajad koorijuhid, kes kokku sõitsid, et tunda rõõmu helitulevärgist. Saime lähemalt tuttavaks sotsialistlike maade tublide lauljatega. Huvitav oli kuulda, kuidas keel avaldab mõju iga rahva koorilaulule. Keel mõjutab üldist kõlavust, voolavust, rütmilisi

peensusi. Avalduvad rahvaste erinevad temperamendid. Sai kuulda palju huvitavat repertuaari. Saadud muljete mõjul muutume ise lugupidavamaks teiste suhtes. See ongi tõsise sõpruse aluseks: kui ma mütsi maha võtan koori ees, väljendab see ka minu suhtumist sellesse maasse üldse. Festival õpetas kõiki osavõtjaid üksteist väärilselt hindama ja austama.

Meil on tihti seletamatult valus lahkuda laulupidudelt. Mingisugune nukrus ja õnnelik väsimus võtavad maad pärast ürgseid rõõmupurskeid. Ka festivalilt lahkudes oli tunne, nagu lahkuksime laulude jaanitulelt. Veel kumavad kõrvus laulud, hõõguvad nähtamatud söed — nüüd aga juba kuu aega kustunud tuleasemelt. Ometi on nendes laulusütes tunda tulevikuendeid. Võistluste pinge on maandatud, asemele kerkivad mõtted nähtust ja kuuldust. Hakkavad idanema uued ideevõrsed. Näed, et maailm on rikkam, kui varem arvasid.

Festivalist osavõtnud koorid olid väga rahul, et nad siia sõitsid. Paljud viibisid esmakordselt laulupeol. Paljudel polnud meie maast, rahvast ja muusikast küllaldast informatsiooni. Oldi meeldivalt üllatatud.

Tänulikest käepigistustest ja säravaist silmist võis lugeda, et lahkumine kujunes järgmise kohtumise alguseks.

Kuidas festival edaspidi nõukogude koorimuusikat mõjutab, näitab tulevik.

Tahaksin mõne rea pühendada neile, kes väsimatult tegelesid pidustuste ettevalmistamisega. Nad andsid rohkem, kui nendelt nõuti. Neid võis näha varahommikul enne tavalist tööaega. Nad askeldasid veel hilisööl. Tänu neile erakordselt tublidele inimestele võime möödunud festivali ka organisatsiooniliselt hästi korda-läinuks pidada.

Oleme teadlikud, et üht-teist võis paremini teha. Teame ka seda, et sellise ürituse ettevalmistamisaeg peab olema vastav tema sisulisele kaalule. Maksis plaanitseda, korraldada. Esmakordne üritus täitis julgemadki lootused.

Tallinn peaks ka tulevikus olema võimeline niisuguseid väärtuslikke üritusi korraldama. Vaimustus oli põhjendatult suur, kui valitsuse vastuvõtul EKP Keskkomitee esimene sekretär sm. J. Käbin tänas külalisi ja kutsus kõiki järgmisele koorifestivalile «Tallinn-75».

«Sirp ja Vasar» 1972, 11. august

Koorielu mõnest tahust ehk Ega 65 mõni juubel ole

Olete tervislikel põhjusil mõnda aega proovisaali asemel haiglapalatis viibinud. Kas eemalolek koorielust sunnib ka südant valutama?

RAM-i pärast võin küll päris muretu olla — Kuno Areng ja Olev Oja on mõlemad tõsised ja asjalikud muusikamehed. Oleme nendega nagu üks pere ja see ongi kõige tähtsam. Arengu puhul pean kohe rääkima ka Tallinna Kammerkoorist. Lisaks vahetule kunstilisele elamusele, mida see koor annab, on tal veel üks eriline osa täita. Ta on ju meie koorikunsti kindralstaabi täienduskursus.

Dirigentidele ja lauljaile, eriti noortele, mõjuvad stimuleerivalt kontserdimatkad, välisvõistlused! Kammerkoori Itaalia-turnee suurendas koori ja selle juhtide enesekindlust, meisterlikkust. Koorijuhte tuleb saata tundmatutesse kohtadesse. Prantsusmaalt käis meil tütarlastekoor ja laulis nagu kulda. Aga mida meie teame prantslaste koorilaulust? Oma Liidu kooride taset me enam-vähem tunneme, aga ka neid tuleb pidevalt jälgida. 1975. aastal saab teoks teine üleliiduline koorifestival. Esimese õnnestumine on kõigil veel hästi meeles. Nüüd teeme festivali koos üldlaulupeoga.

Tasuks korraldada diferentseeritud kursusi koorijuhtidele. Näiteks kutsuda kokku kakskümmend parimat dirigenti, lasta igaühel esineda loenguga, täiendada jutuajamisi kontsertidega. Silmaringi tuleb avardada pidevalt. Kõige hullem, kui tekib enesega rahulolu. Teed töö ära ja hakkad muudkui kiitust ootama. Oma kihelkonnas võid ju kõva mees olla, aga . . . Ja veel kord — suuremat treeningukoormust ja rohkem välisvõistlusi nagu sportlastel! Pikkade sõitude korraldamine suurtele kollektiividele pole igapäevase kergusega asi. Samas võib öelda, et meie kooride sõidud teistesse maadesse on meeldivalt sagenenud.

Järelkasvu hulgas hakkavad arvuliselt võimust võtma naiskoorijuhid ja -muusikaõpetajad. Soovimata saada naistevihkaja kuulsust, tuletan meelde, et olen ise sõna võtnud naisdirigentide suurema rakendatuse poolt. On ju nii, et kui kuhugi on töökäsi vaja ja valida tuleb tubli naisterahva ja vähem tubli meesterahva vahel, eelistatakse enamalt jaolt viimast. Feminiseerumisprotsess tervikuna on aga ärevust tekitav. Põhjustel, mis erilist selgitamist ei

vaja, läheb meil tingimata tarvis ka kõvema käega mehi-koorijuhte, nii nagu mehi-arste, nii nagu mehi-kooliõpetajaid.

Oma raamatus «Suu laulab, süda muretseb» osutate paljudele koorielu kitsaskohtadele. Võib loota, et mõnigi neist on aastate jooksul kõrvaldatud. Millised ilmingud meie kooride tegevuses, selle juhtimises on teile viimasel ajal eriti rõõmu valmistanud?

Juba mainitud üleliiduline koorifestival, see kindlasti. Heaks ettevõtmiseks tõotab kujuneda ka kooride raadiofestival. Oligi meie raadio liiga ühekülgselt orienteerunud kergele muusikale. Aga ükski žanr ei tohi teiste arvel kannatada.

Rõõmustab, et on juurde tulnud kõrgeklassilisi koore. Tarvis on väga erinevaid laulukollektiive. Näiteks võiks igas suuremas linnas olla esinduslik noormeeste koor. Aga tean omast käest, et niisuguse loomine on ääretult raske . . .

Rõõmustab, et on kadunud kõhklemised, kas üldlaulupidusid on ikka vaja või mitte. Kõhklustele on lõpu teinud peod ise.

Ja veel rõõmustab, et kooriühingu asi on hakanud paigalt nihkuma. Arvan, et tuleval aastal ühing tuleb.

Veel poolteist aastat, ja jälle on käes üldlaulupidu. 1969. aastal sai latt üsna kõrgele tõstetud. Mida tuleks teha, et uus pidu ei kukuks nigelam välja?

Ju me siis ise süüdi oleme, et eelmise peo nii vägeva tegime. Nüüd ei jää üle muud, kui püüda veel parema poole. Keeruliseks teeb asja, et aeg kipub napiks jääma. Juba kõige kiiremas korras peab üldlaulupeo kava klaar olema — see on peakomisjoni esimene ülesanne. Et aga üldjuhtide taotlused kõigi koorideni jõuaksid, selleks võiks ju lisaks senistele ettevalmistusmoodustele appi võtta kas või tänapäeva tehnikagi: lindistada laulud meie parimate kollektiivide esituses ja saata kassettidena laiali üle kogu Eesti. Ka võistulaulmine tuleb. Selle tahaksime teha juba paar kuud enne laulupidu.

Kui äsjaöeldust püüda mingit järeldust teha, siis . . . ega meil repertuaariprobleem veel lahendatud ole?

Kooride edasiminekut ei taga üksipäini koorijuhtide võimekus. Ka «söödabaas» peab korras olema. Repertuaari peab ikka pidevalt aastaks ette olema. Ja niisugust repertuaari, mis võimaldaks

koostada teistest kooridest erinevaid kontserdikavu. Oleks ütlemata teretulnud, kui näiteks Moskvas leiduks kauplus, kus on alati saadaval kõigi liiduvabariikide ja välismaa, eriti sotsialismimaade koorilaulude paremik. Samuti heliplaadid. Ostaks siis neid, mängiks, võrdleks. Lisaks sellele, et meie laulame teiste rahvaste laule, peame hoolitsema, et teised meie omi tunneksid ja esitaksid.

Ja omaendagi kodus käib repertuaari muretsemine rohkem Kaarel Irdi moodi, partisanimeetodil. Räägid heliloojale augu pähe, paned ta tööle ja lõikad siis mõne aasta möödudes vilja . . . Kontserdikoorid võivad seda moodust kasutada, aga väiksemad kollektiivid . . .

Ei saa öelda, et meil oleks õnnestunud koorilaule ülikülluses. Kas ikka tuleb igal aastal üks uus nais-, sega-, mees- ja lastekoori laul, mis oleks ekspordikõlblik?

Pole kerge kirjutada häid laule, niisuguseid, mis meeldiksid kuulajaile ja mida vanamoeliseks ei peetaks. Olin ka ise vahepeal päris segaduses, kuidas kirjutada. Siis hakkasin jälle enda moodi tegema.

Ja selle tegemise tulemused?

Paari aasta vanustest nimetaksin kahte — «Külm» ja «Tartu valgel ööl», hilisematest «Vanade kaptenite kalmudel» ja Kristjan-Jaak Petersoni sõnadele loodud laulu «Nagu vahuse jõe mürisevad lained» uut varianti.

Kas olete nõus kergitama katet ka lähimatelt tulevikuplaanidelt?

Mäletate, kunagi oli meil juttu sellest, millist tahku oma tegevuses ise kõige olulisemaks pean — kas pedagoogiametit, koorijuhitööd või heliloomingut. Varem ei osanud ma sellele vastata. Nüüd olen mõtelnud, kummast on rohkem kasu, kas sellest, kui mul üks kontsert hästi korda läheb, või sellest, kui suudan kirjutada ühe enam-vähem õnnestunud laulu. Arvan, et see üks laul on väärtuslikum.

Kuidas teie laulud sünnivad? Mis inspireerib teid kõige rohkem?

Mis inspireerib? Loen mõnda luuletuskogu, ja järsku hakkab sealt midagi meeldima, võtab oma haardesse. Kõigepealt panen

tekkinud helikujutelma kirja, et midagi meelest ära ei läheks, kas või tingmärkidega. Nii, et ise veel järgmisel päeval aru saan (ülejärgmisel enam ei saaks). Siis hakkan seda korda seadma ja parandama, täiendama. Kolmas-neljas ring on juba peenem nikerdamistöö.

Mõni helilooja ei saa enne teise teose kallale asuda, kui eelmine valmis. Minul on küll nii, et vahel on mitu laulu korraga käsil. Kui ühega ajutiselt ei lähe, võtan teise ette. Võib-olla on see tingitud mu ametite rohkusest ja nende vahelduvast iseloomust. Pean olema konservatooriumis ja sealt ruttama kontserti juhatama. Aga ühes kontserdis on ju hulk laule. Igaüheks pead ennast sekundite jooksul muutma, suutma ümber häälestada. Ju see aitab häälestuda ka laulude loomisel. Kõige parem oli ikka istuda klaveri taha hilisõhtul pärast kohvi. Nüüd pean mõlemast loobuma — hilisest ülevalolekust ja liigsest õhtusest kohvist.

Aga ikkagi need tulevikuplaanid?

Plaane on, aga lubage nendest vaikida. Niipalju siiski, et koorilaule kirjutan kindlasti veel.

Kui nüüd teine elu veel elada oleks, siis juba teaks, mida teha. Otsida koori kõlavärve. Kui terve koor suudaks nagu Georg Ots vastavalt esitatava mõttele ja meeleolule oma tooni tämbrit muuta. Millised varud!

Teie raamatul «Suu laulab, süda muretseb» oli menu. Kas kavatsete kirjatööd jätkata?

Mis salata — kirjatöö meeldib mulle juba koolipoisipõlvest saadik. Ja hiljemgi on juhtunud, et kui mingi mõte ärritab või kui keegi on kõvasti peale käinud, võtan sulepea kätte. Tehnika on üldiselt sama mis laulude puhul — ikka mitu korda läbi kirjutada.

Aastakümnete jooksul on suure hulga vaimuinimestega kokku puututud. Eks sellelt pinnalt tasu ka midagi jäädvustada. Ja koorilaulu üldhuvides tuleb ilmselt samuti aeg-ajalt sõna sekka ütelda.

«Edasi» 1973, 16. detsember

Kui need kolm kokku saavad

Eks inimelu kauneimaks eaks ole üliõpilasaastad. Eks kauneimaks aastaajaks ole kevad, toominga ja kullerkupu õitseaeg.

Eks kõige otsesemaks väljendusvahendiks ole inimhingele laul.

Mis juhtub siis, kui need kolm kokku saavad?

Eks üliõpilaste laulupidu!

«VI üliõpilaslaulupeo teatmik», Tln., 1974

Täna tõuseb Tartus säde

Et anda lähtemärki suurele peole, süttib üliõpilaslaulupidude kuues tõrvik.

Palju kordi on siit, Vanemuise laulukivi juurest, saanud alguse laulu tuline oja, et mürisevate lainetena veereda alla orgu — otse rahva südamesse.

Ühisest nooruse ja sõpruse peost võtavad osa peale Leedu, Läti ja Eesti kõrgkoolide kooride, tantsurühmade, puhk- ja rahvapilliorkestrite veel Moskva, Leningradi, Siberi ja Volgamaa, põhja- ja lõunamaa noored tulihinged.

Igavene on nooruse ja sõpruse tuli.
Igavene on rahvaste südames vabaduse tuli.
Laulutuli on see, mis annab elule hinguse ja hingele hoo.
Tõuse siis säde,
loida leegiks
ja lauluks saa.

Sõnavõtt peotule süütamisel, 1974, 6. juuli

Peame mõtlema ka tulevikule

Meil on aegade jooksul välja kujunenud kolmed laulupeod: suur üldlaulupidu, koolinoorte laulupidu ja üliõpilaslaulupidu, mis kõik on küll eriilmelised, kuid üksteist suurepäraselt täiendavad. Tartule tuleb üliõpilaslaulupidude mõtte algatamise ja peo traditsioonide edasiarendamise eest au anda. Ka seekordne pidu oli väga tore, ettevalmistus soliidne. Eriti puudutab see lätlasi ja leedulasi, kes on peo heaks kordaminekuks rohkesti aega kulutanud: kava on nii lauljatel, tantsijatel kui pillimeestel detailideni välja töötatud, esitus meisterlik.

Kordaminekute juures peame mõtlema ka tulevikule ja peoplatsid korda tegema, et kõik, mis esinejad pakuvad, kuulajani jõuaks. Tahab ju siinnegi laululava väljaehitamist.

«Sirp ja Vasar» 1974, 12. juuli

Mõte sõnaks, sõna teoks

Lugupeetud kolleegid, kallid külalised. Eesti NSV Heliloojate Liidu X kongress peetakse ajal, mil põllumehed on saagi aitadesse pannud, mil majanduselu hoogustub viisaastaku viimasele ringile jõudmiseks. Suuri sündmusi on olnud rahvusvahelises elus, kõrged riigimehed on sõbralikult nõu pidanud. Rahvusvahelise pinge lõdvendamiseks on andnud alati jõukohase osa ka nõukogude muusikud.

Täna istuvad nõupidamise pikkadele pinkidele heliloojad, muusikateadlased, kriitikud ja interpreedid. Aga mitte üksnes nemad, eks ka arvukad abimehed, kes hoolitsevad meie muusika leviku ja jäädvustamise eest. Ja muidugi kuulajad. Ootame väärtuslikke ja hästi läbikaalutud mõtteid, mis elluviiduna ei tarvitseks edaspidistel kongressidel kujuneda varem kuuldu refrääniks.

Meie muusikaelu on nii loomingult kui ka interpretatsioonilt rikkamaks muutunud. On kasvanud uusi heliloojaid, kes on ennast kuulama pannud ja keda jälle kuulata tahad. Arenegu koos muusikaga ka meie muusikaelu kandva organisatsioonilise töö meisterlikkus! Leidkem hea muusika levitamiseks uusi võimalusi! Pidagem trükisõna kaudu tihedat sidet rahvaga! Olgem valmis kuulama kõigi muusikasõprade nõuandeid ja ettepanekuid!

Võtkem pikksilm ja teravustagem selles aasta 1980! See on olümpia-aasta ja laulupeoaasta, meile seega meremuusika ja laululaine aasta. Milliseid veetlevaid ülesandeid pakub see heliloojatele ja kõigi teiste kunstiharude viljelejatele!

Avades nende sõnadega kongressi eesriiet, olgu veel kord öeldud tere uutele mõtetele, kriitikale, konstruktiivsetele ettepanekutele. Selleks me siia tulimegi, et mõtteid sõnadesse seada. Sulagu kokku edasiviiv idee ja toimekas tegu!

Eesti NSV Heliloojate Liidu X kongressi avakõne, 1974, 26. november

Aastale kriips alla

MIS *Teema*	OLI *Minevik*	ON *Olevik*	TULEB *Tulevik*
1	2	3	4
1. Laulupeo ettevalmistus	Väga hea (1969)	Lahjem	Igaüks oma postile
2. Heliloojad laulupeolaulude loomisel	90 %	30 %	101 % (täiesti võimalik)
3. Luuletajate hoog laulutekstide kirjutamisel	Oli hea	Väike puhkus	Uus hoog
4. Repertuaar massikoorile	Kesine	Kesine	Laialdane
5. Heliloojate Loominguline Maja	Ei olnud	Ei ole	Vaevalt et tuleb
6. Tippkooride tase (iluuisutamise hindamissüsteemi järgi)	5,4	5,2	5,8

1	2	3	4
7. Tippsegakoore	Vähe	On ka (lätlased on juba ees)	Olgu olla!
8. Meessoost koorijuhtide iive	Korralik	Kehv	Tume
9. Nootide paljundamise operatiivsus	Kesine	Kesine	Nagu õlitatud välk
10. Koorifestival	Väga hea (1972)	Ettevalmistus hoogustub	Väga hea (1975)
11. Muusikaleht	Oli	Ei ole	Peab tulema
12. Kooriühing	Oli	Ei ole	Tuleb kindlasti!
13. Konservatoorium kesklinnas	Oli	Ei ole	Võtta uuesti päevakorda
14. Informatsioon maailma muusikaelust «Sirbis ja Vasaras»	Napp	Vähe ja takkajärele	Ilma pole mõeldav
15. RAM-i sõprussillad	Olid head	Väike puhkus	Ohoo!
16. RAM-i reklaamialbumi väljaandmise kavatsus	Oli	On	Küll ta ilmub!
17. Kavatsus saada RAM-ile oma maja	Oli	Ei ole	Võtta uuesti päevakorda
18. Tallinna Kammerkoori alalise peremehe küsimus	Oli ebamäärane	Ikka segane	Soovivad ise ka endale peremeest
19. Eesti TV-R segakoori välisreisid	Kriips	Kriips	Peavad tulema
20. Viinavõtmine	Ei osatud	Ei osata	Paraneb üldise käitumiskultuuri tõusuga
21. Aasta (muusikas)	Oli hea	On hea	Tuleb parem
Tabeli koostaja:	Gustav Ernesaks	gustav ernesaks	gustaV ernesakS

«Sirp ja Vasar» 1974, 27. detsember

Käes on kõige otsustavam aeg

Laulupeo ettevalmistus algab tavaliselt kohe pärast eelmist pidu. Peamiseks ja ühtlasi raskemaks ülesandeks on alati peokava koostamine. Loomulik, et sinna saame valida vaid neid teoseid, mis on juba valmis. Repertuaaripuudusele ei pruugi lahendust tuua ka sellekohased võistlused. Kui ütleksin, et just nüüd on aeg meie loovatel liitudel mobiliseerida oma jõud 1980. aastal peetavaks olümpialaulupeoks, siis arvatakse kindlasti, et see on liiga varajane hädaldamine, pidagem enne ära 1975. a. laulupidu. Mitmekümneaastased kogemused aga kinnitavad, et oleme pigem hiljaks jäänud, kui liiga vara sellest rääkima hakanud.

Siiski on viimasel ajal peokava koostamine pisut lihtsamaks muutunud. Et repertuaari asjus on hakanud ettepanekuid tegema vastavad sektsioonid, vähenes tunduvalt mitmesuguste nõupidamiste arv.

Praeguseks oleme jõudnud suure osa laulupidu ettevalmistavaid töölõike seljataha jätta.

Ilmselt on möödas aeg uusi koore asutada. Teoreetiliselt võiks ju väga heade lauljatega uus koor laulupeokava veel omandada, kuid praktiliselt on vist kõik paremad lauljad juba ammu tööle rakendunud.

Küll võiks veel lehitseda vanu nimestikke — kas pole mõni hea laulja mingisugusel põhjusel kooritööst kõrvale jäänud. Püüame oma kodukoha koorid välja tuua võimalikult täisarvuliselt. Nii on olnud laulupidude esimesel sajandil — nii tuleb teha ka teisel.

Nüüd oleneb kõik sellest, kuidas töötab iga koor, iga koorijuht ja millist tähelepanu ning abi osutavad kohapealsed laulupeokomisjonid ja kooride eest hoolitsejad. Kõrvalseisjaid enam olla ei saa.

Momendil olgu tulipunktis repertuaari õppimine. Eelolev poolaasta on laulupeo ettevalmistamise kõige väärtuslikum ja olulisem aeg.

Tööd tuleb intensiivistada. Mõtlen, et iga koorijuhi ja laulja südametunnistus ütleb ise, mida teha, ja ta täidab oma ülesandeid täie vastutustundega.

Igatahes laulupeo peaproovidel ei tohiks enam olla üksikute partiide õpetamist, valenootide õierdamist. Üldjuhi ülesandeks jääb vaid viimistlev töö.

Nüüdsest on laulupeo ettevalmistamise tõhustamiseks igale rajoonile kinnitatud alaline instruktor. Loogem lähedased ja sõbralikud töökontaktid, et sellest oleks kasu ka tulevikus.

Pöörakem rohkesti tähelepanu eelproovide ladusale ettevalmistamisele ja meeleolukale läbiviimisele. Olgu vajalikul arvul ruume, kus saaks korraldada üksikute rühmade viimistlustööd. Siis pole hiljem muret kooslauluga.

Ühisproove võiks korraldada oma jõududega ka enne instruktori saabumist.

Me iseloomustame iga laulupidu selle järgi, kuidas õnnestub laulupidude kunstiline külg. Me ei tule peole demonstreerima lauljate suurt peret, vaid esinemise kõrget taset.

Nagu alati, olgu teie koduse töö saatjaks laulupeo üldjuhtide head soovid.

«Rahva Hääl» 1975, 21. veebruar

Aastad, noored, laulud, peod

Suured väejuhid on minevikus öelnud, et üks hea, tabav laul võib sõjapäevil asendada osa armeed.

Kunagi ei ole mehed laulnud rohkem kui sõjapäevil. Lauldi rivis, matkadel ja puhkehetkedel lõkke ääres.

Nagu iseenesest kostus laulu juba sõja algpäevil küll kogumispunktides, küll laeval, raudteel, veoautodel ja rännakutel.

Need laulud olid kõik hästi lauldavad, meeldejäävad, selge mõttega ja meeleolukad. Mõned sentimentaalsedki.

Isegi lõkketule ääres kinnisui ümisetud viisike võis öelda vahel rohkem kui teine tark, väga õigete sõnadega laul. Isegi mõttetute sõnadega lauldud laul võis mõnel hetkel sügava sisu omandada.

Mõnigi laul sai uutes olukordades uue tähenduse, sai sõjapäevil täiesti imepärase relva omadused ning oli alaline saatja elu ja surma piirimail.

Tõnu Kaljuste

Mu noodivihikusse tekkisid laulud «Jää kestma, Kalevite kange rahvas», «Mu isamaa on minu arm», «Jüriöö marss», «Külmad ahjud» jt.

Olen osa võtnud kümnest üldlaulupeost alates 1923. aastast. Kaheksast viimasest igal mõeldaval kombel: koorijuhina, autorina, üldjuhina, organisaatorina. Loomulikult ka kuulajana.

Viimasel laulupeol oli tunne, nagu oleksin jõudnud mäeaheliku kõige kõrgemale tipule. Selleks võis kaasa aidata meie laulupidude mineviku mõningane tundmine, osavõtmine kõikidest peoga seotud rõõmudest ja muredest.

Aga eks olnud ka number 100 ise võlunumber, mis mobiliseeris kõiki koonduma samale lainele, ühisele ülesandele.

Kõigepealt tõdesid, et laulupeoeelne võistulaulmine kindlustas ka kõige raskemate laulude õnnestumise.

Peomeeleolu koos kava kõrgetasemelise ettekandmisega kujunes kõigiti juubelikohaseks. Sellest siis suur iloülevus ja kaasahaarav emotsionaalsus.

Laulupidudel juhipuldis seistes on alati suurte pühade tunne. Juubelilaulupeol tunnetasin täie selgusega: minu jaoks enam suuremat rõõmu pole olemas.

XVIII üldlaulupidu avab uue laulusajandi. Siit üleskutse: jätkugu lauluvaimustust! Ei kujutle sobivamat ja laiemat ja sütitavamat massilist rahvakunstiüritust, kui seda on laulupidu. Ta on meie kultuuriloo loomulik koostisosa.

On saavutatud ennenägemata tihe side osavõtjate ja kõige laiemate rahvahulkade vahel. Seda head traditsiooni tuleb ka laulupeovahelistel viisaastakutel edasi arendada. Töö olgu pidev. Seda nii sisuliselt kui ka majandusliku baasi arendamisel. Lauljate mitmekümne aasta panust tuleb hinnata võrdselt kõigi teiste ühiskondlike kohustuste täitmisega. Polegi nii kerge oma igapäevase tubli töö kõrval pidevalt aega ohverdada, et teistele rõõme sepitseda.

Mind ennast huvitab väga, kuidas õnnestub eeloleva laulupeo kunstiline külg. Instruktoritele sai pandud suurem vastutus. Kuidas avaldub see tulemustes, kuidas mõjub laulupeoks kavandatud võistulaulmise ärajätmine?[22] Kas me siiski ei saavutaks tulevikus veelgi enam, kui ettevalmistavas töös rakendaksime ikkagi kõiki mõeldavaid vorme, moodsalt öeldes, kompleksselt.

Korraldustegevuses tuleks mõelda, et juba nüüd alustaksid tööd 1980. aasta, olümpiasuve laulupeo sisulised plaanijad, loovad liidud.

Koorides on nii mõnigi kord hakatud vananemist märkama alles siis, kui asi päris tõsiseks läinud. Noorte sidumine kooridega peab olema kooride juhatuste tööplaani alaline peaküsimus. Kui pole pidevat juurdekasvu, tuleb koori vananemine võrdlemisi järsku. Tavaliselt pole keegi selle probleemi vastu küllaldast huvi tundnud, pealegi kui ollakse ise hea tervise juures. Noored aga ei oska alati omal käel teed leida neile veel tundmata rõõmude allika juurde. Vanemad lauljadki ei suvatse mõnikord mugavusest selle küsimusega aktiivselt tegelda.

Mida ette võtta? See oleneb juba kooride eneste töösuunast, aktiivsusest, fantaasiast, koori üldisest suhtumisest. Loomulikult ka nendest, kellest oleneb noorte tulevik — seega siis meist kõigist.

Peaks kaaluma, milliseid kontakte on võimalik luua koolidega, nende juhtidega. Elus eneses leiaksime rohkeid põhjusi meeldejäävate ühisürituste korraldamiseks. Kooride ja koolide iga koosesinemine võib viia uutele värsketele mõtetele ja tegudele.

Oluline on ka uute noortekooride asutamine. Kui on leitud tugev juht ja noore südamega majanduslik peremees, peaks edu olema kindel. Kuidas meie rikkad tehased ja ka põllumajandusettevõtted

meie elu tulevikus kindlustada tahavad, oleneb juba nende aktiivsusest.

Koorifestivaliks korraldatud valikvõistlus tõstis esile peamiselt noortekoore. Üliõpilaskoorid ja «Ellerheina» kammerkoor kujunesidki ilmategijateks ja peamisteks tooniandjateks.

Kas aga noorte osavõtt kooridest muutub laialdaseks «popnähtuseks», selles on peamine sõna öelda ajakirjandusel, TV-1, raadiol. Ka kõikidel täiskasvanute kooridel. Samuti koolide direktoritel, lauluõpetajatel, kultuuriasutustel.

Ja ikkagi ainult siis, kui õhuliste ilusõnastikega kaasneb kas või imeväike tegu.

Tuleks asutada Tallinna linna esinduslik koolinoorsoo segakoor! Samasugused koorid võiksid olla ka teistes suuremates linnades.

Arvan, et koorifestivali «Tallinn-75» korraldamine laulupeo eelpäevil on kõigiti kasulik ja tark mõte.

Asjata oleks veel kord üles kiita laulu kaudu loodud sõprussildu.

Üksinda omaette lauldes võiksime takerduda piiratusse nii kooride tasemelt kui ka repertuaarilt. Tutvumine teiste heade kooridega paneb iga edasipürgivat koorisõpra oma tulevikuteid analüüsima. Teiste kooride taustal selguvad kõige veenvamalt oma head ja vead. Selles viimases asjas olgem hästi terava kõrvaga, kui tahame koorikunstis ka oma sõna öelda, oma viisi laulda. Ei ole kahtlusi, et tahame. Laialdasem repertuaariga tutvumine ei pruugi meid sugugi viia võõraste, vahel kahtlaste eeskujude pimedale järgimisele. Ka mitte selleni, et laulaksime üksnes oma laule, mitte selleni, et laulaksime ainult võõraid laule. «Repertuaarikaubandus» olgu tasakaalustatud. Mitte ka nii — meie teie laule laulame, teie ei tee meie omadest väljagi.

Ja lõpuks, kelle hooleks jääb siis meie kaasaegse algupärase loomingu arendamine? Teisi tegijaid pole. Ikka ise.

Võtkem vastu head, kasulikud mõjud ja rikastused. Ei mingit kriitikavaba pimedat impordi kummardamist.

Et festival just laulupeo ajal toimub, sellest võidab rahvaste sõprus kõige kaunimal viisil. Massiüritus on toredasti seotud kõrgetasemelise kooripeoga. Sellest on ammu unistatud. Mitte nii, et festivalid oleksid laulupeo asemel, vaid just kõrval.

Meie koorid saavad hõlpsamal kombel tutvuda tänapäeva koorimuusika nõudlikumate ilmingutega. Saab kuulda erinevaid koore, uusi huvitavaid laule, näha erinevaid juhte mitmest mastist.

Külalistele saame lähemalt näidata sotsialistliku korra tähele-

panuväärsemat, kaalukamat, ulatuslikumat massiüritust — laulupidu.

Võidavad kõik.

Nii et laiendagem laulupeol oma muusikapüramiidi alust ja tõstkem festivalid kõrgele selle tippu. Siis on oodata kvantiteedi ja kvaliteedi ühist pidu.

«Noorus» 1975, nr. 5

«Kodumaa» jälle küsimas

Mitu aastat kestab laulupeo ettevalmistus?

1975. a. laulupeo ettevalmistus kestis 106 aastat. Lühemas lõigus vaadatuna algab uuele peole mõtlemine kohe pärast eelmist, kui mitte juba eelmise ajal.

Kas Ernesaksal endal on iseenda kohta ka midagi kriitilist öelda?

Olen öelnud küll, aga ta ei kuula. Eks igaühel ole enesele märkuste tegemise puhul eriti paks nahk. Võiks lisada aastate kiiret lendu, pisitülisid arstidega ja muidugi seda va laiskust.

Kuidas oli esimest korda seista üldjuhi puldis?

Olin nagu arglik maapoiss kuningalossis.

Millest oleneb laulupeo ilme (peale repertuaari)?

Oleneb ettevalmistuse sügavusest, organisaatorite võimeist, ka maitsest. Ka sellest, kes mida juhatab. Muidugi ilmast. Ent vihma tõttu ei jää ükski laulupidu pidamata.

Kas on erinevusi eesti, läti ja leedu üldlaulupidudel? Kuidas on soomlastega?

Lätis toimub laulupidu valitud kooride osavõtul kahel päeval (peaaegu korratud kavaga). Leedus on silmapaistvalt hea rahvakunstiõhtu. Laulupidude kavades põhimõttelisi erinevusi pole.

Soomes peeti viimane laulupidu Tamperes võimatu akustikaga staadionil, selletõttu ei ulatunud tulemused kuulajani.

Kas on vahet praeguse ja, ütleme, sõjajärgse laulja vahel?

Nüüdne tunneb paremini nooti. Lauljad on vilunumad.

Kas laulupeo muusikaline külg võiks kuhugipoole nihkuda? Kas oleks mõeldav mingite veel uuemate väljendusvahendite sissetoomine?

Oleneb uutest Tormistest. Lülitagem kavva uusi teoseid. Vahendid ise aga kasvagu teosest enesest ja tema mõttest. Laulude raskuse aste olgu aga kõigile jõukohane. Peame silmas pidama ka laulupeo kuulajaskonna suurust. Püüdkem edasi viia nii esitajaid kui ka kuulajaid, nende omavahelist sidet kahjustamata ja katki rebimata.

Mida soovite eelolevalt laulupeolt?

Soov on üpris lihtne. Eeloleva laulupeo kunstiline tase ületagu isegi juubelilaulupeo oma.

Mida sooviksite iseendale laulupeo eel?

Mõtlen, kuidas saaksin luuletajaid ja heliloojaid veenda, et on viimane aeg kirjutama hakata 1980. aasta olümpialaulupeo laule.

Millisena näete laulupidude tulevikku?
Millisena kujutate ette laulupidu aastal 2000?

Kavad võib-olla lühenevad. Kavu koostavad muusikud veel hoolsamalt ja leidlikumalt kui seni. Tase oleneb repertuaarist, selle ettevalmistamisest ja juhtidest, kõik muu korraldajate fantaasiast. Koorid ise on aga liigitatud kategooriatesse. Sellele vastavalt ka kava ja selle tehniline raskus.

Keda te näete lauluisa nr. 2-na?

Laulupidude liini silmas pidades võiksin papi Jannseni järel nimetada K. A. Hermanni. Kui aga tõeliseks lauluisaks F. R. Kreutzwaldi nimetada, siis teiseks — laulupidudele aluse panijat J. V. Jannsenit.

Millist pala juhatades olete tundnud kõige suuremat erutust või rahutust?

Kui olen suutnud laulu, lauljat ja kuulajat ühendada samale lainele.

Mis on Teile südamelähedasem — koorijuhtimine või komponeerimine?

Eesti koorilaulu areng.

Kas Teie arvates peab paika väide, et eesti rahvas on laulurahvas?

Rahvas on vähem laulma hakanud.
Koorid on edasi jõudnud.
Laulupidude kunstiline tase on tõusnud.
Tulevik oleneb uutest laulikutest.

«Kodumaa» 1975, 16. juuli

Laulud ei lõpe

Olümpial oleme kuulnud kesk- ja pikamaajooksjaile hüüdu:
«Algab viimane ring!»
Suur kohtunik — aeg — hüüdis meie viimasel lauludeolümpial, juubelilaulupeol:
«Lõppes esimene ring, esimene sajand!»
See polnud lõpuhüüe ülipikkadele maadele minejaile.
See tähendab meile:
«Algab teine laulusajand!
Algavad uued sajandid.»
Osaleja sellel suurel ringil pole individuaalne terviselaulja. Meie rahvalaulumatk on minek ülipikale maratonile ühiselt pingutava meeskonnana. Rind rinna kõrval. Laul laulu kõrval.
Rajal pole enam ühtki neist, kes aoaegu asusid esimesele ringile. Ükski neist ei läbinud juubelilaulupeo leelolinti.
Osavõtjad aina vahelduvad.
Au neile, kel oli õnn igavest teatepulka kauem kanda. Teel tuli nõrgemaidki kaasa virgutada, julgustada.

Pärjatute kõrvale, rivist langenute asemele tõusid uued teelised, uued vedajad, rajaotsijad. Tuhanded noored.
Ent iga laulupidu sellel saja-aastasel ringil on olnud kui oodatud oaas, karastav allikas, rõõmus vaheetapp.
Täna kuuleks nagu läbi aegade esimestelt teeleasujatelt ja rajamärkijatelt:
Teele uued väsimatud vahetused!
Tunglevamaks teise sajandi uued südamelaulud!
Kui ka lahkuvad laulikud, laulud ei lõpe!
LAULUD EI LÕPE! EI LÕPE!

«Sirp ja Vasar» 1975, 18. juuli

Nii voogavad lauljate read

Ilu sõitis jõge pidi,
laulu laia välja pidi.

Nii voogavad lauljate read laulude linna teedel värvika jõena lauluvälja poole.
Kaldad aina rõkkavad sadade tuhandete tervitajate hüüdeist:

Tere jälle, maa ja linn!
Lilled sinule, temale, kõigile!

Läbi peoväravate saabub ilujõgi.
Jälle viskuvad laulude vood vastu Lasnamäe paepanku.

See kallas on vast päevi näinud.
Vahel on vesi vere värvi.
Vahel veri vee värvi.
Vahel aga igal oma värv.

Nüüd laulab maa avarat merelaulu ja meri mehist maalaulu.

Laulud viivad endaga lendu sõnu,
sõnad mõtteid, mõtted tundeid.

Tunded on aga toetamas tublisid tegusid.

Arvame vahel,

tööl pole lauludega tegu,
lauludel pole tööga tegu.

Kas on ikka nii?

Kas pole hea töö nagu hea laul?
Kas pole hea laul kui hea töö?

Rakendagem laulude vankri ette üksnes luik.

Hoidku kõrvale viltuvedaja haug
ja tagurpidi tõmbaja vähk.

Avagem ainult luigele väljaku väravad.

Tervitus ilujõele, laulutõele!

Lenda, laulude luik!

Teatmik «Eesti NSV 1975. a. üldlaulupidu», Tln., 1975

Saame kokku!

Varem seisis laululava taga suur kivi. Mäletan, kui üldlaulupidude päevil kostis valjuhääldist kodune kutse: «Jüri ootab oma Marit vaheajal suure kivi juures.» Kahju, et kivi kadus. Ent nüüd seisab mäeveerul saja tamme hiie ees juubelikivi. Kõigi tegelaste nimel kõlagu kutse kõigile laulusõpradele: «Saame kokku Ilomäel elukivi juures!»

Vana tallinlane G. E.

«Õhtuleht» 1975, 18. juuli

Tänu teile, head tööhaldjad

Tänu teile, head tööhaldjad!

Suurem osa üldlaulupeo ettevalmistajatest, suure vaeva nägijatest kuulub meie õpetajate perre.

See töö on olnud ju terve sajandi meie koolmeistrite meeldiv kohustus.

Üldsusele on tegijad tihti jäänud nimetuiks ja nähtamatuiks, ent nende pingutuste tulemus on kõigile nähtav, kuuldav, kõiki rõõmustav.

Kunagi ütles mulle üks vana laulumees:

«Inimene ei ela mitte kella tiksumise, vaid südame tuksumise järgi!»

Teie süda on alati tuksunud laulule, muusikale. Noorte omad aga koos teie südametega.

Teie töö ei tõota maiseid rikkusi.

Ent teie töö on üks rikkalikumalt rikastavamaid. Tihti avalduvad tulemused alles aastakümnete pärast. Teil on juba kord niisugused põllud, niisugused viljad.

Noortesse jäävad laulupidude külvipäevadelt saadud elamused kumisema kogu eluks ja võivad osutuda olulisteks teeleõhutajateks.

Olgu need read peojuhtide poolt teile kõigile südamlikuks tänuks.

Pole vähimatki kartust, et meie sada aastat tegutsenud koolmeister väsiks. Põlvest põlve olete imeväärset laulu kandnud, istutanud meie ellu ilumeelt.

Astugem väärikalt käsikäes üle teise laulusajandi lävepaku.

«Nõukogude Õpetaja» 1975, 19. juuli

Silm mõnda seletas

Ameerika koorijuhtide ühingu (ACDA) kutsel olin käesoleva aasta juulis külaliseks Ameerika Ühendriikide 200. aastapäevale pühendatud kokkutulekul.

Sihtpunkt asus mitte kaugel Michigani järvest, Traverse'i linna lähistel Interlockenis.

Siin asus alaliselt töötav *National Music Camp,* mille 400 suuremasse ja vähemasse huvitavalt ehitatud majja võib vajaduse korral mahutada mitu tuhat kursuslast. Vahel kogunevad siia kirjanikud, kunstnikud. Vahel teatri- ja tantsurahvas. Alatasa kasutavad soodsaid kokkutulekuvõimalusi mitmesugused muusikakursused.

Seekord oli siia nädalaks ajaks tööle tulnud koorijuhtide pere kõigist USA osariikidest. Samal ajal töötasid vilkalt veel 3—4 noorte sümfooniaorkestrit, hiigelpuhkpilliorkester, ansamblid jne. Oma järjekordsel õppetreeningul oli ka Maailma Noorte Sümfooniaorkester.

Samal territooriumil täiendasid oma kvalifikatsiooni 200 soololauljat.

Metsaalune oli täis pikitud suviseid kergeid efektseid onne, igas neis keelpilli- või puupillikvartetid. Metsas leidus teisigi lahterdatud ruume, igas pianiino, seega palju võimalusi üksikutele pianistidele, lauljatele, teistele pillimängijatele oma partiisid õppida. Samas rohkesti suletud pisinurki puhkpillimängijaile.

Ühes muusikateooria tunnis nägin kursuslasi elektriklaverite taga istumas, klapid peas. Seega võis teisi segamata oma ülesandeid lahendada, kontrollida, mängida.

Töö oli pingeline ka koorijuhtidel. Et kursuste eest makstud raha maksimaalselt õigustada, töötati varahommikust hilisõhtuni. Toitlustamine võttis aega vaid kümmekond minutit.

Koorijuhtide peateemaks oli seekord Ameerika 200 aasta vanune kooriliteratuur. Seda käsitleti nädala jooksul kümnel loengul.

Koorijuhtide pere laitmatule noodistlaulmise oskusele toetudes võeti kogu literatuur ka ühisel kooslaulmisel läbi. Ühtki laulu samal harjutusel kahte korda läbi ei lauldud.

Laulmist juhatas ütlemata muhedalt ja lõbusalt vanem kolleeg Charles Hirt Los Angelesest. Suur tõsine töö toimus huumoriga läbipõimituna. Ka diskussioonidest jäi mulje, et kui sõnavõtja auditooriumi ei suutnud korrakski naerma ajada, oli see kehv esinemine.

Võiksin üldistatult lisada, et niipalju kui ma koorirahvaga olen kokku puutunud, on ta igal pool rõõmus, optimistlik, heatahtlik, sõbralik ja vastutulelik. Talle on omane ka tugev internatsionalismitunne. Kõigil suur huvi kolleegide tööülesannete vastu. Eks taoline uudishimu ole aluseks tervele rahutusele ja alalisele täiuse poole pürgimisele. Võimalikult palju kuulata, palju võrrelda, tutvuda õige mitmekesiste kooridega! Igaühel on midagi kordumatut ja tähelepanuväärset.

Kursuste ajal õpetas Ameerika nüüdisaja helilooja ja dirigent Lucas Foss oma kantaati «Ameerika». Teos oli ülimoodne, tehniliselt raske, täis ameerikalikku elutempot ja kirevust. Jällegi oli tore täheldada, kuidas dirigent oskas harjutustel tekkinud «musti auke» katta huumoriplaastriga. Ka rasketes seisudes ei kasutatud dramaatilisi väljendusi.

Lisaks loengutele, laulmistele, kantaadi harjutustele toimus igal õhtul lühikontsert.

Silmapaistvam oli neist Gregg Smithi kammerkoor. Veel esines tütarlastekoor Inglismaalt, Glen Ellyni nimeline lastekoor, paar vaimulikku koori. Üks, neegerlauljaist koosnev, esitas üksnes spirituaale.

Teine kontsert toimus tantsuga ja lõppes saalist minekuga, mille mõtteks näis olevat: «Tule meiega kaasa, armas vend!» Näib, et osa ameeriklasi suhtuvad oma jumalasse väga lõbusalt.

Sel nädalal juhtus minugagi üks lõbus seik. Aukülalisi paluti õhtusel kooslaulutunnil arvukate kuulajate ette. Samas õpitud viisile pidid nad looma oma emakeeles sõnad ja laulma selle siis ette. Pärast poolaka raskesti järelelauldavat ettekannet pidin mina oma numbriga esinema.

Tegin asja väga lihtsaks. Laulsin oma «aaria», tekstiks la-la-la — seega ikkagi emakeeles. Panin seda kogu saali kaasa laulma, kasutades laulupidudel omandatud kogemusi. Asi tuli kordamisele. Olin korraga tehtud mees — O. K.

Lisaksin veel, et kogu kursuslaste pere oli väga lihtsas riietuses. Kõikjal valitses puhtus ja kord. Iseteenindamist oli palju, nii peatuskorteris kui toitlustamisel. Ikka selles sihis, et kasulikku tööaega kaotsi ei läheks.

Kursuslased olid rõõmsameelsed, kord hea, aga korrapidajaid endid ma ei näinud. Polnud ka mingeid võimalusi alkoholiga sõprust pidada. Seda lihtsalt polnud saada.

Ei saa nimetamata jätta veel *Music Camp*'i kontserdisaale. Neid oli mitu. Kinnisi, poolavatud ja täiesti lahtisi. Mis aga märkimisväärne, igas neis suurepärane akustika. Mitme tuhande iste-

kohaga, katusega kaetud, aga seinteta «saalis» ei läinud kaotsi vaiksemgi sosin. Loomulikult toimus seal kõik võimenduseta.

Aukülaliste hulgas kohtasin veel Eric Ericssoni Rootsist, kellega RAM on sõbralikus vahekorras ammust aega.

Üllatusega lõid käsi kokku mu kolleegid Prantsusmaalt, Inglismaalt, Uus-Meremaalt, Saksamaalt, Poolast, Brasiiliast, kui kinkisin neile kiilikult võetud foto meie juubelilaulupeost. See oli seal vast trump. Ei osanud aga neile kuidagi soovitada, kuskohalt USA-s võiks saada Nõukogude kooride heliplaate, ka RAM-i omi.

* * *

Kas maksis reisivaeva? Muidugi. Kas või sellepärast, et tunda end imehästi jälle kodus. Tunned, kuidas su juured on reisi jooksul kasvanud veelgi sügavamale kodusesse paepinnasesse.

«Kodumaa» 1976, 24. november

Laululõke, jälle loida!

Noored! Jälle on teie kord avada Lauluväljaku väravad, süüdata tornis peotuli ja sõpruse kaare all laulutuli!

Eelolev pidu on uueks eksamiks teile kui tulevastele väljaku pärisperemeestele.

Seda teie ju olete.

Peate juba nüüd harjuma lauluväljade peremehe ülesannetega.

Meie seekord kuulame, aga teadke: meie parimad soovid ja lootused on teiega.

Oleme kindlad, et meil ei tule pettuda.

Süüdakem tornis tuli, mis ka kustudes ei kustu!

«Nõukogude Õpetaja» 1977, 25. juuni

Ehitagem edasi laulusildu

Mõeldes Suure Oktoobri 60. aastapäeva künnisel eri kunstiliikide osatähtsusele ja mõjule rahvastevahelistes suhetes, tunnetame, et oma positiivsetes suunitlustes on neil kõigil lähendav toime.

Ärgem püüdkem mõnda ala eriti esile tõsta, üle tähtsustada. Olgu see kirjandus või kujutav kunst, teater või film, tants, tsirkus või muusika — kõik nad võivad kuulajais-vaatajais-lugejais äratada huvi, imetlust ja seejärel lugupidamist nii autorite, esitajate kui kogu rahva vastu.

Püüan puudutada koorilaulu, minule kõige lähedasema muusikaharu internatsionalistlikku olemust.

Kõnelnud varemgi korduvalt muusikalistest sõprussildadest rahvaste vahel, olen veendunud, et selle kirjandusliku kujundi taga pole midagi väljamõeldut, ülespuhutut, vaid see on mitmekümneaastase pideva kontserditegevuse lühim kokkuvõte.

Ma ei peatu pikemalt koorikunsti osatähtsusel ühe rahva kultuurielus, ei kõnele tema kasvatuslikust mõjust noortele ega asendamatusest taidlejate isiklikus elus. Vaadelgem lähemalt tema toimet rahvastevahelistes kokkupuudetes.

Enne 1940. aastat oli eesti koorilaul ulatunud ainult mõnel korral kodust kaugemale.

Meie päevil on kooride välissidemed arenenud enneolematult tihedaks. Matkad on pikenenud, osalejate hulk suurenenud, kooride tehnilised võimed ja esitatava sisuline kaal võrratult kasvanud. Sellel arenguteel ärgem jätkem nimetamata Eesti NSV Riiklike Kunstiansamblite sega- ja meeskoori loomist sõjapäevil Jaroslavlis ning nende tegevust mitmeis paigus Nõukogude tagalas. Nende olemasolu oli kõige tuleva vajalik ja orgaaniline arengulüli. Juba arvukad esinemised sõjaajal panid kindla aluse muusikainimeste omavahelistele kestvatele suhetele.

Ei seganud see, et iga rahva muusika on oma nägu ning vajab tutvumiseks pisut aega ja harjumist. Sadadel esinemistel Nõukogudemaa suuremates linnades leidsime juba noil raskeil päevil rohket tähelepanu ja sõpru. Esialgne uudistamine arenes peatselt vastastikuseks lugupidamiseks. Esitatu pälvis kuulajate kõrge hinnangu. Koorikunsti kaudu süvenes huvi rahva enese ja tema muude saavutuste vastu.

Huvi huviks, aga kui mälu vähegi usaldada, ega koori kunstiline tase halb olnudki. See tugines ju meie tolleaegsete taidluskooride tippudele. Nende võimed olid aga juba hinnatavad.

Kunstiansamblitest said aluse nii Riiklik Akadeemiline Meeskoor kui ka Eesti Televisiooni ja Raadio Segakoor. Nimetatud kahe professionaalse kollektiivi olemasolu ja saavutused kujunesid omakorda tõukeks meie koorimuusika uuele tõusule.

Nüüd on mitmete kooride tegevus ulatunud korduvalt kodupiiridest kaugemale, lisanud sõpruskangale laiust, pikkust ja südamlikke värve.

Taidluskooride rahvusvaheliste sidemete loetelu oleks üsna ulatuslik. Välismaal on käinud tervelt 26 koori, ühtekokku üle poolesaja korra.

Kahjuks on senini koorilaulu tutvustajate hulgast väljaspool kodupiire puudunud Eesti Televisiooni ja Raadio Segakoor, kes on igati võimeline esindama meie selle kunstiala kõrgeimat taset.

Laululaev RAM on oma suurel kodumaal pikematel kontserdireisidel olnud 41 korral (üksikute linnade külastamist arvestamata) ja viibinud vennasvabariikide 211 linnas. Neis antud kontsertide arv ulatub üle tuhande. Iga numbri taga on aga sidemeid ja arvukaid tagasikutseid.

Ent lisagem ka matkad Tšehhoslovakkiasse, Saksa DV-sse, Soome, Saksa FV-sse, Itaaliasse, Šveitsi ja Rootsi. Saame veel 81 linna ja 111 kontserti.

Nende arvude tagamaa võimaldab mõningaid tõsisemaid tähelepanekuid ja kokkuvõtteid.

Iga reis on pilguheitmine kohalike rahvaste ellu ja hinge. Me räägime sageli rahvaste temperamendi erinevusest. Küllap vahed ongi, kuid kontserttegevus sunnib eelarvamusi korrigeerima. Peamine elevuse väljakutsuja on ikkagi huvitav kava ja kollektiivi viimistletud, haarav ettekanne.

Meie esinemistel oleks nagu kaks ülesannet: 1) anda õhtu jooksul võimalikult täielik ülevaade koori võimetest; 2) jõuda hästi koostatud kava kaudu vägagi erineva koosseisu ja ettevalmistusega kuulajaskonna tundemaailma sügavusteni.

Pole sugugi kerge ligi 800 teosest, mis on RAM-i repertuaaris, seda kõige õigemat ja paremat kava koostada. Mõndagi peab teada olema kohapealsetest kontserditraditsioonidest, harjumustest, publiku koorikunstilembusest. Tuleb arvestada, otse raalida mitmeid liine: teoste loomisaega, autoreid, teemasid, palade omapära ja järgnevust, kontraste dünaamikas, tempos, helistikes, meeleoludes. Iga teosega avanegu midagi uut. Iga teos olgu omanäoline tervik, ent ka kogu kontsert peab terviklikult mõjuma. Kava ei saa üles ehitada ainult kergetele, efektsetele pisipaladele, ei või loota õletuleaplausile. Head, mõjukat kava ei tule koostada

ka mitte ülearu rasketest, uutest ja tundmatutest lauludest. Igapäevases elus rõõmustame, kui näeme võõraste inimeste keskel head tuttavat või tuttavate hulgas mõnda tundmatut. Niisamuti on see muusikas.

Nii-öelda eksportkavasid koostada on veelgi raskem. Vahel ei ole kohalike kooride elust kuigi palju teada. Üks on kindel: võõrsil peab alati kavas leiduma mõni rahvusvaheliselt tuntum teos. Kogu programmi rajamine ainult ülimoodsatele teostele teeb ehk rõõmu küll gurmaanile, vahest ka mõnele noorele arvustajale, kuid kuulajaist võib nõnda mööda kõndida ja järgmine kord lähevad nemad sinust mööda. Huvitav on seegi, et kontserdi korraldajad lepivad pigem mõne nimeka autori kehvema kui vähetuntud helilooja hea teosega. Oleme selles küsimuses mõnikord vägikaigast vedanud; kontserdi lõpul aga on meid mõistetud ja tänatud.

Korduvate küllasõitude puhul peab olema ettevaatlik. Külaliste esimene esinemine võetakse alati hästi vastu. Kui sellesama kollektiivi kava järgmisel korral midagi uut ei sisalda, siis kolmanda külastuse ajal jääb kontserdisaal pooltühjaks. Sidet taastada on aga üpris raske. Ei tohi alahinnata ühegi linna, ühegi saali publikut. Jäägu kontserdi lõppedes alati õhku hõljuma soov: tulge jälle!

Nõukogude Liidu koorid muutuvad järjest paremaks nii tehniliselt kui vokaalsetelt võimetelt. Rohked auhinnad rahvusvahelistelt festivalidelt on võidetud igati teenitult.

Tõusu üks põhjus on kooride vastastikuste külaskäikude sagenemine: üksteiselt on mõndagi õpitud.

Kui mõelda koorifestivalidele «Tallinn-72» ja «Tallinn-75», siis juba üksnes sellel ajavahemikul oli edasiminek ilmne. Kui aga meenutada üleliidulise taidlusfestivali kooride võistluse vabariiklikku vooru, polnud küsimus enam selles, «kumb on parem», vaid igas liigis (nais-, mees- ja segakoorid) oli vähemalt 5—6 kandidaati, kes väärisid võrdselt tähelepanu. Võistluslaule oli nii viimistletud, et esitus ei jäänud millegi poolest alla kutselistele kooridele.

Peame võistlusi endastmõistetavaks nii majanduses kui spordis. Kooride võistlust on keerulisem korraldada: kunsti ei saa mõõta arvude ega sajandiksekunditega. Üldtunnustatud spetsialistidel on siiski omad kaalud ja mõõdurihmad olemas.

Sellest pole midagi, kui kohe ei saada laureaadiloorbereid. Esikohale tulija on kui katselendur, kes näitab kõigile, et on olemas võimalus jõuda veelgi kaugemale, kõrgemale, sügavamale, ta nagu kõrvaldaks psüühilise barjääri suuremate saavutuste piirimailt.

Olümpial näeme mõnikord sportlaste pisaraid. Juba järgmisel korral võivad samad pisarad osutuda võidupalmide karastavaks kasteks.

Kooride tehnilise taseme tõus pole vastastikuste esinemiste ainus tulemus. Üksteise ettekannete jälgimisele on järgnenud repertuaari vahetamine. Kujutage vaid ette külluslikke muljeid: on kuuldud parimaid koore ja nende valikkavu üleliidulises ulatuses. Edaspidi tahab igaüks oma esinemisi rikastada teostega, mida teistel veel pole. Sellise koorijuhtidele omase «auahnuse» tulemusena tutvub laiem publik peatselt teiste rahvaste muusikasaavutustega. Toimubki laiaulatuslik kultuuriväärtuste vahetamine.

Oleme väga kaugel sellest ajast, kui püüdsime igas kavas kasutada üksnes algupärast repertuaari. Selline sulgumine ei tulnud kasuks kellelegi. Ega see tähenda oma loomingu halvustamist või kõrvalejätmist. Avardades repertuaari, oleme juba osalised rahvusvahelises muusikaelus. Oleme rikastunud, näeme selgemini ka oma vigu ja voorusi.

Huvitav, et meie rahvusliku muusika suurimad viljelejad Mart Saar ja Cyrillus Kreek õppisid omal ajal Peterburis, Veljo Tormis aga Moskvas, seega mitte-emakeelsetes õppeasutustes. Ometi said just nendest kõige eredama rahvusliku omapäraga heliloojad. Sellistena on nad pälvinud nii oma kui ka teiste rahvaste kõrge tunnustuse.

Külaliste väga hea esinemine võib mõnikord mõjuda vägagi ergutavalt. Kihama lööb kogu kohalik koorirahvas. Otsekohe tahetakse rakendada uut ja head ka oma töös.

Minu enda muusikutee oleks olnud märksa vaesem, kui ma poleks õigel ajal Tšehhoslovakkiat külastanud ja nende koore kuulanud. Sai korraga selgeks, et on olemas midagi rohkemat, kui olin seni teadnud ja teinud. Kogu töö sai uue mõtte.

RAM on aastakümnete jooksul korduvate turneede tõttu tuttavaks saanud vist kogu Nõukogude Liidu muusikainimestega, vähemasti koorijuhtide ja heliloojatega.

Kokkupuuted kohaliku muusikaüldsuse ja muusikaõppeasutustega on ärgitanud tegutsema uusi andekaid koorijuhte. Kunagi ei tea aimata, milline kontsert, milline vestlus on andnud impulsi uute kooride asutamiseks, uute teoste kirjutamiseks.

Eks ole ka meie oma heliloojad kooride rahvusvahelise tegevuse tõttu saanud laiemalt tutvuda neile seni tundmata koorimuusikaga. On talletatud mõndagi kasulikku, mille mõju on tunda autorite hilisemates töödes.

Väga vajalik on vastastikune repertuaari vahetamine teiste Nõukogudemaa kooridega, ent paraku takistab seda meie teoste vähene tõlkimine. Kogu maa ulatuses aga puudub veel vastav tsentrum, mille varustamine oleks iga liiduvabariigi spetsialistide mure. Kooride edasise arengu ja kasvatustöö huvides aga vajame niisugust keskust, kus oleks pidevalt saada Nõukogude Liidu rahvaste kogu repertuaar.

Asjatu oleks mul veel kord üle rääkida meie üldlaulupidude rahvusvahelist tähtsust. Kui on tulnud võõrastega kokku puutuda, siis on peatselt selgunud, et meie vabariigi populaarsuse esikolmikusse kuuluvad Paul Keres, Georg Ots ja üldlaulupeod.

Oleme väga harjunud nii Tallinna vanalinna kui üldlaulupidudega. Need aga on võimsad «mitteväljaveoartiklid», mida peaksime reklaamima veelgi laiemalt ja nüüdisaegsemalt. Loodame, et olümpiaregatt paneb siin mõndagi paika.

Vahel ütleme, et oleme uhked oma üldlaulupidudele. Rahvatarkus õpetab, et uhkus ajab upakile. Olgem siis uhkuse asemel väga rõõmsad nende üle. Samal ajal olgem ka valvsad ja toimekad neid pidustusi veel paremini ja mõjukamalt korraldama. Uut moodi tegemine pole küll veel paremini tegemine, kuid ärgem kartkem rakendada uusi mõtteid pidustuste veelgi sisukamaks ja haaravamaks muutmisel.

Loomulikult tuleb lähtuda sellest, et laulab 30 000 ja tulemus on määratud sadadele tuhandetele. Mõlema poole muusikalised arusaamad ja lauljate võimed määravad teoste tehnilise raskusastmening repertuaarivaliku. Samas pole üldlaulupidu mitte üksnes rahvapidu, vaid ka hea koorilaulu esitamine võimalikult viimistletud ja nõudlikul tasemel.

Nii näemegi, kuidas lihtsa koorilaulu kaudu on tekkinud rohkeid väärtuslikke sõprussidemeid nii kooride, üksikisikute kui ka rahvaste vahel. Eks seda vajab ju tänapäeva maailm eelkõige.

Ehitagem edasi laulusildu!

«Eesti Kommunist» 1977, nr. 9

Taas «Kodumaale» vastamas

Meie rohkem kui sada aastat vanad üldlaulupeod on otsekui eesti rahva sümboliks. Millisena näete nende tulevikku?

Nad jäävad ka edaspidi meie koorimuusika peamisteks hooandjateks, populariseerijaiks, arenedes edasi kavalt ja ettekandevõimetelt.

Teid peetakse meie laulupidude hingeks, olete populaarsemaid mehi Eestimaal. Kas on raske olla populaarne?

Üks inimene ei saa olla laulupeo hingeks. Selleks on kogu rahvas. Populaarsus tuleb jagada kogu tegelaskonnaga ja nii on teda üheskoos kerge kanda.

Kas dirigendikutse oli teie lapsepõlveunistus?

Ei. Tahtsin saada kooli lauluõpetajaks. Juhuslikult sai minust ka dirigent. Repertuaari nappuse tõttu hakkasin tegelema laulude loomisega.

Milliseid rõõme pakub teile koorilaul?

Samu rõõme, mis on kalal meele järele olevas vees.

Millised omadused peavad olema heal koorijuhil?

Ta peab olema inimene, muusik, organisaator. Tal olgu usku laulusse ja selle mõjusse.

Kas teil on olnud eeskujusid?

Kõik eelkäijad ja minu kaasaegsed kolleegid. Igaühelt on midagi võtta ja jätta.

Riiklik Akadeemiline Meeskoor on teie looming. Teie kõige mälestusväärsemad esinemised selle kooriga?

Koori tegevuse algaastail Riias.

Teie kõige kaugemad reisid nii kooriga kui koorita?

Kooriga Vladivostokis. Ilma koorita Kanadas ja USA-s.

Kuidas olete kõik need aastakümned suutnud siduda dirigendi-, õppejõu- ja heliloojategevust?

Need on vaheldumisi üksteisele puhkust andnud. Nad on ka üksteist abistanud, täiendanud. See tähendab ka seda, et nad on kõik ka järgemööda kannatanud.

Missugune osa teie elus on olnud spordil?

Tähelepanuvääriv, enesekasvatuslik osa. Ta on olnud ka omalaadseks ettevalmistuseks kontserttegevusele.

Millised on teie hobid?

Suleharjutused joonteta paberil. Male. Lugemine. Ka heliloomine (see pole ju mul kunagi peaalaks olnud).

Millised on teie viimased tööd?

Kümmekond koorilaulu kõigile kooriliikidele, kaasa arvatud meeskoor + poistekoor. Ilmus viimane vihik noortelaule («Ööbik»). Trükikojast tulid nais- ja segakoorilaulude kogud. Käsikirjas on kolmas meeskoorilaulude kogu. Ilmus mälestusteraamat «Nii ajaratas ringi käib»; kolmas raamat on kirjastuses ja neljanda alles viies variant kodus töölaual. Kolmas ja neljas raamat, nagu arvata võiks, puudutavad koorijuhatamist.

Mis on tulemas?

Otsad kokku võtta. Laud puhtaks. Korraldada arhiivi. Ilmselt jääb aega napiks.

Mida ütleksite «Kodumaa» lugejatele välismaal?

Tänan kaugeid muusikasõpru sooja tähelepanu eest meie koorikunstile ja laulupidudele! Kohtumiseni 1980. aasta üldlaulupeol!

«Kodumaa» 1978, 6. detsember

Hetkel enne uue aasta saabumist

Igapäevastest askeldustest linnamüüride vahel on mõnikord otse tungiv vajadus ennast lahti kiskuda, eralduda, astuda mere äärde, metsa või põllule, et endas uuesti äratada kuivama kippuvaid värskuse allikaid, minna aastalõpul kas või lühikeseks ajaks lumiste kuuskede-mändide keskele, siravate tähtede alla, et segamatult iseenesega kokku saada. On tarvidus nõu pidada, endale aru anda tehtud, aga eriti veel tegemata töödest, ära kuulata kõigi nende kohta omaenese otsene hinnang.

Vaikuses, üksiku kuuseküünla rahuliku helgi valguses võib avaneda kõigi oma tegude tõeline kaal — nende otstarve ja tähtsus. Mõnigi segasena tunduv asi võib ootamatult selguda ja leida vägagi lihtsa seletuse.

Nendel hetkedel tunneme ennast koguni pisut-pisut targemana kui aasta tagasi. Arvatavasti see ka nii on. Tõenäoliselt peab siis järgmine aasta lisama uusi kogemusi ja elutarkust, mis omakorda annaks kindlust ja julgust omaenese peaga mõtlemiseks.

Neil vaiksetel enesega kohtamistel on hakatud õigemini mõistma elatud päevade sügavamaid väärtusi.

Pisitegemise punkte ühendades ongi su ees su elujoon — elumõte, selles ka su südamerahu või -rahutus.

Ebaõnnestunud tegude rida ühendades võib sattuda jõuetusse madalseisu — kahtluste ringi. Siis on vaja kohe ära näha tähtsusetumgi teeots, et samm-sammult jälle enda juurde jõuda, ennast leida.

On sedagi nähtud, et taolistes olukordades võib inimestes peituda ootamatult tugevaid reserve, mis aitavad ületada esialgu lahendamatuna näivaid takistusi. On inimesi, kellel just suuremates raskustes ilmneb vajalik mõtteteravus, külmaverelisus ja otsustavus uue, lahendava sammu leidmiseks.

Kurb oleks, kui ei leiaks raskematel eluhetkedel väljapääsu, ei käsipuud, millest kinni hoida, ega sõpra, kellega nõu pidada.

Kas pole vahel ehk nii, et me ei oska inimhulgast oma õigeid sõpru ära tunda, või, kui nad olemas, siis neid ka hoida!

Kas ei pea me elu rikastavate sõprade hulka arvama samuti möödunud aastal loetud paremaid raamatuid, kuulatud kontserte, nähtud teatrietendusi, näitusi, aga ka teisi vaba aja harrastusi — taidlusringidest osavõttu, kodu-uurimist, kollektsioneerimist või matkamist, sporti. Nad kõik on rikastanud meid ja aidanud metsikult edasi tormaval info- ja tehnikaajastul meie siseelu tasakaalustada, hoida nii kehalist kui vaimset tervist.

Oled väga tänulik selle eest, et juhused on sind kokku viinud huvitavate, omanäoliste, sisemiselt rikaste inimestega. Ka näiliselt kõige lihtsamas inimeses võib avastada väärtusi, mida ei osanud aimatagi.

Tänasel vaikuseviivul kaldub mõte ka neile, kes möödunud päevil meie lähikonnast lahkunud. Eriti valus on siis, kui on koos töötatud aastakümneid, kui äraminek on puudutanud sügavalt kogu rahvast. Ikka on meis märku andnud hilinenud soov: oleksin pidanud temaga veel kord kokku saama. Tundub, nagu jäänuks midagi olulist rääkimata. Meil pole aga kunagi selleks aega . . . õigemini — meie ei oska vajalikku aega leida. Samas tunned, et ka aeg ise on järjest kiiremini veerema hakanud. Seda ei mõtle üksnes seoses lahkunutega, see selgub, kui heidad vahetevahel pilgu lastelaste kiirele sirgumisele.

Tänasel vaiksel hetkel tõuseb nagu iseenesest soov pöörduda üksijäänute poole või nende poole, keda on tabanud mõni ränk saatuselöök, suur kaotus, murepäev. Kuigi need raskused on asjaomast sageli otse kui vastu maad surunud — ometi tahaks loota, et pärast kergendavaid pisaraid jätkuks uut jõudu endast raputada edasiastumist ahistav norg. Et oleks jõudu teha esimene, kas või väiksemgi aktiivne sammukene piiravast mureringist läbi astumiseks. Hea, et paljud asjad vajuvad aegamisi unustusemerre, osa mahenevad lühema või pikema aja jooksul. Nii mõnegi noore inimese esimene suurem mure võib asjaosalisele ajutiselt näida ületamatu. Aeg võib hiljem sellele sootuks teise varjundi anda.

Kuigi need sõnad võivad tunduda veidi naiivsusele kalduvate ja asjatutena, ometi arvan, et me ei tarvitse sugugi alati olla liiga kitsid hea sõnaga, väikese tähelepanuga, naeratusega. Me pole sageli märganudki, kuidas mõne lahkema sõnaga oleme mõnikord üllatavalt oma kaaslasi aidanud, eriti kui nad on sattunud raskustesse, elu ummikteile.

Kas mitte meie üldine käitumishelistik ei ole muutumas üleliia karedaks, meie elustiil küünarnukilisemaks, hoolimatumaks ja vabandusevaesemaks?

Meil on autosõitjate ja jalakäijate jonnivastased nädalad. Puuduvad autosõitjate omavahelised ja jalakäijate omavahelised viisakuspäevad, kuud, aastad, aastakümned.

Hoidugem iga päev kas või minutiks inimestevahelise käitumissfääri saastamisest. Leidkem võimalusi vaiksema häälega rääkida,

leidkem võimalusi kaasinimesi ära kuulata, neid arvestada. Vastasel korral jääb meil kõrvuti elamine-olemine liiga kitsaks.

Arvan, et tänases õhtus on peidus veel suuremaid muresid, kui neid leidub su oma lähemas ümbruses.

Ei saa vaikida meie päevade suurimast sõlmsoovist.

Jätkuks ometi uuel aastal maailma kõige suurematel riigimeestel lihtinimese-väikemehe loomulikku tarkust hoida meie kaunist planeeti hävitamast, õhkimast, päikesesüsteemist maha kandmast.

Rahu peaks olema tuhat korda (inflatsiooniajastul võiks öelda moodsamalt — triljon korda) kergem säilitada ja hoida kui sõjatules üheskoos põleda, hukkuda.

Andeks, kui üksiku põleva küünla valgus kuusel on heitnud seintele ja lakke liiga tumedaid varje!

Astugem siit vaiksest hämarusest taas kodusesse tuppa kaasinimeste-omaste keskele: pangem põlema kõik tuled ja püüdkem selles säras olla üksteise vastu sõbralikumad, lahkemad ja naeratavamad kui seni.

Sõnavõtt Eesti Televisioonis, 1979, 31. detsember

Tuleb ju!

Tuleb kindlalt kui uus aasta, jõuab kätte kui regatipäev. Nii ligineb meile ka rahva suurim rõõmupäev — üldlaulupidu. Mis sellest, et oleme temast seekord vähem kõnelnud. Katsetame kord ka nii, võib-olla õnnestub ta ilma liigse sõnavohata veelgi paremini kui eelmine. Peabki! On käes ülim aeg peo ettevalmistava töö viimistlevaks jätkamiseks. Suur osa tööst on tehtud, osa laule laulupäevadel ette kantud. Nüüd oleneb kõik juba sinust, sinu vastutustundest, hoost ja energiast. Iga laulja, naine ja mees, noor või vana, juht kui juhatatav asugu meelekindlalt oma laulupostile. Ei kõhklust, ajaviitmist, ei väsimust. Mida külalistele kuulda anname, olgu hea. See on ju võimalik. Oled peoperemees!

«Kultuur ja Elu» 1980, nr. 1

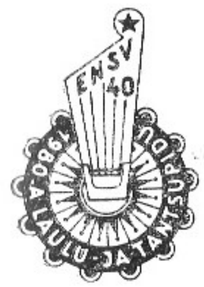

Valmistume üldrahvalikuks peoks

Kallid lauljad ja mängijad! Koos uusaastaõnnesoovidega lubage teile keset rõõmsat aastaalgust tasa ja sõbralikult kõrva sosistada.

Pärast vajalikku mõnepäevast puhkust jätkakem otsekohe 1980. aasta üldlaulupeo ettevalmistamist. Et vanikutes peoväravast puhta südamega sisse astuda, tehkem eeltöö kõrgendatud nõudlikkusega. Kõik laabugu hästi ajastatult.

Ülearune oleks teile rääkida Eesti NSV 40. aastapäevale pühendatud üldlaulupeo tähtsusest, ettekandeküpsusest või tegelaste kõrgest organisatsioonilisest distsipliinist.

Teame, et see kaunis traditsiooniline üldrahvalik pidu ei vaja mingit välist laulusundi. See on meis endis olemas noorusaastaist peale.

Oleme alati soovinud, et peo kunstiline tase liiguks üksnes meisterlikkuse ja süvaväljenduse poole. Selle saavutamiseks ei tohi me enestele lubada mingit alahindavat hoiakut, ei puisust, ei mingit kuidagi mahalaulmist-mängimist. Arvan, et meie seas ei leidu ühtegi, kes võiks alanud aastal suhtuda oma ülesandeisse ja kohustustesse jahedalt. Poleks midagi piinlikumat, kui peaksime kunstilise küündimatuse tõttu külalisrohkel laulupeol silmad maha lööma.

Äsjastel RAM-i 35. aastapäeva kontsertidel tuli sünnipäevalist kümmekond meeskoori lauludega tervitama. Selgus, et koorid on osa laulupeolauludega jõudnud juba vajalikule tasemele. Arvan, et teisedki kooriliigid on laulupidude vaheaastail mõndagi paigale pannud. Seega võime loota, et peagi viiakse katuse alla ka seni veel vähem tuttavad laulud.

Ei saa ega tohi arvata, et eeltöö suudaksime lõpetada paaril viimasel peoeelsel peaproovil. Elukogemused õpetavad: peaprooviks olgu kogu eeltöö otsekui riidaks üles laotud, et üldjuht võiks selle

Olev Oja

süüdata ja tegelda veel üksnes sisulise sügavuse ilmutamisega. Et seda suuta, tehkem kodus põhjalikum töö. Olgu noot juba peas, aga mitte pea noodis!

Seega kontrolligem veel kord poolaasta tegevusplaane. Ärgem lükakem täna tegemist vajavat tööd homsele haprale ja kergesti murduvale küll-jõuab-varnale.

Kui **sina** oma ülesanded täna täpselt ja õigeaegselt täidad, tuleb homme **meie** pidu tore!

«Rahva Hääl» 1980, 1. jaanuar

Üldjuhid vastavad

1. Mida on laulupeod andnud meie muusikakultuurile?
2. Mõtteid saabuvast laulupeost.
3. Soovid tulevasteks laulupidudeks.

1. Laulupeod on ju kunagi rajanud meie nüüdsele mitmepalgelisele muusikakultuurile aluse. Nad on üheks omalaadseks nähtuseks tänaseni, sest just laulupidudega on väikerahvas end suureks laulnud. Laulupeod on toonud muusika juurde sadu ja tuhandeid. Ei maksa unustada, et omal ajal pea kõik koolmeistrid laulsid, heliloojad aga olid koorijuhid. Rahva muusikahariduslik tase väljendub ju osaliselt selleski, kuidas ta laulab või pilli mängib.

Ei saa unustada esimest sõjajärgset laulupidu, 1960. aasta laulmisi vihmaga võidu ega juubelilaulupeo ülevust ja kõrget kunstilist taset.

2. Olen veendunud, et aastatega on kasvanud kooride ja koorijuhtide võimekus. Laulupeo repertuaar omandatakse nüüd märksa kiiremini ja ühtlasemalt, paljud koorid suudavad laulupeoaastal muidki ülesandeid täita. Aega tuleb osata kasutada, sest suure ühispeo repertuaar peab hästi ja viimistletult selge olema. Laululaval peaproovidel enam **ime** ei sünni. Laulupeoime ettevalmistus toimub koduseinte vahel pingeliste proovide ja küllaldaste kordamiste käigus. Loota teistele tähendab seda imet mitte uskuda, seda mitte kuulda ja näha tahta.

3. Eks tulevikuski vajatakse kõiki olemasolevaid kooriliike: laiu lauljate hulki ja järjest arenevaid tippkoore. Kvaliteedi küsimus ja taseme tõus jäävad päevakorrale alati. Arvan, et võistulaulmised või koorifestivalid peaksid kulmineerima just laulupeol — tuhandete ühendkoor ühe ja tippkooride tase teise poolusena.

Küllap luuakse kord ka asutus või organisatsioon, kes **pidevalt** tegeleb laulupeo eeltöödega: repertuaari hankimise ja paljundamisega, kooride ja koorijuhtide enesetäiendamisega, uute lauljate ja koorikomponistide põlvkonna kasvatamisega. Suu laulgu ja süda muretsegu!

«Kultuur ja Elu» 1980, nr. 5

Venno Laul

Võta oma koor käekõrvale ja tule!

Tunnen mõndagi koorilauljat, kes kunagi astus põksuva südamega esmakordselt ühes teiste laululastega Lauluväljakule.

Olen neid uuesti kohanud hilisematel laulupidudel — nüüd juba oma lastega. Või koguni lastelastega.

Juubelilaulupäeval tuli minu juurde üks väike tüdruk ja küsis, kas ta suuremaks kasvades võiks laulupeole laulma tulla. Kes tohiks sind keelata? Loodetavasti kuulud, mu väike sõber, juba ammugi lauljate ridadesse.

Kahju muidugi, et kõik lastekoorid ei mahu täiskasvanute laulupeole, on aga ometi suur rõõm, et traditsioonilised koolinoorte laulupeod võtavad teid kõiki oma rüppe.

Tervitus teile, kes te nüüd esmakordselt peoväravatest sisse astute ja hakkate ühes kasvukaaslastega omi laule laulma. Tahaks loota, et pidu poeb teile hästi sügavale südamesse, et teist saavad eluaegsed ilotegijad ja rõõmukandjad ja seda mitte üksnes «noorella ealla».

Noored, see väljak on kogu rahva kokkutuleku koht. Siit saate iga laulupeo järel ikka enam õigust selle väljaku üle valitsejaks olla. Seepärast nakatagu teie uljas rõõm juba täna kõiki kuulajaid ja viigu nad hetkekski oma noorusmaile.

Sinul, õpetaja, olgu oma tööst südames suur rahuldustunne. Su töö on raskem kui vanemate kooride juhtidel. Sinust oleneb aga, kas astume ja laulame ka tulevikus laulupidudel üheskoos.

Ära pahanda, kui me ei oska sind sadade juhtide seast üles leida ega kättpidi tänada. Õpetajad jäävad tihti tänamata. Teda tänab aga tulemusrikas töö. Sa oled tõepoolest raskel tööpostil, aga kõige vajalikumal tööpostil. Sina väsida ei tohi. Sinu külvatud noodiseeme ei anna veel esimesel lõikusel suuri saake. Sinu viljad valmivad aeglaselt. Aastatega.

Võta nüüd oma koor käekõrvale ja tule.

Tule ja laula, sest kuidas me vajame ka tänapäeval südamesse tungivat laulu!

«Nõukogude Õpetaja» 1980, 5. juuli

Mida võtta kaasa laulupeole

Kui mulle tehti ettepanek laulurahvale televisiooni kaudu tervitussõnad öelda, jäin kimpu, sest kõigest olen ma kümneid ja enam kordi juba varem rääkinud. Teil on see kõik ammu peas. Mõtlen seepärast vahelduseks pakkuda paariminutise lühikursuse peokohvri pakkimisest.

Mida siis kaasa võtta?

Esmajoones hea tuju ja lahke naeratus. Kaasa võtta sellest kõik, nii palju kui teda on ja veel natukene lisa kah.

Siis on päev päikseline ka vihmase ilmaga, kõik meie asjad kulgevad ladusalt ja mažoorses tonaalsuses.

Kaasa korjata kotitäis kannatust peaproovide jaoks.

Proove pole palju, seepärast on iga minut arvel.

Mitte maha unustada täpsust ja kepita distsipliini. Neid on vaja nii proovidel kui kontsertidel. See aga tähendab korralduste kiiret täitmist, head liiklemist laval, ladusat kavakulgu.

Rahvarõivad pakkida armastusega ja kortsutamata.

Igaks juhuks lisa juurde Jorh Aadniel Kiire tuntud tööriist.

Kaasa võtta teravad tähelepanuprillid, et näeks kõike, mida see

Leho Muldre

mees seal puldis teeb: vaja taibata, millal mäkke, millal orgu, millal vaikne tuulehoog, millal üheksas laine.

Rongkäigus oleks tore, kui igal lauljal oleks võimalus kahel pool ilojõe kaldail olijatele lilledega lehvitada. Need võivad ju lihtsad põllulilled olla.

Näis, mis linnarahvas vastu oskab teha?

Kaasa võtta vajalikus koguses ettevaatust. Seda on üha tihedamaks muutuvas liikluskeerises hädasti vaja. Tahaks kuulda, et Rein Karemäe järgmises «Ringliikluses» teatab: «Laulupidu möödus jälle ilma liiklusavariideta.»

Maha jätta ja kuuri alla viia muremõtted, halb tuju, virisemine ja torisemine. Kui väga vaja, võib need kodus jälle üles otsida. Arvan, et pärast laulupidu neid tarvis polegi.

Laulupidu pole üksnes hea pidu, vaid ka hea laul.

Laulupidu pole üksnes hea laul, vaid ka hea pidu. Seega hea laulupidu.

Ja kuidas pärast taolist pidu töö lendab, on teada.

Kontrollijad ja kirjapanijad ei jõua järelegi.

Kohvri põhja pangem võti, millega oma süda avada, kui leelo lendama hakkab.

Hoog, vaimustus ja arm — see kõik olgu omast käest. Laulud on ju peas!

Ja ongi vist peamine öeldud.

Sõnavõtt Eesti Televisioonis, 1980, 3. juuli

Kuidas astume laulupeo väravast Lauluväljakule

KUIDAS?
Muusikaliselt hästi ettevalmistatuna, teadlikuna oma ilusast kutsumusest. Peopäevad pole meile tööluus, vaid suurendatud koormusega muusikakultuuriline laupäevak. Tundkem rõõmu heast esinemisest. See ongi meie peamine preemia aastakümnete töö eest.

ASTUME
julgelt, sirge seljaga, distsiplineeritud muusikamalevana. Värvi- ja vormirikkad rahvarõivad lisagu taidluspalangule oma sära, tuues tervitusi omakandi rahvalt.

LAULUPEO
mainet on alati kõrgel hoitud. Ka see kokkutulek pole lihtne külapidu, ei peenelt nikerdatud rividrill ega kupja kepiga kokku kantseldatud ilmetu rahvahulk. Südame sunnil ehitagem üheskoos uut muusikalist kõrgehitust, mis oleks näha eelmiste eeskujul aastate taha. Saagu ka praegusest suurpeost uus hooandja meie tulevastele töödele ja ettevõtmistele.

VÄRAVAST
sisenedes olgem tänulikud linnarahva lille- ja rõõmurikka auringi eest. Võtke tema ergutushüüdeid ja käeviipeid tunnustusena, et teid armastatakse, et teilt oodatakse täna ja homme erakordselt head laulu, südamest tulevat laulu, südamesse minevat laulu.

LAULUVÄLJAKULE
suubub meie värvikas ilojõgi kui laulude merre. Eks siin olegi eelkäijate kaunite rõõmude väli. Jäägu ta selleks ka Sulle, Su lastele, Su lastelastele . . .
NII ASTUME LAULUPEO VÄRAVAST LAULUVÄLJAKULE!

Teatmik «Eesti NSV 1980. a. üldlaulupidu», Tln., 1980

Tänan südamest

Ma tänan südamest kaunite õnnehetkede toojaid ja loojaid:

lauljaid, mängijaid, tantsijaid ja nende juhte, luuletajaid ja heliloojaid kordaläinud laulupeo puhul.

Ilma teieta ei oleks ju laulu!

Samuti tänagem suurpeo toimekaid korraldajaid ja abistajaid — kõiki meie organisatsioone, asutusi ja tuhandeid üksikisikuid.

Ilma teieta ei oleks ju pidu!

Üheskoos öelgem aitäh kogu kuulajasperele, omadele ja külalistele ergutava tähelepanu ja südamliku tunnustuse eest.

Ilma teieta ei oleks ju laulupidu!

Head pidulised!

Kuulutan 1980. aasta üldlaulupeo lõppenuks.

Viimaseks lauldav Koidula laul «Mu isamaa on minu arm» kõlagu kui kutse, et taas kokku tulla 1985. aastal peetaval **kahekümnendal üldlaulupeol.**

Laulmiseni!

1980. a. üldlaulupeo lõpetussõnad, Lauluväljak, 6. juuli

Uutele radadele

Lugupeetud koori- ja orkestrimuusika sõbrad!

Tervitan kõiki delegaate, külalisi ja organiseerijaid, kes tänast lootusrikast päeva on ette valmistanud, aga ka kõiki neid, kes loodetavasti ei keela ka edaspidi oma lahket abi meie uue, loodava organisatsiooni eduka tegevuse hüvanguks.

Tervitan teid koorisektsioonide nõukogu poolt, ühtlasi aga ka selle põlvkonna poolt, kes sõjajärgseil aastail asus kultuurielu üles ehitama ja kelle õlul oli esimeste nõukogulike üldlaulupidude korraldamine ja laulupeotraditsioonide edasiarendamine.

Praegu tegutsev uus vahetus oli siis veel sündimata või astus alles kooliteed. Niipea kui võimalik, kutsusime teid endi kõrvale.

Nüüd, teatepulga-taktikepi üleandmise päeval, asute päristegijate ülesannetesse, teie kasutada on töökaaslaste minevikukogemused, kuid teil tuleb nüüd endil rakendada kogu jõud ja energia oma heade kavatsuste elluviimiseks. Teiste sõnadega — kõlagu

kaunis laul ja mäng, aga tegijail enestel toetugu jalad kindlalt maakamarale.

Täna uutele radadele astudes pean vajalikuks siiski korrata varem öeldut.

Mis sihis meie lemmikharrastus peaks arenema? Kas massilisuse või tippude suunas?

Ärgu olgu siin mingit kahtlust ega kõhklust. Mõlemad liinid on kõige paremad, kõige tähtsamad, kõige vajalikumad, sest lõpuks tähendavad nad ju üht ja sama — nimelt koorimuusika arengut tervikuna.

Kordan taas üldtuntud tõde: tippe pole ilma massilisuseta, massilisust pole ilma tippudeta. Lonkamise vältimiseks olgu mõlemad jalad tugevad — nii jõuab edasi kõige kindlamalt.

Asjata oleks tänase auditooriumi ees muusikakollektiivide toetuseks sõna võtta. Elatud elu räägib ise enda eest. See ala on olnud meie kultuuriloos armastatum, haaravam, aga ka edukam ja üldrahvalikum meelistegevus. Muusikakollektiivid on meis kasvatanud kohusetunnet, distsipliini, laiendanud meie silmaringi, arendanud maitset, loonud väärtuslikke sõprustundeid ja sidemeid, on laadinud meid kaunil kombel eluenergiaga, mis aga omakorda tugevdanud meid igapäevaste kohustuste täitmisel. Mõeldamatu oleks taolistes muusikaharrastustes näha tühikäigulist ajaraiskamist.

Tekkigu uusi koore, kus neid veel pole. Avagem otse kahe poolega väravad noortele. Pole vaja sõnutsi hädaldada noorte pärast. Neile on vaja meelepäraseid ja ajakohaseid kultuurikoldeid. Ärgem tehkem siin sõnu, vaid tegusid.

Kaalugem, kuhu suunata neid noori laulupoisse, kellele on kätte jõudnud häälemurde aeg. Et muusikaline arengujoon ei katkeks, kõlagu sellel ajal noorte puhkpilliorkestrid. Ma mõtlen siin ka keelpilliorkestreid, sest nende arengutee viib tõenäoliselt noorte sümfooniaorkestrite loomisele.

Öeldul on suur tähendus, kui mõtleme looduse, seega ka inimese kaitsele ajal, mil metsik masinamuusika on nupukeeramise tuhinas jõudnud inimese füüsiliste ja vaimsete omaduste kahjustamiseni. On vaja tasakaalustada meie igapäevast elukeskkonda normaalsete, meeldivate muusikaliste oaasidega. On vaja luua uusi vaimseid puhkeparke ja kaitsealasid meelepäraste kollektiivide näol. Mõelgem, kuidas rikastada ja ajakohastada nende tegevust.

Kui ma oleksin tegelik koorijuht, mida ootaksin uuelt organisatsioonilt?

Kõigepealt tahaksin loota kvalifikatsiooni täiendamise võima-

luste avardamist ja seda nii diferentseeritud täienduskursuste, seminaride, konsultatsioonide kaudu kui ka «kaugõppekollektiividest» osavõtu teel.

Teiseks. Vajaksin erialast raamatu- ja noodikogu, mille abil oma kontserdikavu rikastada, et need ei muutuks igavateks, ühetaolisteks, ilmetuteks, publikut peletavateks stampkontsertideks.

Pole ju võimatu luua keskset noodikogu, mille varamu sisaldaks meie oma uusloomingut, klassikat, rahvalaulu, kus oleks käepärast kogu Nõukogude Liidus ilmuv koorirepertuaar, sotsialismimaade looming ja ka kõik see hea, mis on aegade jooksul mujal loodud.

Samas leidugu repertuaari läbimängimise, ärakirjutamise ja paljundamise võimalus. Huvitav repertuaar on iga edasipürgiva kollektiivi esmane vajadus.

Võimalik, et noodikogule alusepanemiseks peaksid ka kõik siinviibijad, samuti heliloojad, oma panipaigad, kapid ja sahtlid läbi vaatama ja kooriühingu suhtes heldekäelised olema. Et me sellekohast üleskutset ei avaldanud kongressipäevaks, siis seda üksnes kartusest — meil pole esialgu veel aadressi ega vajalikke riiuleid, kuhu kokkutoodavat repertuaari paigutada.

Lõpuks saaks kooriühingu asutamisega endale katusorganisatsiooni ka seni ebamääraselt eksisteerinud koori- ja orkestrisektsioonide nõukogu, kes seni on tegelnud peamiselt üldlaulupeo kavade koostamisega. See võimas aktiiv — sisuliselt liitude liit, kuhu on koondunud vabatahtlikult meie kõikide kooriliikide paremad spetsialistid — ei tohi ka edaspidi keelata oma nõuandeid laulupidude kava valimiseks ja peo tehniliseks korraldamiseks. Kujutlen, et tulevikus on iga sektsiooni tegevus veelgi vilkam ja viljakam.

Siitpeale tuleks asjatundlikku abi laiendada ka kooride ja orkestrite muudele elulistele küsimustele.

Miks nimetan täna oma sõnavõtus kõrvuti koore ja orkestreid?

Eks meie väärtuslikud minevikutraditsioonid ole nad juba ammu kokku pannud. Alates esimestest laulupidudest on nad üksteist toetanud. Otse sõnasõnalises tähenduses on nad koos kõndinud kõikidel laulupidudel. Küllap selles peres leiavad väärilise koha ka tulevased rahvasümfooniaorkestrid.

Loomulik, et ka meie koori- ja orkestrijuhtide kollektiivid jätkaksid oma tegevust veelgi plaanikindlamalt ja viljakamalt, haarates praktiliselt kõiki meie dirigente. Taolisi üksusi võiks rohkemgi olla. Need on ju perioodiliselt tegutsevad täienduskursused.

Tegevjuhtide taseme tõstmise kõrval jätkugu rohket tähelepanu

uute juhtide avastamisele, kasvatamisele. Viljakate lokkavate muusikapõldude kõrval olgu rohkesti ka katsevälju, taimelavasid, puukoole. Igas meie tänases tegevuses tunnetagem alati ka homseid sihtpunkte.

Ei tahaks kuidagi, et uuest organisatsioonist oleks kuulda vaid kantseleipaberi krabinat, pitsatipatsatusi ning sisuta sõnaseadmist. Peamiseks olgu tegu — ja meie tegu olgu hea koor, hea orkester. Mitte üksnes hea, vaid väga hea. See eeldab teadagi samaväärseid juhte ja **sisukalt täidetud noodipaberit.**

Mis puutub kooriühingu sisulistesse ülesannetesse, eks need ole aastakümnete jooksul selgunud ja oota nüüd elluviijaid.

Täna, kooriühingu asutamiskongressi avamisel konstateerigem, et kokkutulek on tegelike organisaatorite poolt hoolikalt ette valmistatud. Tõhusat abi on osutanud partei ja valitsus.

Elu nõuab edaspidigi kõikide liinide ühistööd.

Käes on aeg laulu- ja mängurahval (kes püüdku ühtlasi ka majandusasjadest aru saada) **käsikäes edasi astuda tugevate majandusmeeste ja organisaatoritega** (kes omakorda mõistku südamega rahva kultuurilisi vajadusi).

On arusaadav, et me ei saa ega tohi oodata kõikide soovide kiiret täitumist. Imet ei või oodata. Olgem realistlikult optimistid. Andkem aega atra seada.

Soovigem siis meie uuele teotahtelisele sugupõlvele tarka meelt, arukat astumist, tuleviku tunnetamist, teokat kätt, sõbralikku kollegiaalsust, et uus tõusulaine haaraks kogu maa veelgi viljakamale musitseerimisele. Kuid ühte asja ei tohi — ei tohi väsida!

Mida siis tähendavad tähed KÜ?

Eks kooriühingut muidugi.

Kuid see on väline vorm.

Juhin tähelepanu sellele, et sama tähepaar võiks hõlmata ka asja sisu:

KÜ — kõik üheskoos!
KÜ — kõlagu ühislaul, ühismäng!
KÜ — kaunimalt üles!
Kõlagu üllalt, ühiselt «Koit»!

Eesti NSV Kooriühingu asutamiskongressi avakõne,
Tallinn, 1982, 27. märts

Tahtkem siis meiegi paremat

Tervitan kõiki tänase võistulaulmise võitjaid — koore ja nende juhte. Ei ole võitnud üksnes laureaadid, vaid ka kõik ülejäänud koorid. On astutud suur samm lähemale meie suure looduslauliku loomingule. Nii on võitjaks tulnud ka Mart Saar, tema ulatuslik ja rikkalik koorilooming.

Võitmas on kuulajad nüüd ja tulevikus, sest tänu võistulaulmisele on kooride tase märgatavalt tõusnud ja me võime loota tulevikuski nende püüdu ennast ületada.

Olgu tänatud organisaatorid ja žürii. On saadud väärtuslikke kogemusi.

Muutugu tulevikus žürii töö veelgi raskemaks, sest siis on kuulajal saalis mõnusam.

Usun, et praegu asutamisjärgus olev kooriühing sai võistulaulmisest uusi mõtteid ja kogemusi.

Arvan, et tulevikus võidab ka 1985. a. laulupidu.

Aeg on Mart Saare eeskujul tahta rohkemat ja paremat.

Mart Saare 100. sünniaastapäevale pühendatud koorivõistluse lõppkontserdi avasõnad, «Estonia» kontserdisaal, 1982, 16. mai

Saare laulud aukohale

Mart Saar, nagu mitmed teised tema eakaaslased, sai kompositsiooni- ja orelialase hariduse muusikalembeses Peterburis.

Oma õpetajate ja tolleaegse uuema muusika mõjul oli Saar lahti rebinud liedertafellikkusest või sinna kalduvatest nähetest. Ta oli leidnud oma loomingulise tee. Saar lähenes rahvaviisile ja rahvalaulule teisiti kui tema eelkäijad ja ka kaasaegsed.

Sünnimaal oli ta jõudnud oma ajast ette. Temast ei saadud veel aru. Seda põhjustas osalt asjaolu, et Saare loomingu ettekandmiseks ei piisanud kooridel vajalikke võimeid. Teosed vajasid põhjalikumat viimistlustööd, lahendamiseks soliidsemat vokaalset taset, rääkimata koorijuhtide võimekusest ja maitsest. Alles selliste võimetega koorijuhid nagu L. Neuman, T. Vettik ja teised osutusid tõsisemateks väravaavajateks Saare loomingu juurde.

Käesolev juubeliaasta on kõigiti kohane, et tõsta Saare looming aukohale. Ega me nüüdki ole jõudnud kogu tema muusikapärandi

täieliku avamiseni. Saare metsades on veel puid, linde, haldjaid, kellega oleme vähe kokku puutunud. Me ei tunne veel kaugeltki kõiki meistri rahvalaulutöötlusi, omapäraseid looduspilte, helli hällilaule, mürisevaid mardilaule. Me pole veel suutnud kogu loomingut tervikuna kättesaadavaks teha.

Möödunud võistulaulmine võimaldas Saare laulude propageerimise kõrval heita pilku kooride tänasele seisule. Saare raskemate laulude ettekanne tõi ilmekalt esile kooride paremad võimed, avas halastamatult ka puudujäägid.

* * *

MEESKOORIDE seas moodustavad omaette kõrgrühma Tartu Akadeemiline Meeskoor (Alo Ritsing), Eesti NSV Teaduste Akadeemia Meeskoor (Arvo Ratassepp), «Gaudeamus» (Lennart Jõela) ja Tallinna Polütehnilise Instituudi Akadeemiline Meeskoor (Ants Üleoja).

Arvan, et hetkel on selle vaidlematult hea kvarteti igal liikmel eeldusi ja võimeid üksteist ületada. Tulemust võib kallutada ühe või teise koori poole õnnestunum kavavalik, aga niisama ka mõne laulu vähem õnnestunud ettekanne. Ainult kolme lauluga pole kerge anda põhjalikku ülevaadet koori kõikidest headest omadustest. Mis parata — liigne risk annab õnnestumise kõrval võimaluse ka miinuseid saada. Aga eks iga raske laulu ettekandega kaasne alati risk.

Oleme neid nelja koori kuulnud iseseisvatel kontsertidel põhjalikumalt. Oma sooloesinemistel näitasid nad kõik küpsemaid tulemusi kui möödunud võistulaulmise tuhinas. Isegi võitja, Tartu laulumeeste iseseisev kontsert paar nädalat enne võistulaulu oli mõjusam.

Nüüd oli tunne, et kõik neli koori jõudsid peaaegu üheaegselt kõrgtunnustuseni. Aga ikkagi võis finišifoto ilmutamisel öelda, et TRÜ oli vendadest vestinööbi võrra eespool. Juba mitme aasta jooksul märkasime, et koorile lisanes iga esinemisega meeldivat kõlavust, ansamblilist ühtlust ja teoste sügavama avamise oskust. Selle võiduga pani ennast täisväärselt maksma dirigent Alo Ritsing ka heliloojana. Kui varem võis märgata, et liigse tagasihoidlikkuse rüpes on peidus võimekas juht, siis nüüd on ta ennast «lahti juhatanud» ja astub lõpuniütlemise suunas. Juurde on tulnud veenvust, otsustavust. Muusikaline tulemus kujunes võistulaulmisel tema soovide kohaselt.

A. Ritsing on saanud ka korraliku vokaalse ettevalmistuse ja

see väärtuslik omadus peegeldub tema koori kõlapildis. Pisimärkusena võiks lisada, et sama tulemuse saab kätte väiksema žestikulatsiooniga, kuid liigutuste ja liikumise piiramine ei tohi mingil kombel kahjustada juhi pulseerivat emotsionaalsust ega nüristada dünaamilisi varjundeid.

Teaduste Akadeemia Meeskoor esines temale omasel soliidsel tasemel. Madalamate rühmade tämber on meeldivalt mehine. Koor avas end kõige ulatuslikumalt Saare «Küll ma laulaks» variatsioonidega. Nendes on kuhjaga vokaalseid ülesandeid ning mitmesuguste tempode leidmise võimalusi.

On tore tõdeda, et «Gaudeamus» on ülemaas mõõna, mis tekkis pärast R. Laasmäe enneaegset lahkumist. Uus juht L. Jõela on ansamblisse sulamas. Osavalt suudeti madalamate häälte kõlavust sobitada tagasihoidlikumate tenorite rühmaga. Saali ulatus ühtlane, nauditavalt tasakaalustatud lõpptulemus.

Tavaliselt uljast ja hoogsat Tallinna Polütehnilise Instituudi Akadeemilist Meeskoori kahjustas seekord kõige vaiksema laulu äravajumine. Võin aga öelda, et see O. Taktakišvili kaunis laul «Sa oled viinapuuväät» on ka RAM-ile olnud üks selliseid, mille kogu ilu ei avane mitte igal kontserdil. Pole aga kahtlust, et koor koos juhiga kuulub võrdvõimelise liikmena esindusmeeskooride ritta.

Raskes olukorras oli seekord kaugõppe korras töötav Eesti Õpetajate Meeskoor. Alaline juht on pikaajalise tervisehäire tõttu tööst eemal olnud, uute juhtidega (Tõnu Kuljus ja Peep Sarapik) ei ole veel saavutatud endist taset. Juhiksin tähelepanu, et liigse püüdlikkusega kipub sageli kaasnema lubamatuid forsseerimisnähteid.

Vaikida ei saa kogunisti Pärnu M. Lüdigi nimelise meeskoori (Vivian Traks) ja Viljandi «Sakala» (Raivo Laikre, Taimi Välba) püüdlikust esinemisest. On märkimisväärne, et nende kooride ees seisnud naisjuhid polnud vähem edukad oma meeskolleegidest.

K. Türnpu nimelise meeskoori (Harri Ilja) esinemise nõrgemaks lüliks oli Saare «Hällilaul». See on sedalaadi pala, mis õnnestub harva. Ta vajab erakordselt meeldivat, kandvat *piano*'t, E. Kapi ooperikoor oli aga hoogne ja kaasakiskuv, nagu oleks just sellele koorile kirjutatud.

Ka meeskooril «Runo» (Aarne Männik) oli raskusi rahuldava *piano* saamisega.

Kahju, et sellel meeskooride paraadil puudusid Võru lalumehed, Kohtla-Järve kaevurid ja «Forestalia».

Nõnda kui meeskooride nii ka NAISKOORIDE esinemine oli

väga ühtlane. Oldi valmid lahendama ükskõik milliseid ülesandeid. Selleski kooriliigis võidutses noorus. Ongi alati nii, et tippkoore tuleb otsida kõrgkoolidest.

Teenitult ulatati võidupärg Tartu Riikliku Ülikooli Akadeemilisele Naiskoorile. On tähelepandav ja rõõmustav, et auväärse, kõrgeealise ülikooli juubelikaariku ette on võimalik rakendada parimas elujõus olev koorikunsti pegasustepaar. Kõrgvorm oli ajastatud õigeaegselt.

TRÜ naiskoor esines kõigiti laitmatult. Oldi mänglevalt üle ettetulevatest tehnilistest raskustest. Vaba ja sundimatu musitseerimine tõmbas kaasa nõudlikumagi kuulaja. Koori ilmestas meeldiv kõla, kunstiline küpsus koos täpsusega. Koorijuht Vaike Uibopuu on tõesti koorijuhiks sündinud. Ta tõendas ühtlasi seda, et väga soliidne, äärmiselt sümpaatne liigutussüsteem on hästi seotav sisulise sügavusega. Ei mingeid puudujääke emotsionaalsuses. Kõik toimus pingutamata ja vaba lennukusega. Olnuks koorijuhtide eriauhinnaks ainus tammeleht, ulatanuks ma selle V. Uibopuule.

Tallinna Polütehnilise Instituudi Akadeemiline Naiskoor (Silvia Mellik) täidab Tallinnas neid ülesandeid, mida sõsarkoor Tartus. Kallid kaksikud. Üldse on liigutav vaadata meie akadeemilise pere koorimuusikaharrastust. Kõrvuti füüsikud ja lüürikud. Ka TPI naiskoor on alati nooruslikult löögivalmis. Täissära saavutati laulus «Päikesele».

Teaduste Akadeemia naiskoori (Arvo Ratassepp) tunneme kui stabiilset, kõrgetasemelist esinduskoori. Lauljate omapoolne musitseerimise rõõm ulatub kuulajate ridadesse. Koor omab meeldiva, täiusliku kõlavuse igas häälerühmas ja on ka kõigi teiste koorialaste näitajate poolest üheks väärikamaks esindajaks meie parimate naiskooride seas.

Haridustööliste naiskoor (Ants Sööt) on alati kuulekas oma väsimatule energilisele juhile, kellel enesel jätkub aga kannatust juuksekarv kas või kaheksaks jagada. Kooritehnilised ülesanded on lahendatud alati lõpuni. Hea on lisada, et sellega on viimasel ajal kaasas käinud ka muusikaline süvitsiminek. Juhi üldist löögiamplituudi vähendades võiks *piano* ja *pianissimo* piires avaneda uusi võimalusi improvisatsioonilisteks mängudeks.

Hoogsalt ja värskelt esines Tallinna Pedagoogilise Instituudi naiskoor (Linda Kardna). Vähendamata tunnustust sellele koorile, ei saa taas ütlemata jätta, et õppeasutuses, kus valmistatakse ette rahvavalgustajaid kogu maale, peaks tegutsema võimas, esindus-lik segakoor. Selle tööga tuleb juba õpiajal kokku puutuda: väik-

semates asulates pole võimalusi suuremate nais- ja meeskooride tekkimiseks. Küll võiks aga elujõuline olla just segakoor. Pealegi on meil kõrgetasemelisi segakoore vähem kui teiste kooriliikide esindajaid.

Kuid jätkakem loendust naiskooride peres.

Tartu naiskoor «Cantare» (Anu Kõbas) aitas tõhusalt täiendada oma kodulinna laulurinnet. Koor on ühtlase tüseda kõlaga.

Kõrget tunnustust väärib Valdar Viirese tänuväärt töö J. Tombi nimelise Kultuuripalee tütarlastekooriga. Kaugelt rabaksin mütsi maha, kui juhtumisi kuuleksin samaealist noorte meeskoori.

Meeldiva, hästi ettevalmistatud mulje jättis eelvoorus «Baltika» naiskoor (Harald Siiak). Tallinna Kaubamaja naiskoor (Olev Hõlpus) ja Kohtla-Järve «Kaja» (Priit Pärtna) tõendasid täiendavalt, et naiskooride esinduslik järelvägi on arvukas ja arenemisvõimeline.

SEGAKOORIDE osas oli arvata, et nooruslik «Noorus» (Ene Üleoja) võib tõusta küllaltki kõrgele kohale. Ta oli juba varematel esinemistel endast lugupidamisega kõnelema pannud. Pealegi oli kogutud võite juba rahvusvahelistelt jõukatsumistelt. Koor näitas koduski kõigiti kõrget klassi. Salata ju ei saa, et nooruslik nakatavus on võimeline kuulajate kogu tähelepanu endaga haarama. Kuid mööngem — noorusele vaatamata ei tundnud me puudujääke ei koori vokaalses, laulude tehnilises ega sisulises väljatöötamises. Koori emotsioonirikas esinemine kutsus isegi kõige tõsisemad žüriiliikmed üksmeelsele aplausile. Tähelepanu väärib koorijuhi side lauljatega — koor reageeris nõtkelt juhi kõige vähematelegi liigutustele. Ju siis liiga suuri pole vaja.

Kuid küsigem, mille poolest siis segakoor «Olevine» (Ants Sööt) oli eelmisest nõrgem? Millised olid siis puudused? Neid ma ei leidnud. Selle koori akadeemilisem kallak võrreldes eelmise tulemäelisusega on maitse asi. Ettekanded olid maksimaalselt viimistletud. Ei oska sellelt koorilt nõuda veelgi puhtamat intonatsiooni. Siit edasi võiks tee viia elektroonilise maiguga, absoluutselt vibraatovaba siledaks hööveldatud toonini, kuhu aga pole vaja jõuda. Tundub, et juhil on juurde tulnud emotsionaalsust, lopsakust. Punaseid vereliblesid paistab olevat nüüd veres normaalselt.

Ka järgmises grupis ei teki vajadust kooride üksteisest eraldamiseks kasutada millimeeterjaotusega mõõdulinti.

Võtame kas või «Helitroni» (Harald Siiak). Ma ei tunne ühtki teist tehasekoori, kes võiks esineda nii korrektselt ja väärikalt. Naiskoor «Baltikaga» paras paar.

Tallinna Polütehnilise Instituudi segakoor (Karin Aun) toetas mõjukalt kõrgkoolikooride ühist pealetungi. Näib, et koor võib tulevikus öelda mõjuvama sõna.

«Kaleva» (Uuno Taremaa) näitas kõigiti stabiilset taset. Ta ei üllata, aga ei vea ka alt. Võimalik, et juhil on muresid koori vokaalse külje arendamisega.

Kõrgemate Koolide Lõpetanute Segakoori (Laine Karindi) näib häirivat nooruse vähene juurdetulek. Ei oskagi eakamatele kooridele muud nõu anda, kui et nad looksid **varakult** tihedad suhted asutustega, kust oleks tulijaid loota.

EPA segakoor (Valli Ilvik) hüüdis päris valjul häälel nende kõrgkoolide poole, kus veel segakoore pole.

Viljandi «Koit» (Jaak Moks) on taastamas oma kunagist taset. Loodan, et koorijuhi energia ei rauge. Kasvuruumi jätkub.

Pärnu heakõlaline «Endla» (Herbert Pulk) on hea paariline eelmisele.

«Sõprus» (Toomas Kapten) on kohanemas oma noore juhiga. Küllap astutakse peatselt ühte jalga teiste samasse kategooriasse kuuluvate kooridega.

«Lyra» on vapper oma püüdlikkuses asuda raskete ülesannete juurde. Pähklid olid aga isegi saarlaste hammastele esialgu liiga tugevad. Mäletan hästi koori head esinemist jõukohaste ülesannete täitmistel (Kreegi kaunid lühilaulud).

Kammerkooride liinis oli Tallinna Kammerkoor (Kuno Areng, Ants Üleoja) kaasvõistlejatest tugevasti ees. Edumaad aitab suurendada lauljate suurepärane muusikaline ettevalmistus. Kui sellele rahvusvahelistelt võistlustelt loorbereid koju toonud koorile püüda veel midagi lisada, siis võiks mõelda, kuidas pehmendada pisut teravusele kalduvate sopranite tämbrit.

Segakoorid tulid kohustusliku lauluga «Luule, see ei tule tuulest» üldiselt kenasti toime. Vokaalselt on teos üpris nõudlik, dünaamiline skaala lai; juhilt nõuab ta head terviku tunnetamist. Kirgliku kuulutamisega «seda pead sa ilmutama» tuleb hoiduda ülemäärasest kiirustamisest. Kuigi tuli ette mõningaid vokaaltehnilisi raskusi, tabati laulu meeleolu.

Teine Saare pärl («Kõver kuuseke») oli tunduvalt raskem ülesanne ja kuulus kohustusliku lauluna kammerkooride kavva.

Tunneme meistrit kui suurt loodusevaatlejat, temasse süvenejat. Ei saa kõne alla tulla Saare soodest ja metsadest läbijooksmine. Kiiremaid, rahutuid temposid võttes ei jõua meeleolud küllalt veenvaiks kujuneda. Selleks ei jätku aega. Nautigem Saare looduspilte jalgsi rännates, mitte autoaknast vaadates.

Naiskoorid lahendasid «Päikesele» ladusalt ja vajaliku säraga. Päris hästi õnnestus pikk üleminek palvekallakulisest südamlikust meeleolust lõpu monumentaalse kõlatäiuseni.

Meeskooridel oli Saare laulude valik piiratum. Kohustuslik «Härrad härgadeks» oli liiga lühike kooride võimete ulatuslikumaks vaagimiseks. Laulu rabedus nõuab viimistletud, hästi liigendatud ja paigale pandud detaile. Küsitav on, kas seda laulu peab algama «kangelasliku» kõlajõuga. Tekstist võib välja lugeda mõnesugust pilkelist alatooni.

Enda valitud palade hulgas osutusid kõige raskemini lahendatavateks Saare hällilaulud. Siniunelist õrna *piano*'t sai kuulda imevähe. Mitmelgi võimekal kooril ilmnes vokaalseid puudujääke just nende kaunite meeleolupiltide veenvamaks esitamiseks. Õppida on neid kerge, kuid tabada täiuslikult nende sisu ja unetämbrilist kaunilt helisevat *legato*'t näib olevat paljudele kättesaamatu. Sellest ülesaamiseks tuleb harjutustel laule korduvalt mitmesugustel häälikutel läbi laulda. Ka kinnisui. On laulu ühine nimetaja kord leitud, võib koor tõsiselt rõõmustada tämbrigamma rikastamise üle akvarelsemate toonidega.

* * *

Vahel olen mõlgutanud: kas just peab võistulaulmisi korraldama? Kuid samas tean kindlasti, et iga võistlusega on kooride kunstiline tase alati märgatavalt tõusnud. Mäletagem kas või 1969. aasta juubelilaulupeo eelset võistulaulmist ja laulupeo enda kõrget taset. Ärgem unustagem ka möödunud koorifestivale (1972, 1975). Võis märgata värsket elevust kooride seas otse üleliidulises ulatuses. Iseasi, kas alati on vaja tulemust mõõta sajandiku täpsusega. Kuid parimad koorid tuleks rohkete eriauhindadega ikkagi ära märkida. Niikuinii ei soovi keegi ülevaatustel näidata ennast nõrgemana.

Kindlasti saab ja peab taolisi üritusi korraldama paremini. Hea õnnestumine vajab aga rohkem ettevalmistusaega ja suuremat hoolt.

Peatun veel sootuks teise probleemi juures. Kuulates meeskooride paremaid, TRÜ-d ja TPI-d, TAM-i ja «Gaudeamust», arvan, et neil on paariviisi ühiseid muresid. Esimestel see, kuidas kutsuda võimalikult arvukalt üliõpilasi koori tööst osa võtma, aga nii, et kõrgkooli lõpetanute äraminekul tase märgatavalt ei langeks. See tähendab, et võimekate vilistlaste kaasabi on mõningal

määral vaja, kuid ikkagi nii, et oleks küllalt ruumi uustulnukatele.

TAM-il ja «Gaudeamusel» on omakorda vaja liita endaga neid vilistlasi, kes üliõpilaskoorides enam ei laula. Arvan, et siin pole veel kõik korras.

Kui taoliste küsimustega kogu aeg ei tegelda või ei ole sellele õigel ajal mõeldud, võib generatsioonide vahe hiljem valusalt tunda anda. Juurdekasv peab olema pidev. Seega peab üliõpilaskooride ja nende vilistlaskooride vahel valitsema suurim sõprus. Küsimuse eluline lahendus on meeskoorilaulu üldise arengu seisukohalt väga tähtis. Selle eest peavad alalist muret tundma asjaosalised ise.

Loogem põlvkondadevahelisi sõbralikke «tootmisliine» ka muusjal. Kas ei võiks näiteks «Ellerhein» oma ettevalmistavatele üksustele ja peakoorile lisada veel tütarlastekoori ja uue võimeka naiskoori. Paistab, et juhte jätkub.

Meeskooridel tuleks pidada poistekooridega tihedamat sidet, samuti kõigil teistel koolikooridega. Mõelgem kaugemale tulevikule. Isad-pojad, emad-tütred, nuputage! Ärgu vanaisad-vanaemad asjast kõrvale jäägu.

Eelmine jutt on maksev kõikide kooriliikide kohta. Kusagil peab olema ometi koor, kus iga laulja leiaks oma võimete- ja jõukohase rakenduse. Võimalik, et vanemad esinduskoorid peavad mõtlema isegi seenioride klubidele. Tahetakse ju laulda vähemalt surmani.

Üksikuid ridu.

Noorus võidutses täiel rindel.

Tervitame uusi võimekaid juhte.

Pooled koorijuhid olid naised, pealegi väga musikaalsed. Nii et mehed, hoidke kandu!

Koorid võitsid Saare.

Saar võitis koorid.

Kuid me oleme siiski alles poolel teel, et suure koorilaulumeistri loomingut täiuslikult esitada. Seepärast andkem nüüdsest peale meie kooride kavades Mart Saare lauludele aukoht.

«Sirp ja Vasar» 1982, 2. juuli

Asugem teele!

On jõudnud aeg, millal laulupeo ettevalmistuse raskused muutuvad meie kõikide rõõmudeks.

Noori on ka siis vaimustav vaadata, kui nad veel ei laula. Kuid mis siis veel juhtub, kui laulavad ja pealegi hästi! Tean, et nad seda kõigest hingest teevad.

Teile, noorematele, kes te meiega esimest korda liitute, ütleme südamest: «Tere tulemast!» Saagu teist niisama distsiplineeritud lauljad, kui on teie vanemad laulusõbrad.

Tänagem eelolevate suurpäevade puhul kõiki koori- ja orkestrijuhte nähtud vaeva eest. Ei tarvitse kurvastada, kui oma pikaajalise töö vilja kohe ei lõika. Kõige küpsemad muusikaviljad valmivad rohkete aastate jooksul.

Nüüd aga ühiselt ritta! Astugem uljalt ja sirgelt ühiste sammudega oma peole meid kõiki ühendava laulukaare alla!

Olgem siis väärikad peoperemehed ja võõrustajad!

Asugem teele laulude väljakule. Seal me rõõmu rõkatame, laulu lahkelt laksutame.

«Nõukogude Õpetaja» 1982, 3. juuli

Head teed sulle, rahu ja rõõmu rakett!

Igaüks teist on vajalik noodisäde, mis ühinedes teistega tõuseb leegitsevaks lauluks.

Laulud aga ise liitugu uueks helisevaks kimbuks — laulude peoks.

Suur pidu tõusku uueks säravaks täheks ajataevasse — laulupidude linnuteesse.

Kallid

kooli- ja elueelikud,
noodimürsikud,
lapselõpikud ja
tooniteismikud!

Pärast pidu suruge tugevasti oma lauluõpetaja kätt ja öelge südamest aitäh!

Minu aitäh teile!

Juuli, 1982

Vana hea on alati uus

Käesolev aasta on rikas tähtsate juubelite poolest. Peatselt täitub Nõukogude Liidu moodustamisest 60 aastat. Alles nüüdsama elasime kaasa Tartu Ülikooli suurjuubeli. Täna tähistame siin «Estonia» kontserdisaalis meie koorimuusika suurkuju Mart Saare 100. sünniaastapäeva.

Auväärsetel tähtpäevadel meenutatakse asjaosaliste elu ja tööd, teeneid ja algatusi, tõstetakse esile nende omal ajal loodud paremaid teoseid.

Kuulates Mart Saare loomingut tunnetame, et sellel pole mitte ainult ajalooline tähtsus. Kui nii kirjutataks tänapäeval, vääriks valminu kõrget hinnangut ka nüüd.

Sajandi algul ilmus Tartusse Rudolf Tobiase ja Aleksander Lätte kõrvale uus tähelepanu äratav loovisiksus. Hoolitsetud välimusega, soliidne, linlikult moodne, karakterilt tagasihoidlik ja isegi häbelik, loomingult aga julge ja uudne, kes ei lasknud ennast heidutada esialgsest ebaedust.

Kust ja kuidas siis niisugune üllatusmees?

Mart Saar sündis Viljandimaal Hüpassaare metsade rüpes. Ürgne loodus ja varases nooruses emalt ja vanaisalt kuuldud leelotused jäid tema saatjaiks kogu eluks. Erksa vaimuga nooruk puutus kokku ümbruskonna laululembese rahvaga, nende seas abivalmis ja õppimisele ergutavate muusikute Hans ja Artur Kapiga. Süvenes soov muusikat tõsisemalt õppima hakata. Nii jõudiski Mart Saar 1901. aastal Peterburi konservatooriumisse. Teatavasti võrsus siit meile mitmeid hästi ettevalmistatud aktiivseid professionaalseid muusikuid: nimekaid heliloojaid, interpreete, pedagooge, koori- ja orkestrijuhte.

Selle Peterburist tulnud «võimsa rühma» hilisem tegevus on mõjutanud sünnimaa muusikaelu arengut, võiks isegi öelda, et kaudselt tänaseni välja.

Ärgem unustagem täna nimetamast Peterburi omaaegseid õppejõude-professoreid: heliloojat ja rahvamuusikaentusiasti N. Rimski-Korsakovi, heliloojat-teoreetikut A. Ljadovit, orelipedagoogi L. Homiliust ja mitmeid teisi. Peterburi vilgas muusikaelu aitas kaasa mitmegi Eesti külatanumalt tulnud nooruki kiirele väljakujunemisele. Siin sai kuulda maailma kuulsamaid interpreete. Siin ristusid uuemad muusikavoolud. Siin imbus verre kõrge nõudlikkus, teravnes kriitikavõime, karastus teotahe.

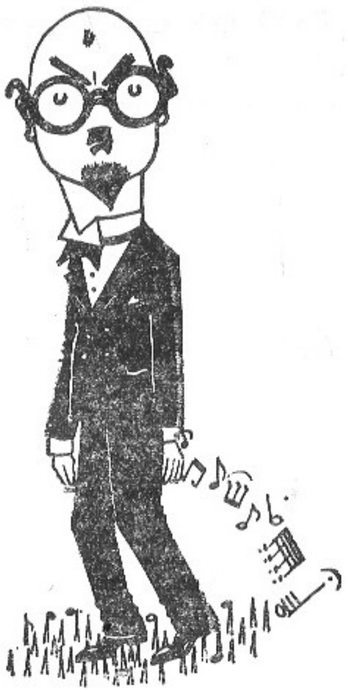

Mart Saar

Mart Saar nakatus kõigest uuest. Ta kuulas meeleldi Debussyd, Richard Straussi, Skrjabinit, Regerit jt.

Kaks tegurit — uudne helikeel ja piiritu rahvaviiside austus — said Saare kooriloomingu, soololaulude ja klaverimuusika peamisteks lähtealusteks. Raputanud ennast lahti kammitsevatest reeglitest, alustas ta oma loominguteed julgete otsingutega lubatavuse ja võimalikkuse piiril. Ta ei hoolinud sellest, et teda süüdistati «hea muusika rikkumises».

Pole imestada, et sajandi algul ei jõutud meil K. A. Hermanni laadilt veel otse Mart Saareni. Ei interpreedid ega publik olnud suutelised ületama mitut arenguastet, et teda mõista. Saar oli ajast ette jõudnud. Ehk õigemini öelda: Saar sammus ajaga koos, aga sünnimaa muusikaelu oli ajast maha jäänud.

Uustulnuka helikeel, harmoonia ja polüfoonia olid koduste jaoks harjumatud, kooride tehnilised võimed nõudlikumaks tööks aga alles kasinad.

Täna me ei kõnele enam, et Saart ei mõisteta. Ka sellest mitte, et ei suudeta veel tehniliselt jagu saada tema keerukamatest kooriteostest, nagu «Jaan läeb jaanitulele», «Luule, see ei tule

tuulest», «Latse hällütamise laul», «Kõver kuuseke» jt. Minu sooviks jääb neid ja mitmeid teisi kord kuulata eeskujuliku häälematerjaliga suure 120—180-liikmelise segakoori laitmatus ettekandes. Taasavastamise rõõm oleks loodetavasti suur.

Kergemini õpitavad laulud, nagu «Põhjavaim», «Allik», «Leelo», «Oh, kodumaa», «Hällilaul», on aga ammu võitnud üldise populaarsuse ning väärilise koha meie laulupidude kavades.

Saare koorilaule juhatades, viimistledes, lauldes ja korduvalt kuulates võib lõpuks jõuda Hüpassaare laante ürgsete võlude tunnetamiseni. Seega oleks otsem tee Saare loomingu juurde enne Hüpassaares ära käia ja alles siis tema teoste ettekandmisele asuda. Siis oleks Saare looduslaulude koloriiti ja atmosfääri kergem tabada. Varuks olgu rikkalikke tämbrinüansse, müstilisi metsavärve, sest Hüpassaare metsade, rabade, soode keskel on sündinud meister ise ja enamik tema loomingust. Siia sõitis meie «metsalaulik», «metsamüstik» ja «sookuningas» kui inspiratsiooniallikale, kus ergastusid fantaasia ja loominguline värskus.

Helilooja oli väsimatu viimistleja, ta leidis aina uusi, paremaid variante, tabavamaid lahendusi. Saare noodikiri oli korrektne, täpne, varustatud rohkete juhistega, mida tuleb igal interpreedil tõsiselt arvestada.

Koorilaulude partiid on loogilised, vokaalselt läbimõeldud, sujuvalt sulatatud hästi jälgitavatesse polüfoonilistesse põimingutesse. Laulude noot-noodilt õppimine kooridele raskusi ei tekita, küll aga eeldab lõpptulemusteni jõudmine kõrget vokaalset taset ja tingimata head muusikalist maitset.

Saar jõudis rahvaviiside kasutamises oma teele ja sai seal paljudele muusikutele suunanäitajaks ja ergutajaks. Eks ole nii Kreegil kui Tormisel selgesti eraldatavad omad rajad.

Saar aga viis kokkuvõtva tipuni Kunileidi—Kappeli—Härma—Lätte arengujoone. Saarest algabki meie koorimuusika nõudlikum professionalism, helikeele moderniseerimine, koloriidi võrdsustamine muude väljendusvahenditega ja täiesti isikupärane rahvalaulude harmoniseerimine.

Kuid Saar polnud mitte üksnes meie rahvusliku koorimuusika silmapaistvamaid alusepanijaid. Eelnenud tähelepanekuid tuleb laiendada ka tema huvitavale, kapriissele lühivormidest koosnevale klaverimuusikale. Lihtsustatult ei tohi läheneda samuti Saare rikkalikule soololaululoomingule. Iga laul vajab ettekandjalt sügavat sisseelamist ja karakteritunnetust, olgugi et sageli jääb meelelolu lõplik kujundamine klaveri improvisatsioonilisele järelmängule.

Saar oli ühtlasi silmapaistev interpreet ja hiilgav improvisaator orelil ja klaveril. Need, kellel oli õnn kuulata tema andekaid improvisatsioone, kõnelesid neist vaimustusega. Esitatu olnud äärmiselt haarav ja kõlatäiuslik. Ekstaasis olles unustas Saar sageli aja. Pärast taolisi palanguid rahunes ta üksnes looduse rüpes, metsas.

Äsja ilmunud huvitavas ja faktiderohkes raamatus «Hüpassaare metsade laulik Mart Saar» jutustatakse lähemalt, millistes majanduslikes raskustes elas Saar juba õppimisajast peale. Pettumusi oli perekonnaelus. Tuli hävitas Tartus rohkem kui 200 tema teost. Alaliselt oli muret isakodu, teoste kirjastamise ja enda ülalpidamise pärast.

Nõukogude võimu ajal võis Saar lõpuks ometi pühenduda üksnes loomingule ja pedagoogilisele tööle. Tema õpilased Ester Mägi, Harri Otsa, Erich Jalajas ja teised on tänutundega meenutanud oma õpetaja tunde, mis tavaliselt kestsid ettenähtust mitu korda kauem.

Tema energia ja loominguvõime ei vaibunud ka raske haiguse aastail. Ikka võis meistrit leida klaveri tagant. Ikka abistas ta õpilasi ja oli noorematele kolleegidele sõbralik peenetundeline nõuandja.

Professor Mart Saare muusikalist tegevust on hinnatud Eesti NSV rahvakunstniku kõrge nimetusega. Hüpassaare laantes asub nüüd Mart Saare majamuuseum. Täna avati laulupeoliste teel Mart Saare monument.

Kindlasti leiab Saare looming järjest laiema leviku, veelgi meisterlikuma ettekande ja alalise õigustatud aukoha meie kontserdikavades. Sest tihti pole **vana hea** muusika sugugi halvem kui **uus hea.**

Vana hea on alati uus ja igihaljas.

Selle tõenduseks andkem nüüd tõeline sõnajärg meistri enese loomingule.

Sõnavõtt M. Saare 100. sünniaastapäevale pühendatud pidulikul kontserdil «Estonia» kontserdisaalis 23. septembril 1983

Eesti Kooriühingu homne päev

Juba sõjajärgsest aastast alates koondus Üldlaulupeo Peakomisjoni ümber arvukas muusikajuhtide aktiiv, kellest hiljem kujunesid sega-, mees-, nais-, lastekooride, vene kooride ja puhkpilliorkestrite sektsioonid. Nende algseks ülesandeks oli kaasa aidata üldlaulupeo muusikalisele ettevalmistamisele.

Seega oli juba Eesti Kooriühing minimastaabis olemas — ta tuli vaid juriidiliselt vormistada ja tema edasist tegevust laiendada.

Ühingu asutamiskongressi ja põhikirja kinnitamise järel (6. VI 1982) algaski ajutiste ruumide sisseseadmine Pikk t. 37, linna- ja rajooniosakondade loomine ja kõik muu.

Nüüd ollakse juba uues asukohas — «Laulumajas», Tõnismägi 10 —, RAM-i ja tema stuudiokoori sõbraliku katuse all.

Eesti Kooriühingu sektsioonide ülesandeks jääb ka edaspidi üldlaulupeo ja laulupäevade muusikalise külje eest hoolitsemine. Ees seisab 1985. a. üldlaulupidu, võistulaulmine ja kollektiivide kategooriatesse määramine. Enne seda toimuvad mitmed ülemaalised laulupäevad ja rohked kooride ja orkestrite kohalikud üritused.

Kooriühingu edasises tegevuses tuleb suurendada tähelepanu muusikajuhtide kvalifikatsiooni tõstmisele. Koorid omakorda aga ootavad konkreetset abi vokaalse taseme ja muusikalise kirjaoskuse arendamisel. Juba on asutud hääleseadeharjutuste kogude ja noodilugemisõpikute koostamisele. Muusikaõppeasutustelt ootame kogemustega varustatud vokaliste-hääleseadjaid.

Eriti vajalik on täiustada Vabariikliku Koorijuhtide Segakoori edasist tööd kui osavõtjate enesetäiendamise vormi. Kokkutulekutel ongi kavatsus repertuaari õppimise kõrval kuulata ettekandeid, loenguid ja lühikontserte, osa võtta hääleseade tundidest, mõtteid vahetada heliloojatega, dirigentidega jne. Koori sisulist tööd hakkavad kavandama sega-, mees- ja naiskoori sektsioonide esimehed, kes on ühtlasi EK presiidiumi liikmed ja laulupidude üldjuhid. Ees seisab koori 25. tegevusaasta tähistamine.

Rajooni muusikajuhtidele tohiks tulevikus abi pakkuda praegu veel organiseerimisjärgus olev noodikogu. EK eelmine asupaik ei võimaldanud veel noodisaadetisi vastu võtta. Nüüd on uues alalises asukohas võimalus kavatsus ellu viia. Ootame kõikide juhtide, kollektiivide, heliloojate lahket kätt noodikogu täiendamiseks. Loodetavasti ei kannata suuremate ja vanemate muusikaüksuste varasalved, kui neis leiduvatest teostest üks eksemplar loovutada

üldiseks kasutamiseks. Ka kohapealsete osakondade ja EK sektsioonide kaasabi oleks tervitatav.

Loodav noodikogu ja peatselt saabuva paljundusaparaadi töölerakendamine peaksid tunduvalt kaasa aitama kooride ühe pakilisema päevamure lahendamisele.

Üldiseks mureks meie koorielus on uue sobiva algupärase loomingu vähesus. Võimekamate kontserdikooride ja kammerkooride olukord on mõnevõrra parem. RAM on näiteks iga viie aasta järel korraldatud lauluvõistlustelt saanud rohket repertuaarilisa. Enamik neid teoseid on aga tehniliselt ja vokaalselt ülinõudlikud ega ole jõukohased igale koorile.

Puudust headest lauludest tunnevad peamiselt just vähemate võimetega koorid. Suur nappus on ka üldlaulupeoks ja laulupäevadeks sobivatest uutest teostest. Tõsi ju on — pole kerge kirjutada uudselt haaravat ja tehniliselt jõukohast teost, mida meeleldi laulaksid kümned tuhanded ja kuulaksid sajad tuhanded. Küll ootaks uusi, ehlvestlikke ja ollilikke noori heliloojaid, kes suudaksid oma teostega tabada tänapäeva otse kümnesse.

Laiematele hulkadele kirjutamine ei tohiks ka noorematele autoritele tunduda mingi teisejärgulise, madalamat sorti, au pihta käiva ülesandena. Mõelgem vaid meie kaunile suurüritusele üldlaulupeole — ühegi luuletaja ja helilooja sulg ei saa ega tohi selles asjas roostetada.

Ka kollektiivid ise võiksid luua autoritega kestvaid, viljakaid sidemeid. Annaksin vaid nõu: kui ühe käega helilooja vestinööpi keerata, siis teise käega ulatatagu sobivaid laulutekste. Piinlik on ju ära öelda. Ei maksa kohkuda, kui kõik loodu kõige paremini ei õnnestu. Heliloojale on väga tähtis, et ta saaks oma uut teost ka kuulata ja vajaduse korral veel viimistleda või ümber teha. Kollektiivide ja autorite omavaheline koostöö on aja jooksul andnud otse hiilgavaid tulemusi (Tormis, Mägi, Marguste jt.).

Ka järgmises töölõigus, teoste propageerimisel ja trükkisuunamisel ei tohi EK pealtvaatajaks jääda. Sektsioonid peavad abi osutama noodivihikute koostamisel ja nendele toimetajate leidmisel.

Paremad kooriteosed tuleks aasta lõikes ära märkida ja esile tõsta. Sektsioonide soovitust on vaja ka nende teoste nimestiku koostamisel, mida tuleks tõlkida ja välja anda laiemaks tutvustamiseks väljaspool meie keelepiire.

Kurdame, et meie koorid vananevad. See on teravalt märgatav siis, kui pole pidevalt silmas peetud noorte juurdekutsumise vajadust ja kui on loomata jäänud täiskasvanute ja koolinoorte sõprussidemed. Ometi tunneme rohket rõõmu koolinoorte laulupidudest ja noorte kontserdikooride edust. Mart Saare nimelisel võistulaulmisel olid võitjaiks just noored. Kiitvalt märkigem ka mitmete kammerkooride tegevust.

EK osakondade, iga sektsiooni alaliseks ülesandeks jääb uute muusikaüksuste loomine, pidades silmas kõiki vanuseastmeid. Ei tohi unustada ei mudilasi, ei veterane.

Sisustagem loodud kooride tööd tänapäevaselt, rõhku pannes huvitavatele üritustele, esinemistele, matkadele, sisukatele loengutele, muusikaalaste teadmiste rikastamisele, üldise silmaringi laiendamisele ja maitse arendamisele. Tõsiselt mõelgem, kuidas häälemurdeealisi poisse siduda sel perioodil muusikaga. Nad mängiksid meeleldi orkestrites. Kui neid vaid rohkem oleks ja kui vaid jätkuks võimekaid juhte-pedagooge.

Uute orkestrite loomist raskendab kvaliteetsete pillide puudumine. Tasub kontrollida sedagi, kas ehk kusagil ei leidu unustatud, seni veel kasutamata instrumendikomplekte.

Paljud taidlejad ootavad uute keelpilli- ja sümfooniaorkestrite loomist. Ise mõtlen praegu põnevusega, kuidas esineb järgmisel üldlaulupeol noorte keelpilliorkester ühes oma endiste mängijatega. Viiul väärib rahvapillina taas au sisse tõstmist.

Endamisi kaalun taas, kas me suudaksime mitmel pool tegutsevaid vokaalansamblite lauljaid laulupeole tuua. Paljud kvartetid, kahekordsed kvartetid ja muud ansamblid koosnevad ju tavaliselt võimekamatest lauljatest, kes on omal ajal just kooridest võrsunud. Kindlasti suudaksid nad koondatuna hästi jagu saada üldlaulupeo tõsisemast kavast. *A cappella* kvartetilaul ise väärib laialdasemat tähelepanu.

Coda's loodan kõikide lauljate ja mängijate veel arvukamat koondumist kooriühingu ümber. Samuti soovitan, et kolhoosid, sovhoosid, tehased, asutused ja organisatsioonid astuksid kollektiivseteks liikmeteks, et siis üksteisele abi osutada vastavate lepingute alusel.

Loomulikult pole EK veel võimeline kõiki probleeme kohe lahendama. On kiirelt ja aeglaselt lahendatavaid kui ka alaliselt päevakorral olevaid küsimusi. Ülesannetel ei näigi lõppu olevat ega tulevat.

Asugem neid elujõuliste ja energiliste osakondadega ning ideerikaste sektsioonidega ühisel jõul ja nõul järk-järgult lahendama.

«Sirp ja Vasar» 1983, 8. aprill

«Mai tuli»

Oli aasta 1948. Ei mäleta, kas sain lauluteksti Juhan Smuulilt trükituna või käsikirjas. Paljud selle luuletaja tekstid kippusid kiirelt muusikaks muutuma. Kuidas täpselt oli, kas mu kunagine konservatooriumi õpingukaaslane Voldemar Toomingas, kes oli sel ajal Tallinna 2. keskkooli võimeka meeskoori juht, avaldas soovi lihtsamat laulu saada või suunasin ma ise oma uue laulu just tema koorile, ei mäleta. Igatahes laulu esiettekanne toimus koolimeeskooriga. Ka RAM-i 1948. aastal õpitud ja ettekantud laulude nimestikus on «Mai tuli». Seni oleme teda ette kandnud ligi 400 korda.

Laul on tehniliselt väga lihtne. Pole ime, kui üks kolleegidest pead raputades imestas, kuidas ma ometi võisin nii kirjutada, nii madalale langeda. Tehtud veast pole ma aga oma vanulgi päevil veel aru saanud. Arvan isegi, et laul on täitnud oma pedagoogilist ülesannet ja on olnud A. Lätte «Malemängu» kõrval esialgne jõukohane ülesanne noortele meeskooridele.

Et «Mai tuli» veel nüüdki elus püsib, on koorijuhtide ja lauljate teene. Nad on noodiridade vahelt leidnud kevadvärskust ja hoogu. Vastasel korral poleks need mustad nooditäpikesed kunagi ellu ärganud ega väärinud ettekandmist.

On olnud rohket rõõmu, kui mõni eakamgi noor on meelde tuletanud, et ka «Mai tuli» on teda aidanud siduda meeskoori ridadega.

Pajupillilike kevadtervitustega.

«Edasi» 1983, 1. mai

Soovime õnne- ja teguderikast astumist

Koos meie üldlaulupeoliste perega õnnitlen auväärset Viljandit ajaloolise suuraasta puhul.

Siinne paikkond on helde oma viljaandide ja kuulus meie silmapaistvamate kultuurikandjate poolest.

Siin leegitses Carl Robert Jakobsoni tõdede tungal «Sakala».

Siit lähistelt võrsus kuulsamaid laulikuid.

Siin kõlas esmakordselt Mihkel Lüdigi «Koit», mis on tänapäeval kujunenud meie laulupidude traditsiooniliseks avahõiskeks.

Ent täna ühinegu kogu meie laulu- ja muusikarahva südametuksed isade ja poegade laulumühinaga.

Soovigem Viljandile õnne- ja teguderikast astumist järgmistesse sajanditesse.

Tervitus Viljandi 700. aastapäeva pidustustest osavõtjaile. 1983

TALLINN 1984 • GAUDEAMUS • XI

Tervitus sulle, üliõpilane!

Vaevalt mõtlesid varem sellele, millise tähtsusega on sinu elus taidlusringidest osavõtt.

Täna ei kujutle sa oma päevade kulgu ilma kultuuriliste harrastusteta.

Muusika-, kirjandus-, kunsti- ja teatrilembesena astud peagi oma rahva keskele. Siis oled sa rohkemat kui üksnes oma kitsa eriala tubli spetsialist.

GAUDEAMUSLANE on igas mõttes oma rahva eeslaulja.

Sinu mõju ulatub ja peab ulatuma oma ümbruskonna kultuurisfääri.

Sind vaadatakse, kuulatakse;
Sind oodatakse, sinult õpitakse;
Sinuga minnakse koos.

GAUDEAMUS on midagi sügavamat ja tähtsamat kui tavaline reakontsert.

GAUDEAMUS — see on ühine laul, mäng ja tants koos oma seniste, tänaste ja tulevaste sõpradega.

Homme võrsub sellest üksteist austav, abistav, ühtne ja aus internatsionaalne koostöö.

Õnnelikku kokkusaamist
GAUDEAMUSE heliseval sõprussillal!

Laul, ava tiivad!

«Sirp ja Vasar» 1984, 6. juuli

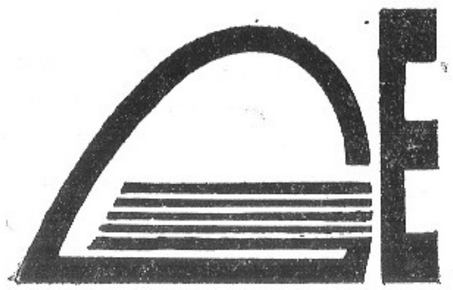

Saateks

Kirjastuse «Eesti Raamat» vahendusel on Gustav Ernesaksa sulest seni ilmunud neli raamatut. 1971. a. trükivalgust näinud «Suu laulab, süda muretseb» sisaldab valiku perioodikas ilmunud kirjatükkidest, mida täiendavad mitmesugused raadiolood, kõned ja muud sõnavõtud. Järgmises väljaandes «Nii ajaratas ringi käib» (1977) on ühiste kaante vahele koondatud Eesti TV-s ja nädalalehes «Sirp ja Vasar» alustatud ja selle raamatu tarvis lõpule viidud meenutustesari meie vanema põlve muusikutest ja teistest kultuuriinimestest. 1980. ja 1982. a. tõid lugeja lauale mälestusteraamatud «Kutse» ja «Laine tõuseb», millest esimeses räägib autor oma noorusaastatest ja muusikutee algusest, teises peamiselt Riikliku Akadeemilise Meeskoori tööst ja tegevusest.

Käesolev kogumik, nagu pealkirjastki võib välja lugeda, on sisult laulupeoraamat. Siia on koondatud Gustav Ernesaksa publitsistikast see osa, mis seondub eesti nõukogudeaegsete laulupidudega. Kuivõrd autor ei käsita laulupidusid muust koorielust eraldiseisva nähtusena, vaid näeb neis kogu kooriliikumise kui tervikliku süsteemi aruandvat kokkuvõtet, liituvad laulupeolugudega ka muud kooride elu ja tegevust käsitlevad artiklid, ülevaated, sõnavõtud ja mõtteavaldused. Materjal on esitatud samas ajalises järgnevuses, nagu see trükisõna kaudu või mõnel muul viisil avalikkuseni jõudis, ja peegeldab nõnda ütleja pilgu läbi nähtuna meie koorikultuuri arengut läbi aastakümnete. Tervikpildi andmiseks on uuesti ära trükitud ka mõned raamatus «Suu laulab . . .» ilmunud palad.

Sisu tihendamise huvides on tekstides tehtud kärpeid, kohati üsna ulatuslikke. Vältimaks kordusi, võinuks neid olla rohkemgi, kuid teatud määral on sellest isegi hoidutud — las märkab lugejagi, kui paljudest pisikestest või koguni suurtest asjadest on meie koorielu ja laulupeoliikumise eestvedaja pidanud aastate vältel korduvalt rääkima.

Toimetamise käigus on kogumikku võetud tekste autori nõusolekul ja osavõtul redigeeritud, puudutamata seejuures ütlemise omapära ja loomulikult ka mõtet.

Raamatu fotoplokid ei sisalda väikese mahu tõttu kaugeltki kõike, mis oli sooviks. Pildimaterjali valikul on püütud siiski heita pilk laulupidude aoegadest tänaseni läbi käidud teele ja meenutada osaliseltki neid, kes meie rahva suurpühade heaks kordaminekuks on sõna, teo ja noodimärgi kaudu oma osa andnud.

Valdar Viires

Selgitavaid märkusi

[1] Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee määrus nr. 178 3. märtsist 1954. a. «Kunsti arenemisest ja ülesannetest Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis». Dokumendi viies alalõigus formuleeritakse kultuurielu juhtivate instantside ja loominguliste töötajate ülesanded ligemateks aastateks teatrikunsti, kujutava kunsti jt. kultuurivaldkondades. Artikli alguses tsiteeritud lause on määruse III lõigu «Helikunsti alal» 1. punkt.

[2] Tegemist on endise Tallinna Meestelaulu Seltsi meeskooriga, kes pärast sõda jätkas tööd siin toodud nime all; praegu K. Türnpu nim. meeskoor.

[3] Endise Tallinna Naislaulu Seltsi naiskoori järglane.

[4] Koor kujundati endise Tartu Meestelaulu Seltsi meeskoori baasil.

[5] Koori- ja orkestrijuhte töös abistav ja suunav väljaanne. Sisaldab ka rohket informatiivset materjali. Ilmus aastail 1945—1960, kokku 22 vihikut.

[6] Istungjärgu päevakorra põhiküsimuseks oli seaduse «Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest Eesti NSV-s» eelnõu arutamine. Arutluse käigus pakkus rohket kõneainet tööoskuste omandamine üldhariduskoolis ja tootmispraktika korraldamine. Sellest ka G. Ernesaksa sõnavõtu lähtekoht ja algussõnad.

[7] Asjakohane brošüür «Lauluväljak. Laululava» H. Sepmanni sulest ilmus kirjastuse «Eesti Raamat» väljaandel 1973. a.

[8] Mäletatavasti jäi mitu tundi kestnud paduvihma tõttu laulupeo esimene kontsert (20. juulil) ära. Enamik selle kavas olnud teoseid viidi üle järgmisele päevale, mis muutis laulupeokontserdi tavatult pikaks.

[9] Jutt on E. Kapi kantaadist «Läänemeri — rahumeri».

[10] Laulupidu lõpetati E. Kapi ooperi «Vabaduse laulik» etendusega RAT «Estonialt».

[11] Vaatluse all on ametiühingute kunstilise isetegevuse ülevaatuse vabariiklik lõppvõistlus kooridele (1963. a. juunis). Ülevaatuse laureaatideks tunnistati Vabariiklik Koorijuhtide Segakoor (J. Variste), J. Tombi nim. Kultuurihoone segakoor (A. Kiilaspea), Tallinna Haridustööliste Naiskoor (L. Verlin), TPI naiskoor (A. Tamm), AÜN Tartu Kultuurihoone meeskoor (P. Lokk), J. Tombi nim. Kultuurihoone meeskoor (J. Variste), Kõrgemate Koolide Lõpetanute Tartu Meeskoor (R. Laasmäe), TPI meeskoor (H. Uibo) ja Tallinna Pioneeride Palee lastekoor (H. Kaljuste).

[12] Autor meenutab II vabariiklikku koolinoorte laulu- ja tantsupidu.

[13] Autori sõnamäng tuleneb E. Tubina tuntud meeskoorilaulust «Sõmeralt Sõrmikule».

[14] Mõeldud on «Vanemuise» uue teatrimaja kontserdisaali, mille väljaehitamine aastaid venis.

[15] Populaarne estraadilaulude sarisaade Eesti Televisioonis aastail 1968—1973.

[16] Praeguse «Meie Repertuaari» eelkäija, ilmus aastail 1951—1960.

[17] Eesti mehe ja naise sümbolkujud A. Saldre kujundatud juubelilaulupeo plakatitel; said G. Ernesaksalt hüüdnime Mari ja Jüri.

[18] Valikkooride kontsert 3500 laulja ja pillimehe osavõtul sai teoks rahvatantsupidustuste eelõhtul 17. juulil 1970. Kava suurnumbriks kujunes Georgi Sviridovi «Pateetilise oratooriumi» ettekanne.

[19] Võistlemas olid TRÜ naiskoor, TRÜ meeskoor ja meeskoor «Gaudeamus», kes said oma kooriliigis vastavalt II, IV ja I koha.

[20] Viide Eesti Televisiooni omaaegsele populaarsele sarisaatele «Mis Koosta peres uudist» (1960-ndate aastate teisel poolel).

[21] Eesti koorikultuuri esindasid festivalikonkursil Tallinna Kammerkoor, Eesti NSV TA naiskoor ja meeskoor «Gaudeamus», kes kõik kuldmedali vääriliseks tunnistati, kusjuures «Gaudeamus» võitis ka festivali peaauhinna.

[22] Juubelilaulupeo eel korraldatud võistulaulmise igakülgne kordaminek ja selle positiivne mõju kogu kooriliikumisele kinnitas mõtet muuta võistulaulmine taas iga üldlaulupeo juurde kuuluvaks traditsiooniks. Kahjuks on jäänud see koori- ja orkestrirahva üldine soov mitmesugustel põhjustel ellu viimata.

Sisukord

1

KUI MINA HAKKAN LAULEMAIE

Laulupeod, eestlaste esimesed rahvuslikud pidupäevad 8
Koju jõudes 9
Laulukoorid tööle 9
Riiklik konservatoorium eesti muusikakultuuri arendaja 11
Koorilaul auväärsemale kohale 12
Määrus nr. 178 ja meie laulupeod 13
Tallinna koore üle vaatamas 16
Meie kooride praegusest tasemest 17
Tervitame võitu 20
Homsele laulule 20
Laulupeod — eesti rahva kaunis traditsioon 21
Olge tervitatud, lauljad 32
Meeskooride päevaküsimusi 33
Meie muusikaelu probleeme ja perspektiive 37
Millest kõnelevad maakondlike laulupäevade kunstilised tulemused .. 41
Tervitame sind lauludega, uus aasta 43
Laula, vaba rahvas 44
Veelgi sisukamale tööle 45
Puudustest, mis võivad saada harjumuseks 47
Valmistume hästi 1955. a. üldlaulupeoks 49
Palju peab veel tegema, palju saab veel teha 54
Elu nimel 57
Võtke pidupäevilt kaasa uut hoogu 57
Mõtteid 1955. a. üldlaulupeost 58

2

UUE LAULUKAARE ALL

Missugust lauluväljakut vajame? 66
Ehitada plaani kohaselt 69
Tööde maht on suur, aeg lühike. I 69
Tööde maht on suur, aeg lühike. II 71
Üldlaulupidu on lähemal, kui arvame 73
Jutt on muidugi muusikast 74
Laulupeole uus kvaliteet 76
Sõpruse kaare alla 80
Sellest, mis oli, on ja tulema peab 80
Sügavamat kündi laulupõllulgi 94
Tänu ja tervitus teile, tublid õpetajad 97
Kauged planeedid kutsuvad 98
Lauluväljaku kasutamisest 98
Kergem on nõu anda kui ise teha 102
Edasimineku huvides 111
1965. a. üldlaulupeo ettevalmistustöödele täishoog 114
Kostmisi «Kodumaa» küsimistele 117
Üks vahelehüüe tõsisesse töömeeleollu 119

RAM-i noorte ristsed 120
Läks korda! 121
Lauluseppadele 122
Helimesilasele 127
Üliõpilase grammatika 128
Viis versta veerand tunniga ehk Viis laulupidu nelja nädalaga 128

3

PÜHADE PÜHA

Laulupeoni vähem kui 10 kuud 136
Laulud taas kõlama 137
Sada rida 140
Sain valju noomituse 143
Juubelilaulupeost, koorilaulust ja meie muusikaelu mõnest teisestki tahust 146
Kujuteldav kahekõne sellega, kes pole veel kunagi olnud Eestis laulupeol 156
Peorongis kaunimate laulude väljakule 161
Nende kalmude vahel 163
Mari ja Jüri laulupeokohvrit pakkimas 166
Start! 171
Tervitus sulle, lauluvägi! 172
Võistulaulmisel kaotajaid polnud 173
Kaks kõrvuti 182

4

UUDE LAULUSAJANDISSE

Et rihm oleks rattal 188
Õiend 190
Hilinenud roosid 192
Emakene-memmekene 196
Kooride ja orkestrite arenguprobleeme 198
Konverents oli, töö on ja tuleb 205
Vastuseid «Edasi» küsimustele 207
On saabunud kaunid pidupäevad 215
Laul pärjaku teie päevi 215
Pärast koolinoorte laulupidu 216
Hea poolaasta 221
Koorielu mõnest tahust ehk Ega 65 mõni juubel ole 229
Kui need kolm kokku saavad 233
Täna tõuseb Tartus säde 233
Peame mõtlema ka tulevikule 234
Mõte sõnaks, sõna teoks 234
Aastale kriips alla 235
Käes on kõige otsustavam aeg 237
Aastad, noored, laulud, peod 238
«Kodumaa» jälle küsimas 242
Laulud ei lõpe 244
Nii voogavad lauljate read 245

Sisuk

1

KUI MI

Laulupe
Koju j
Laulukc
Riiklik
Koorilat
Määrus
Tallinna
Meie k
Tervitar
Homsel
Laulup
Olge te
Meesko
Meie n
Millest
Tervita
Laula,
Veelgi
Puudus
Valmist
Palju p
Elu nii
Võtke
Mõtteic

2

UUE L

Missug
Ehitad
Tööde
Tööde
Üldlau
Jutt or
Laulup
Sõprus
Sellest,
Sügava
Tänu
Kauge
Laulu
Kerger
Edasim
1965. a
Kostm
Üks v

Saame kokku! 246
Tänu teile, head tööhaldjad 246
Silm mõnda seletas 247
Laululõke, jälle loida! 248
Ehitagem edasi laulusildu 250
Taas «Kodumaale» vastamas 251
Hetkel enne uue aasta saabumist 256
Tuleb ju! 258
Valmistume üldrahvalikuks peoks 260
Üldjuhid vastavad 261
Võta oma koor käekõrvale ja tule! 263
Mida võtta kaasa laulupeole 264
Kuidas astume laulupeo väravast Lauluväljakule 265
Tänan südamest 267
Uutele radadele 268
Tahtkem siis meiegi paremat 268
Saare laulud aukohale 272
Asugem teele! 272
Head teed sulle, rahu ja rõõmu rakett! 280
Vana hea on alati uus 280
Eesti Kooriühingu homne päev 281
«Mai tuli» 285
Soovime õnne- ja teguderikast astumist 288
Tervitus sulle, üliõpilane! 289
Saateks 289
Selgitavaid märkusi 291
292

Густав Эрнесакс. ПЕСНЯ, РАСКРОЙ КРЫЛЬЯ. Сборник статей. На эстонском языке. Художник-оформитель Тыну Соо. Таллин, изд-во «Ээсти раамат». Toimetaja L. Lokotar. Kunstiline toimetaja A. Kangur. Tehniline toimetaja H. Kruustee. Korrektorid R. Turu ja K. Sprenk. ИБ № 5439. Laduda antud 21. 01. 85. Trükkida antud 03. 06. 85. MB-03984. Formaat 60×84/16. Trükipaber nr. 1. Kiri: žurnalnaja. Kõrgtrükk. Trükipoognaid 18,5—4,06 (kleebised). Tingtrükipoognaid 20,93. Tingvärvitõmmiseid 24,18. Arvestuspoognaid 21,32. Trükiarv 34 000. Tellimus nr. 314. Hind rbl. 1.80. Kirjastus «Eesti Raamat», 200090 Tallinn, Pärnu mnt. 10. Trükikoda «Ühiselu», 200001 Tallinn, Pikk 40/42.